

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade 2018. a arengukavade täitmise analüüs

Aprill 2019
Tartu

Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade 2018. aasta arengukavade täitmise analüüs

Koostanud: Haridus- ja Teadusministeeriumi analüüsiosakond, analüüsi aluseks on 2018. a programmide aruanded (andmed 2019 aprilli seisuga).

Viitamine: HTM (2019). Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade 2018. a arengukavade täitmise analüüs. Tartu: HTM.

Haridus- ja Teadusministeerium
Munga 18, Tartu 50088, Eesti
Tel: +3727350120
E-post: hm@hm.ee
<http://www.hm.ee/>

© Haridus- ja Teadusministeerium, 2019

Väljaandja: Haridus- ja Teadusministeerium

Keeleline korrektuur: Kersti Kaldma

Sisukord

Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade 2018. a arengukavade täitmise analüüs.....	1
Sissejuhatus.....	4
Lühikokkuvõte.....	6
Haridus.....	6
Noortevaldkond.....	9
Teadus.....	10
Eesti keel ja eestlus.....	11
Riigivalitsemine (arhiivindus).....	12
Tulemusvaldkond: haridus.....	14
1. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 tulemusaruanne.....	14
1.1. Muutunud õpikäsitus.....	17
1.2. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid.....	20
1.3. Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus.....	21
1.4. Digipööre elukestvas õppes.....	25
1.5. Võrdsed võimalused elukestvas õppeks ja õppes osaluse kasv.....	26
2. Ülevaade strateegia täitmisest programmide kaupa.....	29
2.1. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid.....	29
2.2. Digipöördede programm.....	40
2.3. Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm.....	48
2.4. Koolivõrgu programm.....	61
2.5. Õppe- ja karjäärinõustamise programm.....	66
2.6. Kutseharidusprogramm.....	76
2.7. Üldharidusprogramm.....	90
2.8. Kõrgharidusprogramm.....	102
2.9. Täiskasvanuharidusprogramm.....	118
Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 tulemusaruanne.....	133
1. Strateegia eesmärkide täitmine.....	133
2. Ülevaade noortevaldkonna programmi elluviimisest.....	134
3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	155
Tulemusvaldkond: teadus.....	156
Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti” tulemusaruanne.....	156
1. Strateegia eesmärkide täitmine.....	156
2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest.....	159
3. Hinnang teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	170
Tulemusvaldkond: eesti keel ja eestlus.....	171
Eesti keele arengukava 2018. aasta tulemusaruanne.....	171
1. Keeleprogrammi eesmärkide täitmine.....	171
2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest.....	182
3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	187
Tulemusvaldkond: riigivalitsemine (Rahvusarhiiv).....	189
1. Programmi eesmärkide täitmine.....	189
2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest.....	189
3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	191
Valitsemisala rahastamine ja valitsussektori kulutused haridusele ja teadusele.....	192

Sissejuhatus

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala panustab Vabariigi Valitsuse eesmärkide saavutamisse neljas tulemusvaldkonnas: haridus, teadus, eesti keel ja eestlus ning riigivalitsemine. Tulemusvaldkondade strateegilised suunad on kirjas valdkondade arengukavades. Valitsuse seatud eesmärkide elluviimiseks on koostatud programmid, mille abil planeeritakse, eelarvestatakse ja viiakse ellu arengukavade rakendamiseks vajalikke meetmeid ja tegevusi ning mille põhjal toimub aruandlus (vt joonis 1). Kuni 2019. aastani oli programme 13. 2018. aastal otsustati seoses karjääriteenuste reformiga ja karjääriteenuste pakkumise liikumisega Rajaleidja keskustest Töötukassasse lõpetada õppe- ja karjäärinõustamise programm. 2020. aastal liidetakse üldharidusprogramm ning programm „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid“. Seega on 2019. aastal 12 ja 2020. a 11 programmi. Käesolev aruanne käsitleb aga 2018. aastat, kui HTMi tulemusvaldkondades seatud eesmärgi viidi ellu 13 programmi kaudu.

Täpsemalt jälgitakse aruandes nelja strateegia elluviimise edukust:

- 1) Eesti elukestva õppe strateegia 2020, mida rakendatakse üheksa programmi abil;
- 2) Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, mille rakendamiseks on noortevaldkonna programm; programm panustab ka hariduse tulemusvaldkonna eesmärkide täitmisel;
- 3) „Teadmistepõhine Eesti 2014–2020“, mille elluviimiseks on kinnitatud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm;
- 4) Eesti keele arengukava 2011–2017, mida pikendati Vabariigi Valitsuse korraldusega 2018. aasta septembris¹ kuni aastani 2020 ja mille elluviimiseks on kinnitatud keeleprogramm.

Riigivalitsemise valdkonda panustatakse arhiivinduse tegevustega arhiivindusprogrammi kaudu.

Joonis 1. Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala strateegiline raamistik seisuga 2018.

¹ VV korraldus 27.09.2018, RT III, 28.09.2018, I.

Analüüsis hinnatakse strateegiates kokkulepitud indikaatoritest lähtuvalt ennekõike 2018. aasta arenguid. Põhjalikumalt avatakse neid teemasid, mille kohta on 2018. aastal avaldatud värsked uuringud ja analüüse. Sellest põhimõttest lähtudes on olulisemad e fookusteemad õpetajaskonnaga seotud teemad (järelkasv, õpetaja elukutse tulevik), üleminekud erinevate haridusastmete ja -liikide vahel, kõrghariduse ja üliõpilaskonna muutused (rahvusvahelistumine, kõrghariduse keelsus), eri osapoolte rahulolu hariduse ja haridussüsteemiga, rahulolu noorsootööga jne.² Fookusteemasid on käsitletud programmipeatükkide esimestes alapeatükkides pealkirja all „Olulisemad muudatused ja trendid“. Programmide puhul esitatakse lisaks meetmete tulemus- ja väljundindikaatorite saavutustasemetele ka olulisemad 2018. aastal ellu viidud tegevused.

² Haridus- ja Teadusministeeriumi tellitud ja läbiviidud uuringud aastatel 2013–2019:
<https://www.hm.ee/et/tegevused/uuringud-ja-statistika-0>

Lühikokkuvõte

Haridus

Haridusvaldkonnas on heaks uudiseks, et nii kõrg- kui kutsehariduse lõpetanute hõive ja palgad on kasvutrendis, mis näitab, et tööturul on olemas nõudlus erialaste oskustega spetsialistide järele. Kasvab täiskasvanute elukestvas õppes osalemine, seejuures on õppes osalejate seas järjest enam ka madalama haridusega inimesi. Positiivse trendina väheneb (aeglaselt, aga järjekindlalt) eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaal. Kõrghariduses on kooskõlas tööturu vajadustega eelisarendatud IKT valdkonda, kiiresti kasvab välisüliõpilaste arv ja osakaal, eriti doktoriõppes. Üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk on olnud Eesti keskmisest brutokuupalgast kõrgem alates 2014. aastast ning see on kasvanud Eesti keskmisest palgast kiiremini.

Suurimateks väljakutseteks on õpetajaskonna vananemine ning sellest tulenev õpetajate puudujäägi kasv tulevikus. Jätakuvalt on probleemiks kõrge katkestamine nii kõrg- kui kutsehariduses, madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaalu kasv, ebapiisav tugiteenuste kättesaadavus erinevatel haridusastmetel ning piisava eesti keele kui teise keele oskuse saavutamine põhikooli lõpuks. Lisaks on praeguses haridussüsteemis liigset jäikust ja lineaarsete õpiteede loogikast lähtuvat õppekorraldust, mis ei arvesta tänapäeva muutunud õppiija (sageli vanuselt küpsem ja kogenum ning oma valikutest ja soovides enesekindlam) vajadusi ega võimalda kohaneda kiiresti muutuva tööturu vajadustega ja nõuetega.

2018. aastal alustati elukestva õppe strateegia vahehindamist, mis aitab tõenduspõhiselt hinnata strateegia elluviimise tulemuslikkust ja mõju. Hindamisraport valmib 2019. aastal ning saab ühtlasi 2018. aasta kevadel alustatud järgmise strateegiaperioodi planeerimise sisendiks.

Alljärgnevalt on toodud EÕSi peamiste indikaatorite trendid ja saavutustasemed 2018. aastal.

1. **4–6-aastaste laste osakaal alushariduses** on alates 2010. aastast kasvanud.³ Mitteosalejate kohta pole kesket infot. Saame eeldada, et osa nendest lastest käivad lastehoius, on vanemate soovil vanema(te) või vanavanema(te)ga kodus või on nt kolinud koos vanematega välismaale, teavitamata sellest rahvastikuregistrilt. On ka neid, kes ei ole leidnud lasteaiakohta. Aasta-aastalt on kasvanud eesti keelses alushariduses osalevate muukeelsete laste osakaal, sh keelekümblejate arv ja osakaal.
2. **Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte** osakaal on üle 11% ja see on viimastel aastatel kasvanud; murettekitav on keskhariduseta inimeste osakaalu kasv nooremates vanuserühmades ja soolised lõhed põhikoolijärgses õppes (madala haridustasemega mitteõppivaid naisi on ca 6%, mehi aga 16%). Elukestva õppe strateegia siht aastaks 2020 on, et selliseid noori oleks vähem kui 9%.
3. **Õpilaste arvu ebavõrdne muutumine piirkonniti** paneb endiselt suured ootused koolivõrgu reformi jätkumisele. Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud vaid Harjumaal ja Tartumaal, kõige enam on põhikooliõpilaste arv vähenenud Hiiu-, Jõgeva-, Võru- ja Põlvamaal. 2018/2019. õppeaastal tegutseb Eestis 532⁴ üldhariduskooli – 357 alg- ja põhikooli, 160 keskkooli ja gümnaasiumi ning 15 täiskasvanute gümnaasiumi. Riigigümnaasiume on 15 ja need töötavad 13 maakonnas, aastaks 2023 on kavandatud rajada kokku 25 riigigümnaasiumi. Asutatud on mitmeid erakoole – 2018. aasta sügiseks oli erakoole 56 (võrdluseks – 2009/2010. õa-l – 33), pooled neist tegutsevad Tallinnas.
4. **Põhikoolilõpetajate jagunemine kutse- ja üldkeskhariduse vahel** on jätkuvalt kaldu üldkeskhariduse suunas. 2020. a eesmärk on jaotus 35/65, kuid viimasel viiel aastal on kutsehariduse valinud 25–27% ja üldkeskhariduse 69–72% põhikoolilõpetajatest⁵. 8. ja 11.

³ Selle näitaja arvutamisel on kasutusel erinevad meetodikad. Kui võrd sihttase (95%) on seatud Eurostati meetodika järgi, oleks otstarbekas ka muutust jälgida Eurostati meetodika alusel arvutatud näitaja alusel (2017. a esialgne näitaja – 91,8%, 2018. a näitaja veel selgunud ei ole). Samas on välja töötatud ka Eesti meetodika, mille järgi alushariduses osalemine on paari protsendi võrra kõrgem (2017 – 93,9%).

⁴ Allikas: www.haridussilm.ee.

⁵ Põhikoolijärgsete valikute statistika kohta vt http://www.haridussilm.ee/?leht=alus_yld_3.

klassi õpilaste seas läbiviidud küsitluse tulemused näitasid, et õpilaste teadlikkus kutseõppe võimalustest on väike ning teavitustöö kutseõppe võimalustest ja eelistest ei jõua noorteni. Andmed näitavad siiski, et kolme aasta jooksul pärast põhikooli lõppu jõuab kutseharidusse oluliselt enam noori – 37–38%.

5. **Õppe- ja karjäärinõustamise süsteem** käivitus täismahus 2015. a ning sellest alates on programmi kaudu tuge saanud õpilaste arv hüppeliselt kasvanud: perioodil 2014–2018 sai õppenõustamis- ja karjääriteenuseid⁶ enam kui 120 000 last või noort. Väga mahukas ja kavandatust oluliselt suurem on Rajaleidja keskuste töö lapsevanemate ja haridustöötajate nõustamisel. 2018. aasta tegevusi mõjutas 2019. aastal rakenduva karjääriteenuste reformi ettevalmistamine, mille käigus karjäärinõustamine ja karjääriinfoteenus liikus Rajaleidja keskustest Eesti Töötukassase.
6. **Kõrgharidusega 30–34-aastaste osakaal** on Eestis jätkuvalt kõrge. 2018. aastal oli kõrgharidus 47,6%-l Eesti 30–34-aastastest⁷. Üliõpilaskonnas toimuvad kiired muutused: tervikuna üliõpilaste arv küll väheneb, ent mitte enam kõrghariduse teisel astmel. Rahastamise seisukohalt on aga kasvanud riigieelarvelistel kohtadel õppivate üliõpilaste arv (kasv kümne aastaga 15%). Valdkondadest on ainsa erandina üliõpilaste arv kasvanud informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkonnas (kümne aastaga 24%), kõigis teistes valdkondades on üliõpilaste arv kümne aastaga vähenenud alates 7% (tervise ja heaolu valdkonnas) kuni 54% (sotsiaalteaduste, ajakirjanduse ja teabe valdkonnas)⁸. Proportsioonide muutus üliõpilaste jaotuses kõrghariduse astmete vahel (suhteliselt rohkem teise ja kolmanda astme tudengeid) toob kaasa ka nende keskmise vanuse tõusu – üliõpilase keskmine vanus on kümne aastaga kasvanud 25 aastalt 27 aastale.
7. **Eesti üliõpilaste lühiajaline õpiränne** on sihiks seatuga (10%) võrreldes endiselt madal⁹ (2018. a-l – 3,4%), kuid viimastel aastatel stabiilselt kasvanud. 2018/2019. õa-l on välisüliõpilaste osakaal keskmiselt 11% ja suure tõenäosusega kasv jätkub, kuna vastuvõetute seas oli välisüliõpilasi 13% (doktoriõppes koguni 37%). Kasvab ka rahvusvahelise taustaga üliõpilaste osalemine Eesti tööturul: 2017. aastal Eestis kõrghariduse lõpetanutest jäi Eestisse tööle umbes neljandik.
8. **Loodus- ja täppisteaduste, IKT ning tehnika, tootmise ja ehituse (LTT) erialade lõpetanute osakaal** kõrghariduses on viimastel aastatel kasvanud. 2018. aasta näitaja¹⁰ (27,7%) on mõnevõrra madalam kui eelmisel aastal (28,8%) ja aastaks 2020 seatud siht (29%). LTT lõpetanute osakaalu kasv on oluline eesmärk, pidades silmas tootlikkuse kasvu. Samas on kolme valdkonna sees, mida indikaator tervikuna mõõdab, suured erinevused. **IKT valdkonna** spetsialistide järele on suur nõudlus ning ka üliõpilaste ja lõpetanute osakaal kasvab kiiresti, seega IKT valdkonnas liigutakse seatud sihi poole edukalt. Tehnikavaldkonna mitmes õppesuunas on suur spetsialistide puudus, samas kui lõpetanute arvud kahanevad, mis näitab, et eesmärgi saavutamise nimel tuleb veel pingutada. Looduse valdkonna mitmes õppesuunas on küll nõudlus lõpetajate järele suur, kuid palgad on pigem madalad. Paljud lõpetanud ei suundu kohe tööturule, vaid jätkavad õpinguid akadeemilisel suunal. LTT lõpetajate osakaalu kõrghariduses on mõjutanud erialastipendiumid, IT Akadeemia programm, sh sektori ettevõtete toetus programmile, LTT ja teaduse populariseerimise meetmed ning kõrghariduse rahvusvahelistumist, mobiilsust ja järelkasvu toetavad meetmed. Kindlasti mõjutab noorte valikuid ka tööturuperspektiiv.
9. **Eesti õpetajate palgakasv on olnud üks OECD riikide kiiremaid – viimase kuue aastaga on üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk¹¹ kasvanud ligi 60%:** kui 2012. aastal oli munitsipaalkoolide õpetajate keskmine brutokuupalk veidi üle 800 euro, siis 2018. aastal oli see 1475 eurot ja moodustas 113% sama aasta Eesti keskmisest palgast. Kutseõppeasutuste õpetajate palk jõudis lähedale üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale (1439 eurot). 2018. a tõstsid omavalitsused lasteaiaõpetajate palga kuni 85%-ni üldhariduskooli õpetajate töötasu alammäärast e 978 euronini ning 2019. aastaks peaks

⁶ Allikas: toetuse saajad, Innove.

⁷ Allikas: Eurostat.

⁸ Allikas: EHIS.

⁹ Allikas: EHIS.

¹⁰ Allikas: EHIS.

¹¹ Allikas: Saldoandmik, EHIS, Statistikaamet.

lasteaiaõpetajate palk olema vähemalt 90% kooliõpetaja miinimumist ehk 1125 eurot kuus ja magistrikraadiga õpetajatel – 100% ehk 1250 eurot kuus. Õpetajate töötasus on tuntavad piirkondlikud lõhed – Harju- ja Tartumaal on üldhariduskoolide õpetajate palgad kõrgemad kui mujal Eestis (2018. aastal vastavalt keskmiselt 1565 ja 1514 eurot kuus, samas kui nt Hiiu- ja Saaremaal oli see keskmiselt 1220 ja Järvamaal 1286 eurot kuus). **Õpetajate palgakasv** on jätkuvalt riigi strateegiline eesmärk. Sihiks on, et aastaks 2020 on õpetajate keskmine palk võrdne kõrgharidusega töötaja keskmise palgaga või sellest suurem ning 120% riigi keskmisest palgast. Arvestades riigi keskmise palga kiiret tõusu, on selle eesmärgi saavutamine aga väljakutse.

10. **Palgakasvu kõrval on suureks väljakutseks stabiilse ja professionaalse õpetajaskonna tagamine kogu riigis.** Õpetajate üldarv on küll viimase viie aastaga kasvanud u 5%, kuid suur osa õpetajatest ei tööta täiskoormusega (sageli mitte omal soovil, vaid kooli väiksesest tulenevalt) ning piirkonniti ei jätku kõikide ainete õpetajaid. Tulevikuvaates on oodata, et õpetajate puudujääk pigem süveneb kui väheneb. Oletuse aluseks on ühelt poolt praegune õpetajate vanuseline koosseis – ligi pooled Eesti õpetajatest on vähemalt 50-aastased, 30-aastasi ja nooremaid õpetajaid on üldhariduskoolides u 11%. Eriti napib nii praegu kui eeldatavasti tulevikus reaalainete ja matemaatika õpetajaid, samuti on puudujääk juba praegu teravamalt tunda maapiirkondades, kus ei ole võimalik aineõpetajatele tagada täiskoormusega töötamist. Teisalt ei ole noorte seas huvi õpetajakoolituse erialade vastu kuigi suur (konkursinäitaja¹² õpetajakoolituse erialadele ülikoolides oli 2018. aasta andmetel alla keskmise e 0,9) ja kuigi õpetajaametisse sisenemiseks on ka alternatiivseid teid (magistrikraadi järgne õpetajakutse omandamine), ei pruugi juurdekasv kompenseerida lähiaastate asendusvajadust.
11. **Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastased) osakaal** on aasta-aastalt vähehaaval kahanenud – kui 2010. a oli ilma erialase või kutsealase hariduseta 31,7% 25–64-aastastest, siis 2018. aastal – 27%. Tööturul on kõige haavatavamad need, kel on põhiharidus või sellest madalam haridus. Keskhariduseta inimesed on sagedamini töötud (25–64-aastaste keskhariduseta inimeste seas oli töötuse määr 2018. a 8,4% vs 4,8% keskmiselt) või hoopis tööturult eemal (25–64-aastaste keskhariduseta inimeste tööjõus osalemise määr oli 2018. a 71% vs 84,5% keskmiselt), ka on neil sagedamini madalamad palgad. 2018. aastal oli 25–64-aastasi keskhariduseta inimesi Statistikaameti andmeil 83 220, kõige enam oli neid 25–29-aastaste seas (u 17%) ja kõige vähem – 50–54-aastaste seas (u 5%). Eri- või kutsealase hariduseta inimeste osakaalu vähendamiseks on oluline vähendada **katkestamist** formaalhariduses ja tõsta täiskasvanute osalust kutse- ja kõrghariduses. Katkestamiste arvutamisel kutsehariduses võeti 2018. aastast alates kasutusele uus meetodika – nt ei loeta enam katkestajaks neid õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis, ja teisalt võetakse arvesse ka neid õpilasi, kes on asunud õppima õppeaasta kestel. Seetõttu ei ole 2018. aasta katkestamisinäitaja kutsehariduses (23,1%) üks-ühele võrreldav varasemate, väärtuse poolest väiksemate näitajatega, küll aga aitab paremini hinnata õppija õpikäitumist.
12. **Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr on tõusnud 2018. aastal kõigi aegade rekordilisele tasemele.** Eesti tööjõu-uuringu¹³ küsitluse andmete kohaselt osales eelmisel aastal täiskasvanute õppes 19,7 protsenti 25–64-aastastest elanikest, mis on 2,5 protsenti võrra rohkem kui 2017. aastal. Sellega tõusis Eesti Euroopa Liidu riikidest neljandale kohale. Elukestvas õppes osalemise määr on kasvanud eelkõige mitteformaalõppes osalemise arvel, aga kasvanud on ka täiskasvanute osalus kutse- ja kõrghariduses. Kutseõppes näiteks oli 2018. aastaks täiskasvanud õppijate osakaal tõusnud 39,6%ni¹⁴. Iseloomulik on, et osalus kasvab kõige kiiremini kolmanda haridustasemega täiskasvanute seas, ent viimastel aastatel on positiivne olnud **madala haridustasemega (põhiharidus ja madalam) elanike järjest aktiivsem osalemine elukestvas õppes**¹⁵ – kui veel 2010. aastal oli selle sihtrühma osalus 1,9%, siis 2018. aastal u 4 korda kõrgem – 7,3%. See on väga positiivne, kuna nii Eestis kui ka teistes riikides ilmneb tendents, et nii formaal- kui mitteformaalõppes osalevad vähem need

¹² Allikas: SAIS.

¹³ Uuringuga hinnatakse Eesti tööturu olukorda. Kogutud andmeid kasutatakse majanduse ja tööturu olukorra jälgimiseks ja riiklike poliitikate mõju hindamiseks.

¹⁴ Allikas: EHIS.

¹⁵ Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed.

sotsiaaldemograafilised grupid, kes seda just rohkem vajaksid – madalama haridustasemega vanemad inimesed.

13. **Eesti keelt vähemalt tasemel B1 valdavate vene õppekeelelega põhikooli lõpetajate**¹⁶ osakaal on võrreldes 2011. aastaga küll pisut paranenud (56% – 2011, 61% – 2018), kuid aastaks 2020 seatud sihi (90%) saavutamine pole reaalne. Et kajastada paremini kõigi eesti keelest erineva emakeelega noorte eesti keele oskuse arengut, sõltumata sellest, kas nad õpivad eesti või vene õppekeelega koolis või eesti keelekümbeluses, jälgime lisaks vene õppekeelelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskusele ka teiste **eesti keelest erineva emakeelelega** põhikoolilõpetajate eesti keele oskust¹⁷ – 2018. aastal saavutas neist eesti keeles vähemalt B1-taseme 69,2%.

14. **Pärast gümnaasiumide eestikeelsele õppele üleminekut** on gümnaasiumilõpetajate eesti keele oskus paranenud. Kui siis jäi EHISe ja EISI andmeil B2-keele taseme saavutamata 23%-l lõpetajatest, siis 2018. aastal – 19%-l. Kasvanud on ka nende noorte osakaal, kes sooritavad B2-taseme eksami kõrgel tasemel (üle 75 punkti) ja võiksid teha gümnaasiumi lõpus hoopis C1-taseme eksami – viimastel aastatel on ligi 2/3 eesti keel teise keelena riigieksami sooritanutest saanud sellise kõrge tulemuse.

2018/2019. õa-l töötab Eesti üldhariduskoolides 15 465 õpetajat, kellest 94% oskab eesti keelt vähemalt B2-tasemel ning 88% – C1-tasemel. Need näitajad ei ole viimastel aastatel oluliselt paranenud – 2012. aastal valdas riigikeelt vähemalt B2-tasemel 93% ja C1-tasemel – 87% üldhariduskoolide õpetajatest. Mõnevõrra madalam on koolieelsete lasteasutuste õpetajate eesti keele oskus. 2018/2019. õppeaastal oli üldhariduskoolide, kutseõppeasutuste ja koolieelsete lasteasutuste peale kokku 1929 õpetajat (8% kõigist õpetajatest), kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele. Keeleoskuse tõstmine pole aga oluline mitte ainult eestikeelsele õppele üleminekuks (nt gümnaasiumides), vaid ka sellepärast, et koolides, kus õpetajate keeleoskus ei vasta nõuetele,¹⁸ on ka õpilaste keeleoskus nõrgem.

Noortevaldkond

Noortevaldkonna hetkeolukorra hindamisel tuleb silmas pidada, et noorte arv ja osakaal elanikkonnas väheneb. Kui 2012. aasta alguses elas Eestis umbes 303 000 noort, siis viis aastat hiljem, 2018. aasta alguses, oli neid ca 276 800. Statistikaameti prognoosi järgi jätkub noorte osakaalu vähenemine kogurahvastikust kuni 2020. aastani. Kuigi rändesaldo on viimastel aastatel positiivne, sh nooremate vanusgruppide seas, pole hüppelist noorte arvu kasvu oodata.

Mitteõppivate, mittetöötavate ja koolitustel mitteosalevate noorte arv on 2010. aastaga võrreldes vähenenud sisuliselt poole võrra, kuid 2018. aastal on NEET-noorte arv tõusnud; hinnanguliselt on Eestis 12 300 noort, kes ei õpi, tööta ega osale koolitustel¹⁹; murettekitavad on regionaalsed erinevused, nt Kirde-Eestis on NEET-noorte osakaal 13,7% (Eesti keskmine – 9,8%).

Noorte osalus noorsootöös kasvab ja rahulolu on kõrge. Kõikides noortevaldkonna arengukava indikaatorites liigume seatud sihtide suunas.

1. 2015. aastal mõõdeti esmakordselt noorte rahulolu noorsootööga. **Rahulolu kõigi noorsootöö tegevustega oli keskmiselt 86% (rahul või väga rahul olivate osakaal) ja 2017. aasta mõõtmisel jäi see tase samaks.** Kitsamalt huviharidusega oli 2017. a andmetele tuginevalt rahul 91%.
2. Noorsootöö tulemused on olnud positiivsed. Kasvanud on **noorte osalemine noorsootöös**²⁰ ehk nende noorte osakaal, kes võtsid osa huviharidusest, laagritest, malevatest või osalesid aastatoetust saanud üleriigiliste noorteühingute tegevuses või KOV noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides – 2018. aastal osales noorsootöös 57,8% kõigist 7–26-aastastest

¹⁶ Allikas: Innove ja EHIS.

¹⁷ Allikas: Innove ja EHIS.

¹⁸ Eesti õppekeeles või eesti keelt õpetavad õpetajad – vähemalt C1, kõik muud õpetajad – vähemalt B2.

¹⁹ Allikas: Statistikaamet.

²⁰ Allikas: HTMi arvutused EHISe ja ENTK andmete põhjal.

noortest (võrdluseks – 2010. a oli kaasatud 37% noori). Seda on võimaldanud ka noorsootöös osalemise võimalusi pakkuvate asutuste arvu kasv – nt huvikoolide arv²¹ on kasvanud kümne aastaga enam kui kaks korda – 363-lt 2009. aastal 750-le 2018. aastal, mis tähendab, et 1000 noore kohta on neid nüüd 2,71 (2009. a – 1,12). Avatud noortekeskuste arvu kasv²² on tagasihoidlikum – 222-lt (2009. a-l) 280-le (2018. a-l), aga samas on need maapiirkondades huvikoolidega võrreldes noortele rohkem kättesaadavad. Üle 70 000 noore ehk umbes pool kõigist noortest huvikooliõppuritest õpivad spordi valdkonna õppekavadel, veidi enam kui neljandik – muusika ja kunsti valdkonna õppekavadel. Teistes valdkondades on osalus väiksem – näiteks vaid veidi üle 3% kõigist huvikooliõppuritest osaleb tehnika või looduse valdkonna õppekavadel. Samal ajal tehnika ja looduse valdkonna huvialadega tegeldakse pigem üldhariduskoolide huviringides.

3. Oluliselt on **paranenud noorsootöö piirkondlik kättesaadavus**, mida mõeldakse noorte arvuga huvikooli (369 noort) ja noortekeskuse kohta²³ (989 noort). 2020. aasta sihid on vastavalt 400 ja 1000.
4. Noorte osalemisega seoses on seiratud ka **organiseeritud osalusvõimaluste (noorte volikogud jms) arvu**. Seda indikaatorit tuli 2018. aastal seoses haldusreformiga muuta (kui alles jäi 79 KOVi, ei olnud enam võimalik saavutada 2020. aastaks seatud sihti 200). Alates 2018. a, mõeldakse noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna omavalitsuste koguarvust – esimese mõõtmise tulemusena 2018. a on see 74,4%, aasta 2020 sihttasemeks on seatud 89%. Positiivne on seejuures, et nende omavalitsuste osakaal, kus noortel on vähemalt üks organiseeritud osalusvõimalus, on 2018. aastal suurem kui 2017. aastal. Seega liigutakse õiges suunas, sihttaseme saavutamiseks on oluline nii KOVide kui ka noorte toetamine.
5. Noorsootöötajate kompetentsus paraneb, kuid tähelepanu vajab noorsootöötaja kutse väärtustamine (OSKA andmetel on 90%-l noorsootöötajatest kõrgharidus, kuid neist 60%-l puudub eriharidus või kutse noorsootöö alal).

Teadus

Teaduses on mitmeid näitajaid, mis peegeldavad Eesti teadlaste töö head taset, kuid Eesti teaduse arengut pärsib **alarahastamine**. Eestis on välja kujundatud kvaliteedikonkurentsil põhinev toimiv ja arenev teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (edaspidi TAI) süsteem. Kasvab teadlaste rahvusvahelise koostöö aktiivsus ja teaduse kõrget taset näitav publitseerimisaktiivsus ning edukus ELi teadus- ja arendustegevuse (edaspidi TA) raamprogrammis Horisont. Doktorikraadi kaitsmiste arv on viimastel aastatel kasvanud. Kasvu aluseks olid kõrged vastuvõtunumbrid 2010. a paiku. Eesti on välisteadlastele järjest atraktiivsem, välisteadlaste arv Eesti avalikes teadusasutustes on järjest tõusnud.

Teadusvaldkonna suurimateks väljakutseteks on ettevõtete kaasamine teadus- ja arendustegevusse ning teaduse rahastamine. Eesti eripära on kõrge projektipõhisus ja välisallikate suur osakaal teaduse rahastamises – eriti avalikus sektoris teostatud TA puhul. Teadus- ja arendustegevus Eesti ühiskonna ja majanduse huvides on tagasihoidlik. Ülikoolide ja ettevõtete koostöö on vähene – Eesti jääb EL innovatsiooniliidritest selgelt maha ettevõtluse ja teadusasutuste ühispublikatsioonide arvu poolest. Erasektori osakaal avaliku sektori teadus- ja arendusasutuste finantseerimisel on küll kasvanud ja ulatus 2017. a 5,1%-ni, kuid jääb sihiks seatud 7%-le veel selgelt alla. Murettekitav on Eesti ettevõtete innovatsioonivõimekuse langus EL liikmesriikide võrdluses ja liiga aeglane tootlikkuse kasv.

Strateegia üldesmärgi neljast indikaatorist (tootlikkus, investeeringud TAI-sse jm), mis on tihedalt seotud makromajanduslike näitajatega, üheski ei ole alates 2014. aastast märkimisväärt edenemist toimunud. Eesti TAI arengu strateegiliste eesmärkide tasandil on aga arengud pigem positiivsed:

1. Teadlaste aktiivsust ja teaduse kõrget taset näitav **publitseerimisaktiivsus** on suurenenud (2017. a üle 1600 kõrgetasemelise artikli miljoni elaniku kohta)²⁴. Sellega on 2020. aastaks

²¹ Allikas: EHIS.

²² Allikas: ENTK.

²³ Allikas: Statistikaamet, HTM, ENTK.

²⁴ Allikas: EUROSTAT, Thomson Reuters Web of Science.

seatud eesmärk (1600 artiklit) täidetud. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegias (TAI strateegia) on seatud eesmärk jõuda tasemele, kus 11% Eesti kõrgetasemelistest teadusartiklitest kuuluks 10% maailmas enim tsiteeritud teadusartikli hulka. Viimasel viiel aastal on see olnud 7,4–8,2%, 2017. aastal – 8,2%²⁵.

2. Statistikaameti andmete järgi on **Eesti teadus- ja arendustegevuse investeeringute tase** alates 2012. aastast olnud languses: 2,31%-lt SKP-st (2011) oleme langenud 1,29%-ni (2017), sh on ettevõtlussektori investeeringud langenud 1,48%-lt 0,66%-le. Eesti TA süsteemi eripära on kõrge projektipõhisus (baasrahastuse väike osakaal) ja välismaiste rahastusallikate (tõukefondid ja Horisont 2020) suur osakaal teaduse rahastamises. 2018. aasta lõpust aktiveerus ühiskondlik debatt teaduse rahastamise ümber, aasta lõpus allkirjastati erakondade ülene Eesti teaduslepe, mis seadis sihi jõuda 3 aasta jooksul avaliku sektori TA rahastuses 1%-ni SKP-st.
3. **Kõrgtehnoloogiliste toodete ja teenuste ekspordi osakaal**²⁶ on viimasel neljal aastal olnud üle 14% kogu ekspordist (2015. a – 15,4%). Kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiliste sektorite hõive osakaal koguhõives²⁷ on viimase viie aastaga kasvanud 6,7%-lt 8,3%-ni (2017), 2020. aasta eesmärk on 9%. Kaudselt näitab teaduse panust majandusse ettevõtete tootlikkus hõivatu kohta (% ELi keskmisest), mis 2017. a oli 74,4% ning jääb maha 2020. aastaks seatud sihist (80%).
4. **Doktorantuuri lõpetajaid** oli 2018. aastal 244²⁸. Seda on veidi vähem kui eelneval, 2017. aastal ning 2020. aasta siht – 300 lõpetajat aastas – on kaugel. Üheks doktoriõppe tulemuslikkuse tõusu aluseks võib saada viimase viie aastaga hüppeliselt kasvanud välisdoktorantide arv ja osakaal: 2018. aastal oli doktorantuuri sisseastujatest pea iga kolmas välismaalane. Samas on katkestamine kõrge (katkestajaid rohkem kui lõpetajaid) ning tuleb arvestada ka sellega, et doktorantuuri asuvad lõpetama need aastakäigud, mil vastuvõtuarvud olid oluliselt väiksemad, võrreldes perioodiga 2010–2012. Seda enam tuleb tähelepanu pöörata doktorikraadi omandanute rakendamisele nii avalikus kui erasektoris, et nad saaksid oma võimeid ja oskusi ühiskonna arengute huvides parimal viisil kasutada.
5. **Eesti koht Euroopa innovatsiooni tulemustabelis** on nn mõõdukate innovaatorite grupis. Riikide pingereas koondindikaatori arvestuses oleme viimastel aastatel langenud (2017 – 17. koht) ja liigume seatud sihist (11. koht) üha kaugemale. Eesti teadus paistab selles tabelis silma kõrgetasemeliste rahvusvaheliste publikatsioonidega seotud näitajate poolest, rahvusvahelises võrdluses jääme aga alla ettevõtluse innovatsiooninäitajate poolest.

Eesti keel ja eestlus

Eesti keele kui emakeele oskus püsib stabiilne. Eesti keele kui teise keele oskus on küll 10 aasta jooksul paranenud, kuid viimastel aastatel jäänud suhteliselt samale tasemele. Eesti keele õpe välismaal või selleks võimaluste loomine Eestis on oluline nii tagasipöördumise motivatsiooni loomiseks-hoidmiseks kui selleks, et tagasipöördujail oleks lihtsam Eesti koolis hakkama saada. Võõrkeelteoskus gümnaasiumilõpetajate hulgas paraneb, tähelepanu vajab muukeelse elanikkonna võõrkeelteoskus.

1. **Emakeeleoskuse** näitajad on nii gümnaasiumi kui ka põhikooli eesti keele lõpueksami tulemuste põhjal pikemas vaates parenenud, kuigi viimasel kahel aastal toimus väike tagasimine (2017/2018. õa-l oli eesti keele kui emakeele lõpueksami keskmine tulemus põhikoolis 73,7 ja gümnaasiumis – 62,2 punkti; võrdluseks – 2007/2008. õa-l vastavalt 68,4 ja 57,7 punkti)²⁹. Viimastel aastatel on kasvanud nende osakaal, kes saavutavad eesti keel emakeelena riigieksamil 80 ja rohkem punkti ning vähenenud nende osakaal, kelle tulemus on alla 20 punkti.
2. **Eesti keele õppes väljaspool Eestit**³⁰ on viimastel aastatel olnud stabiilne väliskõrgkoolides eesti keelt õppivate üliõpilaste arv (2018/2019. õa-l – 950), kasvanud on välismaal eesti keelt õppivate laste arv (2018/2019. õa-l – 3700; võrdluseks – 2009/2010. õa-l oli neid 1330). Samuti

²⁵ Allikas: Innovatsiooniliidu tulemustabel (*European Innovation Scoreboard*).

²⁶ Allikas: Statistikaamet.

²⁷ Allikas: Eurostat.

²⁸ Allikas: www.haridussilm.ee.

²⁹ Allikas: HTM.

³⁰ Allikas: HTM.

on kasvanud välismaal eesti keelt õpetavate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteaedade, mudilasringide ja keelekursuste arv (2018/2019. õa-l – 80); võrdluseks – 2009/2010. õa-l – 33). Eesti keele ja kultuuri õpet toetatakse 30 erinevas kõrgkoolis – neis välisriikide kõrgkoolides, kus Eesti huvid seda nõuavad ja kohapealne valmisolek on olemas. Hinnanguliselt võib öelda, et praegu elab välismaal ligikaudu 150 000–200 000 eestlast. Statistikaameti andmeil on alates 2015. aastast hüppeliselt kasvanud sisserändajate, sh Eesti kodakondsusega ja/või Eestis sündinud sisserändajate arv. Kokku on aastatel 2004–2017 Eestisse sisse rännanud 40 000 Eesti kodakondsusega isikut, neist u 24 000 aastatel 2015–2017. Tagasipöördumise otsust mõjutab kõige enam perekondlike ja sugulussidemete olemasolu Eestis, aga ka soov panustada Eesti arengusse ning panna lapsed Eesti kooli. Lastega tagasipöördujatele on oluline lasteaia- ja koolikoha leidmine ning laste kiire ning sujuv kohanemine Eesti haridussüsteemis. Seejuures on suuremad probleemid seotud laste eesti keele oskusega. Muuhulgas tagasipöördujate laste vajadusi silmas pidades on alustatud mitmekultuurilise hariduse kontseptsiooni loomist.

3. **Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal** on kümne aasta jooksul kasvanud, nende osakaal kõigist mitte-eestlastest on tõusnud 2018. aastal 68,8%ni (2008. a – 61,2%). Paranenud on peamiselt kuni 30-aastaste mitte-eestlaste eesti keele oskus. Eesti tööturul edukaks toimetulekuks on aga vaja väga head eesti keele oskust – kui eestlastest ja hea keeleoskusega mitte-eestlastest töötab juhi või tippspetsialistina ligi 40%, siis keskmise keeleoskusega mitte-eestlastest umbes 15% ning eesti keele oskusega mitte-eestlastest veidi üle 10%.
4. **Võõrkeelte oskus** (nii inglise, vene kui ka saksa keele oskus) **Eesti 15–74-aastaste täiskasvanute seas paraneb**. 2018. aastal oskas vähemalt kaht kodusest keelest erinevat keelt 60,7% 15–74-aastastest (2008. a – 53,6%)³¹. Esimese võõrkeele õppimine on Eesti üldhariduskoolides kohustuslik alates kolmandast klassist, siiski õppis 2018/2019. õa-l juba 25% 1. ja 2. klassi lastest vähemalt üht võõrkeelt³².
5. Eesti koolides (nagu mujalgi Euroopas) on võõrkeeltest populaarseim inglise keel – seda õpib kokku üle kahe korra enam õpilasi kui sellele populaarsuselt järgnevat vene keelt (2018/2019. õa-l)³³. 2018. a alguses valminud võõrkeelteoskuse mõju uuring näitas, et inglise keel tasub end ka tööturul kõige enam ära, väga hea inglise keele oskus annab enamikus valdkondades olulise palgalisa. **Tähelepanu vajab muukeelse elanikkonna võõrkeelteoskus**. Kui PIAAC 2012 andmetel oli noorimas uuritud vanusegrupis (16–24-aastased) inglise keele mitteoskajaid eestlaste hulgas vaid 4%, siis vene kodukeelega inimeste hulgas rohkem kui iga neljas (27%). Vabalt valdajaid ja hästi toimetulijaid oli seevastu eestlaste hulgas 80% ja muukeelse elanikkonna hulgas – 46%.

Riigivalitsemine (arhiivindus)

Riigi juubeliaasta oli Rahvusarhiivi jaoks jõudsa arengu aeg, kõigis prioriteetsetes sihtides – säilitustingimuste parandamine, arhiivimoodustajate hindamine, säilikute kättesaadavuse parandamine, külastatavuse kasvatamine jne – saavutati edu.

1. Rahvusarhiivi uue peahoone Noora kasutuselevõtt 2017. a veebruaris taastas arhiivi võimekuse asutustelt dokumente vastu võtta. 2018. aasta lõpu seisuga on vaba hoidlapinda kõigis Rahvusarhiivi hoonetes (7) kokku 16 907 riiulimeetrit. **Säilitustingimused paranesid hüppeliselt, 89% arhivaalidest on nõuetekohastes hoidlatingimustes**. Kasutuse valdkonnas rakendati mitmeid uudseid töökorralduslikke ja tehnilisi lahendusi, mis muutsid klienditeeninduse kiiremaks ja paremaks. Noora on muutnud kogu organisatsiooni kompaktsemaks ja ka nähtavamaks.
2. Arhiivinduse valdkonnas on **pidevalt kasvanud arhivaalide kättesaadavus veebis** (kättesaadavad on 19,5 miljonit kujutist, 2020. aasta eesmärk on 20 miljonit), viimasel aastal on tõusnud digitaalarhiive üle andnud arhiivimoodustajate arv (kokku 8, varem 5). Nende

³¹ Allikas: Statistikaamet.

³² Allikas: EHIS.

³³ Allikas: EHIS.

arhiivimoodustajate osakaal, kelle põhitegevuse dokumendid on hinnatud, on kasvanud 98%-le ehk suure tõenäosusega on aastaks 2020 hinnatud kõigi arhiivimoodustajate põhitegevus- ja juhtimisfunktsioonide dokumendid.

3. 2018. aasta jooksul arendati põhifunktsionaalsuses välja Rahvusarhiivi elektrooniline koostöökeskkond arhiivväärtusega teavet loovate asutustega (Astra), mille eesmärgiks on koondada kõik arhivaalide väärtuse hindamisega seotud töövood ja dokumendid ühte, vähendades nii bürokraatiat ja lihtsustades info leidmist ja kasutamist.
4. Veebikülastuste koguarv küündis ka 2018. aastal ümmarguselt 1,2 miljonini. Kõige enam oli kasutajaid Saagas (395 000 külastust), järgnes VAU (276 000 külastust), Rahvusarhiivi koduleht (167 000 külastust) ja AIS (148 000 külastust). Teistest pühendunud on Saaga kliendid, neist igaüks tegi kuus keskmiselt ühe pooletunnise külastuse, lapates korraga läbi pea 60 lehte. 450 000 AISi otsingu hulgas olid tavapäraselt kõige populaarsemad isikute ja asutuste nimedega seotud päringud.
5. 2018. aastal jätkus arhiivipedagoogika jõuline areng, milles on samuti teeneid nii Noora kui ka teiste majade avamisel üldhariduskoolide ja ülikoolide õppuritele. Arhiivipedagoogilistes tegevustes – arhiivitunnid, koolitused jm – osales 2017. aastal 1202 ja 2018. aastal 1758 inimest. See on arenev tegevussuund, mistõttu arhiivipedagoogika suund on edaspidi võetud ka üheks jälgitavaks indikaatoriks (indikaatori hinnatud arhiivimoodustajate osakaal asemel, mis on juba täidetud).
6. Rahvusarhiivi publitseerimistegevus keskendus Eesti Vabariigi 100. aastapäevaga seotud publikatsioonide väljaandmisele (nt Konstantin Pätsi biograafia, riigikantslei ja haridusministeeriumi ajalooramatud, Eesti hümnile pühendatud vinüülplaat). Kokku ilmus 9 teaduspublikatsiooni ja 10 muud trükist.

Tulemusvaldkond: haridus

1. Eesti elukestva õppe strateegia 2020 tulemusaruanne

2014. aastal vastu võetud Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (EÕS) üldeesmärk on, et „kõigile Eesti inimestele on loodud nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärrika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus“. Üldesmärgi elluviimiseks on seatud viis strateegilist eesmärki:

- 1) muutunud õpikäsitlus³⁴;
- 2) pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid;
- 3) elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus;
- 4) digipööre elukestvas õppes ning
- 5) võrdsed võimalused elukestvaks õppeks ja õppes osaluse kasv.

Strateegia eesmärkide saavutamisse panustavad lisaks Haridus- ja Teadusministeeriumile ka Kultuuriministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Siseministeerium ning Sotsiaalministeerium.

Haridus- ja Teadusministeerium lähtub EÕSi eesmärkide poole liikumise hindamisel võtmenäitajatest – allpool loetletud kaheksast indikaatorist.

Indikaator	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
							siht	tege-lik			
Erinevate osapoolte rahulolu elukestva õppe toimimisega ²	Metoodika väljatöötamisel						1. mõõtmine				
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%) ³	29,9	29,1	29,4	28,9	28,5	28,6	26	27	25,5	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%) ⁴	12,8	12,6	11,6	12,4	15,7	17,2	18	19,7	19	20	20
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%), sh mehed, naised ⁴	10,3 13,3 7,3	9,7 13,6 5,8	12 16 7,9	12,2 14,2 10	10,9 14,3 7,4	10,8 14,2 7,3	<10,0	11,3 16,1 6,4	<9,5	<9	<9
1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr ^{3;5}	74,7	76,8	80,9	80,4	77,1	81,5	80	81,7	81	82	82
Digipädevustega 16–74-aastaste inimeste osakaal (%) ⁶	65	-	76	87	87	88	-	selgub 2019	-	95 ⁸	-
Tiptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%), sh											
funktsionaalne lugemisoskus	-	8,4	-	-	11,1	-	10	selgub 2019	-	-	-
matemaatiline kirjaoskus	-	14,6	-	-	14,2	-	16	selgub 2019	-	-	-
loodusteaduslik kirjaoskus	-	12,8	-	-	13,5	-	14,4	selgub 2019	-	-	-
Üldhariduskoolide õpetajate keskmine töötasu, võrreldes kõrgharidusega töötaja keskmise töötasuga Eestis ⁷	0,84	0,83	0,88	0,94	0,91	selgub 2019	1	selgub 2020	1	≥1,0	≥1,0

³⁴ Muutunud õpikäsitluse kesksed märksõnad on õppijakesksus, võtmepädevuste olulisus, vajadus siduda õppeprotsessis uued teadmised olemasolevatega, loimida erinevaid aine- ja eluvaldkondi, õppida/õpetada mitte ainult faktiteadmisi, vaid õppida õppima ja probleeme lahendama ning teha seda meeskonnas. Vt täpsemalt www.hm.ee/opikasisus ja järgmise peatüki infot.

Munitsipaalkoolide õpetajate keskmine palgatase, võrreldes riigi keskmise palgaga (%) ⁷ :	92	98	102	107	105	106	110	113	110	120	120
--	----	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

¹ Siin ja edaspidi vastavad indikaatorite sihttasemed 2019–2022 perioodiks kinnitatud programmide sihttasemetele.

² 2017. a toimus üldhariduskoolides, lasteaeades ja kutsekoolides esimest korda eri osapoolte (õppijad, vanemad, õpetajad) rahulolu mõõtmine võrreldaval viisil. Indikaatori täpne metoodika on veel väljatöötamisel.

³ Eesti Statistikaameti (edaspidi SA) andmed.

⁴ EUROSTATi andmed. Indikaatorite arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust.

⁵ ISCED 2011 tase 3–8.

⁶ EUROSTATi andmed, tabel isoc_sk_dskl_i, http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/isoc_sk_dskl_i.

⁷ EÕS 2020 programmi „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ tulemusindikaatorid.

⁸ Sihttase korrigeeritud (alates 2018), et tagada vastavus infoühiskonna arendamise indikaatorile „Interneti mittekasutajate osakaal 16–74-aastaste Eesti elanike seas“ (sihttase 5%).

⁹ Siin ja edasi tekstis '-' – sel aastal ei mõõdetata.

Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastased) osakaal oli Eestis 2018. aastal 27% e u 193 000 inimest.³⁵ Seda on küll mõnevõrra vähem kui eelneval aastal, kuid indikaatori 2018. a sihttaset ei saavutatud. Ka tuleb nentida, et viimastel aastatel ei ole ühtlast sihttaseme suunas liikumist toimunud. Eesmärk vähendada eri- ja kutsealase haridusega inimeste osakaalu on aga oluline, kuna hariduse omandamine aitab kaasa tööturule pääsule ning loob eeldused enesearendamiseks ka edaspidi. Eriti haavatav grupp on need, kel pole põhi- või keskharidust, sest nende seas on töötuse määr kõige suurem (25–64-aastaste keskhariduseta inimeste töötuse määr oli 2018. a 8,4%, samas vanusegrupis keskmiselt – 4,8%).

Elukestvas õppes osalemise määr³⁶ on Eestis viimasel kolmel kahel aastal kiirelt kasvanud, jõudes 2018. aastal 25–64-aastaste elanike puhul 19,7%-ni. Seda on 2,5% rohkem kui eelneval ja 4% rohkem kui 2016. aastal. Kasv on tulnud eelkõige tööalases mitteformaalõppes ja koolitustel osalemise arvelt, sagedamini osalevad avaliku sektori töötajad ja nõ valgekraed, mitte ühiskonnas nõrgemal positsioonil olevad inimesed. Seda rõõmustavam on, et järjest enam osalevad koolitustes ka vähem traditsioonilised rühmad – mehed, vanemaealised, mitte-eestlased ja madala haridustasemega täiskasvanud. Siiski tuleb märkida, et elukestvas õppes osalemises on suured piirkondlikud erinevused – oluliselt kõrgem on osalus Tartus ja Tallinnas (30,4% ja 24,5%), samas kui näiteks Kirde-Eestis oli osalus 2018. aastal 12% (mis on isegi hästi, sest aastatel 2010–2017 oli see alla 10%).

Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal³⁷ on viimase üheteistkümne aasta jooksul langenud 14,4%-lt 2007. aastal (kõige kõrgem tase aegreas) 11,3%-ni 2018. aastal. Muret teevad soolised erinevused: madala haridustasemega mitteõppivaid mehi on endiselt rohkem kui naisi.

Viimasel viiel aastal on **1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive näitaja** paranenud, 2018. aastal jõuti 81,7%-ni e väga lähedale 2020. aastaks seatud sihile (82%). Ka HTMi uuringu „Edukus tööturul“ andmed (registriandmed) näitavad, et 2016. aastal kutseharidusõppe lõpetajate hõive oli 2017. a 77% ja töötus 6%; kõrgharidusõppes õpingud lõpetanud inimestest oli 2017. aastal tööga hõivatuid 82%, töötuse määr – 2%. Siiski on märkimisväärne osa lõpetajatest Eesti tööjõuturult väljas: kui vaadata pikemat perspektiivi, siis kümme aastat pärast lõpetamist on kas välismaal või muus mõttes Eesti tööturu jaoks kadunud koguni 17%, sh 22% kutsehariduse ja 14% kõrghariduse lõpetanute. Erialati „kaob“ kutsehariduse lõpetanuid kõige enam tootmise, ehituse, isikuteeninduse ja tervise valdkonnas, kõrghariduses – sotsiaal- ja käitumisteadustes, tervise valdkonnas ning keeltes ja kunstides.

2016. aastal avaldati 2015. aastal läbiviidud **PISA testi tulemused**, mille põhjal sai taas kinnitust meie **põhihariduse kõrge tase**. Riikide võrdluses paigutusid Eesti õpilased maailmas keskmiste tulemuste järgi loodusteadustes Singapuri ja Jaapani järel 3. kohale. Euroopa riikidest on Eesti koos Soomega 1.–2. kohal. Eelmise PISA uuringuga võrreldes on meil kasvanud ka tippsooritajate osakaal (lugemises ja vähemal määral loodusteadustes). Kuigi keskmised tulemused on suurepärased, jääb Eesti tippsooritajate osakaalu poolest siiski paljudele riikidele alla. Võib öelda, et Eesti edu PISAs on

³⁵ Sh need, kes on asunud erialast haridust omandama, kuid on õpingud katkestanud.

³⁶ Mõõdetakse Eesti tööjõu-uuringu andmete ja metoodika põhjal viimase nelja nädala jooksul.

³⁷ Madala haridustasemega noorte osakaal leitakse Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal, mistõttu tuleks vaadata pigem trende kui üksikaastaid.

saavutatud eeskätt tänu tugevale keskmisele tasemele. 2018. aastal viidi läbi ka järgmise PISA vooru testid, tulemused avaldatakse 2019. aasta lõpus.

Digipädevustega 16–74-aastaste inimeste osakaal on viimastel aastatel samuti paranenud. Eurostati andmetel oli 2017. aastal 88%-l täiskasvanutest vähemalt madal digipädevus. Viimase täiskasvanute oskuste testi PIAAC andmetel oli Eestis probleemiks liiga lihtne ja ühekülgne arvutikasutus ning suur lõhe eri põlvkondade arvutikasutusoskustes ja -harjumustes: tehnoloogiarikas keskkonnas hea või väga hea probleemilahendusoskusega inimesi oli 16–25-aastaste hulgas üle kolme korra rohkem kui 45–65-aastaste hulgas³⁸.

Suureks väljakutseks on õpetajate keskmise palga tõus. Viimasel kuuel aastal (2013–2018) on üldhariduskoolide õpetajate palk kasvanud ligi 60%, ületades 2018. aastal riigi keskmist palka 13% (keskmine KOV koolide õpetajate palk 1475 eurot)³⁹. **Kutseõppeasutuste õpetajate palk** on olnud lähedane riigi keskmisele ja üldhariduskoolide õpetajate palgast veidi madalam (2014–2016), 2017. a jõudis see riigi keskmisele palgale järele (2017 – 1285 eurot; 2018 – 1439 eurot), kuid üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale jääb see endiselt veidi alla. Märkimisväärselt madalam on **lasteaedades töötavate õpetajate** palk (2018. aastal oli lasteaiaõpetajate keskmine brutokuupalk esialgsel andmel 1038 eurot), kuid selle järeleaitamiseks on riik alates 2017. aastast andnud toetusi kohalikele omavalitsustele, kes panustavad ka ise lasteaiaõpetajate palgatõusu. 2018. a tõtsid omavalitsused lasteaiaõpetajate palga 85%-ni üldhariduskooli õpetajate töötasu alammäärast e 978 euronit ning 2019. aastaks peaks lasteaiaõpetajate palk olema vähemalt 90% kooliõpetaja palga miinimumist ehk 1125 eurot kuus ja magistrikraadiga õpetajatel 100% ehk 1250 eurot kuus.

Õpetajate keskmise palgaga seotud indikaatorite järgmiste aastate sihttasemeid pole võimalik saavutada ilma täiendavate ressurssideta, sh on oluline tõsta ka koolieelsete lasteasutuste ja kutseõppeasutuste õpetajate palka.

Kokkuvõtteks võib öelda, et pooled üldeesmärgi indikaatoritest on täidetud kavandatud või paremal tasemel. Lõpetanute hõive ning täiskasvanute osalus elukestvas õppes kasvab, õpilaste oskused põhikooli lõpus on maailma tiptasemel. Täiskasvanute osakaal, kel on olemas vähemalt madalad IKT oskused, on ligi 90%, mis on hinnanguliselt ka töökohtade osakaal, kus läheb arvatult vaja, samas heade oskustega täiskasvanuid on vähe. Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal on püsinud stabiilne. Ülejäänud indikaatorite puhul on 2020. a sihttasemete täitmise prognoos pigem optimistlik tingimusel, et elukestva õppe strateegia raames käivitatud meetmed on tulemuslikud ja väliskeskkond soodne.

Hinnangu strateegia üldeesmärkide täitmisele ning programmide toimimisele annab ka 2019. aasta suvel lõppev elukestva õppe strateegia vahehindamine. Selle raames antakse strateegiale üldine hinnang (meetmete ja tegevuste vastavus seatud eesmärkidele, programmide sisemine ja omavaheline loogika ja kooskõla, indikaatorite asjakohasus jne). Lisaks analüüsitakse vahehindamise käigus sügavamalt õpetajate ja koolijuhtide professionaalse arengu toetamist ning muutunud õpikäsituse rakendumist, digipööret hariduses, koolivõrgu korrastamist ning täiskasvanuhariduse, kutsehariduse ning elukestva õppe vastavust töömaailma vajadustele. Vahehindamine on ka oluline sisend 2018. aastal alustatud uue haridus- ja teadusstrateegia koostamisel; selle töö käigus valmisid 2019. aasta I kvartalis valdkonna ekspertide, spetsialistide ja väga erinevate osapoolte ning sihtgruppide seisukohti, arusaamu ja tulevikuväljavaateid silmas pidavad visioonid.⁴⁰

³⁸ Pruulmann-Vengerfeldt, P. jt (2015). Tehnoloogiarikas keskkonnas probleemilahendusoskuse tase ja IKT kasutus Eesti elanike hulgas. PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 5. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/ikt_final_parandatud.pdf.

³⁹ Üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk (ainult kohalike omavalitsuste koolid).

⁴⁰ Järgmise perioodi strateegiaprotsessist lähemalt vt <https://www.hm.ee/et/kaasamine-osalemine/haridus-ja-teadusstrateegia-aastateks-2021-2035>.

1.1. Muutunud õpikäsitlus

Elukestva õppe strateegia peab oluliseks probleemiks, et teoreetiliselt omaks võetud ja dokumentides kinnitatud õpikäsitlus, õppijate eri tüüpi andekuste väärtustamine ning erivajaduste märkamine ei ole muutunud õppeprotsessi lahutamatuks osaks. Ühiskonnas keskendutakse hariduse ja koolide kvaliteedi puhul liialt numbrilistele hinnetele, sh kesksete eksamite ja testide tulemustele, jättes kõrvale õppija individuaalse arengu. Õppijakeskem lähenemine ja probleemipõhisemad õppimisviisid võiksid leevendada ka liiga kõrget väljalangevust (eriti meessoos hulgas) kõikidel haridustasemetel ja -liikides.

Eesmärk on iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetava, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendava õpikäsitluse rakendamine kõigil haridustasemetel ja -liikides.

Strateegia esimese eesmärgi kolme näitaja sihttasemetel saavutamisse panustavad samalaadsetest järgmistest programmidest: pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid, õppe- ja karjäärinõustamise programm, kutseharidusprogramm, kõrgharidusprogramm ja üldharidusprogramm.

Indikaator	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
							siht	tege-lik			
Madalal tasemel oskustega õpilaste osakaal (%), ¹ sh											
funktsionaalne lugemisoskus	9,1	-	-	10,7	-	-	7,5	selgub 2019	-	-	-
matemaatiline kirjaoskus	10,5	-	-	11,2	-	-	8	selgub 2019	-	-	-
loodusteaduslik kirjaoskus	5	-	-	8,7	-	-	5.0	selgub 2019	-	-	-
Põhikoolist väljalangevus statsionaarse õppe kolmandas kooliastmes (%), sh	0,5	0,6	0,5	0,5	0,3	0,3	hoida taset	0,3	hoida taset	hoida taset	hoida taset
poisid	0,6	0,7	0,6	0,7	0,4	0,4		0,3			
tüdrukud	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3		0,2			
Õppetöö katkestajate määr gümnaasiumis (väljalangevus gümnaasiumi 1. õppeaastal) (%) ²	1,4	1,1	1,1	0,9	0,9	0,8	<0,9	1	<1	<1	<1
Õppetöö katkestajate määr kutseõppeasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal) (%) ²	26,2	25,8	25,6	24,7	22,4	22,4	22	23,4	21	<20	<20
Õppetöö katkestajate määr kõrghariduses 1. õppeaastal (%) ^{2,3}	21,3	22,5	23,1	21,3	22,3	21,2	18	21,6	15	15	<15

¹ PISA uuringus alla 2. taseme saavutanud 15-aastaste õppijate osakaal.

² Allikas: EHIS, 2016. aasta all on näidatud 2015/2016. õa katkestamine. Arvud on EÕSiga ühe aasta võrra nihkes, kuna EÕSis näidati 2013/2014. õa katkestamisi 2013. aasta all. 2018. a muutus kutsehariduses katkestamise arvutamise meetoodika (vt P1).

³ Õpingute katkestamine kõrghariduses õpingute alguses, %. Nt 2018. a näitaja on leitud järgmiselt: perioodil 11.11.2016–10.11.2017 õppima asunud, kes seisuga 10.11.2018 ei olnud lõpetanud ega õppinud samal õppekohal. Kuna valdav osa õppima asumisi jäid vahemikku 1.07.2017–10.11.2017 ja nende puhul on 10. novembriks 2018 tegemist 2. aasta õpingutega ning seega võib katkestamise puhul tinglikult rääkida 1. aasta katkestamisest.

^{P1} Alates 2018. a ei loeta kutsehariduses katkestajate määr arvutamisel katkestajaks enam õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis teises õppekavariühmas, kes on surnud või välismaale kolinud; lisaks võetakse arvesse ka neid õpilasi, kes ei olnud 10.11 õpilaste nimekirjas, vaid võeti õppima õppeaasta kestel. Varasemate aastate näitajaid ümber arvatud pole.

Vaatamata kõrgele kohale PISA riikide pingereas ja teiste riikidega võrreldes suurepärastele tulemustele, on Eesti puhul siiski murettekitav **madalal tasemel oskustega õpilaste osakaalu kasv**.

Väljalangevus üldhariduskoolide päevasest õppest on suhteliselt madal, põhikooli kolmandal astmel on see ca 0,3% ja gümnaasiumi esimesel õppeaastal – 1%.

Jätakuvalt on **katkestamine** probleem **kutsekeskharidusõppes**, 2018. a näitaja on eelneva aasta omast suurem ühelt poolt metoodika muutuse tõttu, kuid ka vana metoodika järgi arvutades olnuks see varasemast kõrgem. Samas tasub kutsehariduse katkestamise kõrval jälgida ka **väljalangevust** – ehk neid, kes haridussüsteemist päriselt kõrvale jäävad. Väljalangevuse näitajat kutsekeskhariduse 1. aastal on arvutatud alates 2012. aastast ja see näitaja on olnud u 2 korda väiksem katkestamistähtsusest (2012 – 13,9%; 2018 – 11,7%). Seega võib öelda, et umbes pooled kutsekeskhariduse õpingud katkestanutest jätkavad ikkagi õpinguid.

Kõrgharidusõppe katkestas aastatel 2012–2018 õpingute alguses 21–23% sisseastunudest. Ka kõrghariduses ei näita 2018. aasta katkestamismäär (21,6%) eelneva aastaga võrreldes paranemise märki, vaid pigem vastupidi.

Kokkuvõttes on katkestamise vähendamine kutsekeskharidus- ja kõrgharidusõppes endiselt väljakutse. 2018. aastal valminud analüüs kutsehariduse tugisüsteemidest tõi välja, et katkestamise vähendamisel on võtmetähtsusega tervikliku tugiteenuste süsteemi väljaarendamine, süsteemse toe (sh individuaalne tugi õppijale) pakkumine jmt.⁴¹ Seega on oluline panustada tugisüsteemide arendamisse ja tegeleda nii ennetusega (sh põhjalikum erialavalikute tegemise toetamine) kui lahenduste otsimisega õpiteede paindlikkuse suurendamiseks, et iga õppija individuaalsed huvid ja võimed leiaksid parima võimaliku rakenduse.

2018. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

Juba 2017. aastal töötati HTMi ja Tallinna ning Tartu ülikoolide koostöös ning varasematele uuringutele ja analüüsidele tuginedes välja õpikäsitus muutumise raamistik, mille eesmärk on pakkuda taustsüsteemi ja tuge õpikäsitus rakendajatele (haridusasutused, nende partnerid) ning aidata hinnata muutunud õpikäsitus rakendumist.⁴²

Õpikäsitus muutumise aspektide mõõtmisel rakendati 2018. aastal juba teist korda üleriigilisi rahuloluküsitlusi. Nende raames saab jälgida, kuidas tunnetavad õpilased enda kaasamist õppesse ja mil määral nad leiavad, et saavad arengut toetavat tagasisidet.⁴³ Õpetajate hulgas hinnati koostööst õpetamist, õppetöö mitmekesistamist ja õppijate aktiivsuse toetamist. Kõigist koolielu aspektidest olid õpilased kõige kriitilisemad just aktiivsust toetava õpetamise osas. Samuti valmis 2018. aastal uuring Eesti üldhariduskoolides kasutatavatest hindamissüsteemidest⁴⁴, mis näitas, et ühe muutuva õpikäsitus aspekti – toetava ja arendava tagasiside andmine – osas on Eesti koolides juba mitmeid häid praktikaid, aga tõi esile ka mitmeid väljakutseid õppija arengu toetamise hindamise ajakohastamisel, millele keskenduda järgmisel programmiperioodil (2019–2022). Uueneva õpikäsitus rakendamise nimel jätkus 2018. aastal riiklike õpekavade arendamine eesmärgiga nüüdisajastada üldpädevusi, läbivate teemade käsitlemist jne.

Mitmeid olulisi tegevusi tänapäevase õpikäsitus juurutamiseks jätkati programmis „**Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid**“, sh töö õpetajate koostöövõrgustikega, haridusasutuse juhi kompetentsimudeli uuendamine ja tutvustamine, koolijuhtide järelkasvuprogrammide läbiviimine, õpikogukondade toetamine, ülikoolide ja koolide koostööprojektid ning koolimeeskondade ühine õppimine haridusuuenduste rakendamiseks (sh nii maakonna piires kui ka eri maakondade haridusasutuste vahelised õpiüritused kaasava hariduse põhimõtete rakendamiseks).

⁴¹ Haaristo, H.-S., Kirss, L. (2018). Eesti kutseõppeasutuste tugisüsteemide analüüs. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/kutsetugi_raport.pdf.

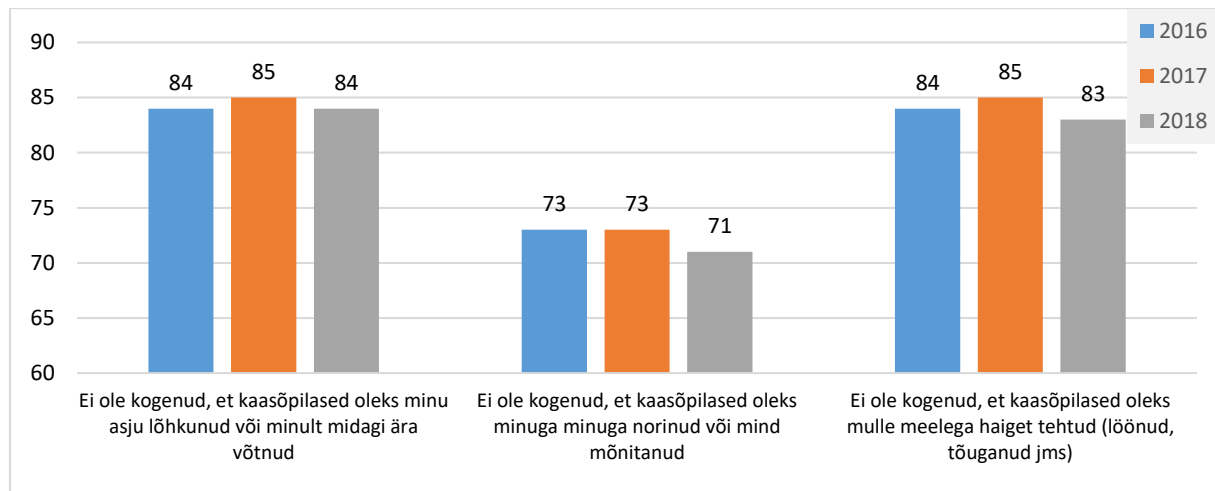
⁴² Raamistik koos seda toetavate alusmaterjalidega on kättesaadav: www.hm.ee/opikasitus

⁴³ Esimest aspekti mõõdavad küsimused nagu *Õpetajad lasevad õpilastel üksteist hinnata*, teist aspekti küsimused nagu *Õpetajad selgitavad mulle, mida ma saaksin paremini teha*.

⁴⁴ Aksen, M., Jürimäe, M., Nõmmela, K., Saarsen, K., Sillak, S., Eskor, J., Vool, E., Urmann, H. (2018). Uuring: Eesti üldhariduskoolides kasutatavad erinevad hindamissüsteemid. Tartu: Tartu Ülikool. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/hindamine_lopparuanne_15.okt_loplik.pdf.

Üldharidusprogrammist toetati muutunud õpikäsituse rakendamisse panustavate koostöövormide loomist ja juurutamist, sh algatus Huvitav Kool ning turvalisuse ja väärtusarenduse programmid. Kinnitati kiusamisvaba haridustee kontseptsioon ja moodustati valdkonna partneritest koalitsioon. Täiel määral rakendus Tartu Ülikooli liikumislabori koordineerimisel liikuma kutsuvate koolide võrgustik VUNK! – 2018. aasta seisuga kuulus sinna ligi 80 üldhariduskooli üle Eesti.

Võrreldes 2018. aastal vägivalda kogenud õpilaste osakaalu 2016. ja 2017. aasta rahulolu-uuringu tulemustega, pole see näitaja langenud, seda enam tuleb koolides vägivalda vähendamisele jätkuvalt tähelepanu pöörata. Ootuspäraselt on õpilased, kes tunnevad ennast kiusatuna, kooliga ka vähem rahul.

Joonis 2. Õpilaste osakaal, kes ei ole nimetatud viisil kiusamist kogenud, 8. klass.

Allikas: Üldhariduskoolide rahuloluküsitlus 2016, 2017, 2018.

2018. a jõustus põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muudatus, mille eesmärk on pakkuda õpilastele vajalikku tuge ja luua paremad võimalused võimetekohase hariduse omandamiseks.

Tuge vajavate laste toetamiseks suurendati 2018. aastal oluliselt kohalike omavalitsuste ja eraüldhariduskoolide pidajate riigieelarvelist toetust. Munitsipaalkoolide pidajatele anti 2018. aastal lisaraha enam kui 23 miljonit eurot, sh 17,4 miljonit eurot tõhustatud ja erituge vajavate laste tegevuskuludeks ja tugiteenusteks. Lisaks toetusfondi kaudu antavale haridus- ja tegevuskulutoetusele eraldati 3,1 mln eurot lisaraha tulubaasi kasvu kaudu üldist tuge vajavate laste tugiteenusteks. Samuti saavad koolis töötavad tugispetsialistid alates 2018. aastast taotleda lähtetoetust. Õppetöö katkestamise ennetamiseks ja kaasava hariduse edendamiseks toimib Innove Rajaleidja keskuste võrgustik, mis pakub eelkooliealistele lastele ning üldharidus- ja kutseõppeasutustes õppijatele õppenõustamise teenuseid. Kõikides maakondades tegutsevad koolivälised nõustamismeeskonnad, kes annavad soovitusi õpilase arengu toetamiseks, õppe ja kasvatus korraldamiseks ning tugiteenuste rakendamiseks.

2018. aasta lõpus kinnitas Riigikogu kutseõppeasutuse seaduse muudatused, millega muudeti kutseõppeasutuse rahastamise ning kutseõppe kvaliteedi hindamise põhimõtteid. Seadusemuudatusega loodi katkestamise vähendamiseks seaduslik alus kutsevaliku õppekavade koostamiseks. Kutsevaliku õppekavasid on kutseõppes alates 2016/2017. õa-st piloteeritud kui õppele sujuvat ligipääsu võimaldavat meetet, mille sihtrühm on nii põhikooli kui gümnaasiumi katkestajad, põhikoolilõpetajad, kes ei ole kindlad oma edasistes õpivalikutes kutseõppes, erivajadusega isikud, välispäritolu õppijad, muukeelsed õppijad jt.

Üldharidusprogrammist, kutseharidusprogrammist ja kõrgharidusprogrammist toetatakse jätkuvalt õppurite toimetulekut formaalhariduses, sh tagatakse sotsiaaltoetused ja -teenused.

1.2. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid

Ühiskonnas ja õpilaste arvus toimunud ja toimuvad muudatused ei jäta puudutamata ka õpetajaid, õppejõude ja haridusasutuste juhte. Arutelude fookuses on õpetajakutse, õpetajate ja koolijuhtide professionaalse arengu võimalused, vääriline töötasu ning õpetaja ja koolijuhi ametikoha väärtustamine. Strateegilise visiooni kohaselt töötavad aastal 2020 Eesti õppeasutustes ennast väärtustavad väarikad motiveeritud ja asjatundlikud õpetajad ning haridusasutuste juhid. Selleks on vaja tähelepanu pöörata eelkõige nende professionaalset arengut toetavatele tegevustele. Enesetäienduses osalemine on oluline kõikidele õpetajatele ja koolijuhtidele, kuna olenemata sellest, kui tõhus on olnud ettevalmistus põhiõppes, ei suuda ülikoolid tulevasi õpetajaid ette valmistada kõikideks väljakutseteks, millega nad oma karjääri jooksul kokku puutuvad. Elukestva õppe strateegia toob selle valdkonna olulisemate probleemidena välja õpetaja elukutse vähesed atraktiivsuse, mille tõttu on üldhariduskoolis vähe noori ja meesõpetajaid, konkurss õpetajakoolituse õppekavadele on väike ning õpetajaks õppinud ei lähe kooli tööle.

Eesmärk on viia õpetaja/õppejõu ja koolijuhi töö hindamine ja tasustamine vastavusse nende ametikohtadele esitatavate nõuete ja töö tulemuslikkusega.

Strateegia teise eesmärgi näitajate sihttasemed saavutatakse programmi „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ kaudu.

Indikaator	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
							siht	tege-lik	sihttase		
30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal (%) üldhariduskoolides ¹	10,3	10,3	10,3	10,6	10,7	10,6	12	11	12,5	12,5	12,5
Konkurss õpetajakoolituse õppekohtadele ²	-	-	-	-	0,9	1	hoida taset	0,9	on kasvanud		
Õpetajate sooline struktuur naised/mehed (%) üldhariduskoolides ¹	85,7: 14,3	85,9: 14,1	85,8: 14,2	85,7: 14,3	85,8: 14,2	85,8: 14,2	80: 20	85,5: 14,5	75: 25	75: 25	75: 25

¹ Allikas: EHS.

² Indikaator näitab konkursi õpetajakoolituse õppekavadele suhtes konkursiga kõigile kõrghariduse õppekavadele. Konkurss on arvatud SAISi andmete põhjal, jagades kandidaatide arvu õppima tulekut kinnitanute (mis ei pruugi kajastada kõiki õppima asujaid) arvuga ning võrreldes seda sama näitajaga kõikide õppekavade lõikes. Arvesse on võetud vaid ülikoolide andmed, kõik õppevormid ja õppeastmed (v.a doktoriõpe). Õpetajakoolituse õppekavadeks on arvestatud hariduse õppevaldkonda kuuluvad õppekavad, v.a need, mis ei anna pedagoogilist väljundit. Keskmiseks konkursiks on arvestatud üks.

30-aastasi ja nooremaid õpetajaid on Eestis 11% – viimasel viiel aastal on see näitaja püsinud enam-vähem muutumatuna, viimasel aastal toimus siin edasimineku, kuid 2018. aastaks seatud sihttase jäi saavutamata.

Konkurss õpetajakoolituse kohtadele on püsinud keskmise lähedal, 2018. aastal langes see alla kõigi õppekavade keskmise konkursi. Seejuures on konkurss kooliõpetajate lasteasutuste õpetajakoolituse õppekavadele suhtena kõigi õppekavade keskmisesse konkursi olnud jätkuvalt keskmisest kõrgem (2018. a-1 – 1,8), samas kui üldhariduse õpetajakoolituse õppekavadele on konkurss väiksem (2018. a-1 – 0,7).

Üldhariduskoolide õpetajaskonna valdav enamik on jätkuvalt naised (85,5%). Meesõpetajate osakaal on suurem kutsehariduses ja aastate jooksul on meeste osakaal isegi kasvanud, jõudes 2018/2019. õppeaastal 40%-ni. Kõrgkoolide õppejõudude seas on sooline jaotus tasakaalus – viimasel seitsmel õppeaastal olid üle 50% kõigist õppejõududest mehed (2018/2019. õppeaastal – 50,4%).

Mitmed 2018. aastal valminud uuringud (Hariduse ja Teaduse OSKA raport⁴⁵, HTMi analüüs õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavatest õpetajatest EHISe andmetel⁴⁶, OECD EAG Eesti õpetajatele keskendunud temaatiline ülevaade⁴⁷) osundasid, et uute õpetajate kooli jõudmisega ja järelkasvu kindlustamisega on tõsisemaid probleeme.

Kokkuvõttes pole olukord eelmiste aastatega võrreldes oluliselt muutunud, seega on sihttasemete saavutamise prognoos nii 2019. aastaks kui ka 2020. aastaks pigem pessimistlik.

2018. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

Õpetaja ja haridusasutuse juhi ameti atraktiivsuse suurendamise eeltingimuseks on **väärikas palk**. Riigi eesmärk on viia õpetajate keskmine palk 120 protsendini Eesti keskmisest ja samaväärseks kõrgharidusega spetsialisti keskmise palgaga. Esialgsel andmetel oli 2018. aastal üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutopalk (ainult KOV koolid) 1475 eurot (2017. a – 1289 eurot) ning töötasu alammäär tõusis 2018. aastal 1150 euroni.

Programmi „**Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid**“ vahendite toel jätkati 2015. a käivitatud õpetajaameti väärtustamise ja atraktiivsuse suurendamise tegevuskavaga.

2018. aastal jõustus haridusseaduse muudatus, mis võimaldab tunnustada haridustöötajaid elutööpreemiaga ja määrata riiklikke aastapreemiaid ning stipendiume. 2018. aastal määras Vabariigi Valitsus esmakordselt haridustöötajatele üheksa riiklikku aastapreemiat ning ühe elutööpreemia. Lisaks antakse igal aastal õpetajatele välja kuni viis stipendiumi hariduspoliitika seisukohalt oluliste arendustegevuste toetamiseks. See võimaldab õpetajal kasutada vaba semestrit koostöökooli ülikooliga, minna enesetäiendamisele välisriiki, osaleda hariduspoliitika kujundamises vm.

1.3. Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus

Ühiskonna jätkusuutlikuks toimimiseks on oluline, et iga inimene oleks tööturul rakendatud oma võimete kohaselt ning suudaks tööturul toimivatele muutustele kiiresti ja paindlikult reageerida. Elukestva õppe strateegia järgi on selle valdkonna olulisemaid probleeme liiga suured erinevused elukestva õppe raames pakutava ja tööturul vajaliku vahel. Õppeasutused ja töömaailm ei tee elukestva õppe süsteemi arendamiseks aktiivset koostööd, info tööturu ja majanduse arengute kohta pole süsteemne ning karjäärinõustamisteenused on ebaühtlase kvaliteedi ja kättesaadavusega; tööturu jaoks ei valmistata ette piisaval arvul sobiliku kvalifikatsiooniga oskustöötajaid.

Eesmärk on luua kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestatavad õppimisvõimalused ja karjääriteenused, et suurendada erialase kvalifikatsiooniga inimeste arvu erinevates vanuserühmades ja regioonides.

Eesmärgi kahe sihttaseme⁴⁸ saavutamine sõltub viie programmi koostööst: üldharidusprogramm, koolivõrgu programm, õppe- ja karjäärinõustamise programm, tööturu ja õppe tihedama seostamise programm ja kutseharidusprogramm. Üliõpilaste mobiilsuse ja LTT (loodus- ja täppisteadused, tehnika, tootmine ja ehitus) erialade lõpetajate osakaalu sihttasemete saavutamisse panustab kõrgharidusprogramm⁴⁹ ning karjäärinõustamise läbinud põhikoolilõpetajate osakaalu saavutamisse (eesmärk 100% aastaks 2020) õppe- ja karjäärinõustamise programm.

⁴⁵ Mets, U., Viia, A. 2018. Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. Tallinn: SA Kutsekoda. <https://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

⁴⁶ Sellio, R., Vaher, K. 2018. Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium. <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/opetajad.pdf>

⁴⁷ OECD. 2018. Education at a Glance 2018, Estonian Factsheet.

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/eag_2018_estonian_factsheet.pdf

⁴⁸ Kutsehariduse statsionaarses õppes õpinguid jätkavate põhikoolilõpetajate määr (%) ja keskhariduse tasemel õppurite jagunemine üldkeskhariduse ja kutsekeskhariduse vahel.

⁴⁹ Nii üliõpilaste õpirände kui ka LTT lõpetajate osakaalu näitajate saavutamisse panustavad ka teaduse tulemusvaldkonda kuuluvad meetmed ja tegevused.

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
						siht	tege-lik			
LTT erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses (ISCED 11 järgi) ¹	27,1	26,4	26,5	27,4	28,8	28	27,7	28,5	295	30
Karjäärinõustamise läbinud põhikoolilõpetajate osakaal (%)*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100
Kutsehariduse statsionaarses õppes õpinguid jätkavate põhikoolilõpetajate määr (%)	26,7	27,5	26,6	26,2	25,2	32	25,8	33,5	35	35
Keskhariduse tasemel õppurite jagunemine (%) üldkeskhariduse ja kutsekeskhariduse vahel ²	67/ 33	67,8/ 32,2	68,9/ 31,1	69,9/ 30,1	71,5/ 28,5	62/ 38	73,2/ 26,8	61/ 39	60/ 40	60/ 40
Üliõpilaste lühiajaline õpiränne (%)	3,6	3,3	1,43	1,8	2,2	8	3,4	10	10	10

¹ Allikas: EHIS. 2017. aastast hinnatakse ISCED 2011 klassifikaatori järgi.

² Allikas: EHIS, arvestatud üld- ja kutsekeskhariduse õppekavade järgi õppijaid.

³ Kuni 2014. a allikad: rahvusvahelistumise strateegia vahearuanne, 2012; SA Archimedes; EHIS. Üliõpilaste mobiilsuse puhul mõeldakse Eesti üliõpilaste lühiajalist õpirännet, täpsemalt mobiilsusstipendiumide arvu kõigi üliõpilaste kohta. Alates 2014/2015. õa-st arvutatakse näitaja EHISe andmete alusel, andmed ei ole varasemate õppeaastatega võrreldavad. Osakaal 10.11.2014 seisuga õppijatest, kes on 2014/2015. õa jooksul (01.10.2014–30.09.2015) viibinud lühiajaliste õpingute eesmärgil välisriigis (arvestused on tehtud õppekohapõhiselt, arvestatud on kõiki mobiilsussündmusi, olenemata perioodi pikkusest või kogutud ainepunktidest).

* Karjäärinõustamise läbinud põhikoolilõpetajate osakaalu pole hetkel veel võimalik seirata.

Loodus- ja täppisteaduste, tehnika, tootmise ja ehituse valdkond (LTT) on Eesti kõrghariduses hästi edenenud. LTT erialade lõpetajate osakaal kõrghariduses on kasvanud perioodil 2012–2018 25%-lt peaaegu 28%-ni (küündides vahepeal 29%-ni). 2018. aastal oli see näitaja 27,7%. Alates 2017. aastast, muutus seoses üleminekuga uuele õppekavade klassifikaatorile (ISCED 11) LTT valdkondadesse kuuluvate õppekavade loetelu, millega paranes näitaja ca 2% võrra. Näitaja hea edenemise ja ISCEDi muutuse tõttu tõsteti eelmisel aastal 2020. a sihti 29%-ni (enne oli 25%).

Õppurite jagunemine üldkeskhariduse ja kutsekeskhariduse vahel kohe peale põhikooli lõppu pole viimastel aastatel muutunud, noorte haridusvalikud on jäänud samaks. Kuna üldkeskhariduses läheb oluliselt suurem osakaal Tallinna ja Tartu põhikoolilõpetajatest, võrreldes muude piirkondadega, ja just nendes linnades õpilaste arv kasvab, võib näitaja samaks jäämist vaadata indikaatori täitmise mõttes positiivse arenguna. Samas teevad paljud põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajad valiku kutseõppe kasuks hiljem; 3 a jooksul peale põhikooli lõpetamist läheb kutseõppesse 37% noortest. 2016. aasta analüüs põhikoolijärgsetest valikutest⁵⁰ näitas, et kutsekeskhariduses õppijate osakaalu suurendamine üldkeskhariduses õppijate arvel ei ole parim lahendus majanduskasvu eesmärgi silmas pidades ja haridussüsteemi väliseid tingimusi arvestades. Ka HTMi 2018. aasta aastaanalüüs⁵¹ keskhariduseni jõudmisest toob välja, et kutsekeskharidus ei pruugi olla õppijate võimetele ja huvidele sobivaim õpitee (suur väljalangevus ja sellest tulenevalt omakorda tõrked tööturul) ning ühe või teise suuna forsseerimise asemel on oluline liikuda ühtluskooli põhimõtete rakendamise poole ka põhiharidusjärgsete õpiteede kujundamisel ning pingutada selle nimel, et erinevad õpiteed oleksid tulemuslikkuselt sarnasemad ning ühiskonnas võrdsemalt väärtustatud. Kutsekeskharidus annab tööturule sisenemisel üldkeskhariduse ees väikese sissetulekueelise, kuid edasine töökogemus võrdsustab sissetulekud.

Tööturg näitab siiski kasvavat nõudlust kutseharidusega inimeste järele, samas osutavad mitmed analüüsid (nt OSKA raportid), et kutseoskuste omandamise kõrval on järjest suurem roll üldpädevustel ning ülekantavatel oskustel ja teadmistel. See on veel üks lisaargument, miks tulevikus tuleks võtta

⁵⁰ Järve, J. jt. (2016). Põhikoolijärgsed valikud. Tartu: Eesti rakendusuuringute keskus CentAR, Haridus- ja Teadusministeerium.

⁵¹ https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/keskhariduseni_joudmine_kadi_serbak.pdf

suund pigem kutse- ja üldkeskhariduse lähendamisele kui vastandamisele ning püüda pakkuda rohkem sujuvaid üleminekuid ja kombineeritud õppimisvõimalusi.

Eesti üliõpilaste lühiajaline õpiränne on aastatel 2015–2017 veidi kasvanud, kuid aastaks 2020 seatud siht (10%) jääb väga kaugele. 2015. aasta metoodika muutus tingis näitaja olulise languse (3,3%-lt 1,4%-le). 2018. aastal viibis välisriigis lühiajaliste õpingute eesmärgil 3,4% üliõpilastest. Õpirände võimaluse vähese kasutamise põhjustena on välja toodud rahalisi kulutusi, töötamist ning õppekava ühildumisprobleeme.⁵² Viimane vilistlasuuring (2017) tõi ka välja, et raha ja õppekava/õppeainete ühildumise probleemid olid suuremaks takistuseks integreeritud õppes, tööl käimine – magistriõppes. Ligi poolte vastanute jaoks takistas välismaale õppima ja praktikale minekut lahusolek lähedastest või tööl käimine. Peaaegu kolmandik tõi välja, et neil puudus motivatsioon välisriiki õppima või praktikale minemiseks.

2018. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

Tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi raames viiakse ellu meetmed **praktikasüsteemi arendamiseks kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika, kutsehariduse maine parendamiseks ning õpipoisiõppe⁵³ laiendamiseks**. Eesmärk on, et 2020. a lõpuks on töökohapõhises õppes õppinud 7200 õppurit. Nii 2017/18. õa-l kui ka 2018/19. õa-l õppis töökohapõhises õppes veidi enam kui 1700 õpilast, mis on ca 7% kõigist kutseõppe õpilastest. Alustatud on töökohapõhise õppe piloteerimist kõrghariduses – õpet rakendab kolm kõrgkooli (Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool ja TalTech). Programmi toel korraldati kutsemeistrivõistlused 33 erialal ja koolitati kokku 1533 praktikajuhendajat. Ettevõtjate huvi toetuseks korraldati Eesti Töoandjate Keskliidu eestvedamisel **parima praktikaettevõtte ja praktikandi** konkursid.

Ettevõtlusõppe indikaator on üle täidetud ja huvi ettevõtlusõppe vastu on suur. 2017. a lõpuks valmisid ettevõtlusõppe moodulid nii üld-, kutse- kui kõrgkoolidele, mida asuti piloteerima. 2018. a-l osales ettevõtlusprogrammis 367 õppeasutust, kes soovisid ettevõtlusmooduli kasutusele võtta.

Ettevõtlusõppe programm on aidanud kaasa õpilasfirmade arvu kiirele kasvule. 2017. aastal oli Eestis rekordiliselt 337 õpilasfirmat, kuid huvi ei pruugi kasvada, sest aktiivsemad koolid on juba liitunud ja uute koolide kaasamine on üha keerulisem. 2016. aastal oli liitunud koole 299, enne ettevõtlusõppe programmi käivitumist aga 200 ja alla selle.

Oskuste koordinaatsioonisüsteem OSKA annab infot tööturul vajaminevate olulisemate ametite ja oskuste kohta. 2018. aasta lõpu seisuga on valminud OSKA raportid 16 valdkonnas (info- ja kommunikatsioonitehnoloogia; arvestusala; metsandus ja puidutööstus; metalli- ja masinatööstus; sotsiaaltöö; ehitus; energeetika ja kaevandamine; keemia-, kummi-, plasti- ja ehitusmaterjalitööstus; põllumajandus ja toiduainetööstus; tervishoid; transport, logistika, mootorsõidukite remont ja hooldus; haridus ja teadus; kaubandus, rentimine ja parandus; majutus, toitlustus ja turism; personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine; rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus). 2017. aastal uuendati ka OSKA metoodikat ning käivitati uuringutes tehtud ettepanekute rakendumise seire. 2018. a alustati virtuaalse keskkonna väljatöötamist uuringute tulemuste ja ettepanekute tutvustamiseks.

LTT lõpetajate osakaalu kõrghariduses on mõjutanud erialastipendiumid, IT Akadeemia programm, sh sektori ettevõtete toetus programmile, nutika spetsialiseerumise stipendiumid, LTT ja teaduse populariseerimise meetmed ning kõrghariduse rahvusvahelistumist, mobiilsust ja järelkasvu toetavad meetmed⁵⁴. LTT kui prioriteetsete ja tööandjate ning Eesti majanduse kasvuvõime seisukohast oluliste valdkondade arendamist soodustatakse ka kõrgkoolide tulemusrahastuse toel.

Täiskasvanuharidusprogrammist on käivitatud meetmed põhi- ja keskhariduseta inimeste tasemekoolitusse tagasitoomiseks, 2018. a sai toetust 16 projekti, mille eesmärk oli toetada haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomist põhi- ja üldkeskharidusõppesse ning õpingute edukat lõpetamist. Nende tulemusena suurenes õpilaste vastuvõtt 11 koolis, vähenes õpilaste väljalangevus 12

⁵² Ernst & Young (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring.

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/vil2015_aruanne.pdf

⁵³ Õpipoisiõppe sünonüümina on kasutusel ka töökohapõhine õpe. Seda õppevormi võib kasutada nii kutse- kui kõrghariduses.

⁵⁴ Täpsemalt vt teaduse tulemusvaldkonna aruandest.

koolis ning suurenes lõpetajate arv 13 koolis. 2018. a viidi läbi ka esimesed rahuloluküsitlused täiskasvanute gümnaasiumides, millele vastas 819 õppijat e u 20% kõigist täiskasvanute gümnaasiumide õppuritest. Tulemused näitasid, et u 70% täiskasvanud õppijatest on enamiku rahulolu aspektidega oma koolis väga rahul ning ligi 84% soovitaks oma kooli ka teistele õppijatele. Kõige vähem oldi rahul kooli füüsilist keskkonda puudutavate aspektidega (kooli söökla, spordisaalid, kusjuures viimaste osas polnud paljudel juhtudel võimalik vastata).

Täienduskoolitustes osales ligi 16 500 täiskasvanut, kellest tunnistuse sai ligi 94%. 65% kursustel osalenutest oli prioriteetsetest sihtgruppidest (ilma erialase või keskhariduseta täiskasvanud, aegunud oskustega üle 50-aastased). Koolitustellimuses on arvestatud OSKA raportite soovitustega. 2018. aastal kuulutati välja 2017. a-l alguse saanud täiskasvanute võtmepädevuste arendamise projektide teine taotlusvoor. Esitati 17 taotlust, millest rahastati 7, nende raames on planeeritud koolitada 3598 inimest. (koos I vooru projektidega – 9698 inimest). Samuti on jätkunud VÕTA arendamise tegevused, seejuures on panustatud erinevate õppeasutuste koostöösse ning 2018. a kaasati tegevusse ka kõrgkoolid.

1.4. Digipöore elukestvas õppes

Uue põlvkonna digitaristu (isiklikud digiseadmed, kooli digitaristu, koosvõimelised infosüsteemid, veebiteenused, pilvelahendused, avaandmed) ja selle kasutamise meetodikad loovad võimaluse uue õpikäsituse kiireks rakendamiseks ja õppekvaliteedi tõusuks. Digitaalse õppevara kasutamine õppetöös aitab õppimist kiiremaks muuta ning avarab elukestva õppe võimalusi. Kogu elanikkonna parem tehnoloogia kasutamise oskus ja innovaatilisus aitavad kaasa tootlikkuse kasvule majanduses. Elukestva õppe strateegia toob selle valdkonna olulisemate probleemidena välja asjaolu, et pea kolmandikul Eesti tööealisest elanikkonnast puuduvad minimaalsed digioskused ning tööks vajalikud IKT oskused on ebapiisavad; lisaks on õppijate ligipääs digitaristule ja digitaalne õppevara puudulik ja ebaühtlane.

Eesmärk on rakendada õppimisel ja õpetamisel kaasaegset digitehnoloogiat otstarbekamalt ja tulemuslikumalt, parandada kogu elanikkonna digioskusi ning tagada ligipääs uue põlvkonna digitaristule.

Digipöörde eesmärgi elluviimiseks on ellu kutsutud digipöörde programm, mille rakendamise tulemusel saavutatakse ka strateegias kinnitatud digipöörde tulemuslikkust mõõtvate näitajate sihttasemed.

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
						siht	tege-lik	sihttase		
Õppijate osakaal erinevatel haridustasemetel, kes kasutavad õppetöös arvutit vm personaalset digivahendit (%)*		-	-	48(G), 36(P)	43(G), 34(P)	-	46(G), 35(P)		100	100
Põhikoolilõpetajate osakaal, kellel on tõendatult olemas IKT baasoskused (%)**	-	-	-	80	82	69	84	100	100	100

*Aastate 2016 ja 2017 näitaja on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste pealt ning ei ole algtaseme ning 2018. a näitajaga võrreldav. Indikaatori algtase määrati rahvusvahelise uuringu ICT in Education Eesti tulemuste pealt kui õppijate osakaal, kes kasutasid õppetöös arvutit (keskmiselt 33%). Tänu sellele, et ICT in Education uued tulemused avalikustati 2019. a märtsis, on võimalik 2018. a näitajana taas selle uuringu tulemustele tugineda. 2018. a keskhariiduse õppijate osakaalus sisalduvad nii üldkeskhariiduse kui ka kutsekeskhariiduse omandajad. Küsitluses osalenud kutsekeskhariiduse omandajate arv oli väga väike.

**Aastate 2016 ja 2017 näitaja on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste pealt, kui mõõdeti 8. klassi õpilaste osakaalu, kes hindasid oma IKT oskuste taset keskmist ületavaks. 2018. a tulemus on katsetusliku digipädevuste tasemetöö tulemus, mille järgi 84% 9. klassi õpilaste oskused olid keskmised või üle keskmise.

Põhikooli lõpetajate **digioskuste taset**, mida 2016. ja 2017. aastal mõõdeti rahuloluküsitluste andmetele tuginedes, sai 2018. aastal hinnata katsetuslikult läbiviidud digipädevuste tasemetöö tulemuste põhjal. Mõlemad allikad on kinnitanud põhikoolilõpetajate häid IKT baasoskusi (84% 9. klassi õpilaste IKT oskused olid vähemalt keskmisel tasemel). IKT keerukamate oskuste õppes (nt programmeerimine, robotika, 3D disain, küberturvalisus jmt) osaleb u 30% üldhariduskoolide õpilastest. Valdav enamik üldhariduskoolide õpetajatest kasutab tundides digilahendusi (2018. aasta rahuloluküsitluste andmeil ei teinud seda vaid 5% vastanutest). Õpilaste ligipääs arvutitele ja nutiseadmetele on koolides eelmise õppeaastaga võrreldes paranenud, seejuures võib täheldada trendi, et aina vähem kasutatakse tundides arvutit ning aina rohkem nutiseadmeid. Seda on toetanud ka riiklikult soositud VOSK (võta oma seade kaasa) põhimõtte rakendamine ja digipädevuste osaoskuste põimimine erinevatesse õppeainetesse. Kuna ka kodudes on arvuti ja internetiühendus peaaegu kõigile kättesaadav, on interneti kasutamine muutunud Eesti laste igapäevaelu lahutamatuks osaks: 9–17-aastastest lastest 97% kasutab internetti iga päev vähemalt ühest seadmest, 2010. aastal oli vastav näitaja 82%⁵⁵.

⁵⁵ Sukk, M., Soo, K. (2018). EU Kids Online Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused. Kalmus, V., Kurvits, R., Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, Ühiskonnateaduste instituut.

2018. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

2017. a-l töötati välja digipädevuste tasemetöö, mis võimaldas 2018. a esmakordselt mõõta põhikooli ja gümnaasiumi lõpetajate digioskusi ja need osutused heal tasemel olevateks.

Välja on töötatud suures mahus **digitaalset õppematerjali**. E-koolikotis on u 10 000 digitaalset õpiobjekti, gümnaasiumi riikliku õppekava kursuste digitaalsed õppematerjalid loodus-, kunsti-, sotsiaal- ja matemaatikavaldkonnas. Samuti panustati digiõppematerjalide kättesaadavusse – 2018. aastal kutsuti ellu põhikooli digiõpikute toetusmeede, mille raames kasutas digiõpikuid u 350 põhikooli. Paralleelselt töötatakse välja ja võetakse kasutusele **digitaalsete hindamisvahendeid**, harjutusvara, teste jms. 2018. aasta seisuga on valminud enesemääratluspädevuse, suhtluspädevuse ja õpipädevuse digitaalsed hindamisvahendid ning arendatud ka matemaatilise kirjaoskuse ja funktsionaalse kirjaoskuse hindamisvahendeid. 2018. aastal viidi u 160 koolis ellu oluline arenguhüpe koolide digitaristu kaasajastamisel, mis puudutas projektorite, arvutite, võrguühenduse jm kaasajastamist. Kasutajatele avati haridusvaldkonna infot ja teenuseid koondav ühtne veebiportaal edu.ee, mille edasiarendustega jätkatakse järgmistel aastatel.

1.5. Võrdsed võimalused elukestvaks õppeks ja õppes osaluse kasv

Eesti riik peab tagama kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada võimetekohast kvaliteetset haridust. Samas on rida sotsiaalseid, keelelisi ja soolisi, aga ka majanduslikke ja piirkondlikke takistusi, mis neid võimalusi piiravad. Endiselt on probleemiks võrdsete haridusvõimaluste tagamine erivajadustega lastele ja noortele. Täiendus- ja ümberõpe ei jõua sageli seda vajavate sihtgruppideni. Vaatamata paranemise märkidele, on koolist väljalangevus Eestis endiselt kõrge. Eesti haridusvaldkonna rahastamise osakaal avaliku sektori eelarvest on võrreldav edukate riikidega. Et saavutada elukestvas õppes osaluse kasv, peaks rahastamine senisest rohkem arvestama sihtrühmade võimaluste, vajaduste ja eripäradega. Rahastamisotsused peavad lähtuma riigi prioriteetidest ja võimalustest, olema avalikud ja selged – nagu ka eri sihtrühmadele mõeldud tugiteenused.

Eesmärgi indikaatorite sihttasemete saavutamisse panustavad mitu programmi. Üldharidusprogrammis on planeeritud tegevused, mille toel peaks aastaks 2020 osalema alushariduses vähemalt 95% lastest vanuses 4 aastat kuni koolikohustuse ea alguseni ning 90% eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajatest valdama eesti keelt tasemel B1. Üldharidusprogramm, kutseharidusprogramm ja kõrgharidusprogramm aitavad saavutada eesmärki, et vähemalt 40% 30–34-aastastest omandab kolmanda taseme hariduse.

Ressursikasutuse efektiivsust iseloomustab tööjõukulude osakaal valitsussektori hariduskuludes (%), sh õpetaja tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes (%). Koolivõrgu programmi ja programmi „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ on planeeritud tegevused, mille tulemusena kasvab hariduskulude see osa, mida kasutatakse õpetajatele palga maksmiseks. Eesmärk on saavutada koolimajades parem pinnakasutus ning loobuda halduskulusid suurendavast mittevajalikust pinnast.

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
						siht	tege-lik	sihttase		
4-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal alushariduses, sh põhikoolis õppivad 6-aastased (%) ¹	90,4	91,7	91,9	92,6	92,9	95	selgub 2019	95	95	95

Nende vene õppekeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt tasemel B1 (%) ² : vene õppekeel/ koos keelekümbusega	63,9	63,2	64	61,1	57/ 62,6	80	61,4/ 63,5	82	90	90
Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt vähemalt tasemel B1 (%) ²	68	67	67,5	68,7 ^{P1}	65,7	78	69,2	82	90	90
Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal vanuserühmas (%) ¹	42,5	43,2	45,3	45,4	48,4	40	47,2	40	40	40
Töõjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest, (%)	62,8	67	68	68	67	59,4	selgub 2020	59,9	60	60
sh õpetaja töõjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest (%) ³	44	46	47	46	45	46	selgub 2020	48	50	50
Haridusvaldkonna pinnakasutuse optimeerimine (m ²)	-	3,5 milj	-	-	3,4 milj	-	-	vähe- neb	3 milj	3 milj

¹ Allikas: EUROSTAT.

² Allikas: Innove ja EHS. 2017. a kohta on näidatud eraldi vene õppekeel/ koos keelekümbusega.

³ Allikas: Statistikaamet, saldoandmik.

^{P1} Uus arvutusmeetodika. Seoses üleminekuga koolipõhiselt analüüsilt isikupõhisele vaadatakse 2016. aastast eesti keele kui teise keele eksamil (mis on ühitatud eesti keele B1-taseme eksamiga) B1-taseme saavutanud lõpetajate osakaalu kõikidest põhikoolilõpetajatest (sõltuvalt kooli õppekeelest või õppija emakeelest). Varasemalt mõõdeti B1-taseme saavutanud lõpetajate osakaalu ainult nendest lõpetajatest, kes on sooritanud eesti keele kui teise keele B1-taseme eksami või eesti keele kui emakeele eksami tingimusel, et lõpetaja õppis eestikeelses põhikoolis. Lõpetajate üldkogumist jäid seega varem välja need lõpetajad, kes lõpetasid põhikooli eesti keele kui teise keele koolieksamiga ja kellel puudus B1-taseme keeleoskust tõendav sertifikaat.

Alushariduses osaleb Eurostati andmetel Eestis üle 90% 4–6-aastastest lastest, mis on veidi madalam tase kui EL keskmine. Indikaatori arvutamisel on kasutusel kaks meetodikat (Eurostati ja Eesti oma) ning mõlemad näitavad alushariduses osaluse kasvu trendi viimasel viiel aastal 1–2 protsendipunkti võrra.

Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt vähemalt tasemel B1⁵⁶, on viimase viie aasta vaates paari protsendipunkti võrra langenud. Samas on 2018. aasta näitaja (69,2%) eelneva aastaga võrreldes paranenud rohkem kui eelneva aasta langus. Siiski on seatud sihi – 90% – saavutamine 2020. aastaks ebareaalne.

Positiivne märk on ka see, et keelekümbusprogramm annab häid tulemusi. Alates 2007. aastast, on keelekümbusprogrammis osalejate arv pea kahekordistunud – 2018/2019. õa-l õpib eesti keeles eelneva õppeaastaga võrreldes 14% enam eesti keelest erineva emakeelega õpilasi. Kui lisada keelekümbuses osalejatele eesti keeles õppivate muu emakeelega õpilaste osakaal, on neid kokku 32%. Jätakuvalt saab kinnitust, et üleminek eestikeelsele õppele gümnaasiumis on andnud häid tulemusi, vähemalt muu emakeelega noorte eesti keele oskuse osas. 2014. aastal, kui gümnaasiumi lõpetasid esimesed vähemalt 60% õppest eesti keeles läbinud noored, jäi B2-keele taseme saavutamata 22%-l lõpetajatest. 2018. aastal oli lõpetajate seas selliseid noori 19% ning kasvanud on nende noorte osakaal, kes sooritavad B2-eksami kõrgel tasemel (üle 75 punkti) ja võiksid teha gümnaasiumi lõpus C1-keele taseme eksami.

⁵⁶ Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajad – kõik põhikooli lõpetajad, kelle emakeel ei ole eesti keel ning kes on põhikooli lõpetanud kas eesti õppekeeles, vene õppekeeles või eesti keelekümbuses. Vene õppekeelega põhikooli lõpetajad – põhikooli lõpetajad, kes on põhikooli lõpetanud vene õppekeeles nende emakeelest sõltumata. Kuna vene õppekeeles põhikooli lõpetajate eesti keele oskus on keskmiselt kehvem kui keelekümbuses või eesti keeles põhikooli lõpetanud eesti keelest erineva emakeelega noorte eesti keele oskus, on selle erisuse väljatoomiseks vaja seirata mõlemat indikaatorit.

Võrreldes 2012. aastaga, on jätkuvalt kasvanud **kolmanda haridustasemega** (kõrgharidus) **30–34-aastaste osakaal** – nad moodustavad 2018. aastal 47,2% vanuserühmast (mis on küll veidi vähem kui 2017. aasta näitaja, ent ületab nii algtaset kui seatud sihte).

Ressursside kasutamisel hariduses on sihiks seatud, et **tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest** oleks aastal 2020 60%. Eesmärk on saavutada parem pinnakasutus koolimajades ja loobuda halduskulusid suurendavast mittevajalikust pinnast. Aastal 2017 oli tööjõukulude osakaal 67%, mis on sarnane viimase kolme aasta näitajaga. Enam-vähem stabiilne on püsinud ka **õpetajate tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest** (46%).

Kokkuvõttes on kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal selgelt tõusutrendiga ja pigem on küsimus selles, milline kolmanda taseme haridusega inimeste osakaal oleks tööturu olukorda arvestades optimaalne. Tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest on samuti viimastel aastatel tõusnud. 4–6-aastaste laste osalus alushariduses on olnud stabiilne. Eesti keele kui teise keele õpetamise valdkonnas on indikaatori sihttasemete saavutamine endiselt keeruline.

2018. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

Suure tõenäosusega pidurdab kohalike omavalitsuste reform lähiaastatel muudatuste tegemist koolivõrgus, kuid loob eeldused suuremateks muutusteks tulevikus. Viimase 5 a jooksul loodud riigigümnaasiumidel on hea maine ning KOVid on huvitatud riigigümnaasiumi loomisest oma territooriumil ja koolivõrgu korrastamisest.

Haridusvaldkonna pinnakasutuse vähenemine on seni tulnud riigi enda peetavate koolide arvelt. Et toetada pinnakasutuse optimeerimist ja taristu kohandamist ka kohalikes omavalitsustes, avati 2018. a kolm meetet. Kolme meetme avamine 2018. aastal toetas just kohalike omavalitsuste koolide pinnakasutuse optimeerimist ja taristu kohandamist, mistõttu võib eeldada, et edaspidi väheneb pinnakasutus ka omavalitsustele kuuluvates koolides. Tänu koolivõrgu programmi tegevustele, mille tulemusel optimeeritakse koolide pinnakasutust, on hariduses võimalik enam ressursse suunata õpetajate ja tugispetsialistide palkadesse, mitte pinna haldamisse. Seatud siht, kasutada 60% valitsussektori üldhariduskuludest personalikulude katteks, on saavutatud.

Kõikides ülikoolidega sõlmitud halduslepingutes aastateks 2019–2021 on seatud ühised eesmärgid kolmes valdkonnas: kõrgharidustaseme õppe läbiviimine ja kvaliteet; õppe tõhus korraldus ja seos ühiskonnaga; vastutusvaldkondade arendamine. Ülikoolid peavad toetama üliõpilasi, et õppimine oleks tulemuslik ja katkestamist vähem. Samuti tuleb ülikoolidel luua tihedam seos õppe ja ühiskonna, sh tööturu vajaduste vahel, tagada erinevate vajadustega õppuritele juurdepääsuvõimalused kõrgharidusele ning toetada regionaalarengut. 2018. aastal jätkus töö **kõrgharidusseadustikuga**, et lihtsustada ja korrastada regulatsioone ning seada esikohale õppur ja tema õigused ning kohustused. 2018. aasta oktoobris esitati kõrgharidusseaduse ja nelja ülikooli seaduste eelnõud Riigikogule (seadused võeti vastu 2019. a veebruaris). **Kutsehariduse valdkonnas** jõustus alates 01.01.2018 **uus kutsehariduse rahastamismudel**, mille eesmärgiks oli suurendada koolide motivatsiooni ja autonoomiat. Samuti uuendati kutseõppe kvaliteedi hindamise põhimõtteid ning anti kutseõppeasutustele õigus pakkuda üldharidust mittestatsionaarses õppevormis. Need muudatused on suunatud katkestamise ennetamisele ja toetavad paindlikumate õpivõimaluste loomist. Samuti kinnitati 2018. aasta detsembris haridusliku erivajadusega õpilaste kutseõppe korraldamist toetav määrus, et vähendada HEV õpilaste ja nende vanemate koormust erivajaduse taas tõendamisel kutseõppesse astudes ning anda lisavõimalused nominaalaja pikendamiseks.

2. Ülevaade strateegia täitmisest programmide kaupa

2.1. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid

Programmi eesmärk on viia õpetajate ja haridusasutuse juhtide hindamine ja arendamine vastavusse õppija vajadusi arvestava, loovust ja innovaatsust arendava õpikäsitusega.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%), sh mehed, naised	12,2/ 14,2/ 10,0	10,9/ 14,3/ 7,4	10,8/ 14,2/ 7,3	<10	11,3/ 16,1/ 6,4	<9,5	<9	<9
Tiptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%):								
funktsionaalne lugemisoskus	11,1	-	-	10	selgub 2019	-	-	täpsustub 2019
matemaatiline kirjaoskus	14,2	-	-	16		-	-	
loodusteaduslik kirjaoskus	13,5	-	-	14,4		-	-	

2.1.1. Olulisemad muutused ja trendid

Üldhariduskoolides töötavate 30-aastaste ja nooremate õpetajate arv ja osakaal on viimastel aastatel vähehaaval kasvanud, kuid järjekindlalt väheneb 40–49-aastaste õpetajate arv ja osakaal kõigist õpetajatest. Koolieelsetes lasteasutustes ja kutseõppeasutustes töötavate noorte õpetajate osakaal aga väheneb ning on 2018/2019. õppeaastaks langenud viimase 10 aasta madalaimale tasemele. Kuigi meesõpetajate osakaal tervikuna on püsinud stabiilne, on nooremate kui 30-aastaste meesõpetajate osakaal keskmisest kõrgem ning ühtlaselt on kasvanud 30–39-aastaste meesõpetajate osakaal. Kutseõppeasutustes on kasvanud osakoormusega töötamine, üldhariduskoolides ja koolieelsetes lasteasutustes on keskmine koormus aastate jooksul püsinud stabiilne.

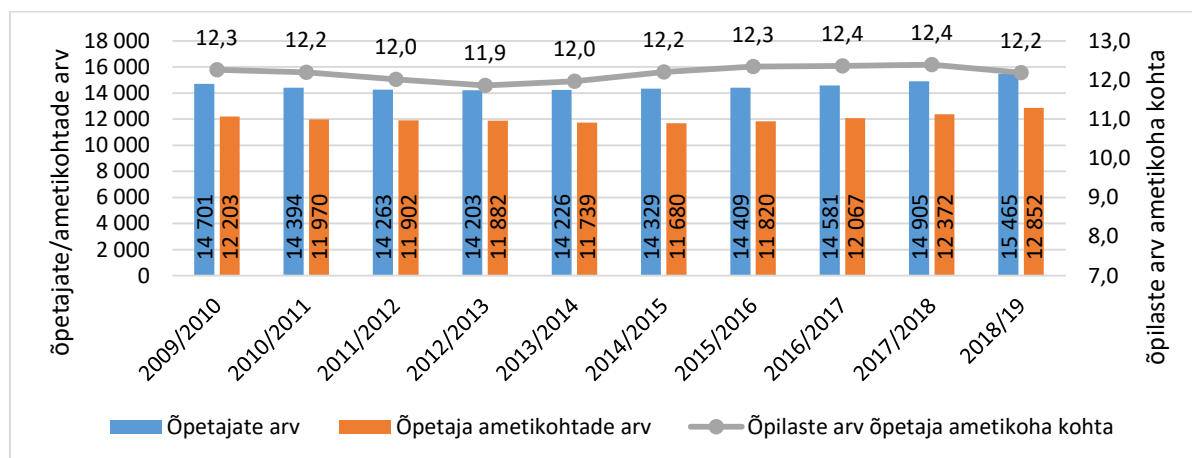
- Üldhariduskoolide õpetajate arv ja õpetajate täistööajale taandatud ametikohtade arv on kasvutrendis, seda siiski vaid kahes maakonnas. Õpetajaid nagu ka õpilasi tuleb juurde Harjumaale (sh Tallinn) ja Tartumaale. Alushariduses on viimasel kolmel aastal laste ja õpetajate ametikohtade suhtarv vähenemas. **Kutsehariduses on viimase kümne aastaga nii õppeasutuste kui õpetaja ametikohtade arv kahanenud ligi 30%**, õpilaste arv samal perioodil vähenenud 15%. Õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv, mis 10 aastat tagasi oli 14, on nüüd ligi 18. Kutsehariduses on õpetajate arv vähenenud vähem kui õpilaste arv.
- Õpetajate hulgas domineerivad jätkuvalt naisõpetajad (u 86% üldhariduskoolide õpetajatest) ja pigem vanemad/kogenumad. Noorte (30-aastased ja nooremad) õpetajate osakaal on viimasel kolmel aastal stabiliseerunud u 10%-le. Noorte õpetajate osakaal on madalaim neil aastatel (2011–2014), kus ametkohti oli vähem. On selge, et **laste arvu kasv ning koos sellega õpetaja ametikohtade arvu kasv toob koolidesse uusi õpetajaid**. Kui nooremate kui 30-aastaste õpetajate arv Eesti üldhariduskoolides on kasvanud 2011/12. õppeaastast alates, siis 30–39-aastaste õpetajate arv vähenes 2016/17. õppeaastani ning viimased kaks aastat on nende arv pisut kasvanud. 40–49-aastaste õpetajate arv on viimase 10 aasta jooksul järjepidevalt vähenenud ja vaid viimasel paaril aastal on nende arv enam-vähem stabiliseerunud.
- **Huvi õpetajakoolituse erialade vastu on jätkuvalt pigem väike, kuid võrreldes 2016. aastaga kasvanud.** 2018. aastal oli konkurss õpetajakoolituse õppekavadele väiksem kui kõigi õppekavade keskmine konkurss (arvestuslikult 0,9), ent kui jätta kõrvale koolieelsete lasteasutuste õpetajakoolituse õppekavad (konkursinäitaja 1,8), jääb üldhariduse ja kutsehariduse õpetajakoolituse õppekavade konkurss keskmisele veelgi enam alla (konkursinäitaja 0,7). 2016. a olid vastavad näitajad 1,3 ja 0,7, 2017. aastal – 1,6 ja 0,8. Ametit alustavate või kooli naasvate õpetajate arv on 2018/2019. õppeaastal 1828, mis on 260 võrra enam kui aasta varem. 2018. aastal

valminud analüüsi⁵⁷ tulemustes tuuakse välja, et õpetajakoolituse lõpetajatest asuvad haridussüsteemi vajadusi arvestades tööle liiga vähesed. Tegevusi planeerides tuleb arvestada, et õpetaja karjääritee ei ole tänapäeval lineaarne – paljud õpetajakoolituse lõpetajad töötavad juba õpingute ajal, kõik lõpetajad ei asu lõpetamise järel tööle jne.

- Eesti õpetajate palgakasv, sh võrdluses keskmise palgaga, on olnud kiire, kuid õpetajate palga suhe keskmise palka pole viimase aastaga enam tõusnud – 2018. a moodustas õpetajate keskmine palk juba **113% Eesti keskmisest, 2020. a eesmärk on 120%**.

Õpetajate arv ja õpetajate täistööajale taandatud ametikohtade arv

- Viimasel neljal-viiel aastal on koos õpilaste arvu kasvuga üldhariduskoolides **kasvanud nii õpetajate arv kui ka õpetajate täistööajale taandatud ametikohtade arv**. Nii õpetajate kui täistööajale taandatud ametikohtade arv on 2018/19. õppeaastal kõrgem kui 2008/2009. õppeaastal (samal õppeasutuste arv on 2018/2019. õa-l 9% võrra väiksem kui 2008/2009. õa-l). Õpetajate keskmine koormus on kõikunud 0,82–0,85 vahel, kuid võrreldes 10 aasta taguse ajaga on see veidi langenud, st, et rohkem on osakoormusega töötavaid õpetajaid. Kui osakoormusega töötamine pole vaba valik, siis on see mitmes mõttes probleemne. OECD pilootuuringus õpetaja pedagoogilistest teadmistest⁵⁸ selgus, et teatud teemadel (õpilaste motiveerimine ja emotsioonid) said kõrgemaid tulemusi need õpetajad, kes töötasid täiskoormusega.
- Õpetajate arv on kasvanud eeskätt nooremates kooliastmetes, kus on parasjagu ka suurem õpilaste arvu kasv. Seejuures on piirkondlikud erinevused suured. Õpilaste ja õpetajate arvud on kasvanud põhiliselt Harjumaal, sh Tallinnas (Harjumaal on arvestuslikult 40% kogu Eesti täistööajale taandatud õpetajate ametikohtadest) ning ka Tartumaal. Ülejäänud maakondades on nii õpilaste kui õpetajate arvud viimase 10 aasta jooksul vähenenud.

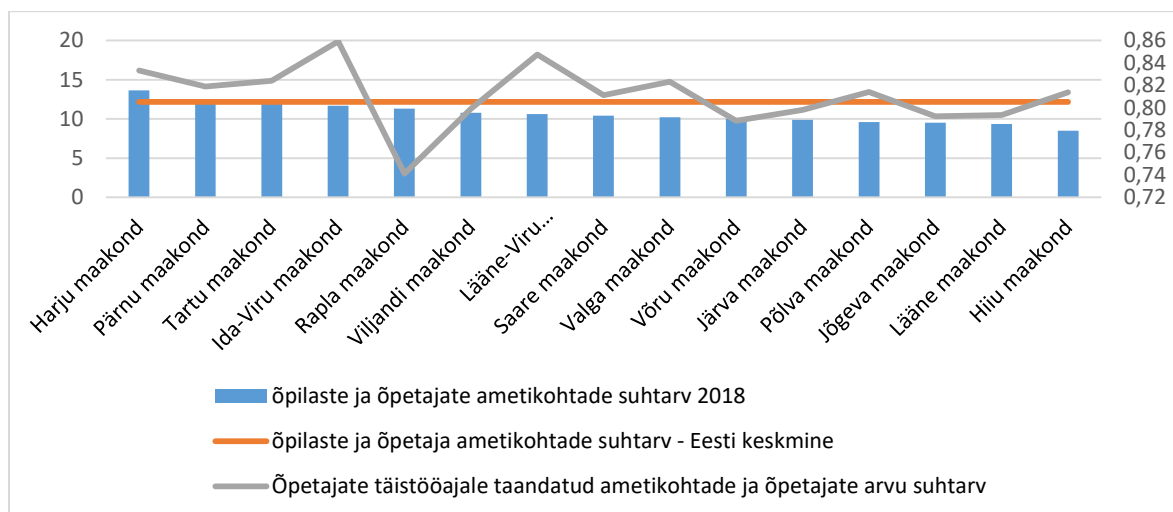
Joonis 3. Üldhariduskoolide õpetajate ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv ning üldhariduskoolide õpilaste ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arvu suhe.

Allikas: EHIS.

⁵⁷ Sellio, R., Vaher, K. (2018). Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/opetajad.pdf>

⁵⁸ Malva, L. jt (2018). OECD õpetaja pedagoogiliste teadmiste pilootuuringu Eesti raport. Tartu: HTM.

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/oecd_opetaja_pedagoogiliste_teadmiste_pilootuuringu_eesti_raport_002.pdf

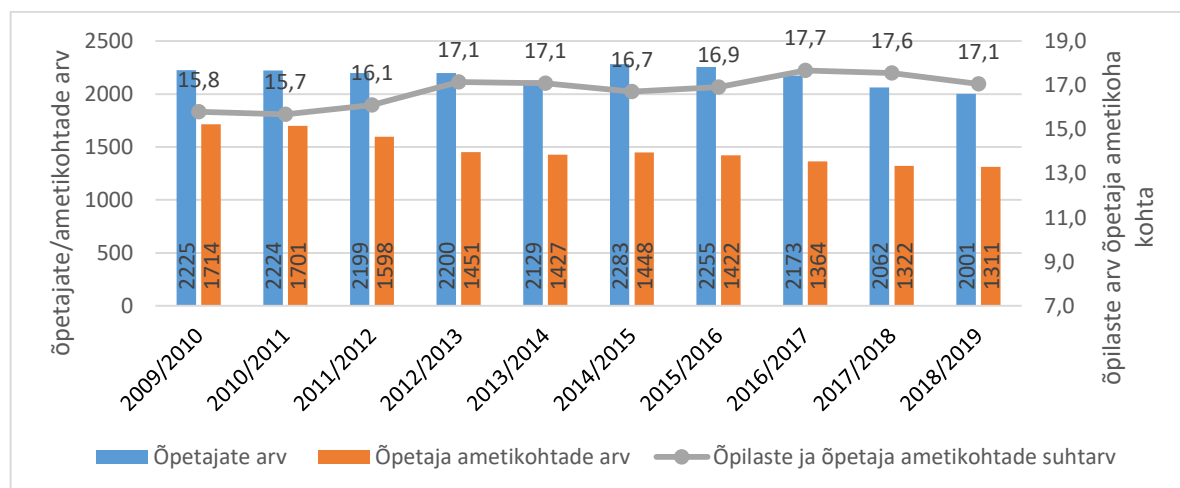

Joonis 4. Õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarvud üldkeskhariduses (vasak telg) ja õpetajate koormus (täistööajale taandatud ametikohtade arv/õpetajate arv) maakonniti 2018. aastal.

Allikas: EHIS.

Märkus: Maakonnad on reastatud õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarvu alusel.

- 2016/2017. õa-l oli võrreldes eelmise, 2015/2016. õa-ga veidi tõusnud üldhariduskooli naasnud või õpetajaametit alustavate uute õpetajate arv (1442-lt 1461-le). See näitaja jätkab tõusutrendi
- 2017/2018. õa-l töötas Eesti üldhariduskoolides 1568, 2018/19. õppeaastal aga 1828 õpetajaametit alustavat või kooli naasnud õpetajat.
- Kutseõppeasutustes on viimasel kümnel aastal õpetajate arv jäänud samaks, kuid ametikohtade arv kahanenud ligi 30% ning õppeasutuste arv vähenenud 25%. Õpilaste arv on samal perioodil vähenenud 11%, mis tähendab oluliselt efektiivsemat tööd: õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv, mis 10 aastat tagasi oli 14, on nüüd ligi 18. Selle põhjuseks võib näiteks olla asjaolu, et õppeasutuste liitmisel jäävad alles erinevad erialad, kuid üldaineid on võimalik õpetada ühiselt, st, et üldainete grupid on suuremad kui eraldi koolides ja õpetajate ametikohti on vähem. OECD riikide keskmisega võrreldes oli Eestis 2016. aastal kutsehariduses oluliselt enam õpilasi ühe õpetaja kohta (Eestis 18, OECD riikides –14)⁵⁹.

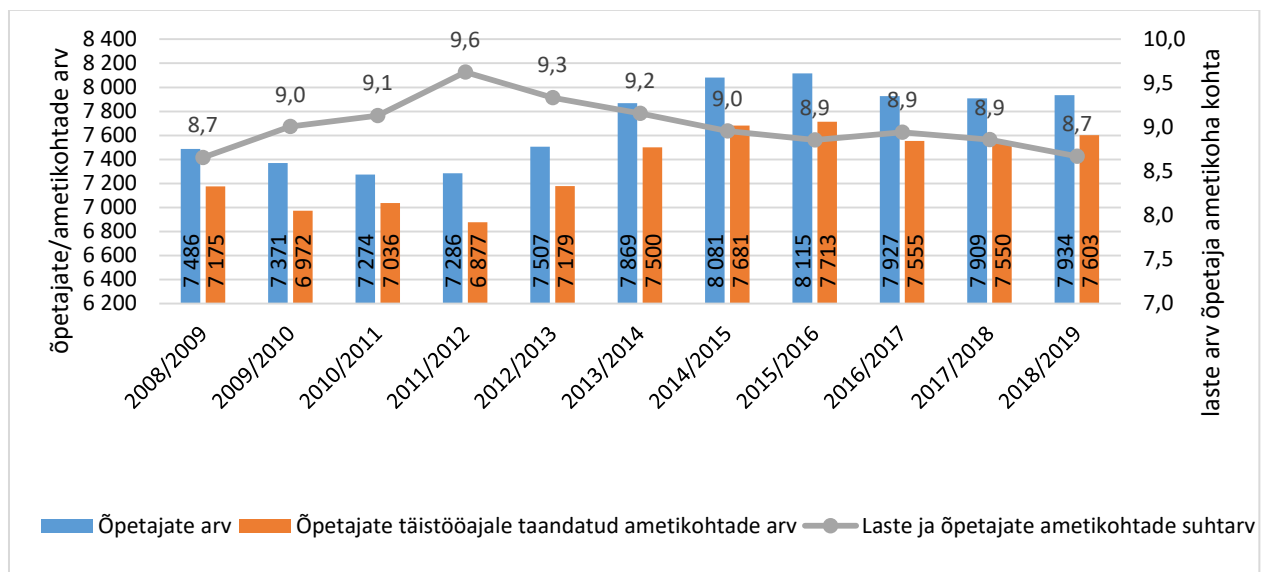

Joonis 5. Kutseõppeasutuste õpetajate ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv ning õpilaste arv õpetaja täistööajale taandatud ametikoha kohta.

Allikas: EHIS.

⁵⁹ OECD (2018), Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>

- **Alushariduses** on õpetajate ja laste suhtarv olnud püsivalt umbes 9 last õpetaja kohta. Viimasel kümnel aastal on nii laste kui õpetajate ja õpetajate ametikohtade arv kasvanud, viimasel kolmel aastal aga veidi kahanenud. See näitab, et lasteaiad reageerivad tundlikult laste arvu muutusele ning et tõenäoliselt on selline laste-õpetajate suhtarv optimaalne (vt Joonis 6)

Joonis 6. Alushariduse õpetajate ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv ning laste arv õpetaja täistööajale taandatud ametikoha kohta.

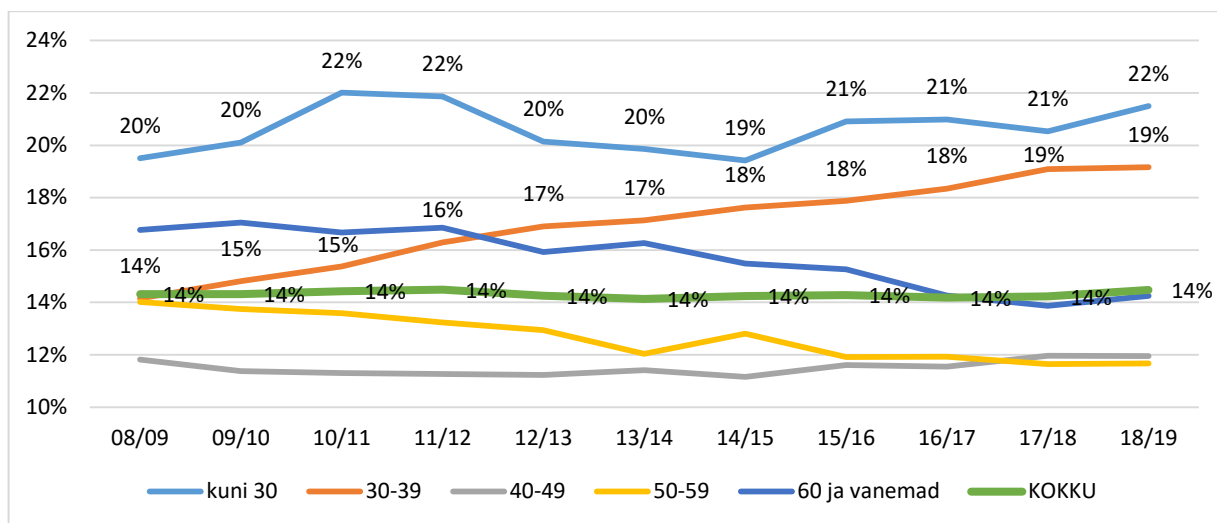
Allikas: EHIS.

- Vaadates töötavate õpetajate ja nende täistööajale taandatud ametikohtade arvu suhet (e **õpetaja keskmist koormust**⁶⁰), siis 10.11.2018 seisuga töötas õpetaja üldhariduses keskmise koormusega 0,83, kutsehariduses 0,66 ning koolieelses lasteasutuses 0,95 ametikoha. Keskmise koormus üldhariduses ja alushariduses on 2018/2019. õppeaastal sisuliselt sama suur kui 10 aastat tagasi, kutsehariduses aga oluliselt vähenenud – 2008/2009. õppeaastaga võrreldes ca veerandi võrra.
- Eesti õpetajate ja õpilaste arvu suhte puhul on probleemiks pigem koormuse ebaühtlane jaotus eri koolides ja piirkondades. Keskmiselt on üldhariduskoolide õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv nii võrreldes 20 aasta taguse ajaga (19 õpilast õpetaja ametikoha kohta) kui ka OECD keskmisega (2015. aastal – 13)⁶¹ madal – 2016/17. ja 2017/2018. õa-l oli see keskmiselt 12,4 ning 2018/19. õa-l – 12,2 õpilast õpetaja ametikoha kohta.
- **Osalise koormusega**⁶² töötab 2018/2019. õa-l keskmiselt kokku 34% õpetajatest, sh üldhariduskoolides 42%, kutseõppeasutustes 57% ning koolieelsetes lasteasutustes 16%. Kõik nimetatud näitajad on viimasel paaril aastal pisut (1–2% aastas) vähenenud.
- **Soolisest aspektist vaadatuna** on õpetajaskonna enamik jätkuvalt naised (vt joonis 7). Koolieelsetes lasteasutustes on viimasel kümnel aastal meesõpetajate osakaal olnud alla 1%, üldhariduskoolides pisut üle 14%. Kutseõppeasutustes on viimase 10 aasta jooksul meesõpetajate osakaal tõusnud **2018/19. õppeaastaks 35%-lt 40%-le**.

⁶⁰ Keskmise koormuse arvestamisel haridustasemetel üleselt arvestatakse kõiki õpetajaid ühekordselt – nt võib õpetaja töötada nii üldhariduskoolis kui ka kutseõppeasutuses, aga õpetajate arvus kajastub selline õpetaja ühekordselt.

⁶¹ OECD EAG 2017, tabel D2.2, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-table189-en>

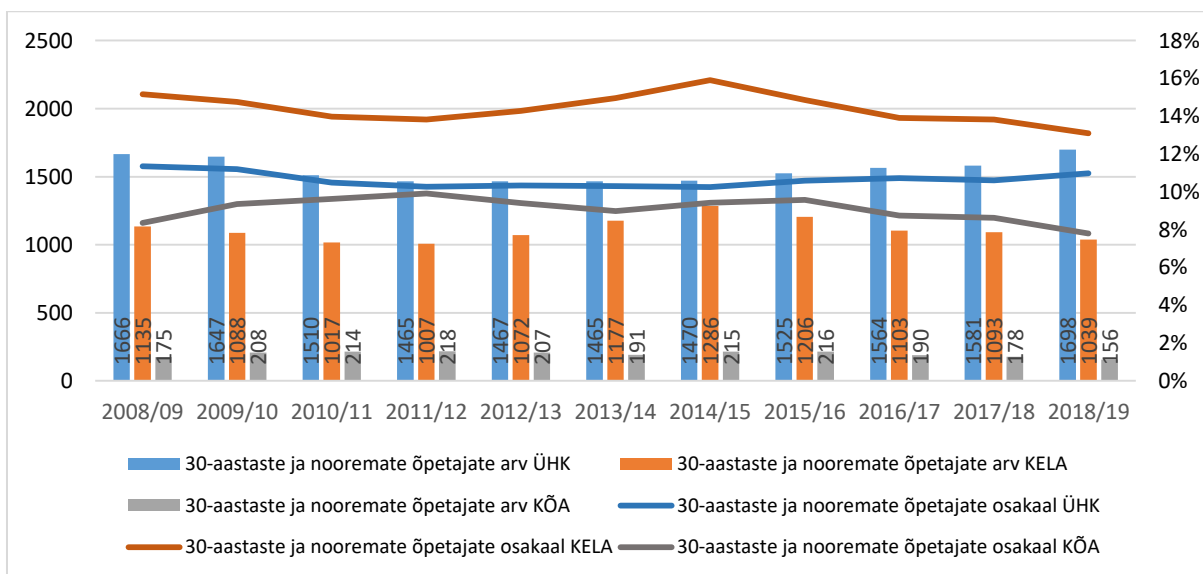
⁶² Osakoormusega töötavateks on arvestatud õpetajad, kelle koormus on alla 1,0. Kui õpetaja töötab rohkem kui ühes koolitüübis, on teda õpetajate arvus arvestatud mitmekordselt.

Joonis 7. Meesõpetajate osakaal eri vanusgruppides.
Allikas: EHIS.

Noorte õpetajate arv ja osakaal ning õpetajaameti populaarsus

- Viimastel aastatel on noorte õpetajate⁶³ (30-aastaste ja nooremate) arv ja osakaal Eesti üldhariduskoolides pisut kasvanud. Kümme aastat tagasi oli noori õpetajaid 11,3% kõigist üldhariduskoolide õpetajatest, siis see langes, kuid 2013/14. õppeaastast alates on see kasvanud kokku rohkem kui 200 võrra, st 15%: 2018/2019. õa-l on **noori õpetajaid Eesti üldhariduskoolides 1698 ehk 11% kõigist õpetajatest.**

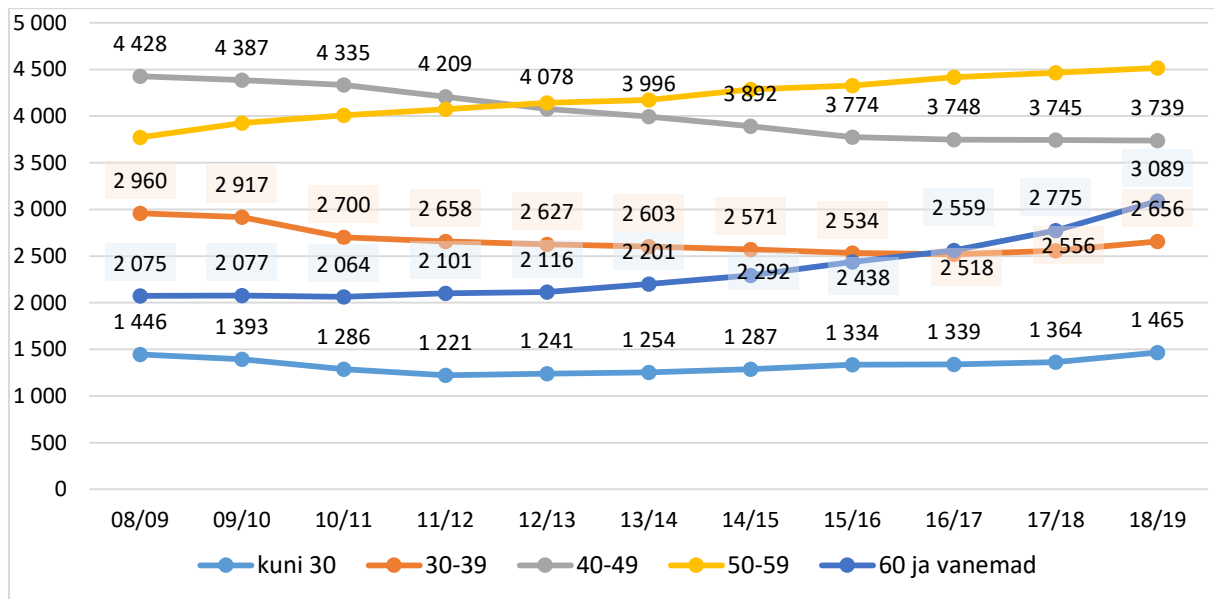
Joonis 8. 30-aastaste ja nooremate õpetajate arv ja osakaal Eesti üldhariduskoolides, koolieelsetes lasteasutustes ja kutseõppeasutustes 2008/09.–2018/19. õppeaastal.
Allikas: EHIS.

- Koolieelsetes lasteasutustes on noorte õpetajate arv 2014/15. õppeaastaga võrreldes vähenenud sisuliselt 20%. Kui 2014/15. õppeaastal töötas koolieelsetes lasteasutustes 1286 30-aastast ja nooremata õpetajat (see oli viimase 10 aasta maksimum), siis 2018/19. õppeaastal – 1039.
- Kutseõppeasutustes on noorte õpetajate osakaal möödunud 10 aastal olnud 8% ja 10% vahel; käesoleval, 2018/19. õa-l on kutseõppeasutustes 156 noort õpetajat ehk 7,8% kõigist

⁶³ Noorte õpetajatena on käsitletud 30-aastasi ja nooremaid õpetajad. Seejuures üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajate vanused on seisuga 10. november, lasteaiasõpetajate vanus aga seisuga 31. detsember.

kutseõppeasutuste õpetajatest. Viimasel kümnel aastal ei ole kutseõppeasutustes töötanud nii vähe 30-aastasi ja nooremaid õpetajaid kui käesoleval õppeaastal.

- Kuigi noorte õpetajate arv üldhariduskoolides kasvab, on murettekitav trend 40–49-aastaste õpetajate arvu iga-aastane vähenemine (Joonis 9).

Joonis 9. Üldhariduskoolide õpetajate vanuseline struktuur õppeaastatel 2008/09–2018/19.

Allikas: EHIS.

- Ülikoolidesse sisseastumise konkursside põhjal on õpetajaameti atraktiivsus keskmise lähedane. 2018. aasta SAISi andmete põhjal⁶⁴ oli õpetajakoolituse õppekavade konkurss keskmisest pisut madalam (0,9). Seejuures on **viimasel paaril aastal koolieelsete lasteasutuste õpetajakoolituse õppekavade konkurss keskmisega võrreldes kasvanud** (2018. aastal – 1,8, 2017. aastal – 1,6 ning 2016. aastal – 1,3), samal ajal üldhariduse ja kutsehariduse õpetajakoolituse õppekavadel oli see 2018. aastal 0,7 (2017. aastal – 0,8 ja 2016. aastal – 0,7).
- Õppeaastatel 2006/07–2016/17 õpetajakoolituse lõpetanu oli keskmiselt 31-aastane, st keskmiselt vanem kui muude õppekavade lõpetajad (I astme lõpetajate puhul 5 aastat ning II astme lõpetajate puhul 2 aastat vanem kui muude õppekavade lõpetajad)^{65, 66}. 2018. aasta analüüsi andmetel on 2011/12. õppeaastast alates üldhariduskoolides alustanud õpetaja keskmiselt 34,6-aastane⁶⁷. 2011. aastast alates alustanud õpetajatest, kes on kõrghariduse omandanud alates 2006/07. aastast, on kõrgeima haridustasemena õpetajakoolituse lõpetanud 47% (sh 23% kutseõppeasutustes, 41% üldhariduskoolides ja 61% koolieelsetes lasteasutustes alustanud õpetajatest)⁶⁸.
- OSKA raportis „Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus“ on välja toodud, et ainult lasteaiaõpetajate ja klassiõpetajate puhul jõuab tasemeharidusest kooli tööle piisavalt uusi õpetajaid, ülejäänud kutsealadel lõpetab tasemeõppes vähem inimesi kui vaja ning

⁶⁴ Keskset Sisseastumise Infosüsteemi e SAISi kasutab tänaseks 34 haridusasutust üle Eesti, sh kõik avalik-õiguslikud ülikoolid, kus on võimalik õppida õpetajakoolituse õppekavadel. Õpetajakoolituse õppekavade konkursi väljaarvutamiseks kasutasime ülikoolide andmeid, arvestatud on kõigi kõrghariduse õppevormide ja õppeastmetega (v.a doktoriõpe). Tegemist on konkursipõhiste andmetega (st üks isik võib olla esitanud rohkem kui ühe avalduse rohkem kui ühes kõrgkoolis (teda loetakse kandidaadina andmetes mitmekordselt). Õpetajakoolituse õppekavadeks on arvestatud hariduse õppevaldkonda kuuluvad õppekavad, v.a need, mis ei anna pedagoogilist väljundit.

⁶⁵ Need isikud võivad põhimõtteliselt olla õpetajakoolituse lõpetanud enne 2006/07. õppeaastat.

⁶⁶ Selliov, R., Vaher, K. (2018). Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/opetajad.pdf>

⁶⁷ Samas.

⁶⁸ Need isikud võivad põhimõtteliselt olla õpetajakoolituse lõpetanud enne 2006/07. õppeaastat.

lisaks sellele ei asu suur osa õpetajakoolituse lõpetanud õpetajana tööle või jäävad tööle väheks ajaks.

Õpetajate palgad

- **Õpetajate palk on kasvanud märkimisväärselt** – 2018. aasta esialgsetel andmetel oli õpetajate keskmine brutokuupalk 59% ning töötasu alamäär 61% kõrgem kui samad näitajad 2013. aastal.
- Võrreldes Eesti keskmise brutokuupalgaga, on **üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk olnud kõrgem alates 2014. aastast ning see on kasvanud Eesti keskmisest palgast kiiremini (2018. a oli õpetajate palga osakaal 113% Eesti keskmisest palgast)**. Samas jääb see OECD andmetel kõrgharidusega 25–64-aastaste töötajate keskmisele palgale mõnevõrra alla (2016. aasta andmetel oli õpetajate palk 90% kõrgharidusega töötajate keskmisest palgast) ning ka OECD riikides keskmiselt jääb õpetajate palk kõrgharidusega 25–64-aastaste töötajate palgale sama palju alla.⁶⁹
- **Õpetajate palgad on maakonniti erinevad** – 2018. aastal varieerus KOV üldhariduskoolides õpetajate keskmine brutokuupalk 1220 eurost Hiiumaal kuni 1565 euroni Harjumaal⁷⁰.
- **Kutseõppeasutuste õpetajate palk** on aastatel 2014–2016 olnud lähedane riigi keskmisele ja üldhariduskoolide õpetajate palgast veidi madalam, 2017. a aga jõudis see riigi keskmisele palgale järele (2017 – 1285 eurot ja 2018 – 1439 eurot), kuid jääb üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale endiselt veidi alla (vt Tabel 1).
- Märkimisväärselt madalam on **lasteaiasõpetajate** palk, mis jääb alla munitsipaalkooliõpetajate ja riigi keskmisele brutopalgale. Võrdluses teiste OECD riikidega on Eestis **alushariduses töötavate õpetajate palk kõrgharidusega töötajate palgaga võrreldes eriti madal**. 2015. aasta andmetel oli see 63% täisajaga ja kogu aasta töötava kõrgharidusega töötaja keskmisest palgast, samas kui OECD riikides keskmiselt on see 78%.⁷¹

Tabel 1. Õpetajate keskmine brutokuupalk (€) eri haridustasemetel ja üldhariduskoolide õpetajate palga võrdlus Eesti keskmise palgaga.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk (ainult KOV koolid)	797	812	930	1 025	1 135	1 206	1289	1475
Üldhariduskoolide õpetajate brutokuupalga alamäär	644	644	715	800	900	958	1050	1150
Eesti keskmine brutokuupalk (SA)	839	887	949	1 005	1 065	1 146	1221	1310
Üldhariduskoolide õpetajate (KOV koolid) keskmine palk osakaaluna Eesti keskmisest palgast, %	95%	92%	98%	102%	107%	105%	106%	113%
Kutseõppeasutuste õpetajate keskmine brutokuupalk	847	827	898	1 006	1 108	1 143	1285	1439
Alushariduse õpetajate keskmine brutokuupalk (ainult KOV lasteaiad)	572	590	640	686	753	819	904	1038

Allikas: SA, saldoandmik, EHIS.

*Alus-, üld- ja kutsehariduse õpetajate 2018. aasta palgaandmed on esialgsed.

⁶⁹ OECD EAG 2017, joonis D3.1, http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017/indicator-d3-how-much-are-teachers-paid_eag-2017-31-en

⁷⁰ Haridussilm.ee.

⁷¹ OECD EAG 2017 andmed (www.oecd.org/education/education-at-a-glance-19991487.htm; tabel D3.2a, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-31-en>) baseeruvad 2015 andmetel.

2.1.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Õpetajate ja haridusasutuste juhtide täiendusõppesüsteemi kujundamine, sh kompetentsikeskuste väljaarendamine õpetajakoolituse ning kasvatusteaduste arengu eest vastutavate Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli juures

Meetme eesmärk: Õpetajate ja haridusasutuste juhtide täiendusõppe keskne eesmärk on tagada nüüdisaegse õpikäsituse rakendamine ning juhi ja õpetaja rolli mõtestamine sellest lähtuvalt.

Mõõdik	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Madalal tasemel oskustega (PISA uuringus alla 2. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%):								
funktsionaalne lugemisoskus	10,7	-	-	10	selgub 2019	-	-	täpsustub 2019
matemaatiline kirjaoskus	11,2	-	-	16	selgub 2019	-	-	
loodusteaduslik kirjaoskus	8,7	-	-	14,4	selgub 2019	-	-	
Põhikoolist väljalangevus kolmandas kooliastmes, (%)	0,5	0,3	0,3	hoida taset	0,3	hoida taset	<1	<1
Õppetöö katkestajate määr gümnaasiumides (väljalangevus gümnn 1. õppeaastal), (%)	0,9	0,9	0,8	<0,9	1,0	<0,9	<0,8	<0,8
Õppetöö katkestajate määr kutseõppeasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal), (%)	24,7	22,4	22,4	<22	23,4	<21	<20	<20
Nende õpetajate ja haridusasutuste juhtide osakaal, kes koolituste (maht vähemalt 30 akad t) lõppedes said kvalifikatsiooni, (%)	100	96	96	97	96,4	97	97	97
Nende koolijuhtide osakaal (%), kes rakendasid meetmeid, et toetada õpetajate koostööd uute õpetamispraktikate väljaarendamiseks (TALIS)	-	-	-	75	selgub 2019	-	-	täpsustub 2019

Katkestamine on vähenenud nii üld- kui kutsehariduses ning põhjust on loota, et 2020. a sihttasemed täidetakse. Ületäituvus võib tekkida ESFi meetme indikaatoriga „osakaal koolitustel osalenud õpetajatest ja haridusasutuste juhtidest, kes said koolituse lõppedes kvalifikatsiooni“, sest praegune osaluse ja lõpetamise protsent on kõrge.

Olulisemad tegevused

- Alates programmi käivitamisest, on 2018. aasta lõpuks täiendusõppes osalenud kokku ca 16 400 õpetajat ja ligi 4500 (osaluskordade arvestuses) haridusasutuse juhti, sh Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli kompetentsikeskuste arendamise tegevuse raames koolituse läbinud õpetajad ja haridusasutuste juhid. Haridusasutuste juhtide koolitustel osalemise 2018. a sihttase on enam kui kahekordselt ületatud. Juhtide täiendusõppe põhineb haridusasutuse juhi kompetentsimudelil.
- Tartu Ülikoolis viidi 30 kuu jooksul koolidega koostöös läbi mitmeid uuringuid, valmis mitu valideeritud mõõtevahendit, töötati välja täiendusõppeprogramme, käidi kogemusi ja teadmisi omandamas välisriikides, korraldati seminare ja koolitusi ning tehti koostööd ettevõtetega, et luua uusi õppematerjale ja nende kasutamist hõlbustavaid juhendmaterjale. Projekti arendusrühmades algas aktiivsem uurimis- ja arendustöö 2016. a sügisel ning kuni projekti lõpuni on arendusrühmade töö käigus juurutatud nüüdisaegse õpikäsituse ja kaasava hariduse põhimõtete rakendumist koolides, kogutud sisendit täiendusõppeprogrammidesse, nõustatud õpetajaid-koolijuhte, avaldatud artikleid, tõhustatud õpetajakoolituse praktikate arendamist,

parendatud õpetajakoolituse suunal läbiviidava õppetöö kvaliteeti. Eraldatud toetusest realiseeriti ca 85%.

- Tallinna Ülikooli projekti käigus suurenes didaktika-alane koostöö ülikooli sees, loodi toimiv õppejõudude võrgustik, arendati e-didaktikumi koostöös Tartu Ülikooliga, töötati välja arendusprogramm koolimeeskondadele (Tuleviku kooli programm). Kogu arendustöö jõudis taseme- ja täiendusõppesse ning projekti käigus tekkinud uurimisküsimustest tekkisid teadusprojektid, mis võimaldavad keskusel järgmisel perioodil pakkuda tõendus põhiseid teenuspakette.
- Lõppesid Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli kompetentsikeskuste arendusprojektid ja 2018. aasta lõpus alustati uutega. Kompetentsikeskuste arendusprojektidele tehti 2017. aastal vahehindamine, mille ettepanekuid arvestasid ülikoolid uute projektide väljatöötamisel. Kuivõrd kumbki projekt ei saavutanud väljundnäitajaid, tegi uute projektide hindamiskomisjon otsuse, et rakendusüksusel on õigus vajadusel alata projekti eelarve vähendamine, kui aruandlusest ei nähtu tegevuskava ja eelarve plaanipärane täitmine. Võeti vastu alustavate koolijuhtide arenguprogrammi 4. lend.
- Olulist rõhku pöörati õpetajate ja juhtide digipädevuste arendamisele. Kokku osales HITSA läbiviidud täiendusõppes 2018. a 3940 õpetajat.
- Toetamaks koolide direktoreid muutuste elluviimisel, loodi võimalus *coach* i toe kasutamiseks.
- Viidi läbi sisekoolitajate väljaõpe ning loodi salv, kuhu kuulub kokku 59 õpetajat ja koolijuhti.
- Loodud on võimalused õpetajate võrgustike tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse suurendamiseks, et kujundada välja nende roll ja ülesanded õpetajate ja haridusasutuste juhtide professionaalse arengu toetamisel, aidata kaasa õppekava rakendamisele, uueneva õpikäsituse õppeprotsessi juurutamisele ning professionaalse kapitali arendamisele. Alustati professionaalsete õpikogukondade juhtide arenguprogrammide läbiviimisega. Viidi läbi projektikirjutamise koolitused võrgustike esindajatele, et suurendada nende võimekust lisaressursse taotleda, ning suveseminar, mis keskendus kommunikatsioonioskuste arendamisele.
- Toimivad ülikoolide ja koolide koostööprojektid. Koolimeeskondadel oli perioodil 2016–2018 võimalik taotleda toetust muutuvat õpikäsitust toetava organisatsioonikultuuri arendamiseks, ühiseks õppimiseks koostöös teiste koolidega ja kaasava hariduse põhimõtete rakendamiseks oma koolis. Kokku rahastati 40 taotlust voorus "Maakonna piires haridusasutuste vaheline õpiüritus kaasava hariduse rakendamiseks", 30 taotlust voorus "Erinevaid maakondi hõlmavate haridusasutuste vaheline õpiüritus kaasava hariduse põhimõtete rakendamiseks", 13 taotlust voorus "Kogukonda kaasav õpiüritus igas maakonnas ning Tallinna, Tartu, Narva ja Pärnu linnas", 132 taotlust voorus "Alushariduse parimate praktikate jagamise õpiüritus" ning 137 taotlust voorus "Koolipõhise koolimeeskonna õpiüritus".
- Viidi läbi konverents teemal "Kompetentsikonverents 2018 – Teel maailma parimaks haridusjuhiks 3.0". Konverentsid toimusid Järvamaal, Valgamaal, Jõgevamaal ja Hiiumaal.
- Viidi läbi rahvusvaheline õpetamise ja õppimise uuring TALIS 2018, milles osales ca 200 kooli. Küsitleti 7. –9. klasside õpilasi õpetavaid õpetajaid ja nende koolide juhte. Tegemist on OECD läbiviidava rahvusvahelise võrdlusuuringuga, milles osaleb kokku 48 riiki üle maailma. Raporti esimese osa tulemused avalikustab OECD 2019. a 19. juunil ja teise osa 2020. a märtsis. Eesti siseriiklikud raportid valmivad peale rahvusvaheliste raportite avaldamist.
- Tõlgiti 2 juhtimisalast raamatut: M. Fullan "The Principal" ning J. Hattie "Visible Learning and the Science of How We Learn".

Meetme 1 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal on ligi 7 miljonit eurot. Meetme tegevustesse panustatakse vahendeid Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) 2014–2020 meetmest 1.2. Õpetajate, koolijuhtide ja noorsootöötajate professionaalse arengu toetamine. Tekkepõhised kulud moodustasid ca 5,9 miljonit eurot.

Meede 2: Õpetaja ja haridusasutuse juhi ameti atraktiivsuse suurendamine/ väärtustamine

Meetme eesmärk on luua õpetajate ja haridusasutuste juhtide hindamis- ja tasusüsteem(-id), mis võimaldavad nii töö- kui ka arengualase tagasiside andmist ning mille toel muutub õpetajaamet kõitvaks

valikuks nii võimekatele noortele kui ka tööelus pööret kavandavatele teise valdkonna töökogemustega inimestele.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tege-lik			
30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal (%) üldhariduskoolides	10,6	10,7	10,6	12	11	12,5	12,5	12,5
Konkurss õpetajakoolituse õppekohtadele ¹	-	0,9	1	hoida taset	0,9	on kasvanud	on kasvanud	on kasvanud
Õpetajate sooline struktuur naised/mehed (%) üldhariduskoolides ¹	85,7: 14,3	85,8: 14,2	85,8: 14,2	80: 20	85,5: 14,5	75: 25	75: 26	75: 27
Õpetajate osakaal (%), kes leiavad, et amet on ühiskonnas väärtustatud (TALIS) ²	-	-	-	20	selgub 2019	-	-	täpsustub 2019

¹ Indikaator näitab konkurssi õpetajakoolituse õppekavadele suhtena konkursiga kõigile kõrghariduse õppekavadele. Konkurss on arvutatud SAISI andmete põhjal (vt ka märkus 34), jagades kandidaatide arvu õppima tulekut kinnitanute arvuga ning võrreldud seda kõikide õppekavade sama näitajaga. Õpetajakoolituse õppekavadeks on arvestatud hariduse õppevaldkonda kuuluvad õppekavad, v.a need, mis ei anna pedagoogilist väljundit. Keskmiseks konkursiks on arvestatud üks.

² 2014. a tase on mõõdetud TALIS 2013 uuringuga (vt https://www.hm.ee/sites/default/files/talis2013_eesti_raport.pdf). Uus TALIS uuring viidi läbi 2018. a kevadel, tulemused avalikustatakse 2019. ja 2020. a.

Alatäituvus võib tekkida indikaatoris, mis mõõdab õpetajate osakaalu, kes leiavad, et amet on ühiskonnas väärtustatud. 2017. a-l läbiviidud üldhariduskoolide rahulolu-uuring näitas, et väike areng on siiski toimunud: 16,1% 7.–9. klassis õpetavatest õpetajatest (sama sihtgrupp, mis TALIS uuringus) leidis, et Eestis väärtustatakse õpetajaid.

Olulisemad tegevused

- Õpetajatele väärrika töötasu tagamine; selleks toetuse suurendamine koolipidajatele, et tagada õpetajate palgatõus. Esialgsel andmel oli 2018. aastal munitsipaalüldhariduskoolide õpetajate keskmine brutopalk 13% võrra Eesti keskmisest palgast kõrgem.
- Bakalaureuseüliõpilastele, kes õpetajaks ei õpi, viidi läbi programm "Hariduse tulevikutegijad". 2018. aasta sügisel alustas programmi 2. lend.
- Läbi viidi õpetajatele suunatud programm "Õpetaja – hariduse kõneisik", lõpetas 3. lend.
- Karjäärpööret planeerivatele inimestele viidi läbi neli inspiratsioonipäeva "Aita luua homne Eesti!".
- Gümnaasiumiõpilastele viidi läbi kaks inspiratsiooniseminari "Kuidas disainida põnev koolitund?".
- Õpetajaameti põhisõnumite ja visuaalse identiteedi loomine ning materjalide kättesaadavaks tegemine huvilistele osapooltele (õpetaja.eu).
- Nüüdisaegse koolikeskkonna ja õpetajaameti tutvustamine konkursi "Aasta Kool 2018" abil.
- Käivitati õppealajuhatajate arenguprogrammid.
- Lõpetas koolijuhtide järelkasvu programmi 2. lend, kokku 11 osalejat. Järelkasvuprogrammi eesmärk on tutvustada ametit haridussektori välistele isikutele, meelitada ligi ja hoida võimekaid inimesi, luua karjääriperspektiiv haridussektoris juba töötavatele inimestele ja tekitada koolidirektorite reserv. Kolm programmi 2. lennu lõpetajat töötab tänaseks juba direktorina.
- Toetati õpetaja kompetentsimudeli kasutuselevõttu. Selleks viidi läbi 360° tagasiside meetodi ning eneseanalüüsi ja tagasiside oskuste arendamise koolitust koolide meeskondadele ja juhtkondadele. Võeti kasutusele kompetentside hindamise e-keskkond ja arendati seda edasi.
- Viidi läbi üldhariduskooli õpetaja töötasustamist puudutavad seminarid Tartus, Pärnus, Rakveres ja Tallinnas.

- Haridusasutuse juhi kompetentsimudeli kasutuselevõtu toetamiseks viidi läbi koolitused koolipidajatele.
- Arendati edasi keskset täiendusõppe infosüsteemi Juhan, mille kaudu osalejad registreeruvad õpetajatele ja koolijuhtidele mõeldud täiendusõppesse. Juhan võimaldab anda tagasisidet, tutvuda õppematerjalidega jne. Haridusasutuse juhtidel on võimalik saada ülevaade oma töötajate osalemisest erinevatel koolitustel ning haridusametnikul oma piirkonna statistikast. Süsteem on saanud head tagasisidet ja selle kasutuselevõtt on huvitatud ka teised valdkonnad ja asutused.
- Jätkati õpetajakoolituse stipendiumide ja noore õpetaja lähtetoetuse väljamaksmist ning algaja õpetaja kutseaasta läbiviimise toetamist.

Meetme 2 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli 361,81 miljonit eurot, sh kohalike omavalitsuste haridustoetus, mis kajastub riigieelarves Vabariigi Valitsuse eelarves toetusfondi koosseisus. Meetme tegevustesse panustatakse Euroopa Sotsiaalfondi meetmest 1.2 Õpetajate, koolijuhtide ja noorsootöötajate professionaalse arengu toetamine. Tekkepõhised kulud moodustasid u 363,17 miljonit eurot. Täitmine on suurem eelmisest aastast ülekantud vahendite võrra.

2.1.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programmi tegevused on aidanud kaasa muutuva õpikäsituse ja kaasava hariduse põhimõtete juurutamisele koolikultuuri. Kaasava hariduse valdkond vajab endiselt tähelepanu (pakutavate täienduskoolituste kvaliteet ja kättesaadavus), et tagada õpetajate valmisolek minna kaasa PGSi muutustega kaasava hariduse korralduses. Suurim väljakutse on endiselt õpetajatele väärrika palga tagamine. Lisandub surve teiste haridusvaldkonna töötajate, sh asutuste juhtide, tugispetsialistide, õppejõudude ning alushariduse õpetajate töötasude tõstmiseks. Palgakasvu kõrval muutub üha aktuaalsemaks õpetajate hoiakute ja töö kvaliteedi teema.

Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli kompetentsikeskuste arendamise esimesed projektid lõppesid ja 2018. aastal alustati uutega. Esimeste projektide raames arendati õppejõudude teadmisi ja oskusi, tihendati didaktikaalast koostööd ülikoolide sees ja ülikoolide vahel, koondati rahvusvahelist õppimisalast teadmust, arendati koostööd haridusasutustega ja töötati välja haridusteenused, mida täiendatakse jätkuprojektides. Seega järgmisel perioodil keskendutakse enam koolituste ja teenuste pakkumisele väljaspool ülikoole.

2.2. Digipöörde programm

Eesmärk: rakendada õppimisel ja õpetamisel kaasaegset digitehnoloogiat otstarbekamalt ja tulemuslikumalt, parandada kogu elanikkonna digioskusi ja tagada ligipääs uue põlvkonna digitaristule.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Indikaator	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
					siht	tege-lik			
LTT erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses	26,4	26,5	27,4	28,8	28	27,7	28,5	29	30
Digipädevustega 16–74-aastaste inimeste osakaal (%)	76	87	87	88	-	selgub 2019		95	
Õppijate osakaal erinevatel haridustasemetel, kes kasutavad õppetöös arvutit vm personaalset digivahendit (%)*	-	-	48(G), 36(P)	43(G), 34(P)	-	46(G), 35(P)		100	100
Põhikoolilõpetajate osakaal, kellel on tõendatult olemas IKT baasoskused (%)**	-	-	80	82	69	84	100	100	100

*Aastate 2016 ja 2017 näitaja on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste pealt ning ei ole algtaseme ning 2018. a näitajaga võrreldav. Indikaatori algtase määra rahvusvahelise uuringu *ICT in Education* Eesti tulemuste pealt kui õppijate osakaal, kes kasutasid õppetöös digiseadet (keskmiselt 33%). Tänu sellele, et *ICT in Education* uued tulemused avalikustati 2019. a märtsis, on võimalik 2018. aasta näitajana taas selle uuringu tulemustele tugineda. 2018. aasta keskkhariduse õppijate osakaalus sisalduvad nii üldkeskhariduse kui ka kutsekeskhariduse omandajad. Küsitluses osalenud kutsekeskhariduse omandajate arv oli väga väike.

**Aastate 2016 ja 2017 näitaja on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste pealt, kui mõõdeti 8. klassi õpilaste osakaalu, kes hindasid oma IKT oskuste taset keskmisest paremaks. 2018. a tulemus on katsetusliku digipädevuste tasemetöö tulemus, mille järgi olid 84% 9. klassi õpilaste oskused keskmised või üle keskmise.

2.2.1. Olulisemad muutused ja trendid

- Põhikooli lõpetajate IKT baasoskused on head, seda on näidanud nii õpilaste enesehinnangulised vastused rahuloluküsitlusele (2016–2017) kui ka 2018. aastal esmakordselt läbiviidud digipädevuste tasemetöö tulemused.
- LTT erialade lõpetajate osakaal on võrreldes 2017. aastaga veidi langenud. Samas digipöörde programmi vaates on olulisem, et IKT valdkonnas on vastuvõtute, õppijate ja lõpetajatega seotud trendid liikumas OSKA soovitustega kooskõlas tõusujoones.
- IKT keerukamate oskuste õppes (nt programmeerimine, robotika, 3D disain, küberturvalisus vmt) osaleb ühel või teisel viisil u 30% üldhariduskoolide õpilastest. Progetiigri kui IKT hariduse pakkumist toetava algatuse toel viib IKT õpet ellu ligi 90% Eesti üldhariduskoolidest ja 60% lasteaedadest.
- Sotsiaal- ja loodusainete valdkonna õpetajad on IKT baasoskuste õpetamisel kõige aktiivsemad ja mitmekülgsemad. Samas on õppeainele omaseid digipädevuse osaoskusi varasemate aastatega võrreldes enam õpetama hakanud ka keele- ja matemaatikaõpetajad. Kõige tagasihoidlikumad on digipädevuse osaoskuste õpetamisel kehalise kasvatuse ja tehnoloogiavaldkonna õpetajad.
- Ainult 5% üldhariduskoolide õpetajate tundides ei kasuta õpilased 2018. aasta rahuloluküsitluse andmeil õppimiseks digilahendusi. 2017. aastal oli vastav näitaja 6%. Siiski ei ole oluline vaid see, kui paljud õpetajad ja kui sageli õppetöös digilahendusi kasutavad, vaid tegevuste sisu ja mõtestatus.

- Õpilaste ligipääs arvutitele ja nutiseadmetele on koolides eelmise õppeaastaga võrreldes paranenud. Arvuti kasutamine õppetöös meeldib õpilastele. Põhikooli õpilastele meeldib arvuti kasutamine õppetöös eelkõige seetõttu, et see muudab õppimise huvitavamaks, gümnasistide jaoks on aga kõige olulisem, et arvuti kasutamine õppetöös võimaldab õppida sobivas tempos, kohas ja ajal.
- Trendina võib täheldada, et õppetegevuses kasutatakse aina vähem arvutit ja aina rohkem nutiseadmeid. Selline trend on tingitud ühelt poolt koolide varustatusest digiseadmetega, aga ka riiklikult soovitud VOSK (võta oma seade kaasa) põhimõtte rakendamisest ja erinevatesse õppeainetesse lõimitud digipädevuse osaoskuste sisulisest eripärast (st, et nt info otsimiseks internetist ei ole vaja arvutit, vaid piisab nutiseadmest, sisuloomet ei tehta enam ennekõike PowerPoint esitlusena, vaid ka video näol nutiseadme abil jne).
- Statistikaameti andmeil on praktiliselt kõigis lastega leibkondades kodus arvuti ning internetiühendus. Interneti kasutamine on muutunud Eesti laste igapäevaelu lahutamatuks osaks: 9–17-aastastest lastest 97% kasutab internetti iga päev vähemalt ühest seadmest, 2010. aastal oli vastav näitaja 82%⁷².

Õpilaste juurdepääs internetile ja digiseadmed koolides

- 2019. aasta alguses avaldatud uuringu *EU Kids Online* tulemused kinnitavad, et internetist on laste jaoks saanud oluline osa õppeprotsessist – nii koolis kui ka kodus kasutavad lapsed internetti millegi kordamiseks või harjutamiseks ja kirjatööde tegemiseks, aga ka koolikaaslastega suhtlemiseks ning info saamiseks⁷³.
- Peredes on digiseadmete ning interneti olemasolu muutunud iseenesest mõistetavaks. Statistikaameti andmeil on üle 99%-l lastega leibkondadest arvuti ja internet.
- Koolide digiseadmetega varustus paraneb iga aastaga (vt Joonis 10). Kui veel 2017. aastal oli Eesti koolides keskmiselt üks arvuti 10 õpilase kohta, siis 2018. aastal on vastav näitaja juba 8⁷⁴ ning seda hoolimata sellest, et õpilaste arv üldhariduskoolides on eelmise õppeaastaga võrreldes märgatavalt kasvanud (enam kui 3300 õpilase võrra). Samas ei ole kohane vaadata ainult arvutite kättesaadavust, sest IKT loomisel õppetegevusse on oluline alternatiiv ka tahvelarvuti või nutitelefon. Ka nutiseadmete kättesaadavus on koolides õpilaste jaoks paranenud, kui 2016. aastal oli ühe kooli nutiseadme kohta 25 õpilast, siis 2017. aastal – 17,9 ning 2018. aastal – 15. Aina enam kasutatakse koolides aga ka õpilaste endi seadmeid (arvuteid, nutitelefone), mistõttu koolide arvutite ja nutiseadmete kohta toodud andmed Eesti hariduse infosüsteemis ei kajasta kindlasti kõiki õppetegevuses õpilaste kasutuses olevaid seadmeid. 2019. aasta märtsis avalikustatud rahvusvahelise uuringu *2nd Survey of Schools: ICT in Education*⁷⁵ tulemused näitavad, et Eesti õpilastest 77% kasutab koolitundides oma nutitelefoni õppimise eesmärgil, EL keskmine⁷⁶ näitaja põhikooliõpilaste puhul on 30% ja keskhariduse tasemel õppijate puhul – 53%.

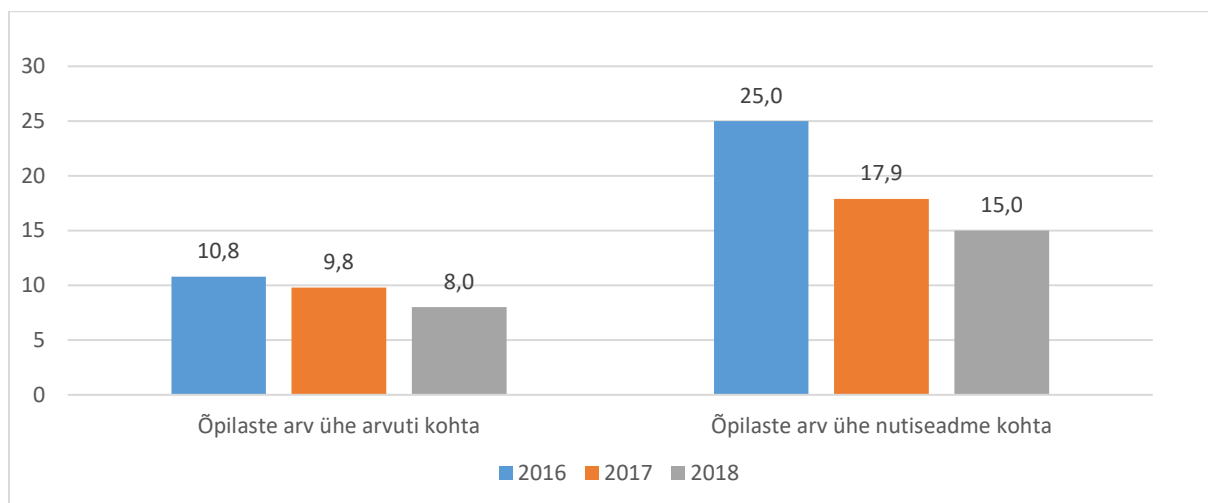
⁷² Sukk, M., Soo, K. (2018). EU Kids Online Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused. Kalmus, V., Kurvits, R., Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, Ühiskonnateaduste instituut.

⁷³ Sukk, M., Soo, K. (2018). EU Kids Online Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused. Kalmus, V., Kurvits, R., Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, Ühiskonnateaduste instituut.

⁷⁴ 2016. aastal oli 11 õpilast keskmiselt ühe arvuti kohta.

⁷⁵ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2nd-survey-schools-ict-education>

⁷⁶ Siin ja edaspidi 28 liikmesriigi keskmine. Lisaks osalesid uuringus ka Island, Norra ja Türgi, kelle tulemusi EL keskmises arvesse ei võeta.

Joonis 10. Keskmine õpilaste arv õpilaste kasutuses olevate arvutite ja nutiseadmete kohta üldhariduskoolides. Allikas: EHIS.

Märkus: Keskmine õpilaste arv ühe arvuti ja ühe nutiseadme kohta on saadud kogu õppijate arvu jagamisel koolis õpilaste kasutuses olevate arvutite või nutiseadmete arvuga. Kooliti on näitajate varieeruvus suur. On koole, kus ühe arvuti kohta ongi 1–2 õpilast (väga väikesed koolid), suuremates koolides võib aga ühe arvuti kohta olla ka 20 õpilast või rohkem.

- 2018. aasta lõpus avaldatud uuringu *EU Kids Online* tulemustel kasutavad 13–17-aastased noored iga päev interneti koolis eelkõige millegi kordamiseks või harjutamiseks. Tihti kasutavad noored interneti koolis ka grupitööde ja esitluste tegemiseks ning kirjatööde koostamiseks. Kooliga seotud tegevusi teevad noored internetis ka väljaspool kooli. Enim kasutatakse interneti koolikaaslastega suhtlemiseks (43% iga päev). Samuti vaadatakse vajalikku infot kooli kodulehelt või erinevatest õpikeskkondadest (32% iga päev). Noored teevad internetis sageli õppetööga seotud tegevusi ka väljaspool kooli nagu näiteks kirjatööde koostamine või õpitu kordamine. Muutunud ajastust annab märku ka see, et pooled uuringus osalenutest suhtlevad internetis ka oma õpetajaga.⁷⁷

Õpilaste digioskused ja -kasutus

- 2016. ja 2017. aastal mõõdeti rahulolu-uuringus 8. klassi õpilaste enesehinnangut oma digioskustele (sh seadmete kasutamine, infootsing ja infoanalüüs internetis, digimaterjalide loomine, probleemide lahendamine digilahenduste abil, aga ka IT seadmete ja rakenduste kasutamise seotud turvalisus ning privaatsuse kaitse). 82% õpilastest hindasid 2017. aastal oma oskuste taset keskmisest paremaks (2016. aastal – 80%). 2018. aasta kevadel viidi koolides läbi katseline digioskuste hindamine tasemetööna ning selle tulemused on üsna sarnased õpilaste eelnevatel aastatel antud enesehinnangule oma oskuste kohta – 84% õpilaste oskused olid kas keskmised või üle selle. Senised tulemused lubavad väita, et liigume aastaks 2020 seatud eesmärgi suunas.
- Ka *EU Kids Online* uuringu käigus uuriti lastelt ja noortelt nende enesehinnangut oma digipädevustele. Selgus, et 11–17-aastased hindavad oma digitaalset kirjaoskust, digipädevust ning nutiseadmete kasutamise oskust üldjoontes heaks. Ka internetis tunnevad noored ennast enesekindlalt. Laste hinnangul saavad nad turvalise internetikasutuse kohta infot lisaks vanematele ka õpetajatelt. 64% lastest leidis, et nende õpetaja on mõnikord või sagedamini andnud soovitusi turvaliseks internetikasutuseks ja 54% laste väitel on õpetaja selgitanud, kuidas internetis teistega käituda. Samuti on õpetajad lastele selgitanud, miks mõned veebilehed on head või halvad ning julgustanud lapsi iseseisvalt internetis õppima.⁷⁸
- 2018. aasta rahuloluküsitluse andmeil on 4. klassi õpilastest 88%-l, 8. klassi õpilastest 96%-l ning 11. klassi õpilastest 98%-l nutiseade, mida saab kasutada ka väljaspool kooli. Samadele andmetele tuginedes selgub, et olenemata klassist, kasutavad õpilased õppimisega seoses digilahendusi kõige sagedamini selleks, et internetist infot otsida.

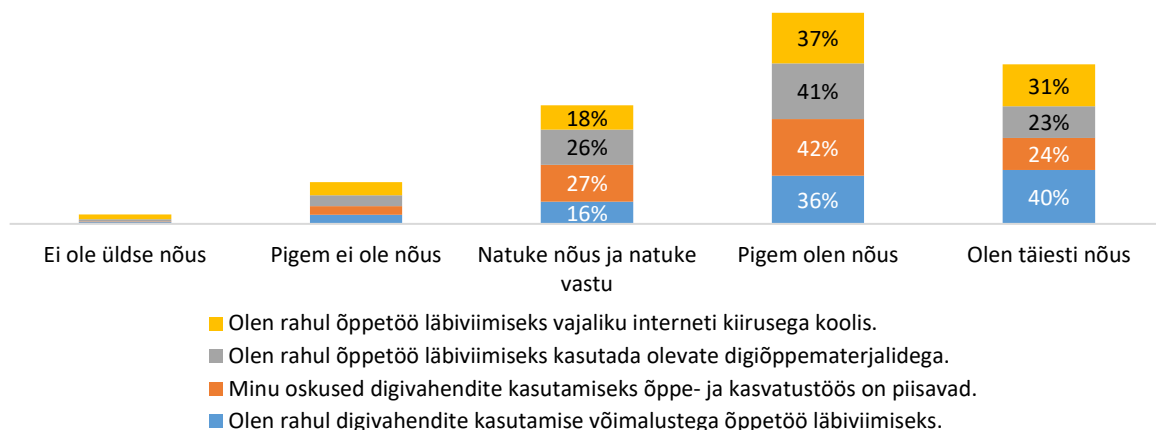
⁷⁷ Sukk ja Soo (2018).

⁷⁸ Sukk ja Soo (2018).

- 2018. aasta rahuloluküsitluse põhjal arvab enamus õpilastest, et õpetajad suunavad neid digilahendusi kasutama parasjagu (4. klass – 59%, 8. klass – 54% ja 11. klass – 69%). 4. klassi õpilased on kõige enam rahul sellega, kui palju õpetatakse koolis õppimiseks vajalikke digioskusi (69% arvas, et parasjagu). 8. klassi õpilastest 48% ning 11. klassi õpilastest 57% arvab, et koolis ei õpetata õppimiseks vajalikke digioskusi üldse või õpetatakse liiga vähe.

Õpetajad ja digi

- 2018. aasta rahuloluküsitluse andmeil on suurem osa õpetajatest rahul digivahendite- ja materjalidega, mida neil on võimalik kasutada. Kõige rohkem ollakse rahul kasutada olevate digivahenditega⁷⁹ – 76% vastanud õpetajatest on kas pigem rahul (36%) või täiesti rahul (40%).
- Kõige rohkem on kooli interneti kiirusega rahulolematuid õpetajaid, 13% õpetajatest ei ole üldse rahul või pigem ei ole rahul. Samas 69% vastanud õpetajatest on pigem rahul või täiesti rahul. Seega võib eeldada, et antud probleem ei ole koolides siiski väga terav. *ICT in Education 2019* tulemustest lähtuvalt on Eesti koolide internetikiirus EL keskmisega võrreldes väga hea – 70% Eesti koolidest, kus toimus õpe keskhariiduse tasemel, on interneti kiirus üle 100 mbps, vastav EL keskmine näitaja on 18%.
- Suurem osa õpetajatest leiab, et nende oskused digivahendite kasutamiseks õppe- ja kasvatustöös on piisavad – rahuloluküsitluse raames oli antud väitega 42% pigem nõus ning 24% täiesti nõus. *ICT in Education 2019* tulemuste põhjal saab väita, et Eesti õpetajate usk oma digioskustesse⁸⁰ on sarnane EL keskmise näitajaga.

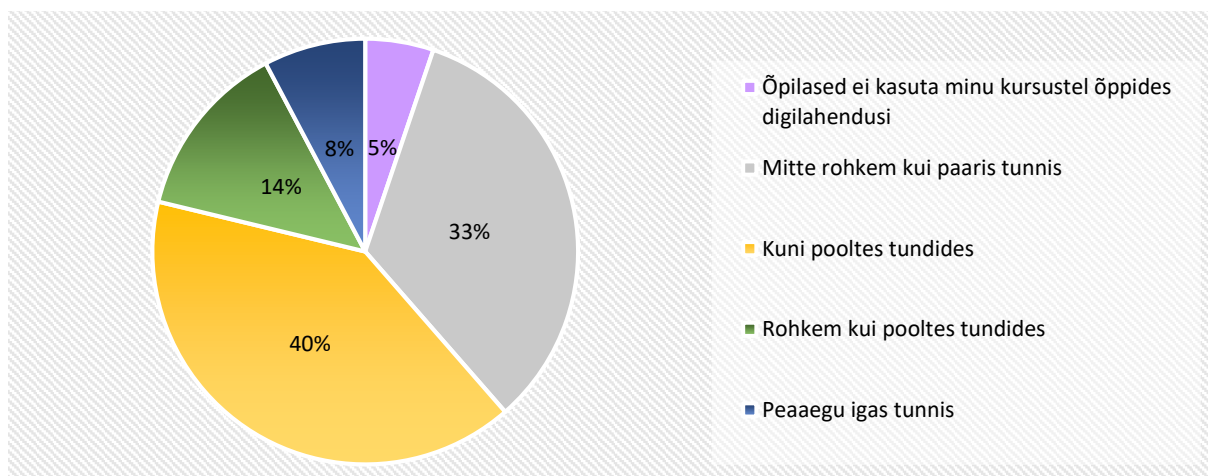
Joonis 11. Õpetajate rahulolu digivahendite, -materjalide ja enda oskustega.

Allikas: *Rahuloluküsitlus 2018, HTM arvutused.*

- Rahuloluküsitluse raames uuritakse ka, millised digilahendusi õpetajad õppetöö läbiviimisel kasutavad ning kui sageli keskmiselt õpetajad ühe kursuse raames õpilastel õppimiseks digilahendusi kasutada lasevad. 2018. aasta tulemustest selgub, et ainult 5% õpetajate tundides ei kasuta õpilased digilahendusi üldse. Kõige suurem osa õpetajatest (40%) laseb õpilastel digilahendusi kasutada kuni pooltes tundides (Joonis 12).

⁷⁹ Küsimuses on välja toodud näiteks arvutid, tahvelarvutid, robotikaseadmed jms.

⁸⁰ Hinnati 5 alaoskuse raames – turvalisus, suhtlus ja koostöö, informatsioon ja andmete lugemise oskus, probleemilahenduoskus, digitaalse sisu loome.

Joonis 12. 95% õpetajatest laseb õpilastel oma tundides digilahendusi kasutada.

Allikas: Rahuloluküsitlus 2018.

- Siiski pole oluline ainult see, kui paljud õpetajad ja kui sageli õppetöös digilahendusi kasutavad, vaid tegevuste sisu ja mõtestatus. Võtmekohaks on, kas digilahendusi kasutatakse õppele lisandväärtuste andmiseks või tegevusteks, mida saaks ka ilma digivahendeid kaasamata teha ehk digipotentsiaal jäetakse kasutamata. Kasutatavate digilahenduste valik viitab mh ka sellele, kuivõrd on rakendumas senise õpikäsituse muutumine. Õpikäsituse muutumisel on suur roll just õpetajatel ning nende pedagoogilistel uskumustel ja võimekusel, mh kasutatavatel õpetamisstrateegiatel.⁸¹
- 2018. aasta rahuloluküsitluse andmeil on kaks kõige populaarsemat digilahendust, mida kõige enam õpetajaid õppetöös kasutavad, kooli infosüsteem ning õpilaste suunamine internetist infot otsima (93% vastanud õpetajatest). Alla poole õpetajatest on aga nt teinud õpilastele arvutis tunnikontrolli või kontrollitöö või lasknud õpilastel teha rühmatööd digikeskkonnas.

Tabel 2. Erinevaid digilahendusi kasutavate õpetajate osakaal.

Kasutatav lahendus	Õpetajate osakaal
Kasutan õpilastele hinnete, kodutööde ja sõnumite edastamiseks kooli infosüsteemi (nt eKool, Stuumium).	93%
Olen suunanud õpilasi otsima Internetist infot (nt tekste, pilte, skeeme, videoid).	92%
Õpilased on minu ülesandel teinud arvutiga kirjalikke töid (nt kirjutanud kirjandi, referaadi, arutluse).	66%
Olen andnud õpilastele tunnis või kodutööna digikeskkonnas lahendatavaid ainealaseid ülesandeid.	66%
Olen lasknud õpilastel teha oma töö tulemustest arvutiga slaidi- või videoesitluse.	53%
Olen teinud õpilastele arvutis tunnikontrolli või kontrollitöö.	39%
Olen digikeskkonnas (nt õpi- või suhtlemiskeskonnas) andnud õpilastele nõuandeid õppimiseks.	35%
Õpilased on pidanud minu tundides või kodutööna tegema skeeme või graafikuid, looma või töötleva pilte, heli- või videofaile.	29%
Olen lasknud õpilastel teha rühmatööd digikeskkonnas (nt õpi- või suhtlemiskeskonnas).	27%
Õpilased on hinnanud enda õppimise tulemusi digikeskkonnas (nt blogis, e-portfoolios vm õpikeskkonnas).	14%

Allikas: 2018 rahuloluküsitlus, digilahenduste kasutuse küsimustele vastas 7224 õpetajat.

81 HTM, TLÜ, TÜ (2017). Õpikäsitusest ja selle muutumisest. Elukestva õppe strateegia 2020 1. eesmärgi selgituseks. Paide, Tallinn, Tartu. https://www.hm.ee/sites/default/files/har_min_broshyyr_12lk_est_veebi.pdf

IKT oskused tööturul

- IKT sektor vajab nii Eestis kui ka mujal aina enam tööjõudu. Lisaks ei ole IKT oskused tööturul vajalikud mitte ainult IKT sektoris, vaid igal pool ja aina enam.
- 2018. aastal moodustasid LTT erialade⁸² lõpetajad kõrghariduses 27,7%, aasta varem oli vastav näitaja 28,8%. Hoolimata väiksest langusest, on seatud eesmärgi (30%) saavutamine jätkuvalt võimalik. OECD andmeil oli 2017. aastal Eestis OECD riikide suurim IKT valdkonda õppima asunud tudengite osakaal. Demograafiliselt on vähe tõenäoline seda osakaalu teiste eluvaldkondade arvelt kasvatada. Oluline on integreerida senisest enam IKT oskusi erinevate erialade ja eluvaldkondade õppesse.
- Digipöörde programmi vaatepunktist on veelgi olulisem IKT valdkonna vastuvõetute, õppijate ja lõpetajatega seotud positiivsed trendid. IKT valdkonda vastuvõetute osakaal on kasvanud, kui 2013/2014. õppeaastal moodustasid IKT valdkonda vastuvõetud 9%, siis 2017/2018. õppeaastal on vastav näitaja 11%. Samamoodi on üliõpilaskonnas suurenenud IKT valdkonna üliõpilaste osakaal: 2013/2014. õppeaasta 7%-lt on see 2018/2019. õppeaastal tõusnud 10%-le. IKT valdkonna lõpetajate osakaal on suurenenud samal perioodil 5%-lt 7%-le. Samuti on 2016/2017 versus 2017/2018 vähenenud IKT valdkonnas õpingud katkestanute osakaal 23%-lt 20%-le.
- OSKA IKT valdkonna raportis toodi välja, et magistrikraadi omandanute osakaal kõrgharidusega IKT spetsialistide seas peab oluliselt suurenema⁸³. Ka selles plaanis on areng olnud positiivne. Võrreldes 2013/2014. õppeaastaga on IKT valdkonna magistriõppesse vastuvõetute arv tõusnud 292-lt 492-ni, õppijate arv 793-lt 1244-ni ning lõpetajate arv 136-lt 240-ni.
- Vähemalt madalaid digipädevusi omavate 16–74-aastaste Eesti elanike osakaal kasvab jõudsalt. Kui 2012. aastal oli nimetatud vanusegrupis digipädevustega elanike osakaal 65%, siis viis aastat hiljem, 2017. aastal oli osakaal tõusnud 88%-ni. Algne eesmärk oli 80%, kuid nüüd on eesmärki tõstetud 95%-ni. Kui selgub ka 2018. aasta tulemus, on võimalik hinnata, kas 95%-ni jõudmine on saavutatav.

2.2.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Digikultuuri lõimimine õppeprotsessi

Meetme eesmärk: Õppijate ja õpetajate digipädevuse arendamine.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tege-lik			
Põhikoolilõpetajate osakaal, kellel on tõendatult olemas IKT baasoskused (%)*	-	80	82	69	84	100	100	100

*Aastate 2016 ja 2017 näitaja on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste pealt, kui mõõdeti 8. klassi õpilaste osakaalu, kes hindasid oma IKT oskuste taset keskmisest paremaks. 2018. a tulemus on katsetusliku digipädevuste tasemetöö tulemus, mille järgi 84% 9. klassi õpilaste oskused olid keskmised või üle keskmise.

Olulisemad tegevused

- Viidi läbi **digipädevuste tasemetöö**, mis võimaldas esmakordselt mõõta õpilaste digioskusi. Jätkati tasemetöö edasiarendusega 2019. aasta testiks.
- Õppekavaarenduses seati eesmärgiks integreerida digipädevustega seotud õpitulemused igasse ainevaldkonnakavasse.

⁸² Loodus- ja täppiseadused; informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiad; tehnika, tootmine ja ehitus.

⁸³ Mets, U., Leoma, R. (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Info- ja kommunikatsiooni tehnoloogia.

Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. SA Kutsekoda.

- IKT hariduse pakkumist toetava Progetiigri programmi raames õpetatakse **IKT oskusi** (*edaspidi IKT haridus*) u **87% üldhariduskoolides ja 60% lasteaedades**.
- Alustati gümnaasiumi IKT ainekava ajakohastamisega.
- Algatati kutsehariduse IKT erialade uuendamisega.
- Lähtuvalt aastatel 2016–2017 läbiviidud põhikoolide digiküpsuse enesehindamisest ajakohastati ning kujundati ümber õpetajate täienduskoolitusprogrammid. Jätkati tasuta täienduskoolituste pakkumist õpetajatele, haridusspetsialistidele ja koolijuhtidele.

Meetme 1 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli 3,1 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid u 2,6 miljonit eurot.

Meede 2: Eelduste loomine digikultuuri integreerimiseks õppetöösse

Meetme eesmärk: Kvaliteetse digitaalse õppevara oskuslik kasutamine muudab õppimise ja õpetamise efektiivsemaks ja õppija vajadusi enim arvestavaks.

Mõõdik	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Valdkondade arv, milles on välja töötatud uuenduslik õppevara	-	6	7	8	8	-	12	12
Kutsehariduse õpetajate osakaal, kes kasutavad õppetöös digilahendusi (%)	-	-	-	80	-	-	90	-
Üldhariduse õpetajate osakaal, kes kasutavad õppetöös digilahendusi (%)*	-	68	67	-	64	-	90	-

*Indikaatori algtase on määratud *ICT in Education* tulemuse põhjal, kui 2012. aasta vastav näitaja oli 58%. Vahepealsetel aastatel nimetatud rahvusvahelist uuringut läbi ei viidud ning tuginesime aastate 2016–2017 näitajate puhul rahulolu-uuringu tulemustele, kui tulemus näitab nende üldkeskhariduse õpetajate osakaalu, kes kasutavad/lasevad õpilastel kasutada õppetöös vähemalt kaht keerukamat digilahendust⁸⁴. 2018. aasta näitaja puhul on võimalik taas kasutada algtaseme määramiseks kasutatud *ICT in Education* 2019. aasta märtsis avaldatud tulemusi. Erinevate allikate ning meetodikatega näitajad ei ole omavahel võrreldavad.

Kuigi esimese indikaatori tase on kasvanud vaid ühe võrra, siis tegelikult on loodud ja loomisel õppematerjale kõigis kaheksas valdkonnas ehk indikaatorit täidetakse. Teine indikaator põhineb 2014. aastal Eestis läbiviidud uuringu tulemustel⁸⁵, mida korratud ei ole ning seetõttu ei ole olnud võimalust näitajat rohkem seirata.

Kolmanda indikaatori algtase (2012. aastal – 58%) põhineb Euroopa Komisjoni uuringule *ICT in Education*, mille kordusuuring viidi läbi 2018. aastal ning tulemused avalikustati 2019. aasta märtsis – 2018. aasta vastav näitaja oli 64%. Vahepealsed aastad on arvatud teise andmestiku (Eesti koolides läbiviidava rahulolu-uuringu) pealt ning erineva meetodikaga ning seetõttu ei ole need tulemused algtaseme ning 2018. aasta uuringu tulemusiga võrreldavad. Võrreldes indikaatori algtaseme tulemusega, (2012. aastal – 58%) on liigutud seatud eesmärkide suunas (2018. aastal – 64%).

Olulisemad tegevused

- Välja on töötatud suures mahus **digitaalset õppematerjali**.
- Kõik põhikooli riiklikud tasemetööd on digitaalsed.
- Valminud on enesemääratluspädevuse, suhtluspädevuse, õpipädevuse digitaalsed hindamisvahendid ning arendatud ka matemaatilise kirjaoskuse ja funktsionaalse kirjaoskuse hindamisvahendeid.
- Viidi ellu üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste IKT taristu toetusemeede.

⁸⁴ Keerukamad digilahendused on rühmatööde tegemine, ülesannete lahendamine ja kontrolltööde läbiviimine digikeskkonnas, enesehindamine ning keerukama digitaalse sisu (skeemid, pildi- ja helitöötlus) loome. Andmed rahulolu-uuringust.

⁸⁵ E-õppe rakendamine kutsehariduses. Civitta Eesti AS. 2014.

- Kutsuti ellu põhikooli digiõpikute toetusmeede, mille raames kasutas digiõpikuid u 350 põhikooli.
- Valmisid gümnaasiumi riikliku õppekava kursuste digitaalsed õppematerjalid loodus-, kunsti-, sotsiaal- ja matemaatikavaldkonnas.
- E-koolikotis on u 10 000 digitaalset õpiobjekti.
- Valmis uuenduslik eesti-vene-eesti sõnastikukeskkond sonaveeb.ee.
- Valmisid põhikooli IKT hariduse digiõpikud.
- Jätkati LÕK digitaalsete õppematerjalide arendustegevusega.
- Valmisid esimesed diagnostilised e-testid, mis toetavad õpetajat kujundava hindamise igapäevasel rakendamisel õppetegevuses.
- Toetati u 150 haridusasutust IKT hariduse õpetamiseks vajalike spetsiifiliste seadmetega, sh haridusrobotid.
- Digitaalse õppevara portaal on renditud vastavalt õpetajate tagasisidele ning kasutajate arv on neljakordistunud.
- Toetati kutseõppeasutuste õppe kaasajastamist simulaatorite soetamise kaudu.
- Toetati õppe praktilisemaks muutmist ja koolide omavahelist koostööd õppevara ühiskasutuskorralduse projektide kaudu (Klass+).
- Algati haridusuuendust toetavate digitaalsete teenuste ja toodete loomist ning kasutust toetav programm koostöös Sihtasutusega Kredex.
- Käivitati Haridusveeb edu.ee.
- Juurutati uus õppeinfosüsteem Tahvel 14-s õppeasutuses.
- Valmistati ette EHIS2 arendusetaap ja sõlmiti koostööleping selle arendamiseks.
- Anti kasutusele autentimis- ja autoriseerimislahendus HARID.

Meetme 2 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli 5,9 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid u 14 miljonit eurot.

2.2.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programmis planeeritud tegevused on jätkuvalt asja- ja ajakohased ning panustavad EÕS 2020 eesmärkide saavutamisse. Tegevused õpilaste oskuste arendamiseks (teadlikkus õpilaste digipädevuse mudelist, digitaristu toetusmeede koolidele, õppematerjalide väljatöötamine, e-hindamine üldhariduskoolides) on rakendunud või rakendumisel. 2018. aastal viidi ellu oluline arenguhüpe koolide digitaristu kaasajastamisel nii projektorite, arvutite, IKT hariduse erivahendite näol kui ka võrguühenduse kaasajastamisega u 160 koolis. 2018. aastal keskenduti lisaks ka õppematerjalide arendamisele, nende kasutuselevõtu soodustamisele ja IKT hariduse laialdasemale levikule. Senisest enam on vaja tähelepanu pöörata õpetajate valmisolekule ja oskustele digilahendusi metoodiliselt korrektselt ja tulemuslikult kasutada.

2.3. Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm

Eesmärk: viia õppimisvõimalused suuremasse vastavusse tööturu arenguvajadustega

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia ja programmi näitajate saavutamisele:

Indikaator	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
					siht	tege-lik			
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%)	29,4	28,9	28,5	28,6	26	27	25,5	25	25
1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr	80,9	80,4	77,1	81,5	80	81,7	81	82	82
sh naised			69	74,8		77,5			
sh mehed			87,7	88,5		85,5			
Tööandjate rahulolu elukestva õppe toimimisega**	metoodika väljatöötamisel, sihttasemed määratakse 1. mõõtmisel								

Märkus: *Elukestva õppe strateegia näitaja, **programmi näitaja.

Olulisemad muutused ja trendid

- Lõpetanute tööhõivenäitajad on head – tuginedes uuringu „Edukus tööturul“ andmetele, oli 2016. aastal kutseharidusõppe lõpetanute hõive 2017. aastal 77% ja töötus 6%; kõrgharidusõppes õpingud lõpetanud inimestest oli 2017. aastal tööga hõivatud 82%, töötuse määr – 2%. Kui vaadata pikemat perspektiivi, siis kümme aastat pärast lõpetamist on välismaal või muus mõttes Eesti tööturu jaoks kadunud koguni 17%, sh 22% kutsehariduse ja 14% kõrghariduse lõpetanutest. Erialati „kaob“ kutsehariduse lõpetanuid kõige enam tootmise, ehituse, isikuteeninduse ja tervise valdkonnas, kõrghariduses – sotsiaal- ja käitumisteadustes, tervise valdkonnas ning keeltes ja kunstides.
- Lõpetamisjärgsed sissetulekud kasvavad – kuigi töökogemus suurendab jätkuvalt sissetulekuid, on viimastel aastatel vähenenud äsja lõpetanute ja varem (2005.–2015. aastal) lõpetanute sissetulekute erinevused.
- Aastatel 2005–2016 kutse- või kõrghariduse lõpetanutest õpib edasi vähem kui viiendik. Edasiõppijaid on kõrghariduse lõpetanute hulgas veidi enam – 16,1%, kutsehariduses – 13%. Suur osa edasiõppijatest on õpingute ajal hõivatud – kõrghariduse omandanutest töötab õpingutega samal ajal 86%, kutsehariduse omandanutest – 80%.

Lõpetanute hõive ja sissetulek

- 1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive on viimastel aastatel jõudsalt kasvanud, ületades üldiselt kriisieelse taseme. Peamiseks teguriks on siin üldine tööhõive kasv. Võrreldes eelmise aastaga, on kõige enam paranenud keskhariduse lõpetanute hõive (ca 8% võrra), samas on üldist hõivetrendi arvestades mõnevõrra üllatav kutsehariduse lõpetanute hõivemäära langus pea 10% võrra. Kõige enam on hõives kõrghariduse lõpetanuid, hõivemäär 89%. (Tabel 3). Andmete suured kõikumised on peamiselt metoodiline eripära, indikaatori aluseks olevad andmed tuginevad Eesti tööjõu-uuringule (ETU), mille valimid on suhteliselt väikesed.

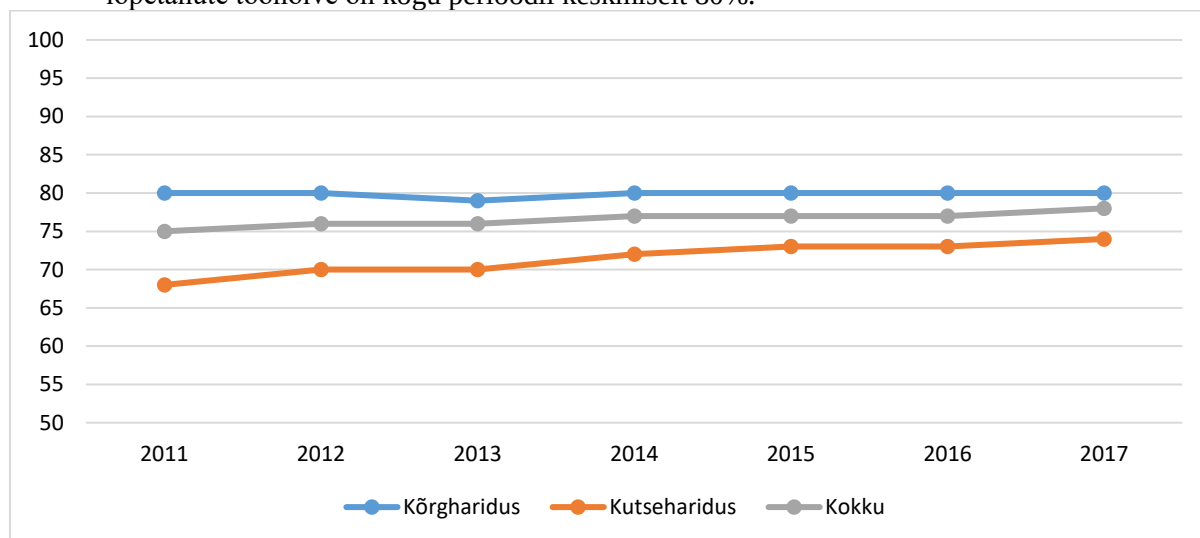
Tabel 3. 1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive määr ISCED 2011 tasemetega 2013–2018.

ISCED11	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Üldkeskharidus ja põhiharidusjärgne kutseõpe; 2. taseme järgne 3. taseme eelne haridus; 3. taseme haridus (ISCED 2011 tase 3–8):	76,8	80,9	80,4	77,1	81,5	81,7
naised;	69,8	79,1	76,5	69,0	74,8	77,5
mehed.	82,5	82,8	85,2	87,7	88,5	85,5
Üldkeskharidus ja põhiharidusjärgne kutseõpe; 2. taseme järgne 3. taseme eelne haridus (ISCED 2011 tase 3–4):	67,9	75,2	73,4	78,7	80,1	74,5
üldharidus;	-	66,6	47,2	71,2	60,9 ¹	68,8
kutseõpe;	-	79,6	83,2	82,1	86,2	76,6
naised;	-	73,7	67,1	73,4	73,2	67,8
mehed.	-	76,5	77,9	83,6	84,9	79,5
Kolmanda taseme haridus (ISCED 2011 tase 5–8).	85,5	86,7	86,1	75,5	83	89

Allikas: Statistikaamet.

Märkus: Info põhineb Eesti tööjõu-uuringu (ETU) andmetel, mis omakorda lähtub rahvusvahelisest metoodikast ja valimi määramisest. Seejuures võivad valimid eri osades üsna väikesed olla. Näiteks 2016. aasta kolmanda taseme hariduse omandanute hõivenäitaja, mis on eelneva aastaga võrreldes hüppeliselt madalam, tulenes lastega kodus olevate naiste arvu kasvust. Kuivõrd valimi rühm on suhteliselt väike (u 100 inimest), mõjutab ka väike lapsehoolduspuhkusel olevate noorte naiste arvu kasv hõivenäitajat vähenemise suunas nähtavalt.

- Kuigi EÕSis ja ka rahvusvaheliselt on kokku lepitud hõive jälgimine ETU baasil, saame nii hõivet kui sissetulekut oluliselt täpsemalt hinnata, analüüsides **kutse- ja kõrghariduse omandanute edukust tööturul eri registre andmeid kasutades**⁸⁶.
- „Edukus tööturul“ analüüsi põhjal näeme, et enam kui kolmveerand kutse- ja kõrgkoolilõpetajatest on 2017. aastal tööga hõivatud (Joonis 13). Perioodil 2011–2017 on enim kasvanud kutseharidusega inimeste hõivatus, mis on tõusnud 68%-lt 74%-ni. Kõrgharidusõppe lõpetanute tööhõive on kogu perioodil keskmiselt 80%.

Joonis 13. Tööhõive muutused aastatel 2011–2016.

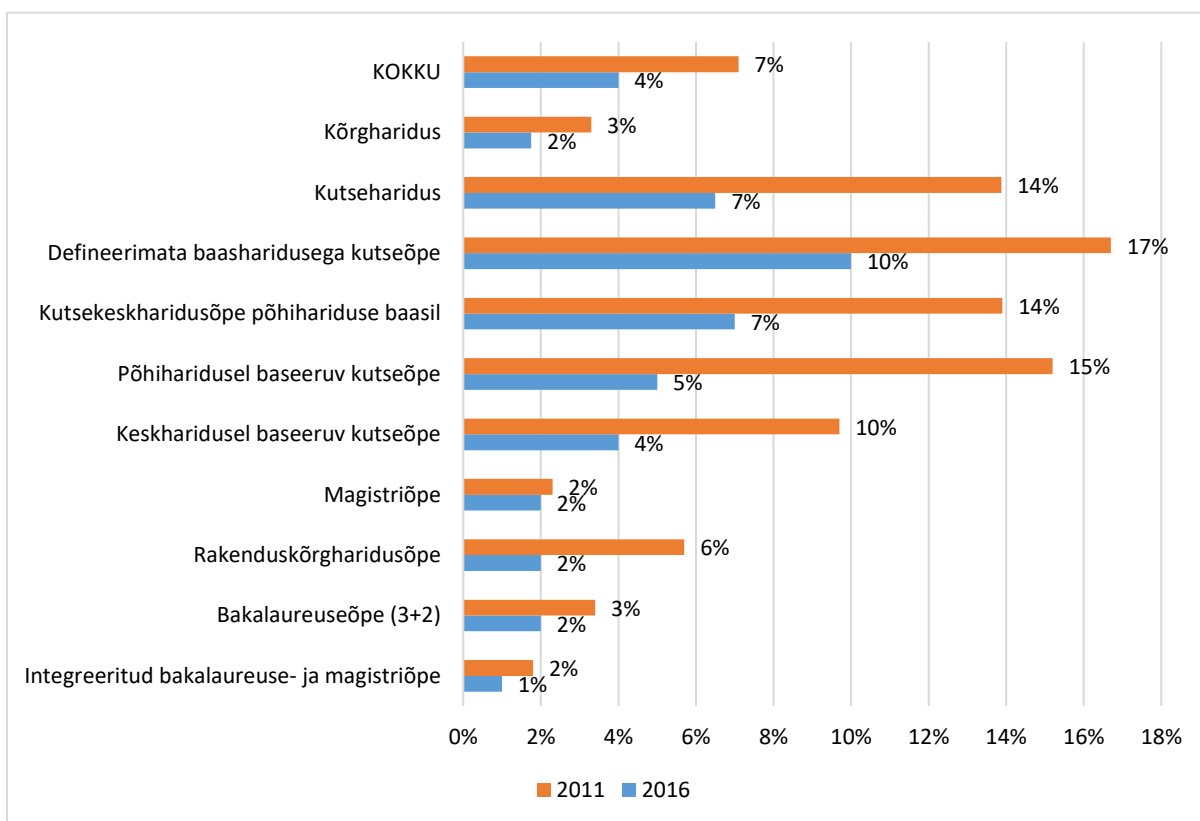
Allikas: analüüsi „Edukus tööturul“ andmestik.

- 2016. aastal kutse- või kõrgharidusõppes õpingud lõpetanud inimestest on 2017. aastal tööga hõivatud 80%. Kõige enam on tööga hõivatud rakenduskõrgharidusõppe lõpetanud (87%),

⁸⁶ Varem Statistikaameti läbiviidud analüüsi teeb alates 2016. aastast Haridus- ja Teadusministeerium. Lisaks kokkuvõtlikule analüüsile on Haridussilmas (http://www.haridussilm.ee/?leht=edukus_0) avaldatud kõigi kutse- ja kõrgkoolide aastatel 2005–2015 lõpetanute hõive- ja sissetulekuandmed aastate 2011–2016 kohta eri õppesuundades. Need andmed annavad võimaluse hinnata ka tööturunõudlust ja selle muutust erinevate kvalifikatsioonide puhul. Lisaks andmete avalikustamisele Haridussilmas koostatakse igal aastal kokkuvõtlik analüüs (2018. a analüüsi vt https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/edukus_tooturul_marianne_leppik.pdf).

samuti on keskmisest kõrgem magistriõppe ja keskharidusjärgse kutseõppe lõpetanute tööhõivemäär. Kõige vähem on hõives põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanuid (61%), keskmisest mõnevõrra madalam on ka kutsekeskhariduse lõpetanute tööhõivemäär (73%).

- Lõpetanute töötus lõpetamisjärgsel aastal (vt Joonis 14) on kõigil haridustasemetel vähenenud, tervikuna oli 2016. aastal lõpetanute töötuse määr 2017. aastal 4%. Võrreldes 2010. aastal lõpetanute töötust lõpetamisjärgsel aastal 2016. aastal lõpetanute töötusega, näeme, et kõige rohkem on vähenenud põhihariduse baasil kutseõppe lõpetanute töötus (10 protsendipunkti võrra). Ka põhihariduse nõudeta kutseõppe ja kutsekeskharidusõppe lõpetanute lõpetamisjärgse aasta töötusemäär on kahanenud märkimisväärselt (7% võrra). Kõrghariduse lõpetanute töötus on olnud kõigil aastatel stabiilselt madalal tasemel.

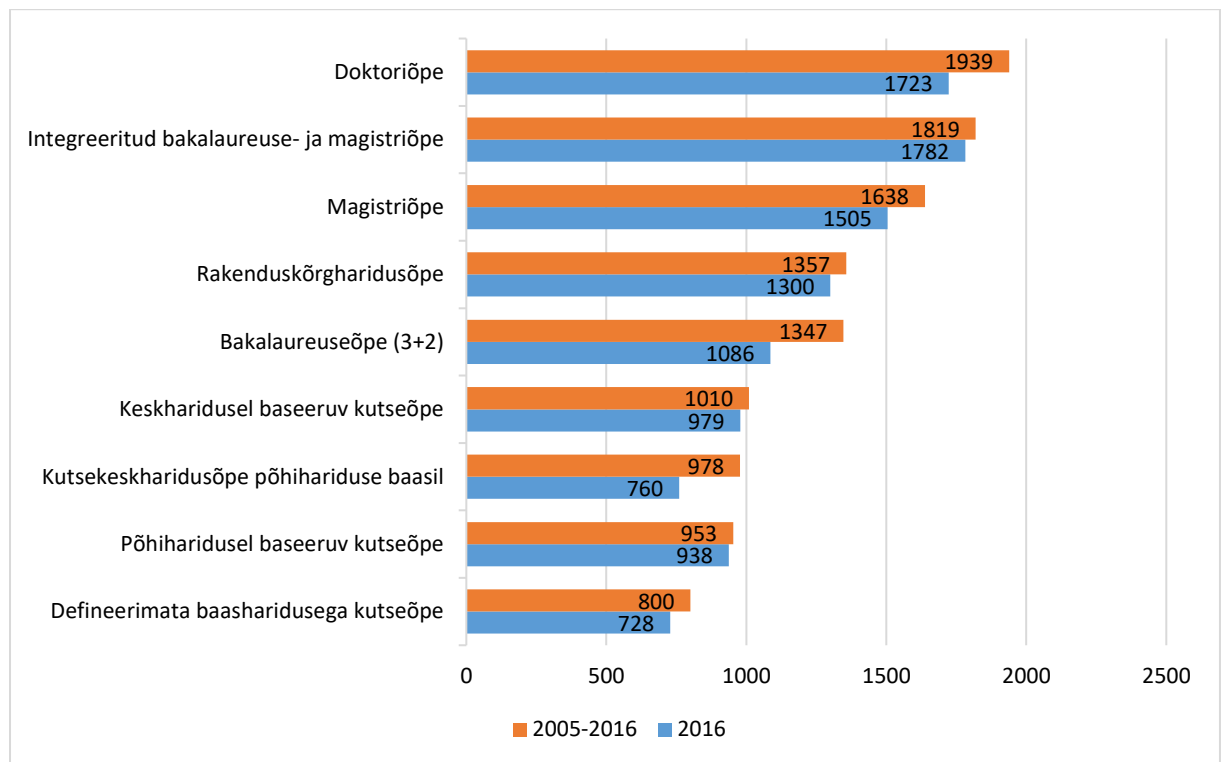

Joonis 14. Kutse- ja kõrghariduse lõpetanute töötus lõpetamisjärgsel aastal.

Allikas: „*Edukus tööturul*“ andmed, www.haridussilm.ee

Märkus: Vaadatud on 2010. a lõpetanute töötust 2011. a-l ja 2016. a lõpetanute töötust 2017. a-l.

- Kutse- ja kõrgkooli lõpetanute lõpetamisjärgsed sissetulekud kasvavad (Joonis 15). 2016. aastal lõpetanute sissetulek 2017. aastal on tervikuna ca 115 eurot väiksem kõigi perioodil 2005–2016 lõpetanute palgast. See annab märku nii majanduskasvust kui ka praegusest tööturuseisundist, kus töötus on rekordiliselt madal ning ettevõtjad on sunnitud tõstma palku. Eriti väike on äsja lõpetanute ja varem lõpetanute sissetulekute erinevus põhihariduse järgse kutseõppe lõpetanute seas: kui 2016. aastal lõpetanud teenisid 2017. aastal keskmiselt 938 eurot, siis aastatel 2005–2016 lõpetanute sissetulekud olid keskmiselt vaid 15 eurot suuremad. Kõige suurem on palgaerinevus bakalaureuseõppe lõpetanute puhul, kus äsja lõpetanu teenib keskmiselt ca 260 eurot vähem kui tööturul pikemalt olnu. Siiski võib kokkuvõtteks öelda, et töökogemus suurendab palka: analüüsist tuleb välja vahe äsja lõpetanute ja kümme aastat tagasi lõpetanute sissetulekus.

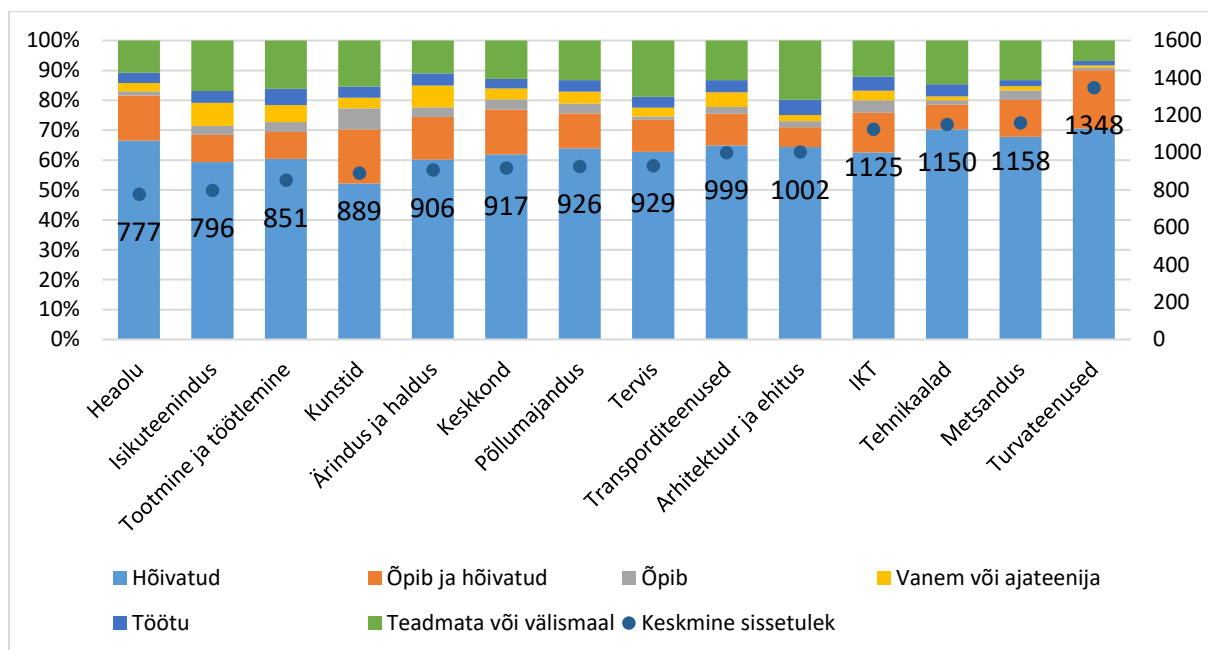

Joonis 15. Kutse- ja kõrghariduse lõpetanute sissetulekud 2017. aastal.

Allikas: „Edukus tööturul“ andmed, www.haridussilm.ee

Märkus: Vaadatud on 2016. aastal lõpetanute sissetulekut 2017. aastal ning kõigi 2005.–2016. aastal lõpetanute sissetulekut 2017. aastal.

- Õppeliikide lõikes teenisid kutseharidusega inimestest 2017. aastal suuremat tulu keskharidusjärgse kutseõppe ja kutsekeskhariduse lõpetanud, madalam oli sissetulek põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanuil. Kõrghariduse omandanuist teenisid suurimat tulu doktoriõppe ja integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanud, madalam oli tulu rakenduskõrghariduse ja bakalaureusekraadi omandanuil (nende kahe astme palgad on aastate 2005–2016 kokkuvõttes üsna sarnased).
- Kui vaadata aastatel **2005–2016 lõpetanute** tööturu seisundit ja sissetulekut 2017. aastal, siis ilmneb, et:
 - 11,6% kõrghariduse ja 14,9% kutsehariduse lõpetanutest on Eesti tööturult eemal, nad ei tööta, ei ole töötud, ei tegele väikese lapse kasvatamisega ega ole ka kaitseväes, sh 1/3 neist on rahvastikuregistri andmetel välismaal. Kui lõpetamisele järgneval aastal on kadunud 8%, siis 10 a varem lõpetanute hulgas on neid juba 17%.
 - Edasiõppijaid on kõrghariduse lõpetanute hulgas veidi enam – 16,1%, kutsehariduses – 13%. Edasiõppijatest on suur osa õpingute ajal hõivatud – kõrghariduse omandanutest töötab õpingutega samal ajal 86%, kutsehariduse omandanutest – 80%.

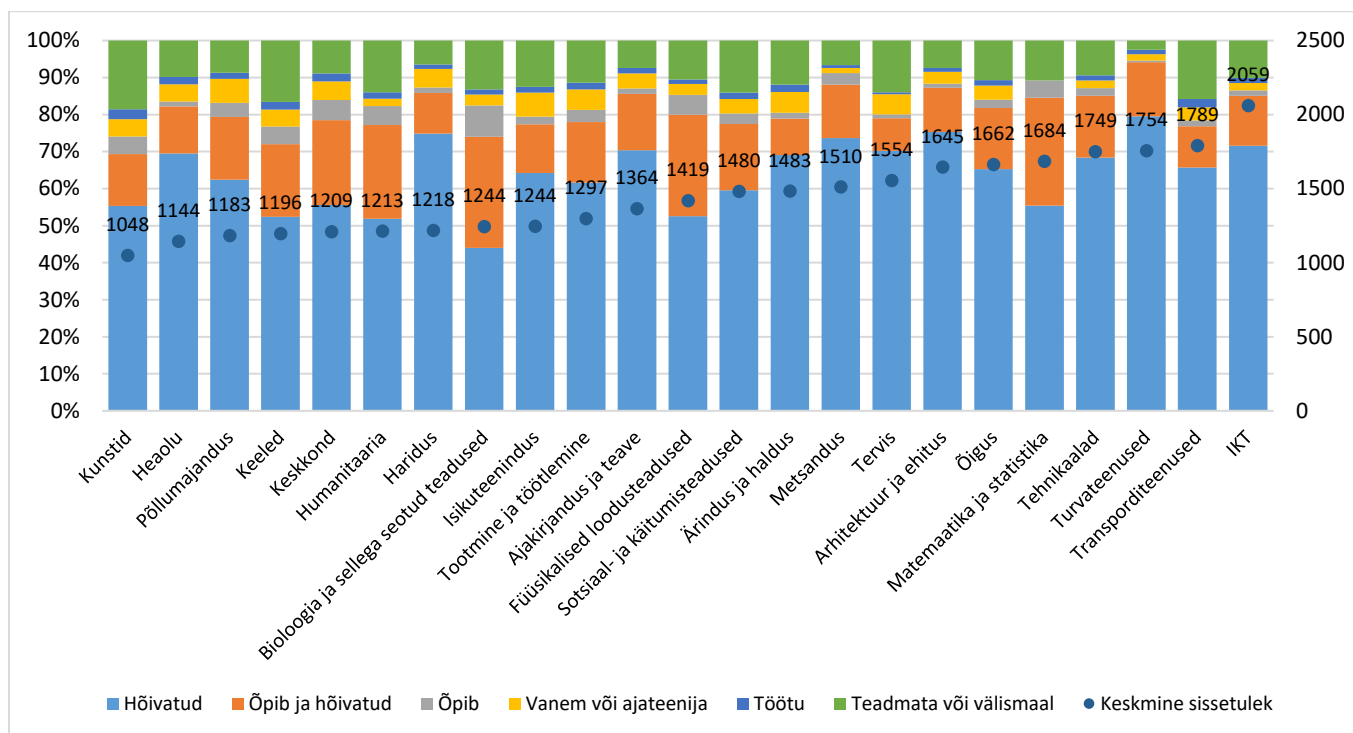

Joonis 16. Perioodil 2005–2016 eri õppesuundades kutsehariduse (kõrgeima haridustasemena) omandanute seisund ja keskmine sissetulek 2017. aastal.

Allikas: HTM, HaridusSilm.ee.

Märkus: õppesuunad on reastatud keskmise sissetuleku alusel.

- Eri õppesuundade lõpetanute sissetulekud varieeruvad palju (vt joonis 16 ja joonis 17). Konkurentsilt kõrgeima sissetulekuga on kõrghariduses IKT ning kutsehariduses turvateenuste õppesuuna lõpetanud. Nii kutse- kui kõrghariduses saavad kõrgemat palka veel metsanduse, transporditeenuste, tehnikaalade ning arhitektuuri ja ehituse lõpetanud (kõrghariduses ka matemaatika ja statistika õppesuuna lõpetanud). Kutsehariduses on keskmisest madalamad heaolu ja isikuteeninduse õppesuuna lõpetanute sissetulekud, kõrghariduses – kunstide ja heaolu, aga ka mitmete loodusteaduste õppesuundade lõpetanute sissetulekud (nt füüsikalised loodusteadused, bioloogia ja keskkond). Samas on neil õppesuundadel sageli kõrge edasiõppijate osakaal, mis tähendab, et nende erialade lõpetajad ei asu õppimise kõrvalt tööle või töötavad väiksema koormusega, mis osaliselt seletab ka väiksemaid sissetulekuid. Kutsehariduse kõrgeimad sissetulekud on kõrghariduse keskmiste sissetulekute tasemel.

Joonis 17. Perioodil 2005–2016 eri õppesuundades kõrghariduse (kõrgeima haridustasemena) omandanute seisund ja keskmine sissetulek 2017. aastal.

Allikas: HTM, HaridusSilm.ee.

Märkus: õppesuunad on reastatud keskmise sissetuleku alusel.

Eesti keele ja võõrkeelteoskus kui võimalus tõsta konkurentsivõimet

- Keeleoskus on üks üldpädevustest, mis aitab kaasa erialaste oskuste rakendamisele ning vähendab hariduse ja tööturunõudluse mittevastavust.
- Vene keeles õppinud kutsehariduse lõpetanud tunnevad end tööturul vähem konkurentsivõimelisemana.
- PIAACi uuring⁸⁷ näitas, et kehv või keskmine eesti keele oskus tähendab Eestis ca 15% palgalõhet, väga hea eesti keele oskuse puhul pole eesti- ja venekeelsete töötajate vahel palgaerinevust.
- Eesti keele oskus pole võrdselt oluline kõigis ametites, palgajaotuse kõigis osades ega ka kõigis piirkondades – väga hea eesti keele oskus annab palgalisa vaid 2/3 kõrgema palga saajate hulgas ning eesti keele oskus tasub end enam ära piirkondades, kus elab vähem eestlasi. Hea eesti keele oskusega vene koduse keelega inimeste palgad ei erine PIAACi andmetel eesti koduse keelega inimeste palgast üheski piirkonnas.
- PIAACi andmetele tuginev võõrkeelteoskuse ja palga seoseid vaadelnud analüüs⁸⁸ toob välja võõrkeelte, eelkõige inglise keele oskuse kasulikkuse. Inglise keele oskus tasub end ära enamikus valdkondades, enam majutuse ja toitlustuse, info ja side, kinnisvaraalse tegevuse, kutse-, teadus- ja tehnikaalse tegevuse, halduse ja abitegevuste, tervishoiu ja sotsiaalhoolekande, kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkondades.
- Simmul⁵⁹ analüüsist paistab välja, et Soome tööturg mõjutab oluliselt Eesti inimeste oskuste rakendumist, nii võib soome keele oskusest saadav kasu olla osades valdkondades isegi kõrgem kui inglise keele oskusest.
- Vene keele oskuse mõju palgale ilmneb vaid ühes ametirühmas – teenindus- ja müügitöötajate hulgas. Samas annab vene keele keskpärane oskus eesti keelt emakeelena kõnelevale inimesele

⁸⁷ Halapuu, V. (2015). Infotöötlusoskuste roll soolise ja keelelise palgalõhe selgitamisel Eestis. PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 4, <http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/46964/PALGALOHE.pdf?sequence=1>

⁸⁸ Simmul (2017). Võõrkeelte oskuse roll tööturul. Tartu: HTM.

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/keelteoskuse_roll_tooturul_veebr2018.pdf

suurema võimaluse tööd saada, võrreldes inimesega, kes vene keelt ei valda. Töövõimalus võib olla isegi kuni kaks korda suurem. Antud uuringu tulemuste kohta vt täpsemalt keeleprogrammi aruandest.

Töökohapõhine õpe

- Viimastel aastatel on kutseõppes palju tähelepanu pööratud töökohapõhise õppe võimaluste laiendamisele. Töökohapõhise õppe tegevusi viiakse suuresti ellu 2015. a lõpus käivitatud Euroopa Sotsiaalfondi tegevuse „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine“ (PRÕM) raames. Töölase praktilise õppe võimaluste suurendamist näiteks õpipoisiõppe süvendatud juurutamise kaudu näeb olulisena ka Eesti 2035 strateegia⁸⁹. Kutsekoja koostatud OSKA uuringuaruandes⁹⁰ tuuakse ühe läbiva sõnumina välja, et nii kõrgkui ka kutseõppeasutuste õppe sisu ja -metoodikat on vaja praktilise tööeluga paremini siduda. Läbivalt on esile tulnud vajadus teadmiste suurema interdistsiplinaarsuse järele.
- Töökohapõhises õppes osalevate õppijate arv on tänu PRÕMi tegevustele hüppeliselt kasvanud (vt Tabel 4). Nii 2017/18. kui ka 2018/19. õa-l õppis töökohapõhises õppes veidi enam kui 1700 õpilast, mis on ca 7% kõigist kutseõppe õpilastest. Kui jätta arvestusest välja kutsekeskharidust omandavad õpilased⁹¹, siis tõuseb töökohapõhise õppe õpilaste osakaal koguni 13%-ni. Töökohapõhises õppevormis pakkus 2018. aastal õpet 30 kutseõppeasutust ning ca 400 ettevõtet.
- 2018. aastal viis Kantar Emor läbi töökohapõhise õppe lõpetajate uuringu⁹², mille tulemusena selgus, et töökohapõhise õppe lõpetanutest 68% töötavad edasi samas ettevõttes samal ametikohal, kus toimus töökohapõhine õpe. Töökohapõhine õpe tähendab lõpetanute jaoks peamiselt erialast enesetäiendamist, õpet töölt lahkumata või töö ajal, peamised õppesse astumise ajendid olid erialane enesetäiendamine ja soov saada kutsetunnistus.

Tabel 4. Töökohapõhine õpe.

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Õpilasi	583	617	678	1381	1718	1729
sh mehi	301	382	348	578	589	677
sh naisi	282	235	330	803	1129	1052
ESFi meetme toel õppivate õpilaste arv			30	997	1349	
Katkestanute osakaal 10.11. seisuga	24,7%	26,6%	21,4%	15,5%		
Lõpetas	260	351	420	214		

Allikas: EHIS.

⁸⁹https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/Eesti2035/paindlikud_ja_inimese_vajadusi_arvestavad_oppimisvoimalused_kogu_elu_jooksul.pdf

⁹⁰ Kutsekoda (2018). Eesti tööturg täna ja homme. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/12/Eesti-t%C3%B6%C3%B6turg-t%C3%A4na-ja-homme-2018.pdf>

⁹¹ Kutsekeskhariduse tasemel õpivad töökohapõhises õppes üksikud õpilased. 2018/19. õa-l omandas töökohapõhises õppes kutsekeskharidust 13 õpilast.

⁹² Kantar Emor (2018). Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring. https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2018/05/Tookohapohise_oppe_2018_Lopparuanne.pdf

2.3.1. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede: Õppe seostamine tööturu vajadustega

Meetme eesmärk: Õpe kutse- ja kõrghariduses vastab suuremal määral tööturu arenguvajadustele.

Tegevus	Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tege-lik			
Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi loomine	Tegutsevad valdkondlikud ekspertkogud ja koordinaatsioonikogu (OSKA)	8+1	14+1	20+1	19+1	22+1	24+1	24+1
	Koordinaatsioonikogu poolt Vabariigi Valitsusele esitatav tööturuoskuste analüüsi ülevaade*	1	1	4	2	3	4	4
Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel	Õppeasutuste arv, kes osalevad ettevõtlusprogrammis, et võtta kasutusele ettevõtlusmoodul*	178	296	180	367	365	370	370
	Osalenud õppeasutuste osakaal (%), kes on ettevõtlusmooduli kasutusele võtnud	-	50	50	60	75	-	-
	Ettevõtlusõppe täiendusõppes osalenud õppetööd läbiviivate spetsialistide arv*	641	1456	650	2225	2450	2900	2900
Kutsehariduse kvaliteedi tõstmine	Kutseõppeasutuste ja kutseõpet andvate rakenduskõrgkoolide õppekavarühmade akrediteerimiskordade (hindamisühikute) arv*	71	85	150	92	190	270	270
Kutsehariduse maine tõstmine	Kutsemeistrivõistluste erialade arv**	32	33	33	34	30	30	30
Praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika	Praktikajuhendamise koolitustel osalenud juhendajate arv*	185	1533	3900	3448	5100	5350	5350
	Programmis osalevate õppeasutuste osakaal kõigist vastavatest õppeasutustest (%)	84(Ku)/79(Kõ)	79(87/62)	-	78(78/55)	90	90	-
Töökohapõhise õppe laiendamine	Töökohapõhises õppes osalenute arv (PRÕM)*	1356	2631	4200	4734	6200	7200	7200
	Töökohapõhises õppes osalenutest edukalt lõpetanute määr (%)***	11/ 78,6	34/ 84,5	70	43,2	-	75	75
	Töökohapõhises õppes osalevate ettevõtete arv (ettevõtted, mis on programmi kestel õpipõisiõpet pakkunud)*	352	377	250	407	300	330	330
Keeleõpe	Täiendavas keeleõppes osalenute arv* (PRÕM)	535	1199	1500	1644	-	2500	2500
	Tegevustes osalenute arv* (keeleõppe avatud vooru tegevus)	0	261	-	-	-	500	500
Uuringud seiramaks hariduse ja tööturu	Läbi viidud uuringuid-analüüsi*	3	4	6	5	7	8	9

seoseid (kumulatiivne) 64	Oskuste, hariduse ja tööturu seoseid kaardistavate aruannete arv*	8	8	8	8	10	10	10
------------------------------	--	---	---	---	---	----	----	----

Märkus: * Mõõdiku arvestus on kumulatiivne. ** Aastapõhine arvestus (mitte kumulatiivne). Kutsemeistrivõistluste 2021. a ja 2022. a tegevusteks programmis rahalist katet ei ole, kuid tegevuste jätkamine on vajalik. *** Esimene number näitab kumulatiivset lõpetamist kõikidest perioodi jooksul alustanutest (PRÕM, ÜKP rakenduskava näitaja metoodika). Teine number näitab jooksvat õpingute lõpetamise määra EHISE andmete põhjal.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja väljakutsed

- **OSKA** indikaatorid on täidetud. **OSKA** tegevusi viiakse läbi vastavalt tegevuskavale, uuringud valmivad tähtaegselt. Samal ajal käivitati uue tegevusena valdkondlikes uuringutes tehtud ettepanekute rakendumise seire. Jätkunud on OSKA nõunike kogu tegevus, kelle ettepanekuid on arvestatud OSKA tegevuste läbiviimisel. Alates 2017. aastast esitatakse korra aastas Vabariigi Valitsuse kabinetiarutelule tööturuoskuste tervikülevaade. OSKA tegevused on pikendatud kuni aastani 2020, loobuti kompetentside enesehindamise keskkonna väljaarendamisest, korregeeriti valdkondlike uuringute valmimise ajakava ja uuringute arvu. 2018. a alustati virtuaalse keskkonna väljatöötamist, et tutvustada uuringute tulemusi ja ettepanekuid. 2018. aasta lõpuks on valminud 16 OSKA valdkondlikku raportit. Need on järgmised:
 - Arvestusala;
 - Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia;
 - Metalli- ja masinatööstus;
 - Metsandus ja puidutööstus;
 - Sotsiaaltöö;
 - Ehitus;
 - Energeetika ja kaevandamine;
 - Keemia-, kummi-, plasti- ja ehitusmaterjalitööstus;
 - Põllumajandus ja toiduainetööstus;
 - Tervishoid;
 - Transport, logistika, mootorsõidukite remont ja hooldus;
 - Haridus ja teadus;
 - Kaubandus, rentimine ja parandus;
 - Majutus, toitlustus ja turism;
 - Personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine;
 - Rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus.
- **Ettevõtlusõppe** indikaatorid on üle täidetud. Huvi ettevõtlusõppe vastu on võrdlemisi suur, seda suuresti tänu programmi efektiivsele teavitustegevusele ja positiivsetele näidetele (näiteks Eesti õpilasfirma Festera võit Euroopa võistlusel 2017. a). Kuid huvi ei pruugi kasvada, kuna aktiivsemad koolid on juba liitunud ja uute koolide kaasamine on üha keerulisem. **Ettevõtlusprogrammi** elluviimine on olnud üldjoontes plaanipärane, takistused ja tõrked tegevuskava elluviimisel on edukalt ületatud. Kõikide tegevuste elluviimine ja ettevõtlusõppe rakendamine sõltub metoodika ja modulite väljatöötamisest. See võttis enam aega ja kujunes töömahukamaks kui algselt planeeritud. Näiteks töötati lisaks algselt planeeritule välja ettevõtlikkuspädevust puudutavad täiendused, mis lisati gümnaasiumi riikliku õppekava kõikide õppeainete protsessikirjeldustesse. Indikaatorite alatäitmist see üldjoontes siiski põhjustanud ei ole. 2018. aastal on lisaks tegevuskava elluviimisele oluline ja ajamahukas väljakutse ka jätkutegevuste kavandamine 2019.–2020. aastaks. Peamine probleem on olnud vajaliku kvalifikatsiooniga töötajate leidmine – teaduritel on lisaks programmi ülesannetele ka muud ülesanded (õppe- ja teadustöö) ülikoolis.
- **Kutsehariduse kvaliteedi tõstmise indikaator** – akrediteerimiskordade arv sõltub kutseõpet pakkuvate koolide õppekavarühmade koguarvust Eestis konkreetsel aastal. Kokku on 2018. a-l akrediteeritud 7 õppekavarühma. Tegevused on seisuga 31.12.2018 õigeaegselt ja tulemuslikult ellu viidud vastavalt 2018. a tegevuskavale. Tegelik saavutustase aastatel 2015–2018 on 92

kooli õppekavarühma akrediteerimist, mis kumulatiivselt on 61% aastaks 2018 kavandatud sihttasemest (150 akrediteerimiskorda). Akrediteerimiskordade arv aastatel 2017–2018 on planeeritud väiksem seoses mitme kutseõppeasutuse liitmisega või tasemeõppe läbiviimise lõpetamisega koolide õppekavarühmades.

Koolimeeskondade teabepäevad ja seminarid on toimunud plaanipäraselt. Osalejate tagasiside praktilistele seminaridele on positiivne. Koolid on saanud tagasisidet eneseanalüüsi aruande projektidele. 01.01.2019 jõustusid kutseõppeasutuse seaduse muudatused, mille alusel läbivad tähtjatu õppe läbiviimise õigusega koolide õppekavarühmad alates 2019. a kutseõppe kvaliteedi hindamise. Komisjonid viisid hindamiskülastused läbi plaanipäraselt ja esitasid hindamisdokumendid tähtaegselt. Komisjonide koosseisus ja töös takistusi ei esinenud. Koolide tagasiside hindamiskomisjonide tööle on olnud valdavalt positiivne ja tunnustav. Kutsehariduse hindamisnõukogu töö on toimunud plaanipäraselt ning hindamisotsused ja ettepanekud õppe läbiviimise õiguse pikendamiseks on esitatud HTMile õigeaegselt. EQAVET võrgustikus on osaletud regulaarselt, võimalusel on kaasatud koolide esindajaid ja eksperte, hindamisnõukogu liikmeid. Väliskogemust on tutvustatud meie kutseõppe osapooltele ja Eesti kogemust kutseõppe kvaliteedi hindamisel välisdelegatsioonidele. 2018. aasta tegevuste elluviimiseks ettenähtud vahendite maht on olnud piisav.

- **Kutsemeistrivõistluste erialade arv on kasvanud 34-ni ja indikaator ühe eriala kutsevõistluse võrra üle täidetud. Kutsehariduse maine** tõstmise tegevused viidi ellu vastavalt tegevuskavale, kuid senised pingutused ei ole suutnud suurendada kutseõppes jätkavate põhikoolilõpetajate osakaalu.

2018. a. valmis analüüs "Kutsehariduse maine üldhariduskoolide õpilaste, õpetajate ning lapsevanemate seas"⁹³, millest ilmnas, et noorte edasiõppimiseelisted kujunevad varakult ning püsivalt. Kutsekooli võimalused noortele huvi ei paku, selle üheks põhjuseks on üldhariduskoolide õpilaste vähenenud teadlikkus kutsehariduse võimalustest. Kutsekoolis õppimise võimalustega on kursis vähem kui pooled 8. ja 11. klassi õpilastest. Seejuures on märgatavad olulised maakondlikud erinevused. Ehkki suur enamus üldhariduskoolide õpetajatest on seisukohal, et õpilastele peaks oluliselt enam tutvustama kutsehariduse ja tööelu võimalusi, leiavad ligi pooled õpetajad, et põhikooli lõpus ei ole õpilased konkreetse erialavaliku tegemiseks valmis.

Suurürituse Noor Meister 2018 raames korraldati 31 eriala kutsemeistrivõistlused, lisaks korraldati kolmel erialal eraldi võistlused. Kajastati Eesti võistlejate osalemist EuroSkillsil. Koostati kutsemeistrivõistluste strateegia aastateks 2019–2022, mis on aluseks võistluste edasiarendamisele. Valmis kutseõppe võimalusi tutvustav trükkis „Abiks otsustajale 2018/19“ (tiraaž 16 000 eks) ning lisaks toetati koolide kutsehariduse populariseerimise tegevuskavasid. Euroopa kutseoskuste nädala tähistamiseks ning kutsehariduse võimaluste tutvustamiseks korraldati 8. novembril 21-s kutseõppeasutuses esmakordselt oskuste öö, mille raames pakkusid koolid põnevaid tegevusi ning võimalust omandada õhtu jooksul vähemalt üks uus oskus.

- **Praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika.** 2018. aastal piloteeriti praktikaprotsessi kvaliteedi hindamist eesmärgiga ühtlustada koolide praktikaga seonduvaid tegevusi, tuua välja parimad praktikad ja probleemkohad. Kvaliteedihindamises osales 10 kutse- ja kõrgkooli, millest 7-s oli praktikaprotsess heal tasemel. Kvaliteedihindamine sai osalenud koolidelt positiivse tagasiside ning kõik koolid otsustasid assessoritelt saadud tagasisidest lähtuvalt täiustada oma praktikasüsteeme. Saadud tagasiside alusel korraldatakse protsessi 2019. aastal. 2018. aastal toimus teine taotlusvoor „Tööandjate ja õppeasutuste koostöö toetamine praktikasüsteemi arendamisel“. Esitati 26 taotlust, hindamisele läks 24 taotlust, mis kõik said rahastamise otsuse, kuid ühe taotluse esitaja loobus taotluse osalise rahuldamise ettepanekust.

⁹³ https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/kh_maine.pdf

Seega rahastati 23 projekti toetuse summas 630 992,55 eurot. Esimesest taotlusvoorst, mis lõppes 30.01.2017, rahastati 30 projekti. Rahastatud projektidest on katkestanud 5 projekti. Katkestamise peamiseks põhjuseks on vajadus projektides muudatusi teha, kuid kindlasummaliste maksetega projektide puhul ei ole see lubatud. Seega on käimasolevaid projekte 18 ja lõpetatud projekte 7. Lõpetatud projektide väljundnäitaja „Praktikajuhendamise koolitustel osalenud juhendajate arv“ on kõigil 7 projektil saavutatud vähemalt 100%. Lõpetatud projektid plaanisid koolitada kokku 1019 praktikajuhendajat, kuid koolitati 1130 praktikajuhendajat.

- **Töökohapõhise õppe laiendamine.** Teadlikkus töökohapõhisest õppesest on tööandjate seas kasvanud ning meedias kajastatakse õppevormi pidevalt. Töökohapõhises õppes õppijate arv on keskmiselt 1700 õppijat aastas, mis on kõigist kutsehariduse tasemeõppe õppijatest 7%. Enamik õpib neljanda taseme õppekavadel ning pooled õppijad 1–2-aastastel õppekavadel. Populaarsemad õppekavarühmad on sotsiaaltöö ja nõustamine, lastehoid ja teenused noortele ning mehaanika ja metallitöö.

2017. aastal alustati töökohapõhise õppe piloteerimisega kõrghariduses, kus õpet rakendab kolm kõrgkooli – Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor – turismi- ja restoraniettevõtlus, õppijate arv 15, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool – tegevusterapeut, õppijate arv 17 ja Tallinna Tehnikaülikool – äriinfotehnoloogia magistriõppekava, õppijate arv 15. 2018. aastal katkestas õppe 10 õpilast ja enim levinud katkestamise põhjus oli õppija ajapuudus. Ettevõtted loobunud ei ole. Pilootprojekti esimesed tulemused selguvad 2021. aastal, kui lõpetavad esimesed õppijad.

Töökohapõhises õppevormis õppijate keskmine vanus on 39,6 aastat ning üle 80% õppijate vanus on üle 25 aasta. 2018. aastal käivitus pilootprojekt „Gümnaasiumi lõpetanud ja ilma erialase väljaõppeta noored töökohapõhisesse õppesse“, mille eesmärk on töökogemusteta noorte kaasamine töökohapõhisesse õppesse. Projekti on kaasatud SA Innove, Eesti Tööstus- ja Kaubanduskeskuse, Tartu KHK, Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool, Tallinna Tööstushariduskeskus ja valdkonna ettevõtted. Pilootprojekti raames otsiti õppijaid tööriistalukksepa, APJ lehtmaterjali töötlemispinkide operaatori ja turvatehnika õppekavale. Projekti tulemusena avati õppegrupp Tartu KHK-s turvatehnika õppekaval. Metallitöö valdkonda laekus kaks avaldust. Positiivne on, et tööandjad on huvitatud töökohapõhise õppe kohtade pakumisest ning valmis panustama õppe ettevalmistusse ja läbiviimisse. Turvaettevõtte panustasid tugevalt ka teavitustegevusse ja õppijate värbamisse. Pilootprojekti suurimaks väljakutseks on teavitustegevuste tõhusus ja koolide valmisolek pakkuda töökohapõhist õpet. Pilootprojektiga jätkatakse 2019. aastal.

2018. aastal viidi läbi kaks töökohapõhise õppe uuringut: „Organisatsioonipoolsete juhendajate rahulolu kutsehariduse praktikakorraldusega“ ja „Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring“. Uuringu „Organisatsioonipoolsete juhendajate rahulolu kutsehariduse praktikakorraldusega“ eesmärgiks oli välja selgitada organisatsioonipoolsete juhendajate rahulolu, panus töökohapõhisesse õppesse ja praktikakorraldusse kutsehariduses ning tuua välja probleemkohad ja parimad kogemused. Valdav osa organisatsioonipoolsetest juhendajatest hindab oma teadlikkust praktikast ja õpipoisiõpet puudutavast heaks. Koostööd kooli ja praktikakoha vahel hinnati pigem väheks. Ühe kitsaskohana tõid praktikajuhendajad välja, et juhendamist toetavaid tingimusi on nende organisatsioonides võrdlemisi vähe. Raskusi esineb järgnevas: alaealistele kehtivad töötamise eritingimused; praktika- ja õpipoisikandidaatide vähenenud huvi; organisatsioonipoolne juhendaja pole vajalikul määral juhendanud; liigne bürokraatia; kooli makstav kompensatsioon on liiga väike (viimane puudutab vaid töökohapõhist õpet).

Töökohapõhise õppe lõpetajate uuringu eesmärgiks oli välja selgitada töökohapõhise õppe lõpetanute rahulolu õppe korraldusega, saada ülevaade õppe kulgemise ning õppurite edasise karjääri kohta. Õppesse astumise peamiseks ajenditeks oli soov end erialaselt täiendada ja saada kutsetunnistus. Samas sõltus see õppuri haridustasemast: madalama haridustasemega inimeste jaoks oli õppesse astumise ajendiks soov saada kutsetunnistus, kõrgharidusega inimesed soovisid enam eriala/töökohta vahetada. Enamik lõpetajatest (68%) töötas samas ettevõttes

samal ametikohal, kus toimus töökohapõhine õpe. Lõpetajate hinnangud töökohapõhise õppe üldistele aspektidele on valdavalt positiivsed. Kõrgelt hinnatakse õppe eesmärkide selgust ja arusaadavust, hindamise selgust ja põhjendatust, õppematerjalide kättesaadavust ja piisavust, kolmepoolse lepingu arusaadavust, õppe kestust/pikkust ning ka info- ja abimaterjalide kättesaadavust ja piisavust. Kriitilised ollakse info liikumise osas kooli, ettevõtte ja õppija vahel, teooria ja praktika tasakaalu ning kooli ja ettevõtte vahelise koostöö osas. Keskmisest kriitilisematenas paistavad silma tehnika, tootmise ja ehituse eriala lõpetajad. Töökohapõhise õppe paremaks korraldamiseks soovitati laiendada teavitustegevust, seda ka venekeelsetes kanalites, ühtlustada tehnilist baasi, õppeaineid ja õpetajate taset kooliti ning erialati. Samuti leida senisest enam töökohapõhist õpet pakkuvaid ettevõtteid, teha nendega rohkem koostööd, sh kontrollida juhendajate tegevust ning võimaldada õpipoisil rohkem ise seadmetega/õppevahenditega tööd teha.

2018. aastal töötati välja töökohapõhise õppe kvaliteedihindamise põhimõtted ja protsess viiakse ellu 2019. aastal.

- **Keeleõppe 2018. aasta indikaatori sihttase** 960 täiendavas eesti keele õppes õppijat (kokku kutse- ja kõrghariduses) jäi saavutamata, ent tegevused edenesid siiski hästi ja 2018. a õppis eesti keelt 887 õppijat. Täiendavas võõrkeeleõppes osales 757 inimest.

Meetme 1 (ehk kogu programmi) kinnitatud eelarve 2018. aastal oli 11,1 miljonit eurot. Tegelikud kulud moodustasid 2018. aastal ligikaudu 10 miljonit eurot, sh 9,6 miljonit eurot ESF meetmest 1.5 Õppe seostamine tööturu vajadustega.

2.3.2. Kokkuvõte ja hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Tööturul on suur nõudlus töökatte järele, mis peegeldub ka lõpetanute hõives ja palgas. On positiivne, et kutsehariduse lõpetanute lõpetamisjärgne palk kasvab, seejuures kiiremini kui kõrghariduse lõpetanute vastav näitaja. See viitab, et kaua räägitud tööturu nõudlus peegeldub ka reaalses valmiduses maksta kõrgemat palka. Nii kutse- kui kõrgkoolide vilistlased hindavad oma konkurentsivõimet tööturul üldiselt heaks. Kutsehariduses eristuvad veidi venekeelsed vastajad, kõrghariduses välisüliõpilased. Lisaks erialastele oskustele on samavõrra tähtsad lõpetanute üldised oskused, sh ennekõike keelteoskus. Nii eesti kui võõrkeelte oskuse nõrgem tase jätab vene koduse keelega noored täna tööturul kehvemasse olukorda. Keeleõppe vajab jätkuvalt tähelepanu.

OSKA analüüsid on saanud laialdast tähelepanu. Raporteid koostatakse ajakava kohaselt, käivitatud on ettepanekute seire, mis annab ülevaate nii ettepanekute asjakohasusest kui ka osapoolte valmisolekust ning suutlikkusest tehtud ettepanekud ellu viia. 2018. aastal analüüsis Praxis OSKA rakendumise tulemuslikkust. Uuringu kokkuvõtteks tõdeti, et OSKA on esimene tööriist, mis annab kõiki majandussektoreid läbivalt terviklikku infot selle kohta, kui palju ja milliste oskustega inimesi vajatakse järgmise viie kuni kümne aasta jooksul. Praxis hinnangul ei ole samalaadset väärtuslikku infot võimalik saada teistest allikatest. Uuringus anti ka soovitusi erinevate meetodiliste aspektide edasiarendamiseks. 2019. a kujundatakse välja OSKA 2020+ visioon.

Ettevõtlusprogrammi tulemusel on kasvanud koolide esialgu tagasihoidlik valmisolek ettevõtlust õpetada. Ettevõtlusõppe rakendamisel on võti olnud koostöö erinevate osapooltega, sh ettevõtjad ja ettevõtjate organisatsioonid, ministriumid, koolid, EAS ja paljud teised.

Kutseõppe kvaliteedi tõstmise tegevused – nii õppekavarühmade akrediteerimine kui ka arendustegevused – on toimunud vastavalt kavandatud. Väike erinevus kavandatud ja akrediteeritud õppekavarühmade arvus 2018. aastal tuleneb akrediteerimisest loobumisest kolmes õppekavarühmas, kuna koolides ei kavandata enam vastavat õpet.

Senised kutsehariduse maine tõstmise tegevused ei ole suutnud suurendada noorte huvi kutsehariduses jätkamise vastu. 2019. aastal jätkatakse kutsemeistrivõistluste korraldamist uuendatud formaadi alusel, mis aitab võistlusi rohkem meediapilti tuua.

Töökohapõhises õppes õppijate arv on kasvanud, kuid õppijate keskmine vanus on kõrge. Tööandjad näevad töökohapõhist õpet võimalusena tõsta olemasolevate töötajate kvalifikatsiooni. Väljakutseks on noorte kaasamine õppesse ning koolide ja ettevõtete koostöö.

2.4. Koolivõrgu programm

Eesmärk: demograafiliste muutustega arvestav ja kaasava hariduse põhimõtetest lähtuv koolivõrk, mis tagab võrdse ligipääsu kvaliteetsele haridusele kõigis Eesti piirkondades

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
Tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes (%), sh õpetajate tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes (%)	68/46	67/45	59,4/46	selgub 2020	59,9/48	60/50	60/50
Gümnaasiumiastmega koolide arv (tk)	168	164	150	160	-	-	~100 (2022)
Haridusvaldkonna pinnakasutuse optimeerimine (m ²)	-	3,4 mln	väheneb	-	väheneb	väheneb	väheneb
HEV koolide arv (riigi ja KOV koolid)	32	32	27	32	27	26	26

Programm aitab kaasa järgmise indikaatori saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
Tõhustatud ja erituge vajavate õpilaste osakaal, kes on kaasatud tavaõppesse (%)*	25	20	32	-	33	35	35

* Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse hariduslike erivajadustega õpilaste toetamisega seotud muudatuste jõustumine tõi kaasa olulised muudatused andmete kogumises ja töötlemises. Senine praktika, kus kool sai märkida nii rakendatava tugiteenuse kui ka vajatava tugiteenuse, asendus ainult rakendatavate tugiteenuste fikseerimisega. Kuni indikaatori uute väärtuste arvutamiseni, indikaatorit tulemusnäitajates ja koolivõrgu programmi aruandes ei kuvata.

2.4.1. Olulisemad muutused ja trendid

- Gümnaasiumide arv väheneb, kuid seatud eesmärgini (100 gümnaasiumi) jõudmine on keerukas. Kohalike omavalitsuste reform muutis koolivõrgu muudatuste elluviimise esialgu isegi keerukamaks, sest paljudes liitumislepingutes on fikseeritud, et järegeva ca nelja aasta jooksul koolivõrgus muudatusi ei tehta. Võtmekohaks on jätkuvalt ka koolivõrgu korrastamine Tallinnas, kuid kuna Tallinnas kasvab järgneva kümnendi jooksul gümnaasistide arv tõenäoliselt märkimisväärselt, on keerukas ennustada, kas ja mil määral gümnaasiumide arv Tallinnas lähiaastail seoses riigigümnaasiumide loomisega väheneda võiks.
- HEV koolide arv ei ole vähenenud oodatud tempos ning viimastel aastatel on selles osas saabunud seisak.
- Pinnakasutusele ja haridusressursside jaotusele seatud eesmärgid on täitumas.

Keskhariduse tasemel õppurite jagunemine⁹⁴

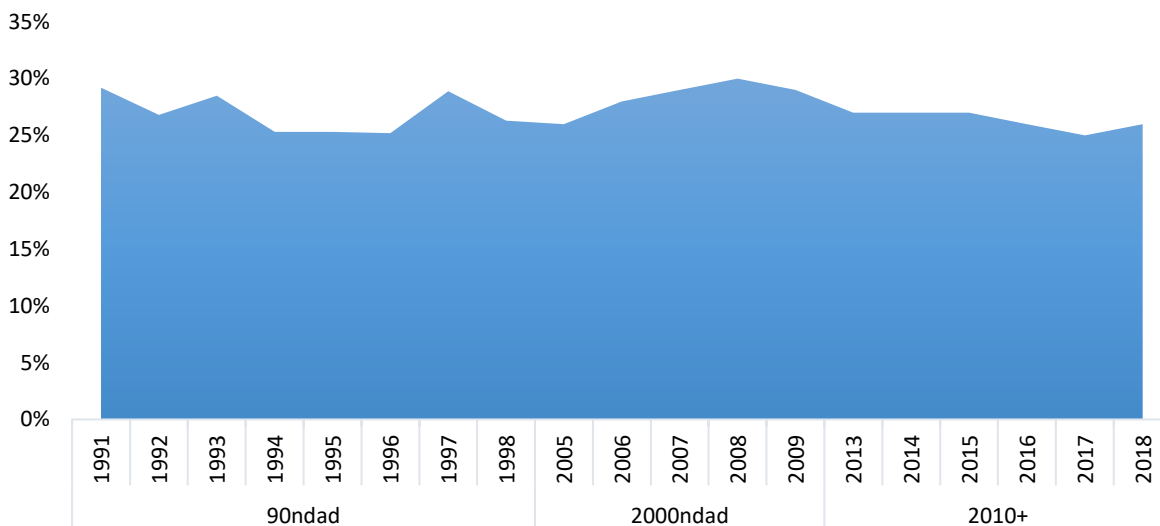
- Peale põhihariduse omandamist jätkab valdav osa õpilastest õpinguid gümnaasiumis (2018. aastal 71% põhikooli lõpetajatest). Kuigi aastate jooksul on loodetud parandada kutsehariduse mainet ning seeläbi suurendada ka põhihariduse omandamise järgselt kutseõppeasutusse suundujate osakaalu, ei ole ühiskonna väljakujunenud väärtushinnanguid ja tõekspidamisi suudetud muuta ning paari protsendi võrra on aastate jooksul gümnaasiumis jätkajate osakaal isegi suurenenud.
- Centari 2016. aastal koostatud analüüs põhiharidusejärgsetest haridusvalikutest⁹⁵ jõudis tõdemuseni, et seatud eesmärk suurendada põhiharidusejärgselt kutseõppeasutustesse

⁹⁴ Keskhariduse tasemel õppurite jagunemist on käsitletud ka kutseharidusprogrammis.

⁹⁵ Järve, J. jt. (2016). Põhikoolijärgsed valikud. Tartu: Eesti rakendusuuringute keskus CentAR, Haridus- ja Teadusministeerium, https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusmin_pohikoolijargsed_haridusvalikud_30112016.pdf

suunduvate õpilaste osakaalu ei ole mõistlik, sest praeguste teadmiste kohaselt ei ole võimalik näidata, et kutseharitutel läheks elukaare jooksul tööturul paremini kui üldisema hariduse saanutel ning samuti ei leia eesmärk meie akadeemilise kõrghariduse usku ühiskonnas toetust.

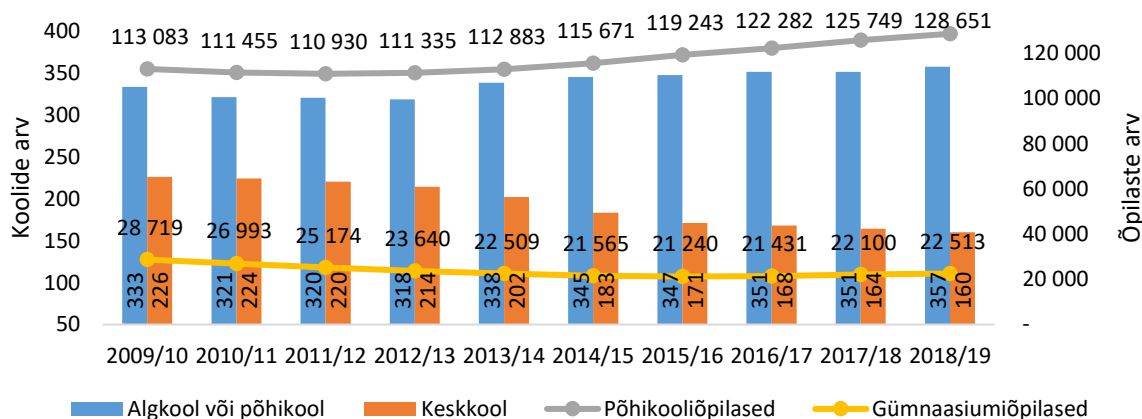
- 2018. aastal hakati ka hariduse pikaajaste strateegiliste eesmärkide kontekstis rääkima pigem sellest, et eesmärgiks ei peaks olema põhiharidusjärgsete õpivalikute mõjutamine ühes või teises suunas, vaid igale õpilasele tema võimetele ning huvidele vastava õpitee leidmine. Mh tuleb keskenduda sellele, et õpilastele oleksid kättesaadavad paindlikud üleminekud üldkeskharidusest kutsekeskharidusse ja vastupidi.

Joonis 18. Põhiharidusejärgselt kutseõppeasutuses õpinguid jätkavate õpilaste osakaal 1991–2018.
Allikas: Eesti Statistikaamet ja EHIS.

Gümnaasiumivõrk

- 2018/2019. õppeaastal tegutseb kokku 532 üldhariduskooli – 160 neist on keskkoolid ja gümnaasiumid ning lisaks tegutseb 15 täiskasvanute gümnaasiumi. 10 aastat tagasi tegutses 43 üldhariduskooli rohkem.

Joonis 19. Õpilaste ja koolide arv üldhariduses 2009–2017.
Allikas: EHIS.

- Peamiselt on koolide arv vähenenud gümnaasiumiastmega munitsipalkoolide arvelt, tänaseks on kümme aastat tagasi tegutsenud koolidest alles 61%. Gümnaasiumivõrgu korrastamine on suuresti seotud riigigümnaasiumide loomisega. Riigigümnaasiumides saab käesoleval õppeaastal õppida 13-s maakonnas. Riigigümnaasiume ei tegutse veel Saaremaal ja Lääne-Virumaal. Kuigi Harjumaal on üks riigigümnaasium juba olemas (Viimsis), plaanitakse riigigümnaasiumid luua veel Tallinnasse ning Harku, Saue ja Rae valda. Samuti luuakse Ida-

Virumaale lisaks Jõhvis asuvale riigigümnaasiumile veel Kohtla-Järve ning Narva riigigümnaasiumid.

- Suurimad muutused gümnaasiumivõrgus peaksid eelduste kohaselt lähiaastail aset leidma just neis piirkondades, kus tulevikus riigigümnaasiumid tööd alustavad. Näiteks Narvas tegutseb käesoleval õppeaastal kuus munitsipaalgümnaasiumi, 750 õppekohaga riigigümnaasiumi loomisel korraldatakse neist valdav osa ümber põhikoolideks⁹⁶.
- Tallinnasse loodavatesse riigigümnaasiumidesse planeeritakse kuni 3000 õppekohta ning algselt oli ootus, et selle võrra vähendab Tallinn enda pidamisel olevates koolides gümnaasiumi õppekohtade arvu. Täna on selge, et Harjumaal, eelkõige Tallinnas, on ees ootamas märkimisväärne gümnaasiumieas olevate noorte arvu kasv ning arutelude käigus linnaga selgub, kas ja mil määral on riigigümnaasiumide loomisel munitsipaalõppekohtade arvu võimalik vähendada.
- Põhikoolide arv on viimasel kuuel aastal kasvanud. Seda ühelt poolt seetõttu, et märkimisväärne hulk gümnaasiume on ümber korraldatud põhikoolideks. Lisaks on põhikoolide arvu kasvu taga uute erakoolide asutamine – kui 2012/2013. õppeaastal tegutses 18 erapõhikooli, siis 2018/2019. õppeaastaks on selliseid koole juba 27.

Üldhariduskoolid tuge vajavatele õpilastele

- Õpilaste arv tuge vajavatele õpilastele mõeldud koolides on languses – viimase kümne aastaga on õpilaste arv tuge vajavate õpilaste koolides langenud enam kui 600 õpilase võrra (14%). Viimase kümne aasta jooksul on vähenenud ka riigi peetavate tuge vajavate õpilaste koolide arv (25-lt 17-le). Osa koole on suletud, Kosejõe Kooli pidamine anti 2018. aastal üle kohalikule omavalitsusele ning veel mitme teise kohaliku omavalitsusega peetakse läbirääkimisi koolipidamise üleandmiseks. Kohalike omavalitsuste peetavate tuge vajavate õpilaste koolide arv on viimase 10 aasta jooksul suurenenud kahe võrra – nimetatud Kosejõe Kooli ning 2016/2017. õppeaastal tegevust alustanud Viljandi Kaare Kooli võrra. Kahe kooli võrra on kasvanud ka eraomandis olevate tuge vajavate õpilaste koolide arv – kui 2009/2010. õppeaastal oli selliseid koole 5, siis käesoleval õppeaastal on neid 7. Kuna uued koolid on tekkinud just viimastel aastatel ning riigikoolide arv vähenes pigem enne seda, ei ole tuge vajavate õpilaste koolide arv viimastel aastatel vähenenud, kuigi vastav eesmärk on seatud.

Pinnakasutus ja haridusressursside jaotus

- Üks koolivõrgu programmi eesmärke on vähendada koolide pooltühjaks jäänud pinda, et koolipidajatel oleks kinnisvara ülalpidamiskulude languse tõttu võimalik rohkem ressursse suunata sisusse, sh inimvarasse. Seatud siht, kasutada 60% valitsussektori üldhariduskuludest personalikulude katteks, on saavutatud (2017. aastal – 67%). Õpetajate tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes oli 2017. aastal 45%. Seatud siht (50%) saavutamine on järgmistel aastatel tõenäoline.
- Oleme liikumas ka pinnakasutusele seatud eesmärgi suunas – 2017/18. õppeaastal on kasutuses 3,4 mln m² taristut⁹⁷. Seatud eesmärgini jõudmine eeldab siiski suuremahulisi muutusi haridustaristust järgmistel aastatel. Seda toetab mh koolivõrgu programmi põhikooli meede, mille esimese vooru investeeringute kavad kinnitati 2017. aasta alguses, 2017. aasta sügisel kuulutati välja teine voor. Teisest voorust sai 2018. aastal toetust 12 kohalikku omavalitsust. 2018. aastal kasvas oluliselt üldhariduskoolide kaasajastatud pinna näitaja. Samas üldharidusvõrgu korrastamiseks toetust saanud objektide indikaator on seatud eesmärgist kaugenemas.

⁹⁶ Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Narva linna kokkuleppe kohaselt on linnal tulevikus õigus jätkata gümnaasiumi pidamisega, pakkudes õppekohti 20%-le gümnaasistidest. Seega on tõenäoline, et üks linnale kuuluv gümnaasium jätkab Narvas tegutsemist ka peale riigigümnaasiumi loomist.

⁹⁷ Ei sisalda teadusasutusi jt HTM allasutusi, mis ei ole koolid.

2.4.2. Ülevaade programmi meetme elluviimisest

Meede: Koolivõrgu korrastamine.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
Riigigümnaasiumide arv, tk	12	12	15	15	16	17	19
Nüüdisajastatud riigi ja munitsipaal-kutseõppeasutused (tk)	-	ei mõõdeta	ei mõõdeta	ei mõõdeta	-	24	24
Üldhariduskoolide kaasajastatud pind (m ²)	6 619	9 561	25 200	35 040	-	84 000	103 500
HEV õpilaste integreerimiseks toetust saavate koolide arv	0	0	20	-	20	60	60
Ruutmeetreid õpilase kohta üldharidusvõrgu korrastamisel toetust saanud objektidel (m ²)	9,3	8,6	11,5	6,7	11,5	11,5	11,5

Riigigümnaasiumide loomine toimub kavakohaselt ning koos sellega on korrastumas ka koolivõrk. Oodatust isegi suuremaks on osutunud omavalitsuste huvi riigigümnaasiume luua ja koolivõrku korrastada. Üldharidusvõrgu korrastamisel toetust saanud objektidel on ruutmeetreid õpilase kohta kavandatud tasemel.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ning väljakutsed

- Põhikoolivõrgu korrastamise meetme teisest voorust toetatakse 12 kohaliku omavalitsuse esitatud investeerimisettepanekut kokku 45,5 miljoni euroga. Toetuse eesmärk on aidata kaasa koolivõrgu korrastamisele, viies üldhariduskoolide hoonetes õppekohad vastavusse demograafiliste muutustega.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning rahastamise aluste muutmisega loodi eeldused riigi ja KOV vastutuse selgemaks jaotamiseks, samuti HEV koolide arvu vähenemiseks ja HEV õpilaste kaasamiseks. Nimetatud muudatuste tõttu vajas uuendamist HEV koolide toetusmeede ning kaasava hariduse toetusmeetme printsiibid. Uuendatud meetmed rakenduvad alates 2018. aastast ning sekkumise tulemusi saab tõenduspõhiselt hinnata alates 2022. aastast.
- Üldhariduskoolide pinda on vähendatud kavandatud aeglasemas mahus, kuid eeldused näitaja parandamiseks on loodud nii põhikoolide, gümnaasiumide, HEV koolide meetmest kui ka kaasava hariduse meetmest.
- 2018. aasta sügisel alustasid õppetööga kolm uut riigigümnaasiumi – Raplas, Paines ja Viimsis. 2019. aasta sügisel alustab õppetööga Kohtla-Järve riigigümnaasium. Samuti liiguti edasi koolivõrgu korrastamise kokkulepetega piirkondades, kus seni on olnud edutud (Tallinn, Rakvere, Kuressaare, Narva) ning mille mõju koolivõrgu korrastamisele on eeldatavasti suur. Riigigümnaasiumide täituvus on üldjuhul hea. Kõige madalam täituvus on 2018/2019. õppeaastal Võru Gümnaasiumis⁹⁸. Sellel on tõenäoliselt kaks põhjust, esiteks on Võru maakonnas veel täiendavaid gümnaasiumivõrgu korrastamise võimalusi ning teiseks on Võru maakonnast märkimisväärne gümnaasistide väljaränne – 2018/2019. õppeaastal omandas rahvastikuregistri järgi 23% Võrumaal elavatest gümnaasistidest haridust muudes maakondades (kokku 138 õppijat). Enamus neist on õppima suundunud Tartu linna. Võrreldes riigigümnaasiumi eelse ajaga, on teistesse maakondadesse õppima suundumine küll vähenenud, kuid paranemisruumi veel on.
- Muutuste tegemine koolivõrgus on kohalike omavalitsuste reformi tõttu lähiaastail siiski keerukas, sest paljudel juhtudel on liitumislepingutes fikseeritud, et lähitulevikus uues omavalitsuses koolivõrgu muudatusi ei tehta. Samas on ootus, et kohalike omavalitsuste liitumine on loonud keskpikas vaates siiski eeldused koolivõrgu suuremaks korrastamiseks peale üleminekuperioodi lõppu.

Koolivõrgu programmi 2018. aasta eelarve oli kokku 50,1 mln eurot. Eelarve täitmine oli kokku 44,8 mln eurot.

⁹⁸ Kui arvesse võtta koolid, mis on vähemalt kolm aastat tegutsenud.

2.4.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

2018. aastal jätkus liikumine seatud eesmärkide suunas. Põhisaavutuseks saab lugeda loodud riigigümnaasiumide head mainet ning sellest tulenevalt ka KOVide jätkuvat huvi luua oma territooriumile riigigümnaasium ja valmisolekut koolivõrku korrastada. Kohalike omavalitsuste reform küll pidurdab lähiaastatel muudatuste tegemist koolivõrgus, kuid loob eeldused suuremateks muutusteks tulevikus. HEV koolide arvu vähendamine ja HEV õpilaste kaasamine ei ole liikunud kavandatud tempos.

Programmi tegevuste tulemusena liigutakse pinnakasutuse vähendamisele seatud eesmärgi suunas, mis seni on suures osas toimunud riigikoolide arvelt. Kolme meetme avamine 2018. aastal toetas just kohalike omavalitsuste koolide pinnakasutuse optimeerimist ja taristu kohandamist, mistõttu võib eeldada, et edaspidi väheneb pinnakasutus ka omavalitsustele kuuluvates koolides. Tänu koolivõrgu programmi tegevustele, mille tulemusel optimeeritakse koolide pinnakasutust, on võimalik hariduses enam ressursse suunata pinna haldamise asemel õpetajate ja tugispetsialistide palkadesse. Seatud siht, kasutada 60% valitsussektori üldhariduskuludest personalikulude katteks, on saavutatud.

2.5. Õppe- ja karjäärinõustamise programm

EÕSi õppe- ja karjäärinõustamise programmi peaesmärk on lastele ja noortele haridustugiteenuste tagamine võimetekohases õppes osalemiseks ja karjäärivalikute toetamiseks.

Programm ning selle elluviimiseks haridus- ja teadusministri käskkirjadega 2014. aastal kehtestatud ning 2016. aastal muudetud toetuse andmise tingimused kehtisid kuni 2018. aasta lõpuni. Karjääriteenuste reformi käigus ühendati 2019. aasta algusest alates SA Innove Rajaleidja karjääriteenused ning nende arendamine Eesti Töötukassa karjääriteenuste süsteemiga. Õppenõustamise arendamine Rajaleidja keskuste juures jäi endiselt HTMi ja Innove rakendada. HTMi õppe- ja karjäärinõustamise programm senisel kujul lõpetati ning haridus- ja teadusministri käskkirjaga 22.01.2019 nr 1.1-2/19/11 kehtestati uues sõnastuses toetuse andmise tingimused õppenõustamisteenuste arendamiseks ja kättesaadavuse tagamiseks.

Seega on käesolev õppe- ja karjäärinõustamise programmi tulemusaruanne viimane ja kokkuvõttev, keskendudes siiski eeskätt 2018. aasta arengutele ja tegevustele.

Programm aitas kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)	12,2	10,9	10,8	<10,0	11,3	<9,5	<9	<9
Põhikoolist väljalangevus statsionaarses õppes kolmandas kooliastmes (%)	0,5	0,3	0,3	hoida taset	0,3	hoida taset	hoida taset	hoida taset
Õppetöö katkestajate määr (%): gümnaasiumides* kutseõppeasutustes**	0,9/	0,9/	0,8/	<0,9/	0,9 (1,0)***	<1	<1	<1
	24,7	22,4	22,4	22	23,4	21	<20	<20

* 1. õppeaastal

** kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal. Õppeaasta jooksul õpilaste nimekirjast välja arvatud õpilaste osakaal (%)

õpilaste koguarvust 10. nov seisuga. Katkestajate hulka ei loeta sisseastujaid, kes reaalselt õppetööle ei ilmunud (kuulusid õppurite nimekirja alla 31 päeva), samuti selliseid õpilasi, kes õppeasutuse siseselt samas õppekavarühmas eriala vahetasid.

*** alates 2018. a-st on muudetud katkestamisinäitaja arvutamise meetodikat; sulgudes on toodud vana meetodika järgi arvutatud näitaja.

Rakenduskavas sätestatud EL vahendite kasutamise eesmärgi 1. Kvaliteetsete hariduslike tugiteenuste abil varase koolist ja haridussüsteemist lahkumise vähendamine ning karjäärivalikute toetamine näitajad:

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				Siht	tegelik			
Osakaal õppuritest, kes on põhikooli 3. astmes saanud tugimeetmest karjääriinfot ja/ või individuaalnõustamist ning osalevad peale põhihariduse lõpetamist järgmise kalendriaasta	94,1	93,9	94,4	95	94,3	-	96	-

10. novembri seisuga järgmise taseme õppes ⁹⁹ (%)								
Osakaal väikekoolidest (alla 150 õpilase), kes kasutavad ESFist toetatud piirkondlike õppenõustamiskeskuste pakutavaid teenuseid ¹⁰⁰ (%)	87,6	92,5	90,4	82	96,6	-	85	-
Keskhariduse omandanute osakaal 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist (%)*	78,8	78,5	79,5	78	80,4	80	82	82

* uus indikaator alates 2017. a programmist. Ei sisaldu EL vahendite rakenduskavas.

2.5.1. Olulisemad muutused ja trendid

- Tuge vajavate õpilaste arv ja nende kaasatus tavakooli kasvab, seejuures tunnetab 40–60% õpetajatest, et koolipõhised tugiteenused ei ole kättesaadavad.
- Koolides töötavate tugispetsialistide arv kasvab, mida on toetanud ka 2018. aastal põhikooli- ja gümnaasiumiseadusesse tehtud muudatused, samuti KOV tugispetsialistide tööjõukulu kasv 34%, võrreldes 2017. aastaga (2018. aasta esialgsete andmete põhjal). Siiski on koolides tugispetsialistidest puudu koolipsühholoogidest ja logopeedidest.
- Õppetöö katkestajate osakaal on põhikooli III kooliastmes langenud ning püsinud enam-vähem samal tasemel gümnaasiumides ja kutseõppeasutustes. Seejuures on eriti kutseõppeasutustes katkestamiste osakaal jätkuvalt murettekitavalt suur ning seda võiks vähendada nõustamise ja tugiteenuste süsteemi abil.

Õpingute katkestamise vähendamine

- Programmi elluviimise oodatavaks mõjuks (koostöös teiste programmidega) oli madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaalu ja õpingute katkestamise vähendamine. Eelduseks on, **et katkestamise ning väljalangevuse** oluliseks mõjutajaks on teadlikud karjääri- ja erialavalikud, mida toetab süsteemne õppe- ja tööturuinformatsiooni jagamine ning individuaalne karjäärinõustamine, samuti vajalike tugimeetmete rakendamine õpiraskustes õpilastele. Väljalangevuse üks olulisi põhjusi 3. kooliastmes on raskused õppetöös ja motivatsiooni järsk langus. Õppetöös esinevate raskuste puhul on kasu individuaalsest nõustamisest (õppenõustamine) ning muude hariduslike tugimeetmete rakendamisest.
- Eestis on põhikooli III kooliastme katkestanute osakaal suhteliselt väike ja aastate jooksul vähenenud. **2018. a oli katkestajaid 0,3% (ca 100 õpilast).** Kui vaadata õppekava, mille järgi õpiti, siis ootuspäraselt on kõige vähem väljalangejaid põhikooli riikliku õppekava järgi õppinute hulgas – 0,2%. Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava järgi õppijatest (neid on põhikooli III kooliastmes õppijate seas ligi 2% e u 800) aga 1% ning lihtsustatud riikliku õppekava hooldusõppe õppijatest 1,6%. Märkimisväärne on õpingute lõpetamiseni mitte jõudnute osakaal ka rahvusvahelise IB õppekava järgi õppinute seas – põhikooli III astmes õppinutest ei ole EHISes õpingutega jätkamise kohta märgenud neist 5,4%-l, mis on aga suure tõenäosusega seotud õpilaste Eestist lahkumisega. Veel on väljalangejaid rohkem nende seas, kes õpivad eriklassis (põhikooli III kooliastme eriklassi õppijate väljalangevus 2017/18. õa-l oli 1,2%, samas kui tavaklassis oli sama näitaja 0,2% ja keelekümbelklassides koguni 0,1%).
- Viimastel aastatel on püsivalt olnud **poiste** seas väljalangejaid u 0,1% võrra rohkem kui tüdrukute seas – 2017/2018. õa-l langes põhikooli statsionaarsest õppest (III kooliaste) välja 0,3% poisse ja 0,2% tüdrukuid. Kuigi tegemist on väikese hulga inimestega, ei saa seda tähelepanuta jätta, sest vaid üksikud väljalangejad jõuavad lähiaastatel põhihariduse

⁹⁹ Põhikooli kolmanda kooliastme lõpuks (7.–9. kl) peavad kõik õpilased olema saanud vähemalt korra individuaalset karjäärinõustamist, seega arvutatakse näitaja kõigi statsionaarse õppe lõpetajate arvu pealt.

¹⁰⁰ Õppenõustamisteenuste hulka kuuluvad eripedagoogide, psühholoogide, sotsiaalpedagoogide ja logopeedide teenused.

omandamiseni, mis omakorda halvendab nende noorte tulevikuväljavaateid. Mitmed uuringud on kinnitanud, et mida madalam on haridustase, seda madalam on tööjõus ja tööhõives osalemise määr ning elukvaliteet ja tulevikuvõimalused¹⁰¹.

- Põhikooli **statsionaarses õppes riikliku õppekava alusel lõpetajatest ei jätkka** lõpetamisele järgnenud õppeaastal õpinguid ca 3% (331 noort); kui vaadata kõiki põhikoolilõpetajaid (ka mittestatsionaarne õpe ning lihtsustatud, toimetuleku- ja hooldusõpe), siis on mittejätkajaid 4% (471 noort). Seejuures mittestatsionaarse õppe puhul on õpingute mittejätkajate osakaal 33,3%. Oluline edasiõppimist määrav faktor on õpitulemused – **edasi ei õpi madalamate põhikooli lõpuhinnetega noored** – kui üldkeskhariduses jätkavatel statsionaarses õppes põhikooli lõpetanutel on põhikooli lõputunnistuse keskmine hinne 4,4, siis mittejätkajatel – 3,7. Enam kui 2/3-l (68,6%) 2017/18. õa-l põhikooli lõpetanutest, kes õpingutega ei jätkanud, oli põhikooli tunnistuse keskmine hinne 3,8 või madalam (samas üldkeskhariduses jätkanutest oli sellise keskmise hindega õpilasi 11%). Õpingute mittejätkajate seas on rohkem poisse – 2017/2018. õa-l lõpetas põhikooli võrdne arv poisse ja tüdrukuid, kuid üldkeskhariduses jätkanute seas on poisse 44% ja mittejätkanute seas – 59%. Samas on poisse rohkem nende seas, kes jätkavad kutsehariduses (2017/2018. õa-l põhikooli lõpetanutest 68%; kõigist lõpetanud poistest 35%). Kuigi samal aastal põhikooli lõpetamisega õpinguid ei jätkata, ei pruugi see tähendada õpingute katkestamist – 2013/2014. õa-l põhikooli lõpetanute andmetele tuginevast analüüsist ilmnes, et neist, kes kohe järgneval õppeaastal ei jätkanud, oli nelja aasta möödudes keskhariduse omandanud 7% – enamasti need, kes olid põhikooli lõpetanud kõrge keskmise hindega¹⁰².
- Gümnaasiumi statsionaarse õppevormi esimesel õppeaastal on katkestajate arv veidi kasvanud – 2018. õa näitaja on 0,9% e 0,1% rohkem kui eelnenud õppeaastal. Samas tuleb arvestada, et alates 2018. aastast on muudetud metoodikat ning vana metoodika järgi arvutades oleks väljalangejaid mõnevõrra enam (1,0%). Üldarvud ei ole küll kuigi suured (uue metoodika järgi 75 ja vana metoodika järgi 80 isikut), kuid tähelepanu väärib iga väljalangeja, sest need on noored, kes langevad gümnaasiumist välja ega jätkka õpinguid keskhariduse tasemel.
- Koolist väljalangemist käsitlevad uuringud liigitavad väljalangemise põhjusi eri viisidel, kuid sageli jagatakse riskifaktorid kolme-nelja gruppi: 1) individuaalsed (nt õpioskuste ja -harjumuse puudumine); 2) perega seotud (nt kodu ja kooli vaheline puudulik kontakt); 3) kooliga seotud (nt sage puudumine, akadeemiline ebaedu, madal õpimotivatsioon jt) ning 4) kogukonna või sõprade ja eakaaslastega seotud tegurid (nt halvad suhted klassikaaslastega). Väljalangemise põhjuste hulgas on mitmeid, mida on võimalik õigeaegse märkamise ja tugisüsteemide rakendamise ning kvaliteetse õppe- ja karjäärinõustamise abil leevendada. Näiteks tõi Praxis kutsehariduse tugisüsteemide uuring (2018) esile, et just tugiteenused nii põhihariduses kui kutsehariduses (sh nii karjäärinõustamine kui arenguestlused õpilastega, aga ka hea kontakt perega ning nõustajate omavaheline koostöö) on katkestamiste vähendamisel võtmetähtsusega¹⁰³. Seega on programmi oluline sihtrühm lisaks lastele ja noortele ka lapsevanemad, kohaliku omavalitsuse spetsialistid ja juhid, haridusasutuste juhid, õpetajad ja tugispetsialistid ning haridustugiteenuste osutamise ja arendamisega seotud isikud.

Kutsehariduse katkestamise ülevaadet vt kutsehariduse programmi aruandest.

Tuge vajavad õpilased

- Ligikaudu 23% 2018/2019. õa-l õppinud põhikooliõpilastest vajab õpingute vältel tuge – üldist tuge 16,1%, tõhustatud tuge 3,9% ning erituge 3,1%. Tõhustatud ja erituge vajavad õpilased õppisid enamasti eriklassides (67,6% neist). Kõigist põhikooli õppuritest käis 2,5% erikoolis.

¹⁰¹ Vt nt Serbak, K. (2018).

¹⁰² Keskhariduseni jõudmisest nii üld- kui kutsekeskhariduses – vt Serbak, K. (2018). Mis mõjutab keskhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISe andmetel. Tartu. HTM.

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/keskhariduseni_joudmine_kadi_serbak.pdf

¹⁰³ Haaristo, H.-S., Kirss L. (2018). Eesti kutseõppeasutuste tugisüsteemide analüüs. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/kutsetugi_raport.pdf

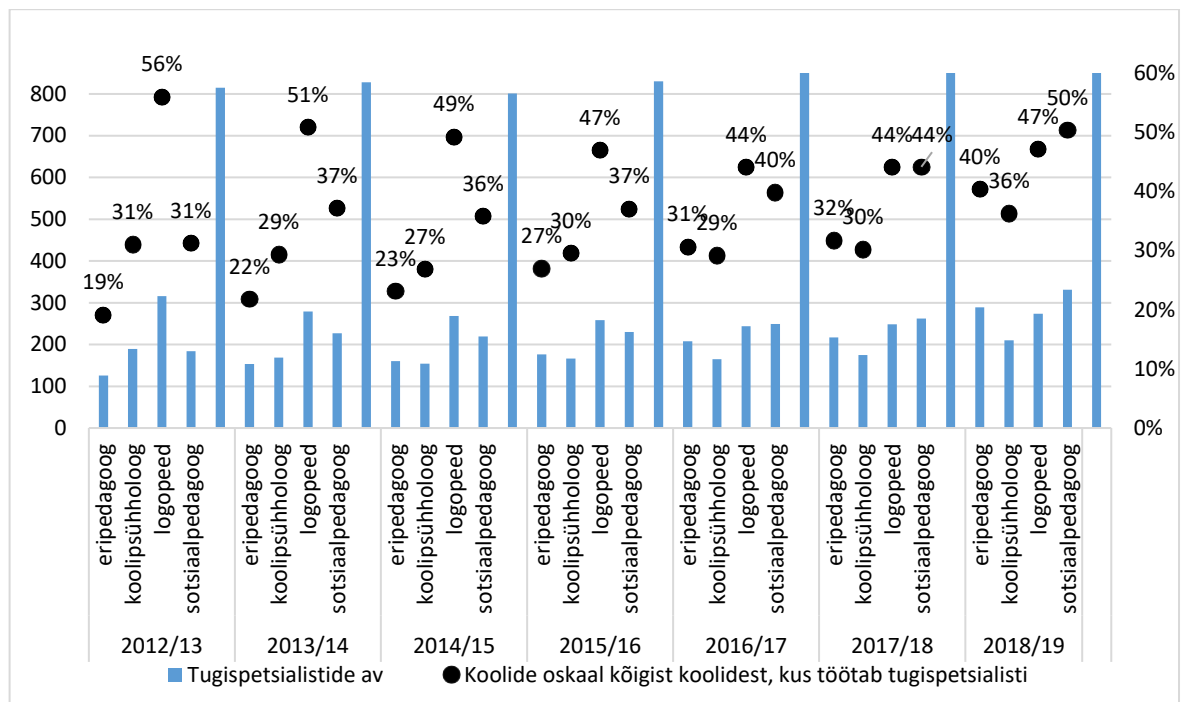
- **Poistel on hariduslikke erivajadusi sagedamini kui tüdrukutel** – 2018/2019. õa õppuritest vajab erituge 29% poistest ja 17% tüdrukutest.

Toe pakkumine ja kaasamise tulemuslikkus

- Õpilase toevajaduse ilmnemisel peab esmane üldine tugi, sh võimetekohast õpet toetavad tingimused, olema kohe tagatud. Keerulisematel juhtudel, st tõhustatud ja eritoe vajaduse ilmnemisel, mida vajab ca 5% erivajadustega lastest, tuleb toevajaduse hindamisel arvestada kõiki õpilase toimetulekut pärssivaid asjaolusid ning kaasata protsessi erinevate valdkondade spetsialistid, sh Rajaleidja keskuste nõustamismeeskonna spetsialistid.
- Esmased toevajaduse märkajad ja toe pakkujad hariduses on õpetajad ja koolide tugispetsialistid. Centari¹⁰⁴ uuringu kohaselt on **hariduslike erivajadustega õpilastega oma töös kokku puutunud valdav osa, ligi 80% tavakooli õpetajatest**. Kusjuures peaaegu pooled kõikidest õpetajatest on kokku puutunud õpilastega, kellele polnud õpetajate hinnangul ametlikult hariduslikku erivajadust EHISes fikseeritud ja kellele seetõttu tugisüsteem (vähemalt täiel määral) ei rakendunud.
- Tugimeetmena kasutavad õpetajad enda hinnangul täiendavat selgitamist, diferentseeritud õppeülesandeid, kaasõpilaste kaasamist õppeprotsessi, tugispetsialistide abi või õpiabirühma suunamist. Vähemalt määral kasutatakse abiõpetaja tuge (15%) ning klassi õpilaste arvu vähendamist (5%). Enamasti tekitab õpetajate hinnangul raskusi klasside suurus ning tugimeetmete vähenemine kättesaadavus. Samuti teadvustavad haridustöötajad, et vajaksid rohkem teadmisi ja oskusi HEV õpilastega toimetulekuks. Lisaks on analüüsis kaasamisega seoses väljakutsetena ära märgitud nii füüsiline keskkond kui ka õpetajate, lapsevanemate ja õpilaste hoiakud.
- Kuigi **tugispetsialistide arv koolides** on viimastel aastatel kasvanud, on siiski eripedagooge, koolipsühholooge ning logopeede EHISe andmetel 2018/2019. õa-l tööl vähem kui pooltes üldhariduskoolides (vt Joonis 20). Tervikuna on tugispetsialistide arv koolides alates 2012/2013. õa-st kuni 2018/2019. õa-ni kasvanud u kolmandiku võrra (815-lt 1104-le), kuid samas on nt logopeedide arv vähenenud. Kõige enam on kasvanud eripedagoogide arv (2012/2013. õppeaastaga võrreldes 163 eripedagoogi rohkem), samuti on kasvanud sotsiaalpedagoogide arv (2012/13. õa-ga võrreldes 147 sotsiaalpedagoogi rohkem). Kindlasti tuleb arvesse võtta aga seda, et EHISe andmed kajastavad ainult kooli personali koosseisus olevaid tugispetsialiste ja needki andmed ei pruugi olla täielikud.¹⁰⁵ Koolidele osutavad teenuseid ka keskustes töötavad spetsialistid (nt Pärnus, Tartus, Viljandis jm), seega ei anna EHISe andmed tugiteenuste kättesaadavuse kohta täit ülevaadet.

¹⁰⁴ Räis, M. L. jt (2016). Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus. Tallinn: CentAR. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/55400/Pohiraport_final_korr.pdf?sequence=17&isAllowed=y

¹⁰⁵ OSKA Hariduse ja teaduse valdkonna analüüsis andsid eksperdid hinnangu, et tegelikult on eripedagooge haridussüsteemis koguni kuni kolm korda rohkem, kui kajastavad EHISe andmed, kuivõrd erinevatel põhjustel eelistavad koolid näidata eripedagooge (aga võimalik, et ka teisi tugitöötajaid) pedagoogidena, et tagada neile õpetajatega võrdsed tasustamise ja täienduskoolituse tingimused (vt Mets, u., Viia, A. 2018. Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. Tallinn: SA Kutsekoda. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>)

Joonis 20. Tugispetsialistide arv üldhariduskoolides ja koolide osakaal, kus vastav spetsialist töötab.
Allikas: EHIS.

- Õpetajate kogemuste kohaselt pakub logopeedilist ja sotsiaalpedagoogilist abi valdavalt kool ise. 2016. aastal Centari läbiviidud uuringu (Räis jt 2016) põhjal tagas ligi 60% küsitletute kogemuste kohaselt psühholoogilise ning eripedagoogilise abi kool. Samas, kui kool spetsialisti palganud pole, on psühholoogiline abi väljaspool kooli tagatud vaid 22% ning eripedagoogiline abi vaid 13% õpetajate kogemusel ning **tervelt neljandik õpetajatest peab eripedagoogi teenust oma õpilastele kättesaamatuks.**
- Sama uuringu järgi hindab ligi 70% kooli juhtkonna esindajatest, et tugispetsialistide palkamiseks vajalikud vahendid on tagatud. Samas möönab ligi 65% koolijuhtidest (ja samuti koolipidajatest), et tugispetsialistide palkamine on piiratud nende vähesuse tõttu.
- OSKA raporti hinnangul kasvab tulevikus tugitöötajate vajadus veelgi, kuna suureneb erituge ning psühholoogilist nõustamist vajavate noorte arv. Ekspertide hinnangul on aastatel 2018-2025 vaja kokku juurde vähemalt **120 logopeedi, 330 eripedagoogi ja 40 koolipsühholoogi** – seejuures on eriti kriitiline logopeedide vajadus, kuivõrd nende seas on vanemaealiste osakaal iseäranis kõrge – 53% töötavatest logopeedidest on üle 50-aastased. Tasemeharidusest on tulemas vaid u pool vajalike spetsialistide arvust (Mets, Viia 2018).
- Kokkuvõttes võib öelda, et rohkem kui rahapuudus, on koolijuhtide ja õpetajate hinnangul probleemiks spetsialistide, eriti koolis töötavate eripedagoogide ja psühholoogide puudus. **Koolipõhiste tugiteenuste kättesaadavusega on eri allikate hinnangul probleeme 40–60% l koolidest.** Koolides on probleemiks ka võimaluse puudus moodustada väiksemaid klasse või rakendada abiõpetajat. Rajaleidjat nähakse enam kaudse toena ehk kooli ja õpetajate, mitte niivõrd laste nõustajana.

2.5.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Karjääri- ja õppenõustamise teenuste osutamine lastele ja noortele, selle koordineerimine ning kättesaadavuse tagamine

ESF meetme „Haridustugiteenuste arendamine ja kättesaadavuse tagamine“ tegevuse „Haridustugiteenuste (karjääri- ja õppenõustamise teenuste) arendamine ja kättesaadavuse tagamine“ näitajad.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Individaalseid õppenõustamis- ja karjääriteenuseid saanud laste, õppurite ning noorte arv	26 654	55 627	89 243	118 550	120 615	146 230 ¹	174 930 ¹	-
sh põhikooli 3. kooliastmes karjääriinfot ja/või individuaalnõustamist saanud õppurite arv		23 136	39 349	51 000	54 564	-	-	-
Osakaal haridusasutustest, kes hindavad II tasandi haridustugiteenuste kättesaadavust piisavaks (%)	-	44-61% ²	-	65	-	-	-	-
Osakaal teenuste kasutajatest, kes hindavad teenust kasulikuks (%)	-	81,5 ³	86	87	-	-	-	-

¹ 2019. ja 2020. a sihttasemed koondavad nii haridustugiteenuseid kui karjääriteenuseid, alates 2019. aastast on need kaks eraldatud ning edaspidi on haridustugiteenuste sihttase aastal 2019 – 126 050 ja aastal 2020 – 133 550.

² Saavutustase on leitud vahehindamise raames koolides läbiviidud küsitluse küsimuse „Kas Teie maakonnas saavad lapsed/lapsevanemad Rajaleidja keskusest piisavalt abi, sõltumata soost, vanusest, rahvusest, suhtluskeelest, HEVist ja elukohast“ põhjal. Hinnanguliselt hindasid 44–61% koolide vastajatest RL teenuste kättesaadavust nimetatud aspektides piisavaks. Lasteaiad küsitlusele ei vastanud.

³ Ainult karjäärinõustamises. Osakaal kõigist vastanutest, kes on küsimusele „Kui palju lihtsam on sul nüüd (peale karjääriteenusel osalemist) oma töö ja õppimisega seotud valikuid teha?“ vastanud „palju lihtsam“ või „mõnevõrra lihtsam“.

Meetme näitajad

Indikaatorid programmi tegevuste kaupa	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021 ¹⁰⁶
				siht	tegelik			
Individaalseid õppenõustamis- ja karjääriteenuseid saanud laste, õppurite ning noorte arv kokku.	26 654	55 627	89 243	118 550	120 615	146 230 ¹	174 930 ¹	
Põhikooli 3. kooliastmes individuaalset karjääriteenust saanud õppijate arv ¹⁰⁷ .	8947	23136	39349	51000	54564	-	-	-
Gümnaasiumides ja kutseõppeasutustes karjääriteenuseid saanud õppijate arv.	5247	13149	20999	34500	28150	-	-	-

¹⁰⁶ Sihttase seatud aastaks 2020 eeldusel, et igal aastal vaadatakse eelarve üle ja sätestatakse vahenäitaja.

¹⁰⁷ Loetakse juhtumeid. Juhtum = konkreetsele indiviidile osutatud nõustamisteenus, mis koosneb ühest või mitmest nõustamiskorrast.

Varakult haridussüsteemist lahkunud 18–24-aastastele põhihariduse või madalama haridustasemega mitteõppivatele noortele karjääriteenuste osutamine (teenust saanud noorte arv)	38	1270	2167	550	2789	-	950	
Õppenõustamisteenuseid saanud laste ja õppijate arv	12422	18072	26728	32500	35112	40 000	47500	47500
Nõustamisteenuseid saanud lapsevanemate, haridustöötajate ja kõrgharidustasemel hõivatud olnud noorte arv ¹⁰⁸	19409	37897	55214	18000	70474	-	30000	30000

¹ 2019. ja 2020. a sihttasemed koondavad nii haridustugiteenuseid kui karjääriteenuseid, alates 2019. aastast on need kaks eraldatud ning edaspidi on haridustugiteenuste sihttase aastal 2019 – 126 050 ja aastal 2020 – 133 550.

Individuaalsete nõustamisteenuseid saanud laste ja õppurite ning noorte arvu indikaator on tervikuna täidetud, kuid gümnaasiumides ja kutseõppeasutustes on karjääriteenuseid saanud vähem õppijaid kui eesmärgiks seatud. Programmi alguses oli vaja läbi viia rohkelt grupitegevusi, et võita koolide usaldus. 2016. a täideti karjääriteenuste eesmärk 110% , 2017. aastal – 126%. 2018. aastal andis aga juba tunda 1. jaanuarist 2019 jõustunud karjääriteenuste reform, millega karjäärinõustamine ja karjääriinfoteenus liikus Eesti Töötukassasse. Paljud spetsialistid ei olnud sellise muudatusega rahul ning lahkusid 2018. aasta jooksul ise töölt (kokku 30). Väheneva personaliga oli eesmärgi täita väga keeruline ning see, et sihttase tervikuna (individuaalseid nõustamisi ja karjääriteenuseid kokku) koguni ületati, annab tunnistust spetsialistide suurest motivatsioonist valdkonda panustada.

Lapsevanemad ja koolipersonal vajavad nõustamist oluliselt rohkem kui programmis kavandatud, mis on tugevalt suurendanud spetsialistide algselt planeeritud töökoormust.

Olulisemad tegevused

- Individuaalseid õppenõustamisteenuseid saanud laste, õppurite ja noorte arv täideti 112% aasta eesmärgist. Karjääriteenuste osas oli see 102% (põhikooli kolmandas kooliastmes sai individuaalset karjääriteenust 15 215 õppijat e 128% aasta eesmärgist). Arvestades karjääriteenuste reformist tulenevat keerulist olukorda ja spetsialistide arvu vähenemist, on see hea tulemus. Rääkides karjäärinõustamise indikaatori täitmisest kutsekoolides, on Rajaleidja spetsialistid keerulises olukorras, kuna kutsekoolides on oma karjäärinõustajad ning väljastpoolt koolidesse saamine seetõttu keeruline.
- Varakult haridussüsteemist lahkunud jm noorte karjääritegevuste nõustamise vallas on teenust saanud noorte arv järjest kasvanud – 2018. aasta lõpuks oli karjäärinõustamist saanud juba 2789 18–24-aastast põhihariduse või madalama haridustasemega mitteõppivat noort. See on saavutatud tänu heale koostööle kohalike omavalitsustega ning teenuse laiendamisele väga erinevatesse kohtadesse (malevad, laagrid, erinevad maakondlikud üritused).
- Esmatasandi spetsialistide vähesusest tingitud teenuse kättesaadavuse probleemi leevendamiseks värvati 2017. aastal Hiiumaa keskusesse **e-nõustamisega tegelev psühholoog**. Samuti alustati e-logopeedia teenuse arendustegevustega, et käivitada teenuse osutamine sihtrühmadele 2018. a.

Õnnestumised

- Oluline samm nõustamisteenuste osutamisel on nõustamisteenuste kättesaadavuse parendamiseks kasutusele võetud *Chat*-teenus ja maakonnaülesed nõustamised. Lisaks tegeldakse aktiivselt e-logopeedia teenuse arendamisega ja koolides, kus spetsialistide puudus on kriitiline, on veebipõhiseid videonõustamisi.
- Õppenõustamise soovitusindeks on jätkuvalt kõrge – 74% (skaalal -100% kuni +100%). Karjääriteenuste soovitusindeks langes aga 2018. aastal vahepeal saavutatud 34%-lt 28%-le.

¹⁰⁸ Ei summeeru näitajasse 1.1.

- 2018. a läbiviidud Rajaleidja brändiüuringus, milles keskenduti just õppenõustamisteenustele, selgus, et Rajaleidja teenuste spontaanne tuntus KOV lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate, hariduse tugispetsialistide ning õpetajate ja juhtkonna liikmete seas on üle 90% (st, vastajad teadsid ühte või mitut Rajaleidja osutatud teenust). Aidatud tuntus kõigis sihtrühmades kokku oli keskmiselt 88%.

Tähelepanu vajab

- Programmis kavandatud oluliselt rohkem nõustamist on vajanud lapsevanemad ja koolipersonal, mis on tugevalt suurendanud spetsialistide algul planeeritud töökoormust (peamiselt õppenõustamises);
- Peamine probleem on õppenõustamise valdkonna spetsialistide puudus, ennekõike esmatasandil (haridusasutustes). Tulemuseks on olemasolevate spetsialistide suurem koormus. Lahendusena saab pakkuda e-teenuseid, kuid pikas perspektiivis on vaja Eestis suurendada õppenõustamisspetsialistide arvu;
- Lahendust vajab teenuste kättesaadavuse tagamine peale programmi lõppemist (rahastus). Programmi ümberstruktureerimine (sh karjääriteenuste viimine ühtse juhtimise alla Töötukassasse) ja sellest tingituna võimalik tegevuste lahutamine raskendas 2018. a tegevuste elluviimist ning ka järgnevate aastate tegevuste planeerimist. On väga oluline, et Töötukassa alla viimisel jääks alles noorte hulgas tuntud Rajaleidja kaubamärk ning et muutuste käigus ei lahkuku head spetsialistid.

Meetme 1 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli 7,0 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud – 6,8 miljonit eurot.

Meede 2: Hariduse tugiteenuste arendamine ja kvaliteedi tagamine

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021 109
				siht	tege- lik			
Teenusstandardites sätestatud kvalifikatsiooninõuetele vastavate spetsialistide osakaal Rajaleidja keskustes (%).	-	98,2	97,6	75	97	80	85	85
Täienduskoolituse läbinud isikute arv	364	604	834	1000	1044	1200	1400	1400
Kutsetunnistusega spetsialistide osakaal (%)	34	50	50	45	50	50	55	55

Kõigi kolme näitaja sihttasemed on täidetud. Täienduskoolituse osas on areng positiivne. Kutsetunnistusega spetsialistide osakaal (50%) ei ole suurenenud, võrreldes 2017. aastaga, sest kuigi 2018. aastal sai 24 spetsialisti kutsekvalifikatsiooni, lahkus organisatsioonist 19 kutsega spetsialisti.

Olulisemad tegevused

- Karjäärispetsialistide arendamine. On oluline hoida ametis häid professionaale, saada üle üleminekuperioodiga seotud raskustest ning vähendada personali voolavust.
 - Tugispetsialistide pädevuste tõstmiseks viidi läbi 14 koolitust (31 õppepäeva), neist 2 e-õppega, 19 seminari (25 õppepäeva), 7 koolitusega arenduspäeva ja 9 rahvusvahelist õppevisiiti, milles osales kokku 965 inimest. Täienduskoolituse läbis 200 inimest.
 - Kutseomistamine on toetatud, kutsekvalifikatsiooni tõendas 2018. a 9 õppenõustamisspetsialisti, 15 karjäärispetsialisti ja 1 juht – karjääriinfo spetsialist. Kutsetunnistusega spetsialistide osakaal langes mitmete kvalifitseeritud spetsialistide töölt lahkumise tõttu 45%-le.
- Töövahendite – juhend- ja tugimaterjalide arendus.

¹⁰⁹ Sihttase seatud aastaks 2020 eeldusel, et igal aastal vaadatakse üle eelarve ja sätestatakse vahenäitajad.

- Valmisid veebiversioonid hariduslike erivajadustega noore karjäärinõustamise töölehtedest.
- Uuendati kõik karjäärivihikute versioonid, mis on kättesaadavad Innove ja Rajaleidja veebides.
- Valmis karjäärinõustaja e-käsiraamat (edasise arendamise ja trükkimise korraldab Töötukassa).
- Valmis 2 õppevideot karjäärispetsialistidele individuaalsest nõustamisest ja päringuintervjuust.
- Netivestlusnõustamise Chat tugimaterjal on tõlgitud eesti keelde.
 - Psühholoogide uurimisvahendi koostamisel valiti välja DSM-5 küsimustikud lapse uurimiseks, tõlgiti need eesti ja vene keelde ja valmistati ette piloteerimiseks.
 - Valmis PGSi juhendmaterjal koolidele.

Õnnestumised

- Täienduskoolitused ja kovisioonid, esmatasandi spetsialistide toetamine.
- Täienduskoolitused toimusid vastavalt kinnitatud koolitusplaanile, koolituse läbis 200 inimest, osalejad hindasid koolituste kasulikkust erialasele tööle keskmiselt kõrgelt (4,6 palli 5-st).
- Kliendihaldussüsteemi arendamine: kliendihaldussüsteemi on arendatud kasutajasõbralikumaks, et lihtsustada spetsialistide tööd ning hilisemat andmeanalüüsi, aasta lõpus arendati välja kliendihaldussüsteemi liidestus EHISega, et toetada PGSi muudatuste rakendamist.
- Klientide tagasiside: klientidelt küsitakse Recommy keskkonnas pidevalt tagasisidet nii õppenõustamis- kui ka karjääriteenuste kohta. Õppenõustamisteenuste soovitusindeks püsib endiselt kõrge (74% skaalal -100% kuni +100%, vastamismäär 29%). Karjääriteenuste soovitusindeks on aga langenud eelmise aasta 34%-lt 28%-le (vastamismäär 26%).

Tähelepanu vajab

Mõned metoodiliste vahendite arendustööd on võtnud planeeritust kauem aega. Samuti on takerdunud KIDSCREEN-10, -27 ja -52 tõlkimine eesti ja vene keelde ning kohandamine õppenõustamisspetsialistidele kasutamiseks. Seda tegevust ei saanud kahjuks läbi viia, kuna Saksamaa partner ei andnud luba materjali adapteerimiseks. Otsetõlkena ei olnud seda aga mõistlik kasutada.

Meetme 2 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli 0,69 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 0,57 miljonit eurot.

Meede 3: Elanikkonna teadlikkuse tõstmine teenustest ning asjakohase tööturu- ja õpivõimaluste alase informatsiooni kättesaadavuse tagamine.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021 ¹¹⁰
				siht	tegelik			
Teadlikkus teenustest ning õppimis- ja tööturuvõimalustest elanike hulgas (osakaal vanuserühmast 15–64-a) (%)	-	72	-	85	88	-	-	-
Rajaleidja brändi tuntus: spontaanne tuntus aidatud tuntus		72%/92%*	-	10%/49%	61%** 88%	-	-	-
Rajaleidja portaali unikaalsete külastajate arv***	320 676	288 956	303 220	156 000	861 778	-	-	-

* Innove ja Rajaleidja brändide kommunikatsiooni uuring (2016)¹¹¹. Algtase on määratud teise metoodika alusel.

¹¹⁰ Sihttase seatud aastaks 2020 eeldusel, et igal aastal vaadatakse eelarve üle ja sätestatakse vahenäitajad.

¹¹¹ Kuusik, A. jt (2016). Innove ja Rajaleidja brändide kommunikatsiooni uuring: lõpparuanne.

http://haridusinfo.innove.ee/UserFiles/Rajaleidja/INNOVE%20ja%20Rajaleidja%20br%C3%A4ndide%20uuring_31.10.2016.pdf

** spontaanne tunnus KOV lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate, hariduse tugispetsialistide ning õpetajate ja juhtkonna liikmete seas.

*** 2017.–2019. a sihttasemed määratud arvestusega, et toimub üleminek uuele portaalele, mis võib põhjustada külastajate arvu vähenemist.

Rajaleidja portaali külastajate sihttaseme vähendamisel arvestasime, et suurem tähelepanu läheb uuele haridusveebile, mitte enam Rajaleidja portaalele. Tegelikult on aga Rajaleidja portaali unikaalsete külastuste arv tõusnud 2,8 korda, ületades sihttaseme 5,5 korda. Samuti on suurenenud Rajaleidja sotsiaalmeediakanalite (*Facebook* ja *Instagram*) jälgijate osakaal ja kaasatus. Portaali külastajate arvu kasv on ilmselt seotud *chat*i avamisega ning karjääriteenuste populaarsuse suurenemisega.

Olulisemad tegevused

- Teavituskampaaniatest viidi 2018. aasta esimesel poolel läbi digimeedia teavitust Rajaleidja karjääriteenuste tutvustamiseks noorele sihtrühmale ja sügisel (oktoobris) lapsevanematele suunatud õppenõustamisteenuste teavitust digimeedias. Lisaks tehti 2018. aastal aktiivset meediatööd – avaldati artikleid, tehti teemapakkumisi traditsioonilisele meediale.
- Konverentside jm ürituste korraldamine eri sihtgruppidele, karjääriinfo jagamine messidel (nt Intellektika, haridusliku erivajadusega õpilaste infomess HEV1, oskuste festival „Noor meister“ jt). Korraldati noorte töömess „Suveks tööle 2018“, Põhja-Eesti ja Tartumaa Rajaleidja keskuste töövarjupäevad, Kagu-Eesti Rajaleidja keskuste konverents „Heaolemine“.
- Teavitustmaterjalide koostamine ja jagamine.

Meetme 3 kinnitatud lõplik eelarve 2017. aastal oli 0,12 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 0,12 miljonit eurot.

2.5.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

2018. aasta oli õppe- ja karjäärinõustamise programmi viimane aasta. Programmi mõju hindamine on keeruline. Indikaatorid näitavad, et katkestamine ei ole vähenenud (kutsehariduses nt hoopis suurenenud), põhikooli lõpetamisele järgneval õppeaastal õpinguid mitte jätkanud õpilaste osakaal ja keskhariduse omandanute osakaal 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist ei ole samuti oluliselt muutunud. Sarnaselt eelmistele aastatele on probleemiks kvalifitseeritud spetsialistide puudus. Lisaks tekitab karjääriteenuste üleviimine Töötukassasse olukorra, kus veel osa spetsialiste töölt lahkus. Siiski ületas osutatud teenuste maht ja ulatus seatud eesmärgid. Tugispetsialistide puuduse leevendusena on välja töötatud e-teenuseid – *Chat*-teenus, e-logopeedia, mis on osutunud populaarseks (seda näitab ka nt portaali külastajate arvu kasvamine). Tugispetsialistide arvu suurendamise võimalusi otsitakse koostöös ülikoolidega. Lisaks pakutakse õpetajatele teiste EÕS programmide toel eripedagoogiliste kompetentside omandamise võimalusi nii täiendusõppes kui ka lisaeriala omandamise näol. Alates 2018. a on tugispetsialistidel võimalik taotleda lähtetoetust nagu õpetajatelgi.

2.6. Kutseharidusprogramm

Eesmärk: luua Eesti elanikkonnale nende vajadustele ja võimetele vastavad kvaliteetsed, painedlikud ja mitmekesiste valikutega kutseõppevõimalused, mis vastavad tööturu arenguvajadustele.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik 2016		2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)*	10,9	10,8	<10	11,3	<9,5	<9	<9	<9	<9
Õppetöö katkestajate määr (%) kutseõppeasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal)***	22,4	22,4	22	23,4	21	<20	<20	<20	<20
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64) osakaal (%)*	28,5	28,6	26	27	25,5	25	25	25	25
Täiskasvanute elukestva õppes osalemise määr (%)**	15,7	17,2	18	19,7	19	20	20	20	20

Märkus: * Eesti Statistikaameti andmed;

** Eesti Statistikaameti andmed. Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Elukestva õppes osalemise hulka loetakse nii osalemine tasemeõppes kui ka koolitustel;

*** 2018. aasta näitaja on arvatud uue metoodika alusel.

2.6.1. Olulisemad muutused ja trendid

Täiskasvanute huvi kutsehariduse omandamise vastu kasvab iga aastaga, kuid noorte hulgas ei ole suudetud populaarsust kasvatada. Kasvanud tööturunõudlus peegeldub kutseõppe lõpetanute kiiresti kasvavas palgas.

- Kohe peale põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamist kutseõppesse suundunute osas pole olulist positiivset nihet toimunud. Osa põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajaid teeb valiku kutseõppe kasuks hiljem, aasta või rohkem peale lõpetamist, nii jõuab 3 a jooksul peale põhikooli lõpetamist kutseõppesse 37–38% noortest.
- 8. ja 11. klassi õpilaste seas läbiviidud küsitluse tulemused näitasid, et õpilaste teadlikkus kutseõppe võimalustest on vähenenud ning teavitustöö kutseõppe võimalustest ja eelistest ei jõua noorteni. Ligi poolte üldhariduskooli õpetajate ja lapsevanemate hinnangul ei ole õpilased põhikooli lõpus valmis konkreetset erialavalikut tegema.
- Täiskasvanud õppijate arv ületas 9 000 õpilase piiri ning nende osakaal kõigist kutseõppe õpilastest on kasvanud 40%-ni, samas on kuni 19-aastaste õpilaste osakaal langenud 45%-ni.
- Kutseõppes õppijate heaolu ja õpetajate tööga rahulolu on väga kõrge.
- Õpingute katkestamist ei ole suudetud vähendada. Ehkki õpingute katkestamine 1. õppeaastal on kõrge, jätkab suur osa kutsekeskharidusõppe katkestajatest oma õpinguid ega lange haridussüsteemist välja.
- Kutseõppe lõpetajate arv on püsinud stabiilne eelkõige tänu õppimisvõimaluste laienemisele lühematel õppekavadel. Töökohapõhise õppe lõpetanud õpilaste osakaal on kasvanud 12%-ni kõigist lõpetajatest.
- Kutsekoolide lõpetanute palgakasv, mis on võrreldes kõrgharidusega kiirem, näitab tööturunõudluse kasvu oskustöötajate järele.

Noorte edasiõppimisvalikud

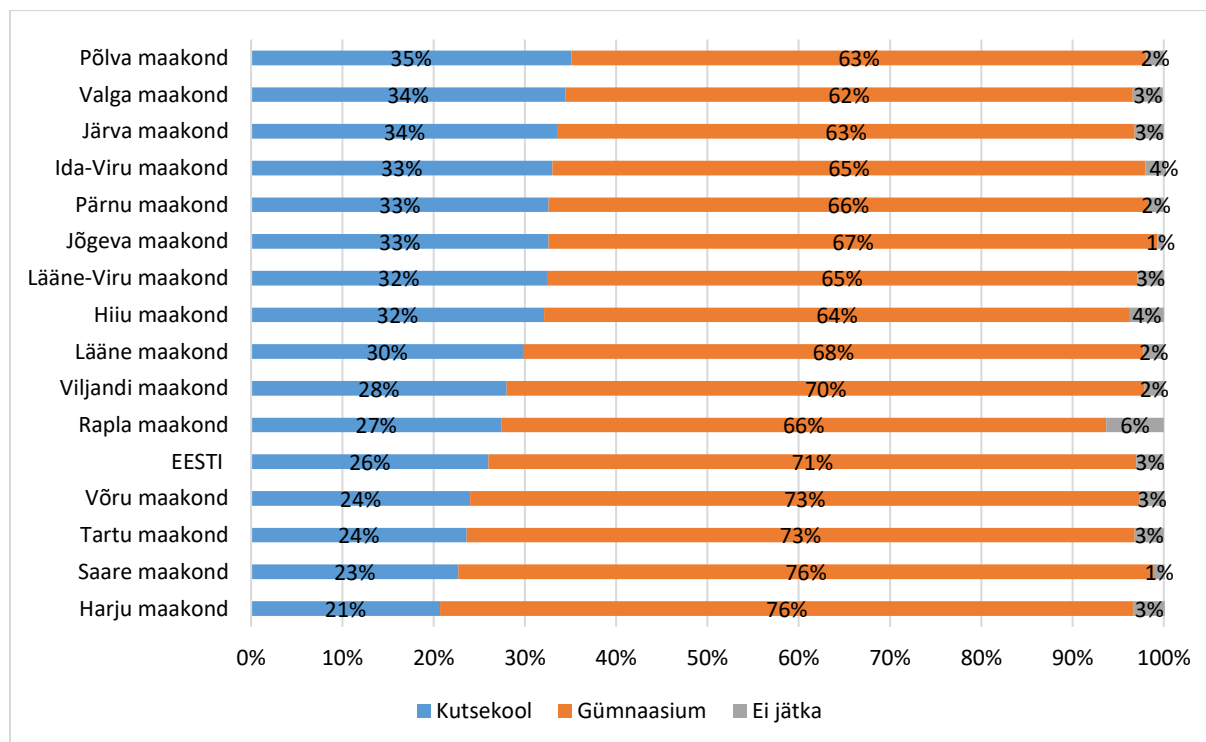
- Noorte haridusvalikud peale põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamist ei ole oluliselt muutunud (vt Tabel 5). Traditsiooniliselt jätkavad kutseõppes pigem noormehed kui neid (ca 35% põhikooli lõpetanud noormeestest vs ca 17% neidudest).

Tabel 5. Põhikoolilõpetajate (statsionaarne õpe, riiklik õppekava) haridusvalikud.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Jätkas üldhariduses	71,5%	70,0%	69,1%	70,2%	69,5%	70,5%	71,1%	72,1%	71,7%
Jätkas kutsehariduses	25,5%	26,8%	28,0%	26,7%	27,5%	26,6%	26,2%	25,2%	25,5%
Ei jätkanud samal aastal õpinguid (Eestis)	3,0%	3,2%	3,0%	3,1%	3,1%	2,9%	2,8%	2,7%	2,8%

Allikas: EHIS

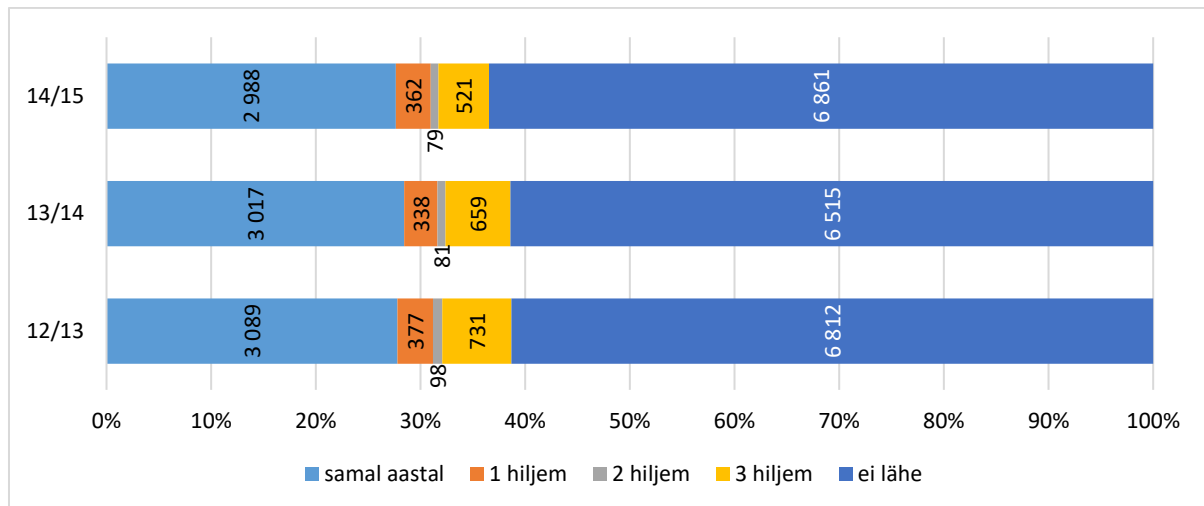
- Piirkondadest on keskmisest enam põhikoolilõpetajaid kutseõppesse suundunud Põlvamaal, Valgamaal ja Järvamaal (vt Joonis 21). Väiksema elanike arvuga maakondades on muutused õpilaste eelistustes aastate lõikes olnud märkimisväärselt suured, mis on osaliselt seotud ka riigigümnaasiumide tegevuse alustamisega neis maakondades. Nii näiteks jätkas Põlvamaa põhikoolilõpetajatest 2017. a kutseõppes vaid 23%, aga 2018. a kasvas see 35%-ni. Vastupidise suunaga trend ilmnis Rapla maakonnas, kus 2017. a otsustas kutseõppe kasuks 35% põhikooli lõpetajatest, aga 2018. a vaid 27%. Põlvas alustas riigigümnaasium tegevust 2016/17. õa-l ning Raplas – 2018/19. õa-l.
- 42% kõigist põhikoolilõpetajatest lõpetas põhikooli Harjumaal ning seega on just selle maakonna põhikoolilõpetajate valikutel Eesti keskmisele näitajale kõige suurem mõju.

Joonis 21. 2017/2018. õppeaastal põhikooli lõpetanute edasiõppimisvalikud maakonniti (%).

Allikas: EHIS.

- Märgatav osa põhikoolilõpetajatest jõuab kutseõppesse 1–3 aastat peale põhikooli lõpetamist (Joonis 22). Kui kohe peale lõpetamist asus 2013/14.– 2015/16. õppeaastal kutseõppesse ca 3000 põhikoolilõpetajat (26–27% põhikoolilõpetajatest), siis järgnevatel õppeaastatel suundus kutseõppesse veel ca 1000–1200 õpilast. Seega alustas kutseõppes õppimist põhikooli lõpetamisega samal ja lõpetamisele järgneva 3 aasta jooksul kokku 37–38% põhikoolilõpetajatest. Võrreldes 2012/13. õa-l põhikooli lõpetanute haridusvalikuid põhikoolilõpetajate valikutega 2014/15. õa-l, näeme siiski, et 1–3 aastat peale põhikooli lõpetamist on kutsekooli õppima asunute arv hakanud langema: 2012/13. õa lõpetajatest jõudis 1–3 aasta jooksul kutseõppesse 38,7%, 2014/15. õa-l aga – 36,5%.

Joonis 22. 2012/13., 2013/14. ja 2014/15. õa-l põhikooli (riiklik õppekava, statsionaarne õppevorm) lõpetanud õpilaste haridusvalikud lõpetamisele järgneva kolme aasta jooksul.

Allikas: EHIS.

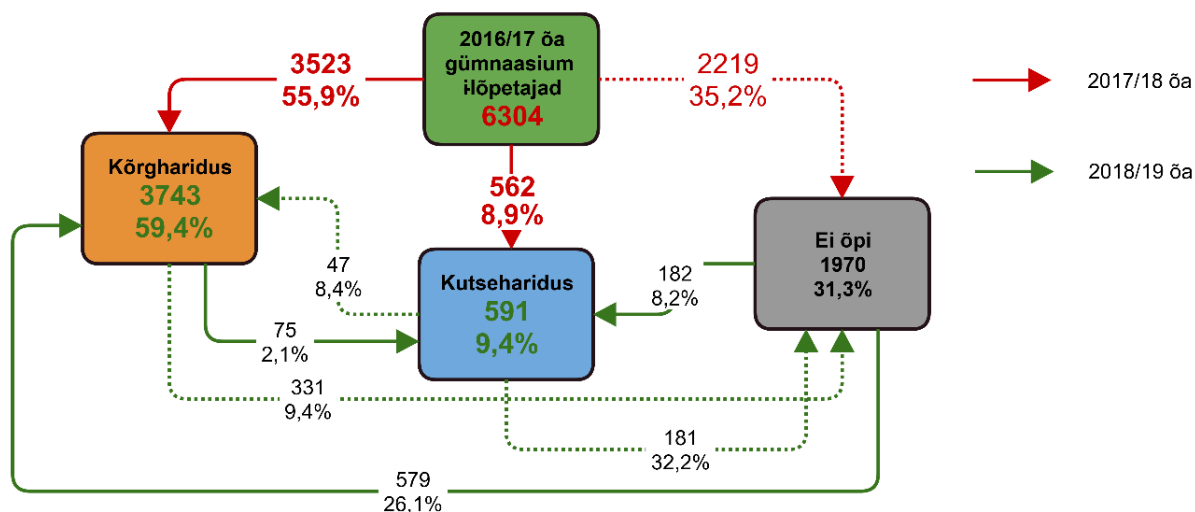
- 2018. a valmis analüüs „Kutsehariduse maine üldhariduskoolide õpilaste, õpetajate ning lapsevanemate seas“, mille tulemused näitasid, et õpilaste teadlikkus kutseõppe võimalustest on vähene ning teavitustöö kutseõppe võimalustest ei jõua noorteni. Vaid veerand 8. klassi õpilastest ning vähem kui pooled 11. klassi õpilastest märkisid, et koolis on tutvustatud kutseõppe võimalusi. Õppimisvõimalustega kutsekoolis on kursis vähem kui pooled 8. ja 11. klassi õpilastest. Enamus 8. klasside õpilastest (57%) soovib peale põhikooli jätkata õpinguid gümnaasiumis, kutsekooli kasuks on otsustanud vaid 12% õpilastest. Ka enamik lapsevanematest soovib oma lastele õpingute jätkamist gümnaasiumis, kutsekooli soovib vaid 14% lapsevanematest. Sellise soovituseta taga on nii lapsevanemate vähene teadlikkus kutsehariduse võimalustest, suhteliselt kriitiline hoiak kutsehariduse lõpetaja tulevikuperspektiivide suhtes kui ka arvamus, et põhikooli lõpus ei ole noored veel suutelised konkreetseid erialavalikuid langetama. 52% üldhariduskoolide õpetajatest on Eesti kutseharidusega hästi kursis. Valdav enamus õpetajatest nõustub sellega, et üldhariduskoolides peaks kutsehariduse ja tööelu võimalusi oluliselt enam tutvustama ning et see peaks olema aineõpetaja ülesanne. Samas leiavad ligi pooled õpetajad, et põhikooli lõpus ei ole õpilased valmis konkreetse erialavaliku tegemiseks.
- Üldkeskhariduse omandanud õppurite haridusvalikuid analüüsides ilmneb, et lõpetamisele järgneval õppeaastal on kutsehariduses jätkajate osakaal viimastel aastatel kahanenud (vt Tabel 6). 2018. aastal kasvas veidi ka nende õpilaste osakaal (ca 2200 noort), kes samal aastal (Eestis) oma õpinguid ei jätku.

Tabel 6. Gümnaasiumi lõpetajate (kõik õppevormid) haridusvalikud.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Jätkas kõrghariduses	61,6%	56,9%	55,2%	50,6%	52,4%	54,2%	51,6%	51,0%	52,0%
Jätkas kutsehariduses	10,0%	10,9%	11,2%	12,5%	13,0%	10,9%	10,4%	9,7%	7,8%
Ei jätkanud samal aastal õpinguid (Eestis)	28,4%	32,2%	33,6%	36,8%	34,6%	34,9%	38,0%	39,3%	40,1%

Allikas: EHIS

- 2016/17. õa-l gümnaasiumi statsionaarse õppevormi lõpetanud noortest suundus 2017/18. õa-l ca 9% kutseõppesse, 56% kõrgkooli ning 35% ei jätkanud samal aastal õpinguid (Eestis) (vt Joonis 23). Neist noortest, kes vahetult peale gümnaasiumi õpinguid ei jätka, alustab kolmandik kutse- või kõrghariduse omandamist aasta möödudes (8,2% kutsehariduses, 26,1% kõrghariduses). Lisaks on 2017/18. õa-l kõrgkoolis õpinguid alustanud õpilastest 75 suundunud kutseõppesse. Suur on nende õpilaste osakaal, kes on esimesel õppeaastal katkestanud kutse- või kõrgharidusõpingud ning ei jätka õpinguid: kõrgharidusõpingud katkestas esimesel õppeaastal ca 9% ning kutseõppe ca 32% õppijatest. Tervikuna on 2016/17. õa-l gümnaasiumi statsionaarse õppevormi lõpetanud õpilastest 2 a hiljem (2018/19. õppeaastaks) kutseõppesse suundunud 9,4% (vt Joonis 23).

Joonis 23. 2016/17. õa-l gümnaasiumi (riiklik õppekava, statsionaarne õppevorm) lõpetanud noorte haridusvalikud 2017/18. ja 2018/19. õppeaastal.

Allikas: EHIS, HTM arvutused.

Õppijad ja lõpetajad

- 2018/19. õppeaastal tegutseb Eestis 32 kutseõppeasutust. Neist 26 Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) haldusalas, 4 eraomanduses ning 2 kohaliku omavalitsuse juhituna. Lisaks toimub kutseõppe 6 rakenduskõrgkoolis.
- 2017/18. õppeaastal lõppes üleminek 2013. a kehtestatud uutele õppeliikidele ning vanadel õppeliikidel õppida ei ole enam võimalik. Sellest tulenevalt näidatakse alates 2018/19. õppeaastast õpilaste arvu üksnes uute õppeliikide järgi. 2018/19. õppeaastal õppis 10.11. seisuga kutseõppes 23 387 õpilast, mida on 756 võrra vähem kui aasta varem (vt Tabel 7). Languse taga on eelkõige õpilaste arvu vähenemine kutsekeskharidusõppes (690 õpilast vähem,

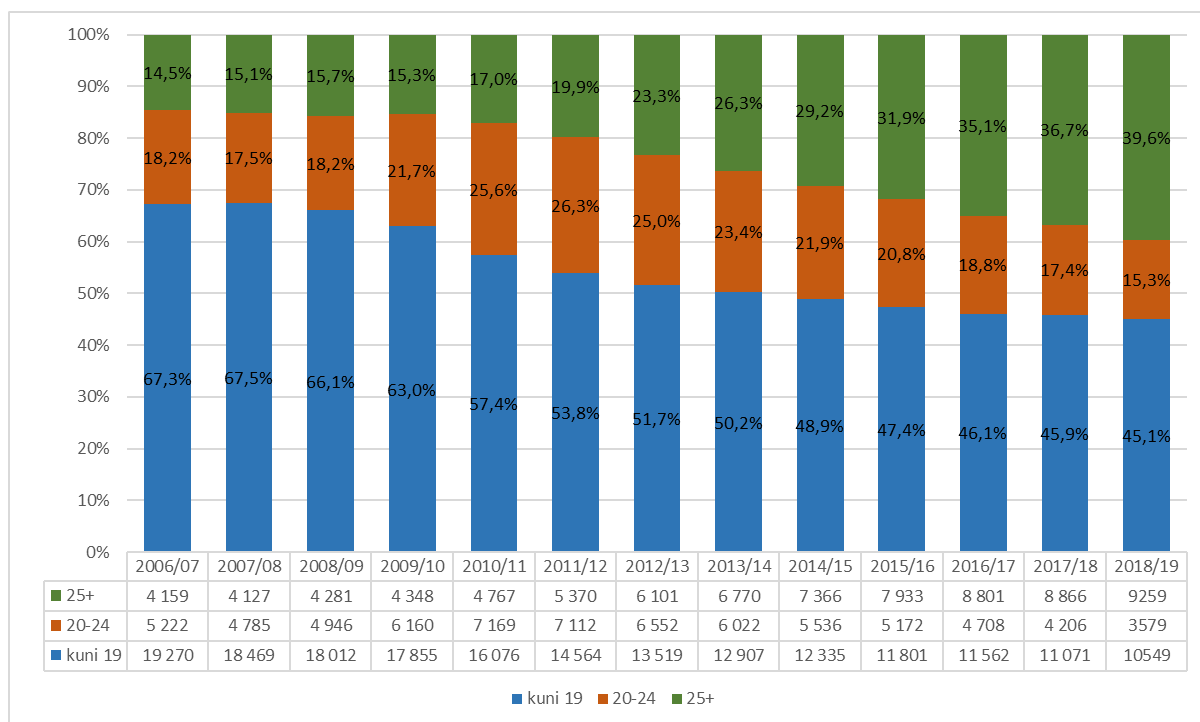
võrreldes eelmise õppeaastaga). Uute õpilaste vastuvõtt kutsekeskharidusõppesse on viimastel aastatel olnud pidevas languses, kuid 2018/19. õa-l see trend muutus ning vastu võeti 31 õpilast enam kui aasta varem. Kuna põhikoolilõpetajate arv lähiaastatel pisut kasvab, siis võib prognoosida, et kutsekeskhariduse õpilaste arv alla 10 000 ei lange, vaid püsib lähimal paaril aastal 10 000–11 000 õpilase piirimal. Seda juhul, kui ei muutu õpilaste põhikoolijärgsed valikud oluliselt ning õpingute katkestamine püsib senisel tasemel.

Tabel 7. Õpilaste arv kutseõppe õppeliikides 2010/11.–2018/19. õppeaastal.

Õppeliik		2010/ 11	2011/ 12	2012/ 13	2013/ 14	2014/ 15	2015/ 16	2016/ 17	2017/ 18	2018/ 19
Kuni 01.09.2013 kehtinud õppeliigid	Põhihariduse nõudeta kutseõpe	354	366	421	371	249	76	90	36	2
	Kutseõpe põhihariduse baasil	581	655	966	1 005	785	524	294	68	-
	Kutseõpe keskhariduse baasil	10 180	10 597	10 633	11 077	9 180	4 982	2 253	815	-
Kutsekeskhariduse kokku		16 897	15 428	14 152	13 245	12 420	11 700	11 308	10 717	10 027
Alates 01.09.2013 kehtivad õppeliigid	Teise taseme kutseõpe	-	-	-	-	54	69	103	77	129
	Kolmanda taseme kutseõpe	-	-	-	-	145	671	927	953	1 052
	Neljanda taseme kutseõpe kokku	-	-	-	-	1336	4136	6380	7452	8269
	Viienda taseme kutseõpe kokku	-	-	-	-	1068	2749	3716	4025	3908
KOKKU		28 012	27 046	26 172	25 698	25 237	24 907	25 071	24 143	23 387
Kutsekeskharidusõppe osakaal		60,3%	57,0%	54,1%	51,5%	49,2%	47,0%	45,1%	44,4%	42,9%

Allikas: EHIS.

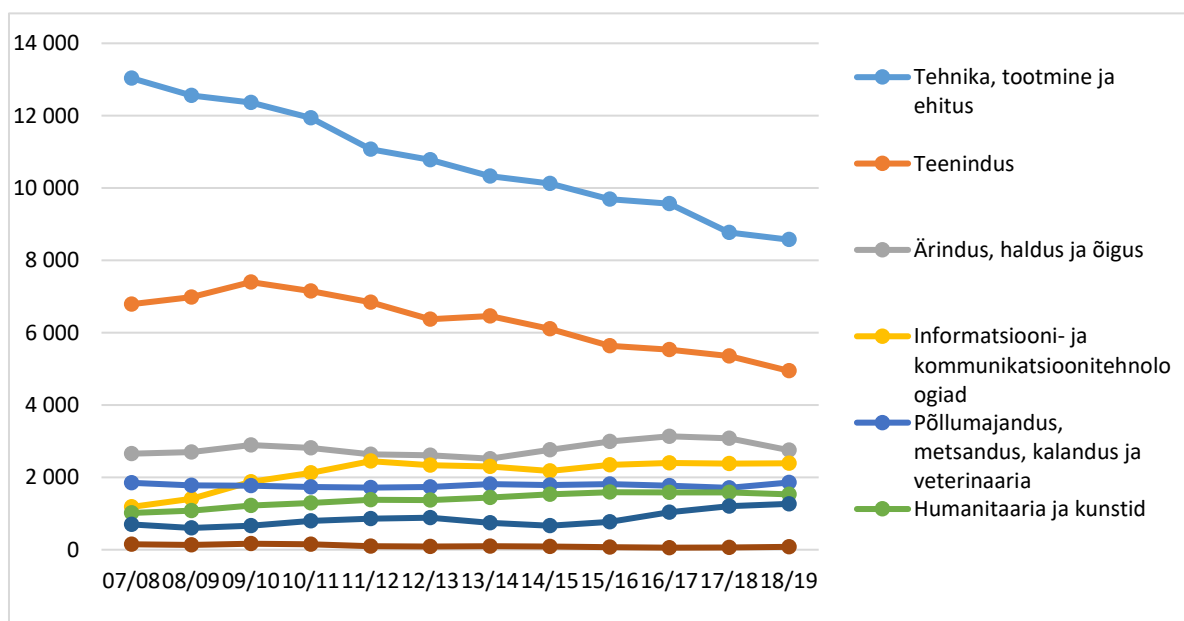
- 2018/19. õppeaastal kasvas täiskasvanud õpilaste arv eelmise õppeaastaga võrreldes 393 õpilase võrra ning 25-aastaste ja vanemate õppurite osakaal kutsehariduses tõusis 39,6%-ni (vt Joonis 24). Alla 19-aastaste õpilaste osakaal on kahanenud 45%-ni. Analüüsides õpilaste vanuselist ja soolist jaotust, on näha, et kuni 19-aastaste õpilaste seas on ülekaalus noormehed (66%), samas 25+ vanuses õpilastest on 62% naised.

Joonis 24. Kutseõppes õppijad vanuserühmade kaupa.

Allikas: EHIS.

- Traditsiooniliselt on kõige enam kutsekeskhariduse õppekavasid koostatud tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkonnas ning teeninduses. Noorte arv kutseõppes on vähenenud ja täiskasvanud õpilaste arvu kasv neis valdkondades ei ole olnud piisav noorte arvu languse kompenseerimiseks (vt Joonis 25). Nii tehnika, tootmise ja ehituse kui ka teeninduse valdkonnas on õpilaste arv vähenenud 10 aasta jooksul ca 30%. Õpilaste arv on kasvanud informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia, tervise ja heaolu ning humanitaaria ja kunstide valdkondades. Osades valdkondades õpivadki peamiselt täiskasvanud õppijad ning kutsekeskhariduse tasemel õpet pakutakse väga väikeses mahu (nt äridus, haldus ja õigus) või ei pakuta seda üldse (tervis ja heaolu).

Joonis 25. Kutseõppe õpilaste arv valdkonniti

Allikas: EHIS.

- 2018. aastal koostati HITSA, tööandjate, kõrgkoolide ja kutsekoolide koostöös IT akadeemia kutsehariduse programm eesmärgiga võimaldada IT erialade kutsekeskhariduse õppekavadel (tarkvaraarendaja ja IT süsteemide spetsialist) paindlikke võimalusi õpingute jätkamiseks kõrghariduses, pakkuda sisukamat keskharidust (matemaatika, inglise keel ja eesti keel) ja tagada lai vastuvõtt IT erialadele. Esimeste õppijate vastuvõtt on planeeritud 2019. aasta septembris.
- 2018/19. õa-l moodustavad haridusliku erivajaduse märgiga õpilased 4,5% õpilaskonnast (ca 1000 õppijat) ning HEV-õpilaste arv on viimastel aastatel olnud tõusutrendis. Suurem osa erivajadusega õppijaist (67,1%) õpib kutsekeskhariduse õppekavadel, 26,5% teise ja kolmanda taseme kutseõppes. Enamasti on haridusliku erivajadusega õppijad noored (kuni 19-aastased), kuid aastate jooksul on sarnaselt üldisele täiskasvanud õppijate arvu ja osakaalu suurenemisele kasvanud ka haridusliku erivajadusega 25+ õppijate arv (2018/19. õa-l – 100 õppijat).
- Kutseõppe lõpetajate arv on püsinud siiani suhteliselt stabiilne, hoolimata õpilaste arvu vähenemisest. Viimasel kolmel õppeaastal on igal aastal olnud üle 8200 lõpetaja (Tabel 8). Lõpetajate arvu on mõjutanud õppimisvõimaluste laienemine lühematel õppekavadel, samuti vähenes vahepealsetel aastatel õpingute katkestamine. Kutsekeskhariduse lõpetanute arv on viimastel aastatel samuti taas tõusma hakanud, võrreldes 2016/17. õa-ga on lõpetajaid ca 4% (118) rohkem.

Tabel 8. Lõpetajate arv kutseõppe õppeliikides 2010/11.–2016/17. õppeaastal.

Õppeliik	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Põhihariduse nõudeta kutseõppe	164	190	252	215	397	637	786	701
Kutseõppe põhihariduse baasil	373	408	598	662	789	1941	2969	3130
Kutsekeskharidusõppe	3841	3564	2960	2698	2752	2501	2634	2752
Kutseõppe keskhariduse baasil	3777	3973	4051	4063	4064	3174	2172	1714
Kokku	8155	8135	7861	7638	8002	8253	8561	8297

Allikas: EHIS.

Katkestamine ja väljalangemine

- Alates 2018. aastast arvutatakse kutsehariduses katkestamise näitajat uue metoodika alusel. Enam ei loeta katkestajaks õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis teises õppekavarühmas, surnud või välismaale kolinud. Teisalt võetakse nüüd näitaja arvutamisel arvesse ka neid õpilasi, kes ei olnud 10.11. õpilaste nimekirjas, vaid võeti õppima õppeaasta kestel.
- Lisaks katkestamise näitajale arvutatakse 2018. aastast alates ka kutsekeskharidusest väljalangevust, mis näitab seda, kui paljud õpingud katkestanutest on haridussüsteemist välja langenud ehk nad ei ole peale kutsekeskhariduse katkestamist jätkanud õpinguid üheski teises kutseõppeasutuses ega gümnaasiumis. Arvestuse aluseks võetakse 10. novembril kutsekeskhariduse õppekavadel õppinud õpilased ja jälgitakse nende staatust järgmise õppeaasta 10. novembril.
- 2018. aastal oli katkestajate osakaal kutsehariduses tervikuna 21,7%. Osalt on katkestamisnäitaja kasvu taga eespool kirjeldatud metoodika muutused, ent ka vana metoodika alusel arvutades on katkestamine suurenenud (ca 1% võrra; vt Tabel 9). Kutsekeskhariduse tasemel (1. õppeaastal) katkestajate osakaal on samuti tõusnud, kusjuures vana metoodika alusel oli kasv suurem kui uue metoodika järgi.

- Kuigi õpingute katkestamine esimesel õppeaastal on kutsekeskhariduses püsinud kõrge, võib välja tuua, et ligikaudu pooled õpingud katkestanud õpilastest jätkavad peale katkestamist siiski õpinguid mõnes teises kutseõppeasutuses või gümnaasiumis. Erinevatel põhjustel pole esialgne valik osutunud nende jaoks õigeks ning nad on vahetanud peale esimest õppeaastat kooli. Siiski langeb ligikaudu kümnendik kutsekeskhariduses alustanud õpilastest peale esimest õppeaastat haridussüsteemist välja ning see näitaja on püsinud viimastel aastatel stabiilne.
- Haridusliku erivajadusega õppijatest katkestas 2017/18. õa-l oma õpingud (kõik õppeliigid) 20,4% ehk katkestamine oli keskmisest veidi väiksem. Samas on haridusliku erivajadusega õpilaste väljalangevus (kutsekeskhariduse 1. aastal) 6,4% kõrgem kui väljalangejate osakaal kutsekeskhariduses 1. aastal tervikuna. See võib tähendada, et haridusliku erivajadusega õppijal on õpingute poolelijätmise korral keerulisem oma õpinguid taas alustada.

Tabel 9. Katkestamine ja väljalangevus kutseõppes, 2015–2018.

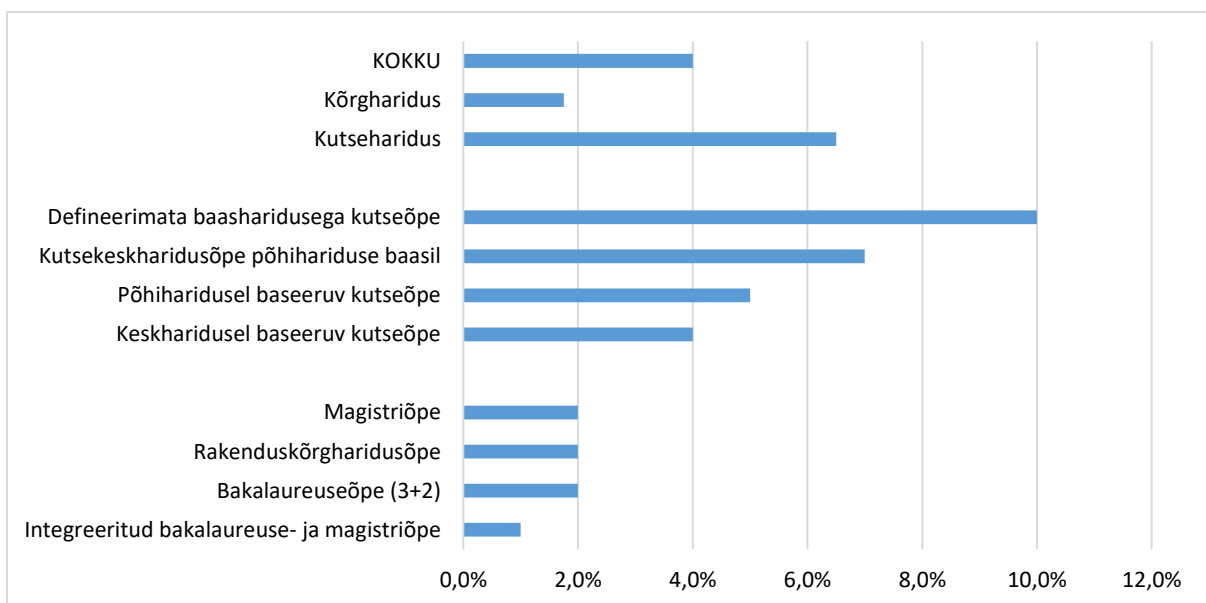
Näitaja	2015	2016	2017	2018
Õppetöö katkestajate osakaal kutsehariduses (kõik õppeliigid), %	20,3	19,2	19,5	21,7 (20,4)
Õppetöö katkestajate määr kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal,%	24,7	22,4	22,4	23,4 (24,0)
Väljalangejate osakaal kutsekeskhariduses 1. aastal, %	11,7	11,4	10,1	11,7

Allikas: EHIS.

Märkus: 2015–2017. a katkestajate osakaal on arvatud vana meetodika järgi, 2018. a andmed uue meetodika järgi. Väljalangevuse näitaja on arvatud tagasiulatuvalt ka aastate 2015–2017 kohta (sulgudes olevad näitajad on arvatud vana meetodika alusel).

Lõpetanute hõive ja sissetulek

- Eesti tööjõu-uuringu andmetel on 1–3 aastat tagasi kutsehariduse lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive 2018. aastal vähenenud. Kutsehariduse lõpetanute tööhõive määr oli 2018. aastal 76,6%, mis on 10% madalam kui aasta varem.
- Töötute osakaal lõpetajate seas oli 2017. aastal väike. Kutsehariduse lõpetanute töötus aasta peale kooli lõpetamist on 6,5%. Kõige kõrgem on töötuse määr põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanute hulgas (Joonis 26).

Joonis 26. Töötuse osakaal 2016. a lõpetanute hulgas 2017. a seisuga.

Allikas: „Edukus tööturul“ andmed, www.haridussilm.ee.

- „Edukus tööturul“ analüüs¹¹² näitas, et palgakasv kutsehariduses on olnud kiire – 9,1% vs kõrghariduse 7,7% 2015. ja 2016. sissetulekuaasta võrdluses. Enim on suurenenud põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanute töötasu, mis on keskmiselt 13% võrra kõrgem kui aasta varem, ning põhihariduse baasil kutseõppe lõpetanute palk, mis on aastaga tõusnud ligi 11%. Kui vaadata viimase kolme sissetulekuaasta (2014, 2015 ja 2016) palgakasvu tervikuna, siis kolme aasta jooksul on kehvema stardipositsiooni tõttu enim kasvanud just kutseharidusega inimeste palk. Põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanute palgakasv on kolme aastaga kasvanud 29,1%, põhihariduse baasil kutseõppe lõpetanute oma – 20,5% ning kutsekeskhariduse omandanute keskmine töötasu – 19,1%. Absoluutarvudes jääb kutseharidusega inimeste palgakasv siiski kõrgharidusega inimeste palgakasvule all, ent need vahed ei ole ülearu suured.
- Lõpetamisjärgne (aasta peale lõpetamist) sissetulek kasvab samuti kiiresti just kutseõppe lõpetanute hulgas, kasv on kiirem kui kõrghariduse lõpetanute hulgas. Analüüsides 2010.–2015. aastal lõpetanute sissetulekuid aasta peale lõpetamist, näeme, et alates 2011. aastast on lõpetamisjärgne palk järjekindlalt kasvanud – kõigi haridustasemetega peale kokku kolmandiku võrra. Kutse- ja kõrghariduse võrdluses on palgakasv protsentuaalselt olnud kõrgem just kutseõppe lõpetanuil: kutseõppe lõpetanute palk on kuue aastaga tõusnud 55%, kõrghariduse lõpetanute oma – 40%. See võib peegeldada palju räägitud tööturu nõudlust. Töökäte puudus on eriti terav oskustöötajate hulgas, kelle seas on ka enam neid, kes ei rakendu Eestis, vaid on läinud välismaale tööle. Teisalt on kutsehariduses kiiresti kasvanud täiskasvanud õppijate osakaal, kel on õppima asudes juba töö olemas ja seega ka vahetult peale lõpetamist kõrgem palk. Kutsekeskhariduse lõpetanute palgakasv pole nii kiire olnud.
- „Edukus tööturul“ andmed näitavad selgesti ka soolise palgalõhe olemasolu. Kutsehariduses tervikuna erinevad meeste ja naiste palgad keskmiselt 40%, kõrghariduses aga 30% meessoost lõpetajate kasuks. Suurem on palgavahe kutsekeskhariduse lõpetajate ja keskhariduse baasil kutseõppe lõpetanute seas (vastavalt 48% ja 49%). Erinevuse põhjused võivad olla valdkondlikud – näiteks kutsehariduses tervikuna on meestest palgasaajaid rohkem tehnikaalade, arhitektuuri ja ehituse, IKT ja turvateenuste suuna lõpetajate seas. Naissoost palgasaajad domineerivad äriduse ja halduse, isikuteeninduse, heaolu ja põllumajanduse suuna lõpetanute seas.
- Kasvavast tööjõupuudusest rääkides on oluline tähele panna, et keskmiselt 15% erialase hariduse omandanud inimestest jääb Eesti tööturult eemale. Nad ei ole töötud, ei tegele väikese lapse kasvatamisega ega ole kaitseväes, sh 1/3 neist on rahvastikuregistri andmetel välismaal. Enam on neid kutsehariduse lõpetajate hulgas. Lõpetamisjärgsel aastal on kutsehariduse lõpetanutest kõige enam Eesti tööjõuturult eemal põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanud (2017. a – 13%).

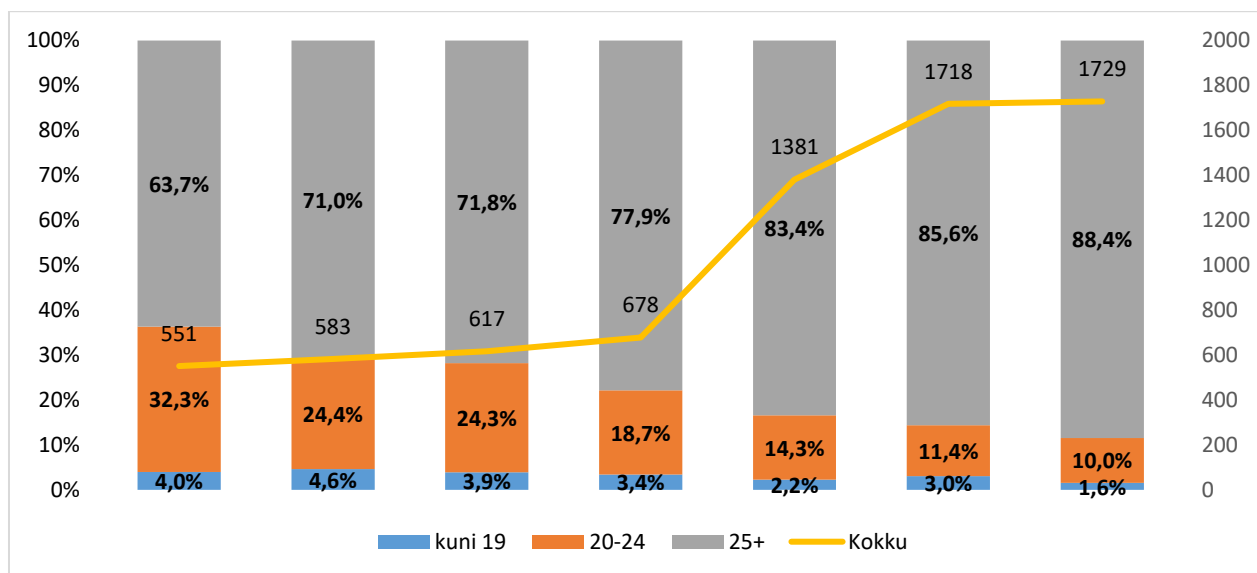
Töökohapõhine õpe

Viimastel aastatel on kutseõppes palju tähelepanu pööratud töökohapõhise õppe võimaluste laiendamisele. Töökohapõhise õppe tegevusi viiakse suuresti ellu 2015. a lõpus käivitatud Euroopa Sotsiaalfondi tegevuse „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine“ (PRÕM) raames (Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm).

- Töökohapõhises õppes osalevate õppijate arv on tänu PRÕMi tegevustele hüppeliselt kasvanud (vt Joonis 27). Nii 2017/18. kui 2018/19. õa-l õppis töökohapõhises õppes veidi enam kui 1700 õpilast, mis on ca 7% kõigist kutseõppe õpilastest. Kui jätta arvestusest välja kutsekeskharidust omandavad õpilased¹¹³, tõuseb töökohapõhise õppe õpilaste osakaal koguni 13%-ni.
- Töökohapõhise õppe lõpetas 2017/18. õa-l 989 õpilast (12% kõigist kutseõppe lõpetanutest).
- 2018. aastal pakkus töökohapõhises õppevormis õpet 30 kutseõppeasutust ning ca 400 ettevõtet.

¹¹² Leppik, M. (2018). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2016. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/edukus_tooturul_marianne_leppik.pdf

¹¹³ Kutsekeskhariduse tasemel õpivad töökohapõhises õppes üksikud õpilased. 2018/19. õa-l omandas töökohapõhises õppes kutsekeskharidust 13 õpilast.

Joonis 27. Töökohapõhises õppes õppijad 2012/13.–2018/19. õa-l vanuse lõikes.
Allikas: HaridusSilm.ee.

- Töökohapõhises õppes õpivad eelkõige täiskasvanud õppijad (õppijate keskmine vanus 39,6) ning nende osakaal on aasta-aastalt järjest kasvanud. 2018/19. õa-l on tervelt 88,4% õpilastest vanemad kui 25-aastased. Nooremates vanuserühmades on õpilaste arv püsinud stabiilselt madalam. Õppijate vanuse jaotuse ja varasemate uuringute¹¹⁴ põhjal võib väita, et töökohapõhine õpe on pigem suunatud juba tööturul rakendunud inimestele, kes asuvad õppima peamiselt erialase enesetäiendamise ja kutsetunnistuse omandamise eesmärgil.
- 2018. aastal alustati pilootprojektiga noorte kaasamiseks töökohapõhisesse õppesse, mille tulemusena alustas Tartu KHK-s turvatehnika erialal õpet 15 noort.
- 2018. aastal läbiviidud töökohapõhise õppe uuringutes „Organisatsioonipoolsete juhendajate rahulolu kutsehariduse praktikakorraldusega¹¹⁵“ ja „Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring¹¹⁶“ toodi suurima väljakutsena välja ettevõtete ja koolide koostöö toetamise vajadus.

2.6.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus ning õppes osaluse kasv.

Meetme eesmärk: Luua Eesti elanikkonnale nende vajadustele ja võimetele vastavad kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega kutseõppevõimalused, mis vastavad tööturu arenguvajadustele.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
1–3 aastat tagasi kutsehariduses õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive määr (%); Allikas: Eurostat	82,1	86,2	-	76,6	>80	>80	>80	>80	>80
Kutseharidussüsteemi osapoolte rahulolu kutseõppe toimimisega (metoodika ja allikas täpsustamisel)	90,2 (kooliga)/81,2 (tööga)*		-	-	määratakse 1. mõõtmisel				>80

¹¹⁴ Kantar Emor (2018). Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring. https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2018/05/Tookohapohise_õppe_2018_Lopparuanne.pdf

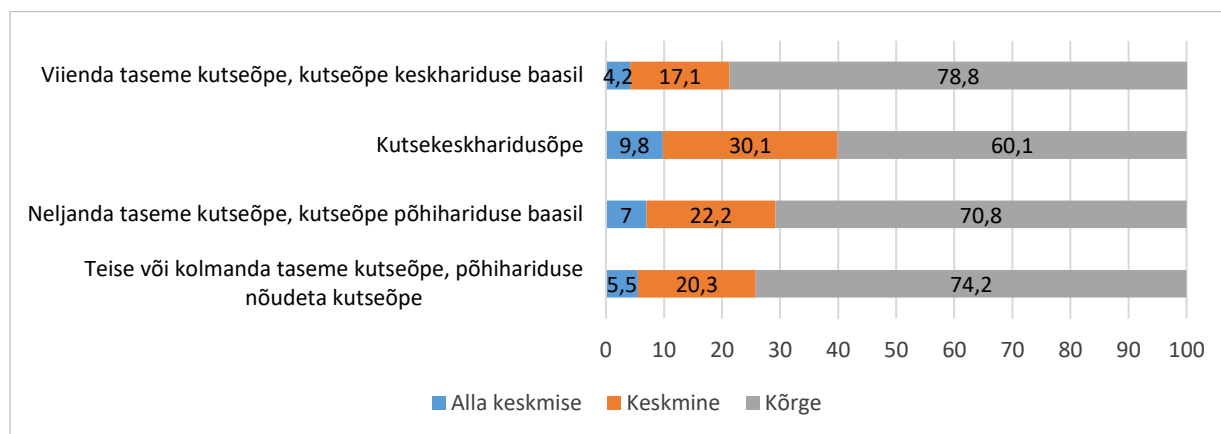
¹¹⁵ Centar (2018). Organisatsioonipoolsete juhendajate rahulolu kutsehariduse praktikakorraldusega. <https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2018/11/Organisatsioonipoolsete-juhendajate-rahulolu-kutsehariduse-praktikakorraldusega-1%C3%B5ppraport..pdf>

¹¹⁶ Kantar Emor (2018). Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring. https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2018/05/Tookohapohise_õppe_2018_Lopparuanne.pdf

* 2015.–2016. a kutseõppe õppurite ja vilistlaste rahulolu uuring: 90% kutseõppe lõpetajatest ja õppuritest on õpingutega rahul. Õpetajate tööga rahulolu: 81% on tööga väga rahul.

Eesti tööjõu-uuringu andmetel on 1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive viimastel aastatel kasvanud, 2018. aastal oli nende hõivemäär 81,7%. Arvestades üldist tööturusiituatsiooni, mida iseloomustavad kõrge tööhõive määr ja madal töötus, on üllatav kutsehariduse lõpetanute hõivemäära suur langus 2018. aastal. Kutsehariduse lõpetanute tööhõive määr oli 2018. aastal 76,6%, mis on 10% madalam kui aasta varem. Tuleb silmas pida, et andmete suur kõikumine on peamiselt meetodiline eripära, kuna tööjõu-uuringu valimid on suhteliselt väikesed. Sellised indikaatori meetodikast tulenevad kõikumised tekitavad siiski küsimuse, kas sedalaadi meetodikaga indikaatori kasutamine kutsehariduse programmi tulemusnäitajana on üleüldse õigustatud. Täpsemad lõpetanute hõive andmed saab edukuse andmebaasist ning tulevikus tasub kaaluda sellele andmebaasile tuginevate indikaatorite kasutamist.

2017. aastal alustati kutseharidussüsteemi osapoolte rahulolu uurimist. Kutseõppe õpilaste ja õpetajate rahuloluküsitluste vastused näitavad samuti kõrget rahulolu: kutsekeskhariduse õpilastest tunnevad ennast koolis hästi ja peavad õppimist huvitavaks 91% (võrdluseks – gümnaasiumi 11. klassi õpilaste hulgas oli vastav osakaal 80%). Teiste haridustasemete õppijate hulgas on rahulolu veel kõrgem (vt Joonis 28). Õpetajate tööga rahulolu on samuti kõrge: 81% on tööga väga rahul.

Joonis 28. Kutseõppe õppijate heaolu koolis.
Allikas: Kutsekoolide rahulolu-uuring 2017.

Olulisemad tegevused

- Riigikogu kinnitas 12.12.2018 kutseõppeasutuse seaduse muudatused, millega muudeti oluliselt kutseõppeasutuste rahastamise ning kutseõppe kvaliteedi hindamise põhimõtteid. Kutseõppeasutustele anti õigus pakkuda üldharidust mittestatsionaarses õppevormis ning luua valikuaasta õppekavu isikuarengu õppekavarühmas.
- Rahastamise põhimõtete muudatuse eesmärgiks oli suurendada koolide motivatsiooni ja autonoomiat. Senine riiklik koolitustellimus kaotati ning koolitusmahud riiklikult olulistes valdkondades räägitakse edaspidi iga kooliga ja kooli nõunike koguga eraldi läbi, lähtudes OSKA soovistest ja regionaalsest vajadusest. Koolide tegevuskulud kaetakse riigieelarvest. Kuni 20% kooli tegevuskulude mahust hakkab moodustama tulemusrahastamine, mis sõltub õppetöö tulemustest. Lisaks on võimalik eraldada koolile sihtotstarbelist toetust.
- Kutseõppe kvaliteedi hindamisel loobuti senisest õppekavarühmade akrediteerimisest ning edaspidi hinnatakse õppekavarühmade kvaliteeti üks kord kuue aasta jooksul. Kvaliteedi hindamine ei ole enam seotud õppe läbiviimise õigusega, tänu millele muutub hindamine rohkem kooli arengut toetavaks, andes sisendit koolile, kooli pidajale ja teistele huvigruppidele niiarendustegevuste kui ka eeskujuks olevate praktikate osas.
- Kutseõppeasutuse seaduse muudatusega loodi seaduslik alus kutsevaliku õppekavade koostamiseks, mida on kutseõppes alates 2016/17. õa piloteeritud kui katkestamist ennetavat ning õppesse sujuvat ligipääsu võimaldavat meetet. Valikuaasta õppekavad koostatakse teise taseme kutseõppe õppekavadena isikuarengu õppekavarühmas. Valikuaasta on

kutseõppeasutuste juures toimuv kuni üheksa kuud kestav õpe, mille ülesandeks on nii võtmepädevuste arendamise kui praktilise erialaõppe kaudu esmase valmisoleku kujundamine tasemeõppesse või tööturule sisenemiseks. Sihtrühmaks on nii põhikooli kui gümnaasiumi katkestajad, põhikoolilõpetajad, kes ei ole kindlad oma edasistes õpivalikutes kutseõppes, erivajadusega isikud, välispäritolu õppijad, muukeelsed õppijad jt. 2018/19. õa-l katsetati valikuaastat kolmes kutseõppeasutuses. Tartu Kutsehariduskeskus katab Lõuna-Eesti piirkonna, Tallinna Teeninduskool – Tallinna ja Harjumaa piirkonna ning Räpina Aianduskoolis olid pilootprojekti sihtühmaks toimetulekuõppe lõpetanud. Sotsiaalministeeriumi toetusel liideti 2017/2018. õa-l pilootprojekti teise etappi Astangu Kutser rehabilitatsioon Keskus, mis töötas õppeaasta vältel koostöös Tallinna Teeninduskooliga välja rehabilitatsiooniprogrammi keerulisema erivajadusega isikute ning kutseõppeasutuse toetamiseks valikuaastal.

- 2018. aasta detsembris kinnitati haridusliku erivajadusega õpilaste kutseõppe korraldamist toetav haridus- ja teadusministri määrus „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“. Määruse peamine eesmärk oli vähendada erivajadusega õpilaste ja nende vanemate koormust erivajaduse taas tõendamisel kutseõppesse astudes. Edaspidi peaks info õpilasele vajalike hariduslike tugiteenuste kohta liikuma Eesti hariduse infosüsteemi kaudu. Seda nii ühelt haridustasemelt teisele siirdumise kui ka koolivahetuse korral. Koolide jaoks on täpsemalt kirjeldatud nii koolisisese tugisüsteemi korralduse aluseid kui ka dokumenteerimisnõudeid. Erivajadusega õpilase jaoks on lisandunud võimalus nominaalaja pikendamiseks juhul, kui õppekava õpiväljundite omandamine seda erivajadusest tulenevalt eeldab.
- Oluliseks meetmeks katkestamise ennetamisel on õppijaid, õpetajaid ja juhtkonda toetav toimiv tugisüsteem koolis. 2017. a läbiviidud uuringust „Eesti kutseõppeasutuste tugisüsteemide analüüs: olukorra kaardistus, võimalused ja väljakutsed tugisüsteemi rakendamisel katkestamise ennetusmeetmena“ (Poliitikauuringute Keskus Praxis) ilmnes, et sageli on kooli juhtkond, õpetajad ja tugisüsteemi liikmed ise vastakatel seisukohtadel nii tugisüsteemi olemasolu kui selle tulemuslikkuse suhtes oma koolis ning koolidel pole kokkulepitud strateegiat või meetmeid, mida katkestamise ennetamiseks rakendada. 2018. aastal kohtusid kutseõppeasutuste tugivõrgustikud ja arutasid, kuidas toetada koolikorraldusega seotud tugiprotsesse. Astangu Kutser rehabilitatsioon Keskuse eestvedamisel kutsuti kokku erinevaid partnereid (Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, SA Innove, kutsekoolide tugimeeskonnad, Töötukassa, Sotsiaalkindlustusamet jt) koondav juhtrühm, milles osalevad koolid kaardistavad tugisüsteemi võimalusi erivajadustega õpilaste katkestamise ennetamisel, vahetatakse parimaid praktikaid ning arutatakse võimalusi kohandada õigusruumi vastavalt erivajadusega kutseõppijate vajadusele.
- Koolide vastuvõtuprotsesside kaasajastamiseks ja lihtsustamiseks uuendati ministri määrust „Õpilase kutseõppeasutusse vastuvõtu kord“, mis jõustus 1. septembril 2018. a. Määrusega vähendati vastuvõtu korraldamise regulatsiooni detailsust ning suurendati kooli otsustusõigust vastuvõtuprotsessi korraldamisel. Vastuvõtuga seotud dokumente menetletakse üha sagedamini elektrooniliselt ning uus määrus loob selleks ka selgema aluse. Vastuvõtuprotsessi tulemuslikumal rakendamisel nõustab koole SA Innove õppe- ja metoodikakeskus ning Astangu Kutser rehabilitatsioon Keskus.
- 2018. aastal alustas kutseõppega Eesti Lennuakadeemia. Seni kohalikule omavalitsusele kuulunud Väike-Maarja Õppekeskus suleti ning õpilased viidi üle Rakvere Ametikooli. Alustati kolme muusika ja balletiga tegeleva Tallinna kooli ühendkooli (Kolm Kaunitari) projekteerimisega ning nii maja kui struktuuri osas läbirääkimisi sihtühmadega.
- Eesti 14-liikmeline võistkond osales 11 erialal üleeuroopalistel kutsemeistrivõistlustel EuroSkills 2018. Eesti osalejad võitsid meisterlikkuse medalid restoraniteenindaja ja rätsepsilisti erialal.

Õnnestumised

- Koostöös sotsiaalsete partneritega väljatöötatud kutseõppeasutuse seaduse muudatused parandavad kutseõppeasutuste ja tööandjate koostööd ning võimaldavad pakkuda senisest enam õppimisvalikuid erinevatele sihtühmadele. Rahastamissüsteemi muudatused toetavad

kutseõppeasutuste jätkusuutlikku arengut ning motiveerivad neid senisest tõhusamalt panustama riiklike arengueesmärkide saavutamisse.

- Täiskasvanud õppijate arvu jätkuv kasv näitab, et üha enam täiskasvanuid peab oluliseks oma oskuste ja teadmiste arendamist ning soovib aktiivselt osaleda elukestvas õppes. Täiskasvanud õppijate rahulolu õpingutega on väga kõrge, mis annab kinnitust, et nad on rahul nii kutseõppe kvaliteedi kui ka korraldusega.
- Kutseeksami lõpetamine on oluliselt kasvanud. 2017/18. õa-l sooritas kutseeksami 60,5% kõigist kutseõppe lõpetajatest. Aasta varem oli kutseeksami lõpetajaid 50%.
- Kutsemeistrivõistluste arengukavas aastateks 2019–2022 kavandatud meetmed ning võistluste formaadi muutus aitavad kutsemeistrivõistlusi rohkem meediapilti tuua, mis omakorda suurendab sihtrühmade teadlikkust ja huvi kutsehariduse vastu. Võistluste kvaliteedi edendamisele suunatud tegevused toetavad kutseõppe kvaliteedi arendamist ning Eesti võistlejate keskmise punktisumma paranemist.
- 2018. aastal kaardistati kutseõppes kasutusel olev kvaliteetne digiõppevara ning seoti see e-koolikotiga. Digipöörde programmi toel soetati simulaatorid 14 kutsekooli õppe kaasajastamiseks ning 3 kutsekooli hankisid ja kasutavad koostöös üldhariduskoolidega digitaalset õppevara.

Tähelepanu vajab

- Muret teeb, et viimastel aastatel on kasvanud keskharidusega inimeste osakaal nooremates vanuserühmades, see trend tuleb kiiresti peatada. Vaja on jätkata analüüse, milline peaks olema keskhariduse tasemel õppe sisu ja korraldus Eestis, arvestades nii ühiskonnaliikmete ootusi, rahvastikutrende (sh rahvastiku paiknemist) kui tööturumuutusi.
- Õppekavade arendamisel on prioriteediks kutsekeskhariduse sisu kaasajastamine, mille aluseks on keskhariduse taseme kompetentside võrdlus üld- ja kutsehariduse kontekstis ning üldhariduse riikliku õppekava kaasajastamine. Vaja on tagada kutsekeskhariduse õppekavade lõpetajate võimalikult paindlik üleminek kõrgharidusse. Kõigi kutseõppe õppekavade arendamisel tuleb arvesse võtta Euroopa Liidu uuendatud võtmepädevusi ning OSKA raportite soovitusi. Lähtuvalt sellest käivitub 2019. aastal IT akadeemia raames kutsehariduse programm, kus koos partneritega uuendatakse IT erialadel kutsekeskhariduse õppekavasid ja alustakse uuendatud kutsekeskhariduse piloteerimist kolmes kutsekoolis.
- Kuigi kutseõppe õppijate üldine rahulolu õpingutega on kõrge, püsib endiselt kõrge ka õpingute katkemine, mis viitab sellele, et katkestamise põhjused ei tulene väga sageli mitte õpingutega rahulolematusest, vaid on koolivälised ja kooli poolt raskesti mõjutatavad. Siiski on selge, et õpilased vajavad õpingute lõpetamiseks rohkem kooli individuaalset tuge kui ka oma pereliikmete ja tööandjate toetust. Väga oluline on tagada info kättesaadavus õppimisvõimaluste kohta, nõustamine ja vajalik tugi kutsekeskhariduse katkestajale, et mainitu leiaks õppimisvõimaluse mõnes teises kutseõppeasutuses või gümnaasiumis ega langeks haridussüsteemist välja.
- Probleemiks on jätkuvalt erinevad HEV õpilastega seonduvad teemad, sh info liikumine õpilase erivajaduse või õigusrikkumise kohta, nõustamine keeruliste juhtumite puhul (depressioon, sõltuvushäired), kaasava hariduse täienduskoolituste pakkumine.
- Kutsevaliku õppekava ning mittestatsionaarse üldharidusõppe laiemaks rakendamiseks on vaja tagada koolide nõustamine õppekavade loomisel ja rakendamisel.
- Töökohapõhise õppe arendamisel tuleb jätkata pingutusi, e kaasata õppesse ka nooremaid vanuserühmi, samuti isikuid, kes on erinevatel põhjustel veel tööturult eemal.
- Jätkuvalt on vaja tegelda nii põhikoolide kui gümnaasiumide õpilaste karjääriorientatsiooni õigeaegse kujundamisega, mis on oluline nii edasiõppimisvalikute tegemiseks kui ka õpingute katkestamise ennetamiseks. Eraldi tähelepanu vajab tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna erialade tutvustamine, et leevendada OSKA raportites prognoositud töökatte puudust.
- Uue rahastamissüsteemi rakendamisel kasvab oluliselt kutseõppeasutuste nõunike kogude roll, kuna neile on antud otsustusõigus koolituskohtade arvu kinnitamisel. Vaja on tagada kooli nõunike kogude pädevus uue rahastamissüsteemi rakendamiseks, sh õppekohtade arvestamiseks OSKA raportite ja tööturu hetkevajaduse põhjal.

Kutseharidusprogrammi kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli 57,4 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 57,89 miljonit eurot.

2.6.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Kutsehariduses teeb rõõmu õpilaste suur rahulolu õpingutega, täiskasvanud õppijate jätkuv huvi kutsehariduse omandamise vastu ning lõpetajate jätkuv sissetulekute kasv. Samas pöördusid 2018. aastal mitmed varasematel aastatel positiivset trendi näidanud arengud miinuspoolele. Kasvas õpingute katkestamine ning üllatuslikult vähenes ka lõpetanute hõive.

Vaja on leida lahendused, mis tagaksid senisest enamate noorte jõudmise keskkhariduse omandamiseni. Kutsekeskhariduse õppekavade arendamisele, kvaliteedi edendamisele ning atraktiivsuse suurendamisele suunatud tegevused ei ole toonud loodetud tulemust. Kutsekeskhariduse katkestamine püsib endiselt kõrge ning kuigi paljud jätkavad peale katkestamist oma õpinguid mõnes teises koolis, langeb liiga suur osa kutsekeskharidusõppe alustanutest juba esimesel õppeaastal haridussüsteemist välja.

Õpiraskustega noortega tegelemiseks on vaja lisaressurssi, et suurendada kutsekoolides personaalset lähenemist (valikuaasta rakendamine, individuaalsed ja läbimõeldud õppekavad, koostöö kohalike omavalitsusega, sh sotsiaalprobleemidele lahenduste leidmisel, ning ettevõtetega sujuvaks üleminekuks tööellu jms). Jõuliselt tuleb hakata rakendama HEV õppurite ühelt haridustasemelt teisele üleminekut toetavaid tegevusi ning toetada kiusamiskäitumist ennetavate programmide laiendamist kutseõppeasutustes.

Tulemusrahastamise rakendamiseks on vaja lisaressursse, mis muuhulgas aitaksid koolil teha õppeotstarbelisi investeeringuid (masinad ja seadmed), viia ellu tegevusi erialase hariduseta inimeste tagasitoomiseks, arendada koostööd töömaailmaga ning arendusprojektideks. Lisaressurssidega on vaja tagada, et kutsekoolid saaksid neid funktsioone täita.

Jätkata tuleb kogu Eesti koolivõrgu planeerimist koostöös üldharidusega ning eriti riigigümnaasiumidega.

Endiselt on tugevalt vaja tegelda eesti keelest erineva emakeelega kutseõppurite riigikeeleõppe kvaliteedi tagamisega.

2.7. Üldharidusprogramm

Eesmärk: tagada kõigile õpilastele võrdne ligipääs kvaliteetsele üldharidusele ja valmisolek edasisteks haridusvalikuteks

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Madalal tasemel oskustega (PISA uuringus alla 2. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%)*:								
funktsionaalne lugemisoskus	10,7	-	-	7,5	selgub 2019	-	-	täpsust. 2019
matemaatiline kirjaoskus	11,2	-	-	8	selgub 2019	-	-	
loodusteaduslik kirjaoskus	8,7	-	-	5	selgub 2019	-	-	
Tipptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%)*:								
funktsionaalne lugemisoskus	11,1	-	-	10	selgub 2019	-	-	täpsust. 2019
matemaatiline kirjaoskus	14,2	-	-	16	selgub 2019	-	-	
loodusteaduslik kirjaoskus	13,5	-	-	14,4	selgub 2019	-	-	
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)	12,2	10,9	10,8	<10	11,3	<9,5	<9	<9
Erinevate osapoolte rahulolu õpikeskkonna ja -korraldusega: kooliga üle keskmise rahul olevate õpilaste osakaal 4. klassis/ 8. klassis/ 11. klassis (%)	-	Metoodika väljatöötamine		1. mõõtmine	87,6/ 64,2/ 71,8	kasvab	kasvab	kasvab
Tavaõppes täiendavaid tugimeetmeid ja tingimusi vajavate õpilaste osakaal, kes saavad üldist tuge (%)**	95	95	98	100	-	100	100	100
Tõhustatud ja erituge vajavate õpilaste osakaal, kes on kaasatud tavaõppesse**	-	-	-	-	-	välja-töötamisel	välja-töötamisel	välja-töötamisel

*PISA 2018. aasta tulemused avalikustatakse 2019. aasta lõpus.

** Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse hariduslike erivajadustega õpilaste toetamisega seotud muudatuste jõustumine tõi kaasa olulised muudatused andmete kogumises ja töötlemises. Senine praktika, kus kool sai märkida nii rakendatava tugiteenuse kui ka vajatava tugiteenuse, asendus ainult rakendatavate tugiteenuste fikseerimisega. Kuni indikaatori uute väärtuste arvutamiseni indikaatorit tulemusnäitajates ja programmide aruannetes (koolivõrk ja üldharidus) ei kuvata.

2.7.1. Olulisemad muutused ja trendid

- Laste osalemine koolieelsetes lasteasutustes on jätkuvalt kõrge. Aasta-aastalt on vähenenud laste osakaal, kes osalevad koolieelsete lasteasutuste töös vene õppekeeles. Peamiselt on selle võrra suurenenud keelekümbelajate osakaal koolieelsetes lasteasutustes.
- Õpilaste arv üldhariduskoolides kasvab, piirkonniti on muutused siiski väga erinevad. Eelkõige seoses gümnaasiumivõrgu korrastamisega on statsionaarse õppega üldhariduskoolide arv võrreldes 2009/2010. õppeaastaga vähenenud 42 kooli võrra. Uusi erakooli asutatakse jätkuvalt hoogsas tempos.
- Kuigi üldhariduse statsionaarse õppe väljalangevuse näitajad on väga madalad, on veelgi vähenenud väljalangevus põhikooli 3. kooliastmes, sh ka poiste seas. Põhikooli 3. kooliastme väljalangevusele seatud eesmärk on saavutatud, gümnaasiumi 1. õppeaasta väljalangevusele seatud eesmärgi saavutamine on tõenäoline.

- Koolieelsetes lasteasutustes keelekümbeluse eesti õppekeeles õppivate laste osakaal kasvab, mis toetab eesti keelest erineva emakeelega õpilaste eesti keele oskuse paranemist. Lisaks on paranenud eesti keele õppe kvaliteet vene õppekeelelasteaiarühmades. Seniste meetmetega on aga eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskusele seatud sihttaseme (90% valdab eesti keelt vähemalt B1-tasemel) saavutamine vähe tõenäoline.
- Enamus õpilastest tunneb ennast koolis hästi ning arvab, et koolis on huvitav. Samas on märkimisväärne osa õpilastest kooli ja õppimisega seotu pärast mures ning mida vanemate õpilastega on tegu, seda suuremaks murelike osakaal muutub. Eelkõige põhikoolis saab osa õpilastest jätkuvalt ka füüsilise ning verbaalse vägivalga osaliseks.

Alusharidus

- 2000. aastate keskel algas väike sündimuse kasv, võrreldes eelnevaga. Kui näiteks 2001. aastal sündis veidi üle 12 600 lapse, siis 2008. aastal veidi üle 16 000 lapse. Viimasel kahel aastal on sündinud veidi üle 14 000 lapse.
- Viimase kümne aasta vaates oli lapsi koolieelsetes lasteasutustes kõige rohkem 2014/2015. õppeaastal (68 812 last). 2018/2019. õppeaastaks on laste arv koolieelsetes lasteasutustes langenud 65 935-ni. Langus on tingitud sündide vähenemisest, koolieelsete lasteasutuste töös osaleb protsentuaalselt aina enam lapsi.
- Aasta-aastalt on vähenenud laste osakaal, kes osalevad koolieelsete lasteasutuste töös vene õppekeeles. Venelaste osakaal rahvastikus on küll samuti vähenenud, kuid seda minimaalselt (2013. aastal – 25,2%, 2018. aastal – 24,9%). Venekeelsetes rühmades osalejate arvelt on suurenenud keelekümbelajate osakaal (vt Tabel 10). Kõige suurem on vene õppekeelelaste osakaal koolieelsetes lasteasutustes Harju- ning Ida-Virumaal¹¹⁷ (vastavalt 50% ja 33% 2018/2019. õppeaastal) ning kõige suurema osakaaluga on keelekümbelajad esindatud Ida-Virumaa ja Valgamaa koolieelsetes lasteasutustes¹¹⁸ (vastavalt 29% ja 5%¹¹⁹ 2018/2019. õppeaastal). Eesti keeles või eesti keeles keelekümbeluse õppimisvõimaluse pakkumine juba lasteaias panustab sellesse, et eesti keelest erineva emakeelega lapsed omandaksid parema riigikeele oskuse ning oleksid tänu sellele ka tulevikus tööturul ning ühiskonna liikmetena edukamad ning konkurentsivõimelisemad.
- Pilootprojekt „Professionaalne eestikeelne õpetaja vene õppekeelelaste rühmas“ aitab toetada eestikeelsete õpetajate professionaalsust rühmameeskonnas ja luua lastele lasteaias eesti keele omandamiseks kvaliteetse kasvukeskkonna. Tallinna Ülikooli 2018. a-l koostatud pilootprojekti tulemuste kokkuvõtte alusel hindasid lasteaiade õpetajad ja juhid kõrgelt eestikeelse õpetaja professionaalsuse mõju laste eesti keele omandamisele. Eestikeelse õpetaja olemasolu lasteaias tagab lastele hea eesti keele valdamise, sest lapsed harjuvad eesti keelega oma igapäevases elus, mängudes ning õppe- ja kasvatustegevustes. Eestikeelsed õpetajad on venekeelses meeskonda väga oodatud, neid iseloomustatakse kui innovaatilisi ja professionaalseid õpetajaid ning avatud suhtlejaid, kes lisaks lastele eesti keele õpetamisele suhtlevad meeleldi eesti keeles ka kolleegidega, aidates kaasa nende eesti keele oskuse paranemisele. Arvestades seniseid pilootprojekti tulemusi lasteaiades, on mõistlik rakendada eestikeelset õpetajat kõikides muu õppekeelelaste 3–7-aastaste laste lasteaiarühmades.

Tabel 10. Lasteaiaste jagunemine viimasel kümnel aastal erinevate õppekeelte alusel (%).

	eesti õppekeel	eesti õppekeel (keelekümbel)	eesti keel teise keelena	vene õppekeel	muu õppekeel
2009/10	76,1%	1,3%	0,0%	22,5%	0,2%
2010/11	76,0%	2,0%	0,0%	21,8%	0,1%
2011/12	76,4%	2,3%	0,0%	21,2%	0,1%
2012/13	77,1%	2,8%	0,0%	20,1%	0,1%

¹¹⁷ Vene õppekeelelaste koolieelsete lasteasutusi ei ole 2018/2019. õppeaastal kaheksas maakonnas.

¹¹⁸ 2018/2019. õppeaastal oli keelekümbeluse osalevaid lasteai lapsi viies maakonnas.

¹¹⁹ Absoluutarvuna on Valgemaal keelekümbelajaid siiski vaid 59.

2013/14	77,7%	2,8%	0,0%	19,4%	0,1%
2014/15	78,0%	3,1%	0,0%	18,7%	0,2%
2015/16	79,1%	3,2%	0,0%	17,4%	0,2%
2016/17	79,3%	3,7%	0,0%	16,9%	0,1%
2017/18	78,2%	4,8%	0,0%	16,8%	0,1%
2018/19	78,3%	5,0%	0,2%	16,3% ¹²⁰	0,2%

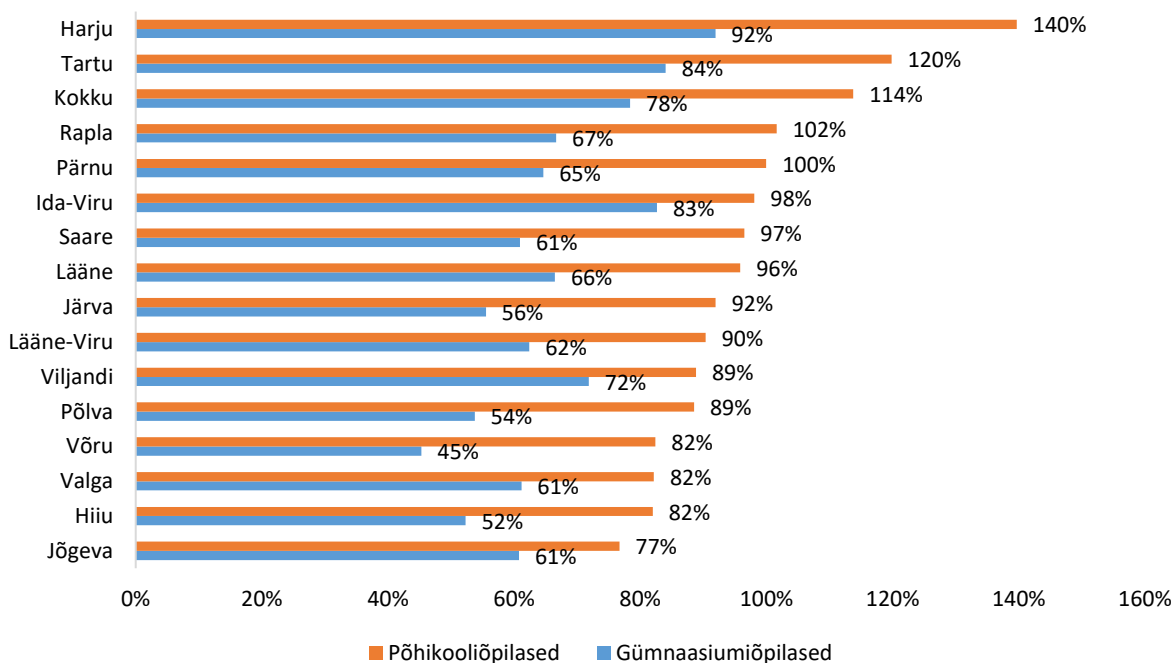
Allikas: EHIS.

Üldhariduskoolid ja õpilased

- 2018/19. õppeaastal õpib üldhariduskoolide statsionaarses õppes üle 150 000 õpilase, mittestatsionaarses õppes – pea 5500 õpilast. Võrreldes eelmise õppeaastaga, on statsionaarsesse õppesse lisandunud üle 3300 õpilase, mittestatsionaarse õppe õpilaste arv on suurenenud 58 õpilase võrra. Viimaste aastate statsionaarse õppe õpilaste arvu kasvu peamine põhjus on see, et 1. klassis alustavaid lapsi on oluliselt enam kui üldharidussüsteemist väljuvaid õpilasi. Lisaks on viimasel paaril aastal Eestisse naasnud märkimisväärselt palju Eesti kodakondsusega inimesi, sh koolieas lapsi¹²¹.
- Õpilaste arvu muutused sõltuvad palju piirkonnast (vt Joonis 29). Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud vaid Harju-, Tartu- ja Raplamaal – kasv vastavalt 40% , 20% ja 2%. Kõige enam on põhikooliõpilaste arv viimasel kümnendil vähenenud Jõgeva-, Hiiu- ja Valgamaal.
- Gümnaasiumiõpilaste arv on viimasel kümnendil langenud kõigis maakondades. Võrreldes kümne aasta taguse ajaga, käib sel õppeaastal gümnaasiumis 22% vähem noori. Väikseim gümnaasiumiõpilaste arvu kahanemine on olnud Harjumaal (8%) ja Tartumaal (16%). Kõigis teistes maakondades on gümnaasistide arv langenud enam kui 17%, kõige drastilisemaks näiteks on Võrumaa, kus gümnaasistide arv on vähenenud 55%.

¹²⁰ Ligi 9%-s vene õppekeelelega 3–7-aastaste laste lasteaiarühmades on alates 2018/2019. a-st eestikeelne õpetaja, kes õpetab lastele eesti keelt iga päev. Pilootprojekti „Professionaalne eestikeelne õpetaja vene õppekeele rühmas“ rakendamiseks eraldati riiklik toetus 53 eestikeelse õpetaja tööjõukuludeks, õppevahenditeks ja täienduskoolituseks 11-s Ida-Virumaa ja 10 Tallinna lasteaias perioodiks september 2018–märts 2019.

¹²¹ Kui 2014. aastal naasis Eestisse kokku 2557 Eesti kodakondsusega inimest ning varasematel aastatel veelgi vähem, siis 2015. aastal naasis 8 043, 2016. aastal 7 129 ning 2017. aastal 8549 inimest. Naasnud 5–19-aastasi Eesti kodanikke oli 2014. aastal 255, 2015. aastal – 649, 2016. aastal – 625 ning 2017. aastal – 626. Kõige enam on 5–19-aastaste Eestisse naasnute seas 5–9-aastasi. Allikas: Eesti Statistikaamet.

Joonis 29. Põhikooli ja gümnaasiumi statsionaarse õppe õpilaste arvu muutus 2009/2010 vs 2018/2019.

Allikas: EHIS.

Märkus: 2009/2010 = 100%.

- Statsionaarse õppega üldhariduskoolide arv on võrreldes 2009/2010. õppeaastaga vähenenud 42 kooli võrra. Kõige enam on vähenenud keskkoolide arv – 226-lt 160-le. Valdavalt on tegu olnud keskkoolide ümberkorraldamisega põhikoolideks. Seetõttu on põhikoolide arv ka kasvanud.
- Erakooli asutatakse endiselt hoogsas tempos. 2017. aasta sügisel alustas õppetööga viis uut erakooli, 2018. aasta sügisel alustas õpilaste vastuvõtuga esmakordselt Lilleoru Põhikool. Võrreldes 2009/10. õppeaastaga, on erakoolide arv kasvanud 23 võrra (33-lt 56-ni). Enamik erakooli tegutseb piirkondades, kus põhikooliõpilaste arv on kasvanud, erakoolidest pooled tegutsevad Tallinnas. Samas on aga viimastel aastatel loodud uusi erakooli ka kohtadesse, kus õpilaste arv on viimase kümne aasta vaates langustrendis.

Õpilaste kooliga rahulolu¹²²

Lisaks sellele, et Eesti õpilastel on maailma tasemel tunnustatud head teadmised, on väga oluline ka see, et õpilased ennast koolis hästi tunneksid.

- Üleriigilise rahuloluküsitluse 2018. aasta tulemused näitavad, et 91% 4. klassi, 75% 8. klassi ja 79% 11. klassi õpilastest on pigem nõus või täiesti nõus väitega, et tunnevad ennast koolis hästi. Enamus õpilastest leiab ka, et koolis on huvitav – selle väitega olid pigem nõus või täiesti nõus 83% 4. klassi, 70% 8. klassi ning 76% 11. klassi õpilastest.
- Samas on märkimisväärne osa õpilastest kooli ja õppimisega seotu pärast mures ning mida vanemate õpilastega on tegu, seda suuremaks murelike osakaal muutub. 13% 4. klassi, 48% 8. klassi ja 54% 11. klassi õpilastel segavad kooliga seotud mured magamist¹²³. Vabal ajal õppimise pärast muretsseb 53% 4. klassi, 71% 8. klassi ning 72% 11. klassi õpilastest¹²⁴.
- Üks võimalus hinnata õpilaste heaolu ning emotsionaalset toimetulekut õppetöös on vaadata põhjuseta puudumisi ning seda, kui palju õpilasi kogeb koolivägivalda. 8. klassi õpilastest 72%

¹²² Tulemused põhinevad üleriigilise rahuloluküsitluse 2018. aasta andmetel. Küsitlusi korraldab ja viib läbi SA Innove koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

¹²³ Esitatud on protsendid vastanutest, kes olid pigem nõus või täiesti nõus väitega „Kooliga seotud probleemide tõttu magan öösel sageli halvasti“. 4. klassil oli väide sõnastatud veidi teisti – „Koolimured ei lae mul tihti magama jääda“. Täiesti nõus oli väitega 13% 4. klassi, 17% 8. klassi ning 23% 11. klassi õpilastest.

¹²⁴ Esitatud on protsendid vastanutest, kes olid pigem nõus või täiesti nõus väitega „Muretsen õppimise pärast ka oma vabal ajal“. Täiesti nõus oli väitega 19% 4. klassi, 35% 8. klassi ning 40% 11. klassi õpilastest.

ning 11. klassi õpilastest 60% ei olnud rahulolu-uuringule eelnenud kahe nädala jooksul kordagi põhjuseta tundidest puudunud¹²⁵. Kolm või enam korda oli 8. klassi õpilastest puudunud 10% ning 11. klassi õpilastest – 14%.

- 17% küsitlusele vastanud 8. klassi õpilastest oli kogenud füüsilist vägivalda¹²⁶, 21% verbaalset vägivalda¹²⁷. Gümnaasiumides esines vägivalda kogemist harvem – verbaalse vägivalda kogemisele osutas 10% vastajatest ning füüsilise vägivalda kogemisele – 5%. Ootuspäraselt on end kiusatuna tundvad õpilased kooliga ka vähem rahul.

Haridustee katkestamine

- Väljalangevus üldhariduskoolide statsionaarsest õppest on väga madal – põhikooli 3. kooliastmes 0,3% alates 2016. aastast ning gümnaasiumi 1. õppeaastal 2018. aastal – 1%. Põhikooli 3. kooliastme väljalangevuse näitajale seatud eesmärk (<1%) on juba saavutatud. Senistest arengutest lähtuvalt on ootuspärane saavutada ka gümnaasiumi 1. õppeaasta väljalangevuse vähenemisele seatud eesmärk (<0,8%). Põhikoolist ja gümnaasiumist väljalangevuse vähendamine panustab madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaalu vähendamisse. Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal oli langenud 14,4%-lt 2007. aastal (kõige kõrgem tase aegreas) 10,8%-ni (2017. aastal), 2018. aasta näitaja on veidi tõusnud – 11,3%¹²⁸. Oluline märk on, et madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaal on tõusnud just eesti keelest erineva emakeelega noorte seas – eelmise aastaga võrreldes 8%-lt 12,2%-le.

Eesti keelest erineva emakeelega õpilased ja eesti keel teise keelena

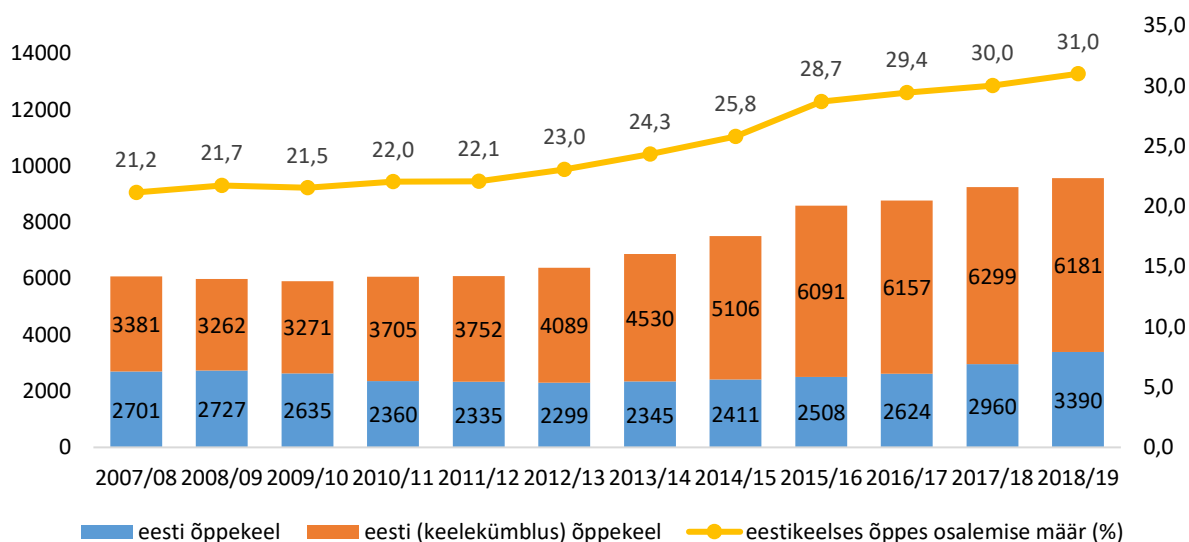
- Põhikooliõpilaste jagunemine õppekeelele on viimasel kümnel aastal püsinud võrdlemisi stabiilne. Eesti keeles (sh keelekümblusprogramm) õpib ca 80% õpilastest. Gümnaasiumiastmes õpib 99% õpilastest vähemalt 60% ainetest eesti keeles. Inglise keeles õppivate laste arv üldhariduses on kasvanud enam kui viis korda – kui 2007/08. õppeaastal oli inglise keeles õppijaid 161, siis 2018/19. õppeaastal juba 856. Inglise keeles saab 2018/19. õppeaastal õppida kokku kümnes koolis. Osaliselt või täielikult vene keeles on võimalik õppida 78-s koolis, sh neljas täiskasvanute gümnaasiumis.
- Põhihariduse statsionaarses õppes õpib peaaegu 31 000 eesti keelest erineva emakeelega õpilast. Neist ligi 6200 (20%) osaleb keelekümbluses, 3400 (11%) õpib eesti ja umbes 21 000 (68%) vene õppekeeles. Alates 2007. aastast on keelekümblusprogrammis osalejate arv pea kahekordistunud. 2018/19. õppeaastal õpib eesti keeles 2017/18. õppeaastaga võrreldes 14% enam eesti keelest erineva emakeelega õpilasi. (2017/18. õppeaastal õppis neid 2016/17. õppeaastaga võrreldes 13% enam ning 2016/17. õppeaastal 2015/16. õppeaastaga võrreldes – 5% enam.)

¹²⁵ Aasta varem tulemused vastavalt 74% ja 61%.

¹²⁶ Põhineb küsimustele, kas kahe viimase nädala jooksul on teised õpilased Sulle meelega haiget teinud (löönud, tõuganud jms); kas kahe viimase nädala jooksul on teised õpilased Sinu asju lõhkunud või Sinult midagi ära võtnud.

¹²⁷ Põhineb küsimustele, kas kahe viimase nädala jooksul on teised õpilased Sind internetis solvanud või ähvardanud; kas kahe viimase nädala jooksul on teised õpilased Sinuga norinud või Sind mõnitanud.

¹²⁸ Eurostati andmed (tabel t2020_40). Madala haridustasemega noorte osakaal leitakse Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal, mistõttu tuleks vaadata pigem trende kui üksikaastaid.

Joonis 30. Eesti keelest erineva emakeelega õpilased põhikooli eestikeelses õppes ja keelekümbelusprogrammis ning nende osatähtsus kõigist eesti keelest erineva õppekeelega põhikooli õpilastest Eesti üldhariduskoolides. Allikas: EHIS.

- Põhikooli lõpuks oskab 69,2% eesti keelest erineva emakeelega õpilastest eesti keelt vähemalt tasemel B1¹²⁹. See on veidi enam kui viimastel aastatel keskmiselt. Ainult vene õppekeeles põhikooli lõpetajate¹³⁰ hulgas on B1-tasemel eesti keelt oskajaid 61,4% (kui ka keelekümbelust arvestada, siis 63,5%). See tulemus on pisut parem kui varasematel aastatel. Siiski ei ole eesti keelest erineva emakeelega õpilaste eesti keele oskus põhikooli lõpus paranenud selles tempos, nagu algselt eeldati, ning indikaatori lõppeesmärgi saavutamine on seniste meetmetega vähe tõenäoline.
- EHISe andmetele tuginedes on põhikooli lõpu eesti keele eksami tulemus parem eelkõige neil, kelle keskmine hinne on üldiselt kõrgem, kuid eksami tulemus on seotud ka kooli üldise keeletasemega, näiteks sellega, milline on kooli õpetajate keeleoskus¹³¹. Klaas-Langi jt (2014)¹³² uuringu tulemused viitavad, et riigikeele õppes edukamad põhikooliastme koolid asuvad enamasti eestikeelses keskkonnas, koolis on teadvustatud riigikeeleõppe olulisus ning seal pakutakse eesti keele õppe võimalusi kohustuslikust õppekavast enam.
- Pärast gümnaasiumi eestikeelsele õppele üleminekut on gümnaasiumilõpetajate eesti keele oskus mõnevõrra paranenud. Esimesed gümnaasiumis vähemalt 60% õppes eesti keeles läbinud noored lõpetasid gümnaasiumi 2014. aastal. Kui siis jäi B2-keele taseme saavutamata 22%-l lõpetajatest, siis 2018. aasta lõpetajatest oli selliseid noori 19%. Kasvanud on ka nende noorte osakaal, kes sooritavad B2-taseme eksami kõrgel tasemel (üle 75 punkti) ja võiksid teha gümnaasiumi lõpus C1-taseme eksami – viimastel aastatel on neid peaaegu 2/3 kõigist neist, kes tegid eesti keel teise keelena riigieksami¹³³. Praegu saab gümnaasiumi lõpus teha vaid B2-taseme eksami. (Vt Joonis 31). Lõimumismonitooring¹³⁴ näitas, et aasta-aastalt on teistest rahvustest inimeste hoiakud kümme aastat tagasi – 2007. aastal – alanud gümnaasiumide eestikeelsele aineõppele ülemineku suhtes soosivamaks muutunud. 78% neist usub, et eestikeelne aineõpe suurendab vene koolide lõpetajate konkurentsivõimet tööturul. 2011. aasta hinnangutega võrreldes on muutus märkimisväärne, sest tollal oli selle väite pooldajaid 53%.

¹²⁹ Kuna järjepidevalt on kasvanud nii keelekümbeluses kui ka eesti õppekeeles õppivate mitte-eesti emakeelega õpilaste arv, kellest osa teevad eesti keele kui esimese keele eksami, arvutati 2015. aastast eesti keele oskuse tase kõigi mitte-eesti emakeelega õpilaste hulgas.

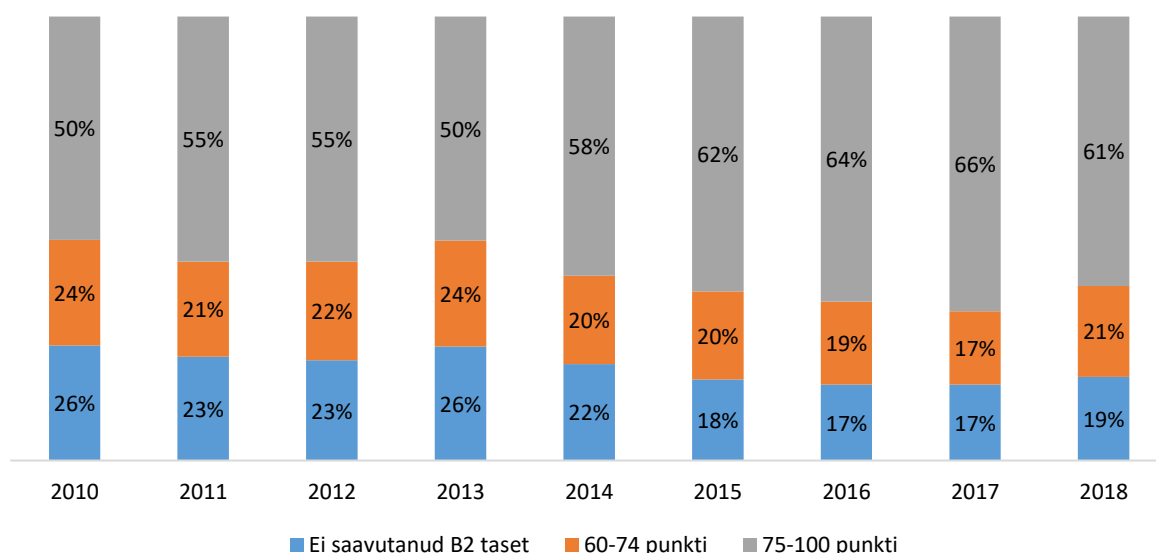
¹³⁰ St põhikooli lõpetajate hulgas, kes teevad B1-tasemeeksamiga ühildatud eesti keele kui teise keele põhikooli lõpuksami.

¹³¹ HTM (2016). Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskus. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/hmin_b1_keelee_tase.pdf

¹³² Klaas-Lang, B. ja Praakli, K. (2014). Arvamusi ja hinnanguid riigikeele õppe korraldamise kohta vene õppekeelega koolides – uuringu lõpparuanne. Tartu.

¹³³ Vähemalt 75% punktidest saanud isikud on hinnanguliselt võimelised sooritama ühe võrra kõrgemal tasemel keeleksami.

¹³⁴ Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017. vt <http://www.kul.ee/et/EIM2017>

Joonis 31. Eesti keele kui teise keele riigieksami tulemused – gümnaasiumi statsionaarse õppe lõpetajad 2010.–2016. aastal.

Allikas: EHIS.

- Viimane lõimumismonitooring (2017), näitas, et enamik (77%) Eestis elavatest inimestest on veendunud, et osaline eestikeelne õpe peaks venekeelsetes õppeasutustes algama juba lasteaias, sest see tagab noortele parema keeleoskuse, suurema valikuvõimaluse hariduse omandamisel ja tugeva konkurentsivõime hilisemas elus. Kaks kolmandikku (67%) Eesti elanikest pooldab varianti, et ühes rühmas või klassis õpivad koos eri rahvusest või erinevat emakeelt kõnelevad lapsed, 76% teistest rahvustest elanikest arvavad, et eestikeelne aineõpe peaks algama oluliselt varem kui gümnaasiumis.

2.7.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Üldharidusõppe kvaliteedi tagamine

Meetme eesmärk: Üldharidusõppe sisu ja maht on viidud vastavusse riiklike õppekavade eesmärkide ja õpitulemustega, sh üldpädevustega, ning vastavalt on muudetud ka hindamispõhimõtteid.

Mõõdik	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Meede 1. Üldharidusõppe kvaliteedi tagamine								
Huvitava Kooli tegevustesse kaasatud üldhariduskoolide osakaal (%)	18	32	42	70	61	80	80	80
Turvalisuse ja väärtuskeskseid programme rakendanud päevase õppega koolide osakaal (%)	35	42	62	65	60	75	85	85
Turvalisuse ja väärtuskeskseid programme rakendanud koolieelsete lasteasutuste osakaal (%)	67	81	84	80	80,9	90	95	95

Huvitava Kooli tegevustesse kaasatud üldhariduskoolide osakaal on sihttasemes toodust madalam. 2018. a lõpu seisuga on algatusega liitunud 291 kooli, s.o 61% Eesti üldhariduskoolidest. Algatus hõlmab kõiki maakondi, laienenud on koolide vahel kogemuste jagamise hea tava. Indikaator ei täitunud, sest suurema hulga koolide kaasamiseks ei olnud piisavalt ressursse. Kommunikatsioonitegevuste terviklikuks korraldamiseks on sõlmitud leping Tartu Ülikooli haridusuuenduskeskusega. Algatuse raames võeti seoses turvalisuse tagamisega fookusesse kooli

vaimse keskkonna kujundamine. Sellega on aastatel 2016–2018 hõlmatud kõik õpikeskkonna kujundamise kolm komponenti. Aastatel 2014–2018 huvigrupidelt kogutud ootused anti sisendina üle haridus- ja teadusstrateegia 2035 sidususe ja heaolu ekspertgruppidele.

Olulisemad tegevused

- Ettevalmistused kõikide õppeainete õpitulemuste, üldpädevuste ja läbivate teemade, õppekorralduse ja hindamise nüüdisajastamiseks riiklikes õppekavades.
- Digitaalsete õppematerjalide ja e-hindamisvahendite hankimine koostöös digipöörde programmiga.
- 2018. aastal viidi esmakordselt läbi tasemetöö õpilaste digipädevuste hindamiseks.
- Alustati õpilaste teadushuvi toetamise mehhanismide ajakohastamist, jätkati teaduskooli ja õpilaskadeemia, erinevate konkursside ja olümpiaadide korraldamise toetamist.
- Viidi läbi rahvusvahelised uuringud – PISA ja TALIS 2018. Tulemuste analüüsimisega veel tegeldakse.
- Esamakordselt kehtestati HTM määrusega viis koolivaheaega, mis aitab laste ja noorte koormust ühtlasemalt ja mõistlikumalt jaotada. Lisavaheaeg pikendab talvise lisapuhkuse arvelt õppeaastat umbes nädala võrra. Koolipidajale jääb võimalus direktori ettepanekul ja hoolekogu nõusolekul kehtestada vaheajad oma äranägemise järgi.
- 2018. aasta sügisel valmis uuring Eesti üldhariduskoolides kasutatavatest hindamispraktikatest ning hindamissüsteemi valikut mõjutavatest teguritest.
- Kirjeldatud on ainekavade nüüdisajastamise põhimõtteid, mis lähtuvad vajadusest kujundada tulevikus õpilastes senisest rohkem 21. sajandi oskusi ja toetavad lõimitud õppe korraldamist.
- Koostöös Riigikantselei strateegilise kommunikatsiooni osakonnaga ja Tartu Ülikooliga alustati meediakirjaoskuse kujundamise strateegiliste lähtekohtade väljatöötamist ja meediaõpetuse valikainekava koostamist.
- Valmis analüüs üldpädevuste ja õppekorralduse aluste võrdlemiseks põhikooli riiklikus õppekavas ja lihtsustud riiklikus õppekavas. Analüüs on üks kahe riikliku õppekava sidustamise aluseid.
- Koostati põhikooli riikliku õppekava I kooliastme ja alushariduse riikliku õppekava sidususe analüüs. Analüüs on üks nende õppekavade ajakohastamise aluseid.
- Koostati riiklike õppekavade üldosades sätestatud õppekorralduse ja hindamise ajakohastamise lähteülesanne.
- Töötati välja liikumisprogrammi õppekorraldust puudutav osa. Koostati põhikooli ja gümnaasiumi ainekavade muutmise ettepanekud. Jõustus Vabariigi Valitsuse 06.01.2001 määruse nr 1 lisa 8, muudatus ujumise algõpetuse nüüdisajastamiseks.
- Toetati Liikuma Kutsuva Kooli programmi võrgustiku laienemist koolides: 2018. aasta lõpuks 48 kooli, juurdekasv 2017. aastaga võrreldes 31 kooli.
- Alustati juhendmaterjali koostamist koolidele mujal õpitu ja omandatu arvestamiseks formaalõppes (nn VÕTA põhimõtete rakendamine üldhariduses).
- Valmis juhendmaterjal tarbijahariduse käsitlemiseks põhikoolis.
- Valmis juhendmaterjal demokraatiapädevuste kujundamiseks põhikoolis.
- 2018. a loodi kantseri käskkirjaga töörühm kiusamisvaba haridustee strateegiliseks ja paremaks kujundamiseks. Töörühma kuuluvad lisaks Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajatele kiusamisvaba haridustee liikumise liikmed, Sotsiaalministeeriumi ja Siseministeeriumi esindaja. Endiselt on prioriteediks venekeelsetesse haridusasutustesse laienemise võimekuse arendamine ja programmide leviku parandamine, muuhulgas kutseõppeasutustesse. 2018. aastal jätkati eraldistega, et tagada programmide arendustegevused, sh mõju-uuringud, kättesaadavus ning seeläbi ka madalam hind vahetule kasutajatele ehk haridusasutustele.
- Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast tulenevalt on alushariduses fookusesse tõstetud väärtuskasvatus ja laste sotsiaalsed oskused. 2017/2018. õa-ks on metoodikaga „Kiusamisest vaba lasteaed“ liitunud 458 (75%) ja tervist edendavate lasteaedade võrgustikuga 260 (40%) lasteaeda. Lasteaedades kasutatakse väärtuspõhiseid metoodikaid ja programme laste suhtlemis- ja sotsiaalsete oskuste toetamiseks. Lasteaiaid kasutavad veebipõhiseid keskkondi ja juhendmaterjale kiusamisest vaba metoodika ja väärtuskasvatuse toetamiseks.

Õnnestumisteks võib pidada kiusamisvaba haridustee kontseptsiooni kinnitamist ja valdkonna partneritest koalitsiooni moodustamist. Koolide huvi KiVa programmiga liituda on suur. 2019. aasta märtsi seisuga on 22 uut kooli valmis programmi süsteemselt ja järjepidevalt kasutama. Samuti on hästi käivitunud Liikuma Kutsuva Kooli võrgustik, kuhu 2019. a alguse seisuga kuulub üle Eesti 78 üldhariduskooli.

Rohkem tähelepanu on vaja pöörata nüüdisaegse õpikäsituse rakendamise toetamisele vene õppekeelega koolides ja mõjutada neid koostööle kooli ümbritsevate kogukondadega.

Meetme 1 lõplik eelarve 2018. aastal oli u 8,65 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 8,18 miljonit eurot.

Meede 2: Võrdsete võimaluste tagamine ja väljalangevuse vähendamine üldhariduses

Meetme eesmärk: õppekorralduses arvestatakse õpilaste individuaalseid arenguvajadusi.

Mõõdik	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Meede 2. Võrdsete võimaluste tagamine üldhariduses								
4-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal alushariduses, sh põhikoolis õppivad 6-aastased (%)	91,9	92,6	selgub 2019	95	selgub 2020	95	95	95
Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt vähemalt tasemel B1 (%)	67,5	68,7	65,7	78	69,2	82	90	90
Eesti keele teise keelena põhikooli lõpueksami ja gümnaasiumi riigieksami keskmine sooritustulemus (Pk/G)	67/73	69/73	67/75	71/74	69/76	73/74	75/75	75/75
Tipptasemel oskustega (PISA 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal eesti keelest erineva õppekeelega koolis, võrreldes eestikeelse kooliga:								
Loodusteadused: eesti keelest erineva õppekeelega kool/ eestikeelne kool	5,8/15,7	-	-	9,0/18,0	selgub 2019 lõpus	-	-	määratakse 2019
Lugemisoskus: eesti keelest erineva õppekeelega kool/ eestikeelne kool	5,4/12,5	-	-	4,4/13,7	selgub 2019 lõpus	-	-	määratakse 2019
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste eesti emakeele ja eesti keelest erineva emakeelega noorte osakaalu (%) erinevus: eesti emakeelega / eesti keelest erineva emakeelega	11,8/8,1	11,3/9,5	11,6/8,0	erinevust ei ole	11,2/12,2	erinevust ei ole	erinevust ei ole	erinevust ei ole

Juba eelmise aastal (2017) võeti suund eesti keele kui teise keele õppe käsitlemisele laiemalt ning keelekümbeluse kõrval asutakse teadlikumalt toetama ka teisi keeleõppe võimalusi. Katsetame uute lähenemistega, tõendus põhiste uudsete keeleõppevõimaluste väljatöötamine on mh RITA programmist rahastatava suuremahulise rakendusliku rändeuuringu (2018–2020) üks eesmärgi. Põhikoolilõpetajate eesti keele kui teise oskuse indikaatori täitmine on vähe tõenäoline.

Olulisemad tegevused

- Alustati uute lähenemiste katsetamisega eesti keele kui teise keele õppe parendamisel.
- Toetati rahvusvahelise hariduse pakkumist ja Euroopa Kooli arendust ning uussisserändajate õpet tavakoolides.
- Toetati koole 2018. aastal jõustunud PGS muudatuste rakendamisel, et saavutada kaasava hariduse põhimõtete veelgi ulatuslikum levik.
- Koostati lapsehoiu ja alushariduse kontseptsioon, tegevusega jätkatakse 2019. aastal. Eesmärgiks on vastu võtta uus alushariduse seadus, mis muudaks lapse alushariduse korralduse süsteemi sidusamaks ja paindlikumaks.
- Pilootprojekti „Professionaalne eestikeelne õpetaja vene õppekeele rühmas“ rakendamiseks eraldati riiklik toetus perioodiks september 2018–märts 2019 53 eestikeelse õpetaja tööjõukuludeks, õppevahenditeks ja täienduskoolituseks 11-s Ida-Virumaa ja 10-s Tallinna lasteaias. Pilootprojekti eesmärkideks on laste eesti keele oskuse ja õpetajate professionaalsuse toetamine eesti keele õpetamisel. Projektis osalenud lapsed omandavad lasteaia lõpetamisel eesti keele oskuse, mis on põhihariduse omandamise lähtealus.
- Koostöös Eesti Keele Instituudiga alustati keeleoskustasemete kirjelduste uuendamist.
- Koostöös digiprogrammiga valmistati ette eesti keel teise keelena õppevara hange.
- 2017. aastal töötati välja +1 õpetaja programmi põhimõtted. Programmi raames on võimalik asuda tööle Ida-Virumaa koolis täiendava õpetajana, kelle põhiülesanne on õpilaste eesti keele oskuse parendamine. 2019. aasta alguses avalikustati pilootuuringu aruanne¹³⁵, mille tulemuste kohaselt on huvi +1 õpetaja programmi vastu koolidel olemas. Pilootuuringus osalenud koole kaasati ka vahetult programmi ettevalmistamisse ning tänu sellele on kinnistumas positiivne hoiak ja motivatsioon ka edaspidi programmi arendamise ja juurutamise tegevustes osaleda.
- Eesti keele kui teise keele õpetamise tegevuskava arendamiseks alushariduses kaardistati valdkonna õppematerjal, täienduskoolitus ja takistused eesti keele kui teise keele õpetamisel. Analüüsi tulemuste põhjal olid eesti keele koolitused ja nõustamine võimaldatud keelekümbelusprogrammiga liitunud lasteadeadele. Samas eesti keele kui teise keele õpetajate ning eesti ja muu õppekeele lasteadeade õpetajate koolitusvajadused eesti keele kui teise keele valdkonnas olid katmata. Analüüsi tulemusena koostati ettepanekud ja tegevuskava eesti keele kui teise keele õppematerjali ja täienduskoolituse võimaldamiseks.
- Tallinna Ülikooli ja Vaasa Ülikooli koostöös on välja arendatud rahvusvaheline moodul keelekümbeluse õppe tõhustamiseks ülikoolides. Täienduskoolitus on kavandatud teemal „Keelekümbelus muu õppekeele ja eesti keele kui teise keele tugiõpet võimaldavatele rühmadele“. Briti Nõukogu programmi raames toetati Ida-Virumaa lasteadeade eesti keele kui teise keele õpet ja võrgustikutööd, mille raames toimus märtsis 2018 konverents laste koolivalmiduse ja eesti keele õppe toetamiseks.
- Eesti keele õppe taseme parendamiseks vene õppekeele koolides jätkati keelekümbelusprogrammi tegevustega. Õpetajatele pakutakse meetodilist tuge ja täienduskoolitusi ning lisatasu. Toimib Eesti-sisene õpilasvahetuse programm. Kõik koolid, kus asub õppima uussisserändajaid, sh rahvusvahelise kaitse saajaid ja taotlejaid, saavad SA Innove keelekümbeluskeskusest ja piirkonna Rajaleidja keskusest vajaduspõhist tuge.
- Meetmest toetati IBO õppekavade rakendamist ja Tallinna Euroopa Kooli arengut. Rahvusvahelise üldhariduse võimalused, tunnustatud õppekavade rakendamine ja kvaliteet aitavad oluliselt kaasa välisriikide ja Eesti diplomaatide roteerimisele ning välisekspertide töötamisele Eestis.
- Toetati õppisportlaste spordikoolituse läbimist ja üldhariduse omandamist ning tippisportlaste kutse- ja kõrghariduse ning treenerikutse omandamist.

¹³⁵ Rootamm-Valter, J. (2019). +1 eesti keele õpetaja vajadusuuring Ida-Virumaa koolides, pilootuuringu aruanne. Narva Kolledž. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/1_opetaja_pilootuuring.pdf

- Jõustunud PGS-i muudatused võimaldavad kooli tüübist ja omandivormist sõltumata pakkuda kõigile haridusliku erivajadusega õpilastele operatiivselt sobivat tuge. Esmast toevajadust hindab ja seda osutab kool. Kool tagab õpilasele täiendava pedagoogilise juhendamise, tugispetsialistide toe ning vajadusel õpiabi korraldamise individuaalselt või rühmas. Spetsiifilist õppekorraldust ja mahukamaid tugiteenuseid vajavate õpilaste vajadusi hindavad nõustamismeeskonnad, kuhu kuuluvad erinevate valdkondade spetsialistid. Koolil on õigus õppetöö läbiviimist vastavalt õpilase vajadustele kohandada. Selleks suurendatakse kohalike omavalitsuste ja eraüldhariduskoolide pidajate rahalist toetust.

Õnnestumised

Hästi toimib ja jätkuvalt laieneb keelekümblusprogramm, kuid huvi selle vastu oleks suuremgi. Peamiseks probleemiks on sobivate õpetajate puudus ennekõike Ida-Virumaal. Toimib Eesti-sisene õpilasvahetuse programm. Suuremate tagasilöökideta on läinud uussisserändajate, sh rahvusvahelise kaitse saajate ja taotlejate haridustee alustamine.

Tähelepanu vajab

Jätkuvalt vajab tähelepanu eesti keele kui teise keele õpe nii alushariduses kui põhikoolis. Tuleb kaaluda, kas luua koolipidajatele võimalus tellida kooli keeleõppe metoodika audit koos sellele järgneva nõustamisega. Analüüsida tuleb metoodikakeskuste senist tööd ning levitada koolilt koolile õppimise kogemusi.

Meetme 2 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli u 6,36 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 6,01 miljonit eurot.

Meede 3: Ligipääsu tagamine üldharidusele

Meetme eesmärk: luua tingimused koolikohustuse täitmiseks, tagada ligipääs üldharidusele ja vähendada väljalangevust ja õppetöö katkestamist.

Mõõdik	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik			
Meede 3. Ligipääsu tagamine üldharidusele								
Põhikoolist väljalangevus statsionaarse õppe kolmandas kooliastmes (%): kokku/poisid/tüdrukud	0,5/ 0,7/ 0,3	0,3/ 0,4/ 0,3	0,3/ 0,4/ 0,3	hoida taset	0,3/ 0,3/ 0,2	hoida taset	hoid a taset	hoid a taset
Õppetöö katkestajate määr gümnaasiumis (väljalangevus gümnn 1. õppeaastal) (%)	0,9	0,9	0,8	<0,9	1%	<1	<1	<1

Väljalangevus üldharidusest on väga madal, millel on erinevad põhjused: õppekavaarendus, õpetajakoolitus ning seeläbi muutuva õpikäsituse rakendamine, mis keskendub iga õpilase isiksusele, huvidele ja potentsiaalile. Õpilaste eripäraga arvestamine aitab õpetajatel leida sobivad metoodikad ning toetada iga õppijat.

Olulisemad tegevused

- Toetati kohalike omavalitsuste, riigi üldhariduskoolide ja erakoolide õpilaste toitlustamiskulusid kehtestatud piirmäära ulatuses.
- Riigi üldhariduskoolide õpilastele kompenseeriti sõit kodu ja kooli vahel ning toetati majutuskulude hüvitamist (ainult riigigümnaasiumide puhul). Lisaks sellele toetati kohalikke omavalitsusi ja erakoole õpilaskoduteenuse pakkumisel.
- Meetmest rahastati ka riigi üldhariduskoolide kogueelarve (v.a õpetajate ja koolijuhtide tööjõukulud ning täienduskoolituse kulud). Munitsipaal- ja erakoolidele eraldatava haridustoetusega tagas riik olulised vahendid kvaliteetse üldhariduse kindlustamiseks, eelkõige luues riiklike õppekavade rakendamise eeltingimused. Haridustoetusse kuulub

üldharidusprogrammi mõistes õppevaratoetus, mis toetab õpetajat ja õppijat mitmekesise ja sisuka õpikeskkonna loomisel ning õppe diferentseerimisel vastavalt õppija vajadustele.

Meetme 3 kinnitatud lõplik eelarve 2018. aastal oli u 92,4 miljonit eurot, sh kohalikele omavalitsustele antav haridustoetus, mis kajastub riigieelarves Vabariigi Valitsuse hariduse toetusfondi koosseisus. Tekkepõhised kulud moodustasid u 92,7 miljonit eurot.

2.7.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programmi esimese meetme elluviimise tulemusel suurenes haridusasutuste avatus ja valmisolek koostööks – ühiskonna ja kogukonna ootusi teadvustatakse üha enam ning rakendatakse erinevaid meetmeid, et tagada õpilastele sotsiaal-emotsionaalselt, vaimselt ja füüsiliselt turvaline õpikeskkond. Õpilaste heaolu ja õpikäsituse muutumine koolides on saanud palju tähelepanu, mh seetõttu, et neid on hakatud süsteemse(ma)lt hindama.

Teise meetme hindamine näitab, et seni rakendatud tegevused ei vii meid lähemale seatud eesmärkide saavutamisele põhikoolis ning vaja on süsteemsemat ning mitmekesisemat lähenemist eesti keele kui teise keele õppele. Probleemi tuleb teadvustada koolipidajatele ning leida ühiselt lahendusi. Suur osa eestimaalasi toetab varast eesti keeles õpet ja mitmekultuurilist klassiruumi. Vajalikud on täiendavad sammud, et tagada eakohane keeleõpe kõikidele lastele.

Üks peamisi tegevusi oli selgitada sihtgruppidele 2018. aastal jõustunud PGS-i muudatusi õpilaste toetamisel, et igal õpilasel oleks võimetekohane ligipääs haridusele. Selle tegevuse tulemusi saame hakata hindama lähiaastatel.

2.8. Kõrgharidusprogramm

Programmi eesmärk: Igale motiveeritud ja võimekale üliõpilaskandidaadile on tagatud ligipääs kvaliteetsele, paindlikule ja mitmekesiste valikutega ning tööturu vajadusi arvestavale kõrgharidusele.

Programm aitab kaasa järgmiste **EÕS eesmärkide täitmisele:** muutunud õpikäsitus (eesmärk 1), elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus (eesmärk 2), digipööre elukestvas õppes (eesmärk 4); võrdsed võimaluse elukestvaks õppeks ja õppes osaluse kasv (eesmärk 5).

Kõrgharidusprogramm toetab **Euroopa 2020 ja Eesti 2020** eesmärgi täitmist, et vähemalt 40% 30–34-aastastest inimestest oleks omandanud kolmanda taseme hariduse. Seesama näitaja on ka HTMi kõrgharidusprogrammi indikaator.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tegelik	sihttase		
Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal earühmas (%). Eurostat	45,3	45,4	48,4	>40	47,6	>40	>40	>40

Olulisemad muutused ja trendid

- **Üliõpilaskond muutub kiiresti:** üliõpilaste arvu kahanemine on küll pidurdumas, kuid muutumas on üliõpilase profiil – Eesti üliõpilane on rahvusvahelises võrdluses keskmisest vanem (ka Eesti kontekstis on kümne aastaga kasvanud üliõpilase keskmine vanus 25 aastalt 27-le) ja samas kui tasuta õppivate üliõpilaste osakaal on 10 aastaga kasvanud ligi 50%-lt 80%-le, on enamik üliõpilastest aktiivselt tööl (2016. a töötas õpingute ajal regulaarselt 53% üliõpilastest). Vähenemas on sooline lõhe tudengkonnas ja kasvanud kõrgharidusega meeste osakaal. Samuti on muutunud valdkondade tasakaal: kasvab IKT valdkond, kõige kiiremini on kahanenud erinevate sotsiaalteaduste lõpetanute arv.
- **IKT valdkonnas on kasvanud** nii vastuvõetute, üliõpilaste kui lõpetanute arv. 2018/2019. õa-l õpib IKT valdkonna erialadel enam kui kolmandiku võrra rohkem üliõpilasi kui kümme aastat tagasi. Eriti silmatorkav on IKT valdkonna kasv magistriõppe tasemel – seda nii õppijate kui lõpetajate osas. 2017/2018. õa-l oli IKT valdkonnas ligi 40% võrra rohkem lõpetanuid kui kümme aastat varem.
- **Rahvusvahelistumine Eesti kõrghariduses kasvab** jätkuvalt ja on 2020. a-ks seatud eesmärgile lähedal, 2018/2019. õa-l on välisüliõpilaste osakaal keskmiselt 11% ja suure tõenäosusega kasv jätkub, kuna vastuvõetute seas oli välisüliõpilasi 13% (doktoriõppes koguni 37%). Rahvusvahelise taustaga üliõpilased Eesti kõrgkoolides rikastavad Eesti kõrgharidust, lisaks panustab osa neist Eesti tööturul. See osa kasvab järjest, 2017. aastal Eestis kõrghariduse lõpetanutest jäi Eestisse tööle umbes neljandik.
Rahvusvahelistumise eesmärgi täitmise tempo on teiselt poolt kaasa toonud elavneva ühiskondliku diskussiooni rahvusvahelistumise ja eestikeelse õppe tasakaalu teemal ning mure eestikeelse kõrghariduse arengu ning püsimise pärast (eelkõige kõrghariduse II astmel).
- Eesti kõrghariduse suuremateks väljakutseteks on jätkuv **üliõpilaste katkestamine**, eriti õpingute esimesel aastal, mille jooksul katkestas õpingud keskmiselt rohkem kui viiendik kõrgharidusõpinguid alustanutest. Viimase viie aasta võrdluses on katkestamine küll mõnevõrra vähenenud nii tervikuna (2018. a oli katkestamiste osakaal 13,6%, 2014. a – 15,4%) kui ka esimesel aastal (2018. a – 21,6%; 2014. a – 23%), kuid näitajad on jätkuvalt muret tekitavalt kõrged.
- 2017. aastal läbiviidud vilistlasuuring ning 2016. aasta EUROSTUDENT VI küsitlus kinnitasid, et üliõpilased ja lõpetanud **on Eesti kõrgharidusega üldiselt rahul**. Probleeme on praktika ja õppetöö korraldusega ning kuigi Eesti tööturul osalemiseks peetakse oma ettevalmistust heaks, tunneb rahvusvahelise tööturu jaoks end kindlalt vaid kolmandik üliõpilastest (EUROSTUDENT VI). Siiski **paistavad Eesti üliõpilased rahvusvaheliselt silma sellega, et**

rohkem töötatakse õpitud erialaga seotud ametikohal. Viimane asjaolu viitab pigem positiivsele trendile: võimalusele õpitut vahetult rakendada ning lähtuvalt tööst ka õpinguid suunata.

Üliõpilaskonna kiire muutumine

- 2018. aastal oli Eestis 41%-l 25–64-aastastest ja 44%-l 25–34-aastastest inimestest kõrgharidus (EL keskmised¹³⁶ vastavalt 32% ja 40%).¹³⁷ Kui vaadata kõrgharidusega 30–34-aastasi, mis on ka üks Euroopa Komisjoni seiratavaid võtmeindikaatoreid, siis 2018. aastal on Eesti selles vanuserühmas **kolmanda haridustasemega inimeste osakaalu** poolest **47,6%-ga** üle nii Euroopa keskmisest näitajast (2018 – 40,5%)¹³⁸ kui ka 2020. aastaks seatud sihist – 40%. Siiski tuleb 2018. aasta näitaja puhul tunnistada, et eelneva aastaga võrreldes on kõrgharidusega inimeste osakaal Eesti elanikkonnas vähenenud ja seda just meeste arvelt.

Tabel 11. Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal vanuserühmas (%) 2007–2018.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal earühmas	33,5	34,4	36,3	40,2	40,2	39,5	42,5	43,2	45,3	45,4	48,4	47,6
naised	42,9	40,1	43,2	48,6	50,4	51,3	53,7	54,2	56,7	52,4	55,6	56,7
mehed	24,4	29,0	29,6	32,2	30,6	28,3	31,8	32,8	34,5	38,8	41,6	39,1

Allikas: EUROSTAT.

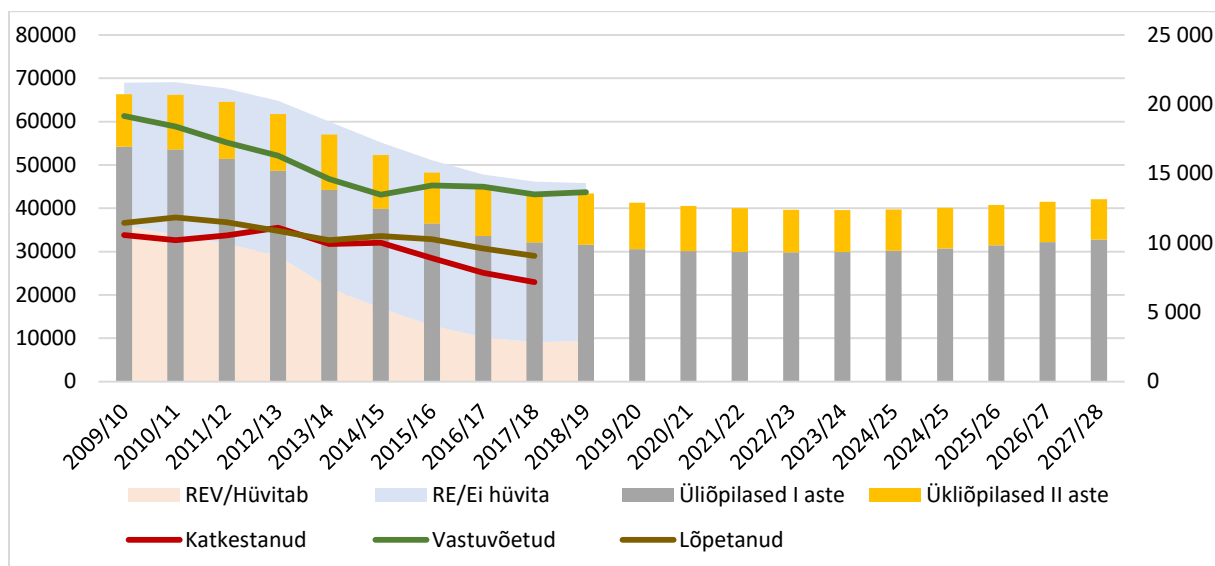
Märkus: Aluseks on ETU andmed, mis on valimipõhised ning kõiguvad üksikute aastate lõikes sel määral, et nende alusel on pigem põhjendatud hinnangute andmine pikemaajalistele trendidele.

- 2018/2019. õa-l õpib Eesti õppeasutustes kõrghariduse tasemel 45 815 üliõpilast 20-s õppeasutuses. Üliõpilaste arv tervikuna on viimasel kümnel aastal pidevalt vähenenud (vt Joonis 32). Nii arvuliselt kui ka suhtarvuna on langus kõige suurem olnud kõrghariduse esimesel astmel, kuid arvestades demograafilist olukorda, ei jätku see langus järgnevatel aastatel kindlasti samas tempos. Kõrghariduse II astmel on aga üliõpilaste arv stabiliseerumas, langus on pöördumas pigem kasvuks (nt 2018/2019. õa-l on magistriõppes õppijaid 250 võrra rohkem kui eelneval õppeaastal).
- Vaadates aga riigieelarvelistel kohtadel õppivaid üliõpilasi, siis nende arv on perioodil 2008/2009–2018/2019 kasvanud kokku u 15% ning avalik-õiguslikes ülikoolides ja riigirakenduskõrgkoolides – 21%.

¹³⁶ Euroopa Liidu keskmine on arvatud EL 28 liikmesriigi (sh Ühendkuningriigid) andmete põhjal.

¹³⁷ See näitaja kajastab rahvusvaheliselt kasutusel olevat kolmanda haridustaseme mõistet, mis Eesti puhul sisaldab ka keskharidusjärgset keskeriharidust. Allikas: OECD EAG 2018, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>, tabelid A1.2 ja A1.3.

¹³⁸ Education and Training Monitor 2017, https://ec.europa.eu/education/et-monitor-2017_et

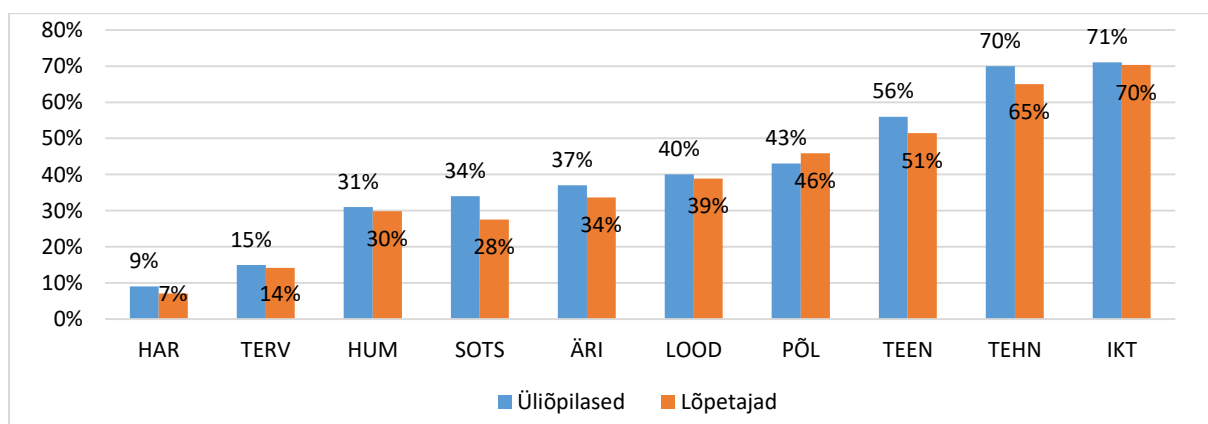

Joonis 32. Üliõpilaste, sh riigieelarvelistel (RE/Ei hüvita) ja riigieelarvevälistel (REV/Hüvita) õppekohtadel õppijate (vasak telg) ning katkestanute, vastuvõetute ja lõpetanute arvud (parem telg) õppeaastatel 2009/10–2018/19 ja prognoos* kuni 2027/28. õppeaastani.

Allikas: EHIS, SA.

Märkus: *prognoosi aluseks on võetud Statistikaameti rahvastiku prognoosi 2014+ variant 1 ning lähtutud üliõpilaste vanuselise koosseisust 01.01.2018 eeldusel, et vanuseline koosseis olulisel määral ei muutu.

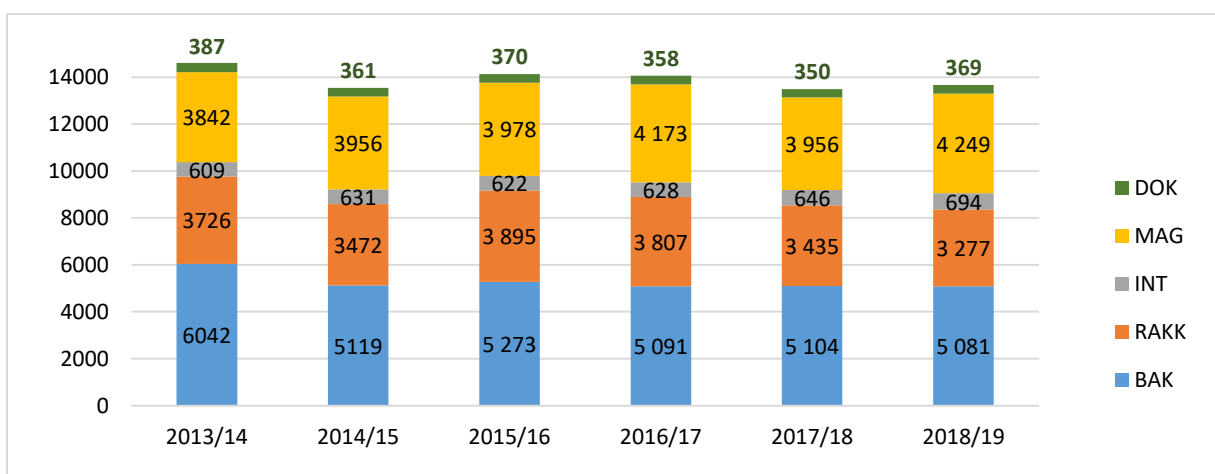
- Eesti üliõpilaskonnas tervikuna on naisüliõpilaste osakaal viimasel kümnel aastal olnud vahemikus 58–62% (2018/2019. õa-l kokku 59%, I astmel – 58%; II astmel – 63% ja doktorantuuris – 56%). Võrreldes nt 20–34-aastaste üldise jaotusega elanikkonnas (meeste osakaal 52%), on **mehed kõrghariduses alaesindatud**. Haridustee pikenedes sooline lõhe hariduses meeste kahjuks süveneb, see avaldub veelgi teravamalt lõpetajaid vaadates – kuna meeste väljalangevus kõrgharidusest on suurem kui naistel, on kõrghariduse lõpetanud meeste osakaal langenud pea kolmandikule.¹³⁹
- Soolised lõhed on iseloomulikud just **teatud valdkondadele** – traditsiooniliselt on naised ülekaalus hariduse ning tervise ja heaolu valdkondades (naisüliõpilaste osakaalud üliõpilaskonnast vastavalt 91% ja 85%, vt ka Joonis 33). Meeste tuntav ülekaal valitseb aga IKT ning tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna erialadel. Samas on naiste osakaal IKT valdkonnas hakanud suurenema, 2018/2019. õa-l õppis IKT erialadel ligi 1300 naistudengit (29% valdkonna üliõpilastest), seda on märkimisväärselt rohkem kui 2008/2009. õa-l, kui IKT-d õppis ligi 800 naisüliõpilast (23% valdkonna üliõpilastest).

¹³⁹ Vaadates keskhariiduse omandanute jätkamist kõrghariduses perioodil 2006–2017, oli nende seas mehi keskmiselt 48% ja naisi 52%, samal perioodil lõpetanute seas on mehi keskmiselt 34% ja naisi 66%. Vt ka Kreegipuu, T., Jaggo, I. (2018). Õpingutega jätkamine pärast üldkeskhariidust. Tartu HTM 2018, https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/aa_keskhariiduse_jatk_tiiu_kreegipuu_002.pdf

Joonis 33. Meeste osakaal üliõpilaste ja lõpetajate seas 2017/2018. õa-l valdkondade kaupa.
Allikas: EHIS.

- 2018/2019. õa-l võeti Eesti 20 kõrgkoolis kokku vastu 13 670 üliõpilast. Võrreldes eelneva, 2017/2018. õa-ga on seda 179 isiku e 1,3% võrra rohkem, üldiselt on viimasel viiel-kuuel aastal vastuvõetute arv siiski pigem kõikuv kui kasvav. Selget kasvutrendi võib aga märgata **II õppeastmel – magistriõppes on 2018/2019. õa-l vastuvõetuid 7% võrra rohkem** kui eelneval õppeaastal (2017/2018) ning võrreldes 2013/2014. õa-ga lausa 10% võrra enam (vt Joonis 34). Ka kümme aastat tagasi, 2008/2009. õa-l, oli vastuvõtt magistritasemel kokku ligi 10% väiksem kui 2018/2019. õa-l, seejuures on vastuvõtuarvud magistritasemel kõige enam kasvanud äriduse, halduse ja õiguse, hariduse ning humanitaaria ja kunstide valdkonnas (vastavalt 11%, 10% ja 9%). Kõige enam on kahanenud aga tehnika, tootmise ja ehituse magistritaseme vastuvõtud – 2018/2019. õa-l võeti valdkonna magistritasemele õppima 18% vähem üliõpilasi (645 õliõpilast vähem), samuti on vähenenud vastuvõtt magistritasemele teeninduse ja põllumajanduse valdkondades.

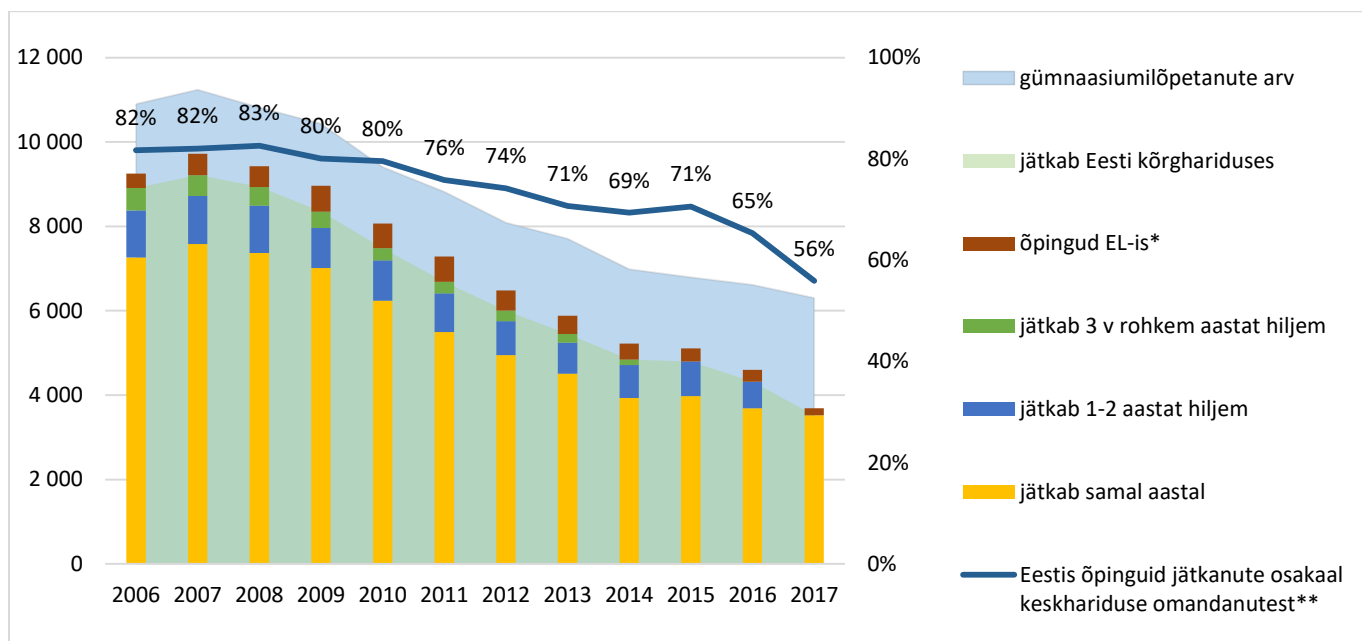

Joonis 34. Vastuvõetute arvud kõrghariduses õppeastmete kaupa.
Allikas: EHIS.

- Märkimisväärselt on suurenenud **30-aastaste ja vanemate sisseastujate osakaal**: kümne aasta eest oli neid 14%, nüüd on vähemalt 30-aastasi juba ligi veerand kõigist sisseastujatest (24%). Seega väheneb üliõpilaskond rohkem just nooremate õppijate arvelt ja seda mitte üksnes demograafilistel põhjustel. Kui 2008. aastal jätkas gümnaasiumi statsionaarse õppe lõpetanutest samal aastal Eestis kõrgharidusõpinguid 68%, siis 2018. aastal – 57%. Võrreldes varasemate aastatega, ei ole kasvanud ka kutsehariduses jätkavate keskhariduse omandanute osakaal ega nende osakaal, kes on võtnud õpingutes nõ vaheaasta või paar. Ligi 10% neist, kes kohe pärast gümnaasiumi lõpetamist Eestis kõrghariduses ei jätka, teeb seda 1–2 aastat pärast keskhariduse omandamist, kuid selline praktika on tavapärane olnud juba viimase 12 aasta jooksul (vt Joonis 35).
Tuginedes andmebaasile „Edukus tööturul“ ning Eesti Haigekassa andmetele nende kohta, kes on taotlenud Euroopa ravikindlustust õppimiseks välisriigis, on alust arvata, et vähemalt osa Eesti kõrghariduse jaoks „kadunud“ gümnaasiumilõpetajatest on tööturul ning osa välismaal õppimas. Näiteks õpib Haigekassa andmetel 2017. aastal gümnaasiumi lõpetanutest 3% EL riikides¹⁴⁰, lisaks on kindlasti neid, kes õpivad kolmandates riikides.¹⁴¹

¹⁴⁰ Haigekassa andmed näitavad ainult seda, et isik on taotlenud EL liikmesriikides kehtivat ravikindlustust mõnes välisriigi õppeasutuses õppimiseks, mis tüüpi või taseme õppega on tegemist ja kas ning kui kaua realselt õpiti, neist andmetest ei selgu.

¹⁴¹ Keskhariduse omandanute jätkamisest kõrghariduses vt lähemalt Kreegipuu, Jaggo (2018).

Joonis 35. Aastatel 2006–2017 gümnaasiumi lõpetanute jätkamine Eesti kõrghariduses.

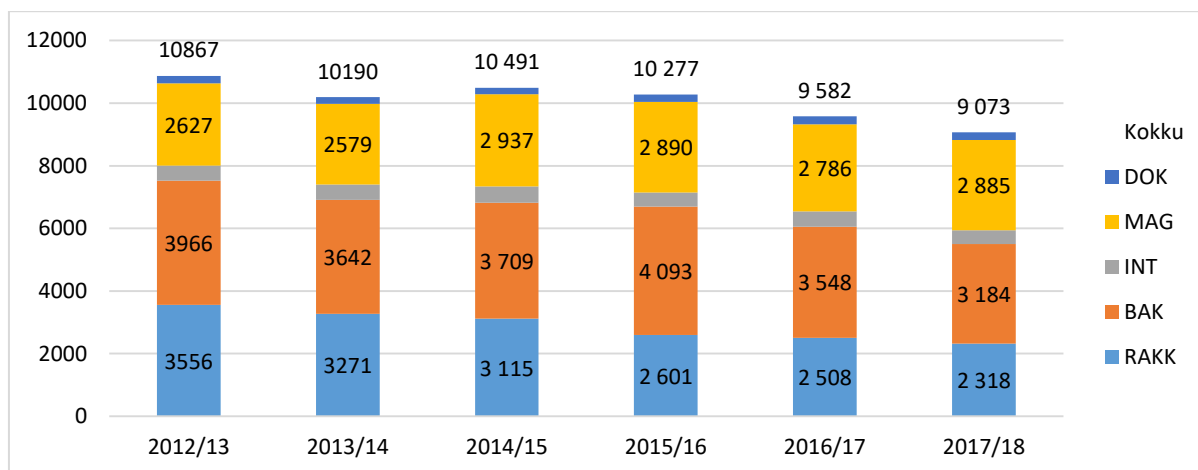
*jätkamine EL-is põhineb Eesti Haigekassa andmetel nende kohta, kes on taotlenud Euroopa ravikindlustust õppimise eesmärgil.

**Eesti kõrghariduses jätkanute osakaalus kajastuvad kõik õpinguid jätkanud kokku 2017. aasta seisuga (nt 2016. aasta gümnaasiumilõpetajate jätkamist on vaadeldud kogu perioodi 2006–2018 lõikes).

Allikas: EHIS, Haigekassa, HTM arvutused.

- Kõrghariduse tasemel **lõpetanute arv** on sarnaselt õppijate arvuga vähenenud, võrreldes eelneva õppeaastaga, oli 2017/18. õa-l lõpetajaid 5% vähem (vt ka Joonis 36).
- **Magistritasemel seevastu on lõpetajate arv ja osakaal kasvanud** – 2017/2018. õa-l lõpetas magistritasemel 2885 isikut ehk ligi 4% rohkem kui eelneval aastal. Võrreldes viis aastat varasema olukorraga (2013/2014. õa), on magistritasemel lõpetanud rohkem 306 inimest ehk 12%, samas kui lõpetanute arv tervikuna on vähenenud enam kui 1100 inimese võrra ehk 11%.
- Kõrgkoolide tulemuslikkuse hindamise seisukohalt on oluline **nominaalajaga lõpetanute osakaal**¹⁴². 2018. aasta 10. novembriks oli õppekava nominaalajaga lõpetanud 51% vastuvõetutest (u 7300 isikut), mis on veidi kõrgem kui eelmiste aastate analoogilised näitajad (2017. a – 49% ja 2016. a – 46%).

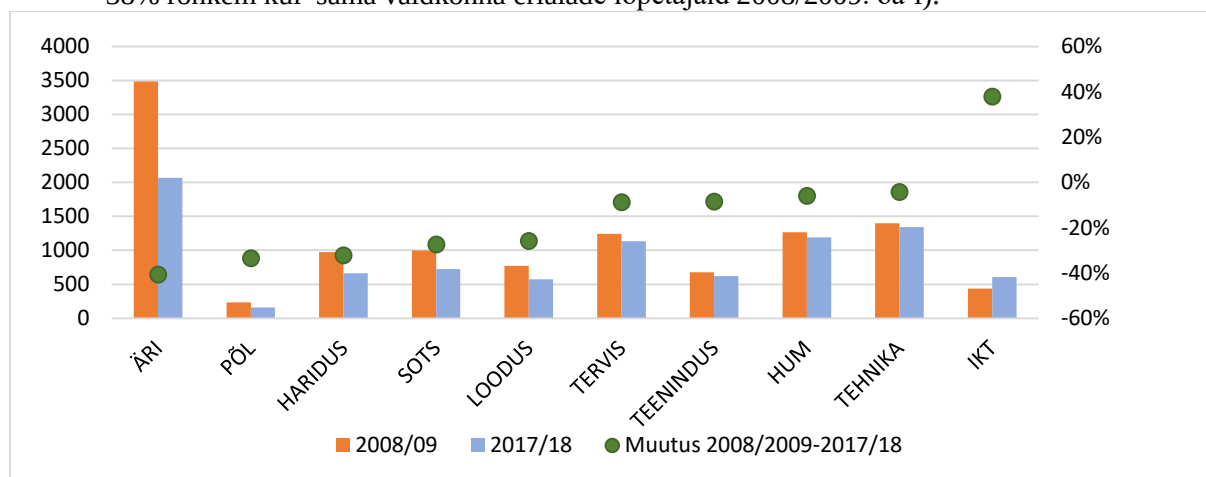
¹⁴² Selle arvestamiseks on HTMis välja töötatud järgmine meetodika. Nominaalajaga lõpetajate arv kajastab EHISe andmetel seisuga 10.11.2018 oma õpingud lõpetanud üliõpilasi, võttes igatüüpi puhul aluseks tema õppekava järgse nominaalaja. Seejuures on lõpetanute nominaalajaks arvestatud õppimiseks ettenähtud aeg, millele on lisatud 1 või 2 aastat vastavalt õppekavade kestusele – nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on väiksem kui 4 aastat, on nominaalajale lisatud üks ja nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on vähemalt 4 aastat, kaks aastat. Seega on nt 2-aastase õppekava puhul vaadatud alates 2015/2016. õa-l sisseastunute lõpetamisi ning 6-aastaste õppekavade puhul alates 2010/2011. õa-l sisseastunute lõpetamisi. Käsitletud on lõpetamist ainult ühe ja sama õppimissündmuse raames.

Joonis 36. Lõpetanute arv kõrgharidusõpete kaupa õppeaastatel 2012/13–2017/18.

Allikas: EHIS.

- Kui vaadata lõpetanute arvu muutust valdkondade kaupa, siis **kõige kiiremini on kahanenud ärimise, halduse ja õiguse** valdkonnas, kus lõpetanute arv on kümne aastaga vähenenud 41% (vt Joonis 37). Väiksemad on langused olnud humanitaaria ja tervise valdkonnas aga ka tehnika, tootmise ja ehituse valdkondades. Suur erand on **IKT valdkond**, kus tänu jõulisele toetusele on lõpetajate arv kasvanud enam kui kolmandiku võrra (2017/2018. õa-l oli IKT erialade lõpetajaid 38% rohkem kui sama valdkonna erialade lõpetajaid 2008/2009. õa-l).

Joonis 37. Lõpetanute jaotus valdkonniti 2017/2018. õa-l ja kümme aastat varem.

Allikas: EHIS.

- Eesti üliõpilaskonnale on iseloomulik, et suur osa üliõpilastest töötab – 2016. aastal läbiviidud *EUROSTUDENTi* küsitluse andmetel töötas õpingute ajal 2/3 I ja II astme üliõpilastest, seejuures enam kui pooled (53%) Eesti I ja II astme üliõpilastest töötas regulaarselt e kogu semestri ulatuses (keskmiselt 31 tundi nädalas).¹⁴³ Seda on rohkem kui Euroopa riikides keskmiselt – *EUROSTUDENTi* 2016. aasta andmetel töötab 51% Euroopa üliõpilastest keskmise tööajaga 28 tundi nädalas.¹⁴⁴ Seega, kui ühelt poolt muutub Eesti üliõpilaskond sarnaselt põhjamaiste arengutega vanuselt küpsemaks, siis teisalt oleme aktiivses tööhõives osalevate üliõpilaste suure osakaaluga sarnased Ida-Euroopaga. Suur töötundide hulk nädalas ei pruugi tingimata olla ainult lisakoormus ega hädavajalik toimetulekuks. Majanduslike põhjuste

¹⁴³ Haaristo, H-S., Kirss L., Leppik, C., Mägi, E., Haugas, S. 2017. Eesti üliõpilaste eluolu 2016: rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT VI Eesti analüüs. Tallinn: Poliitikauringute Keskus Praxis. http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2016/05/EUROSTUDENT-VI_Eesti-aruanne_2017.pdf

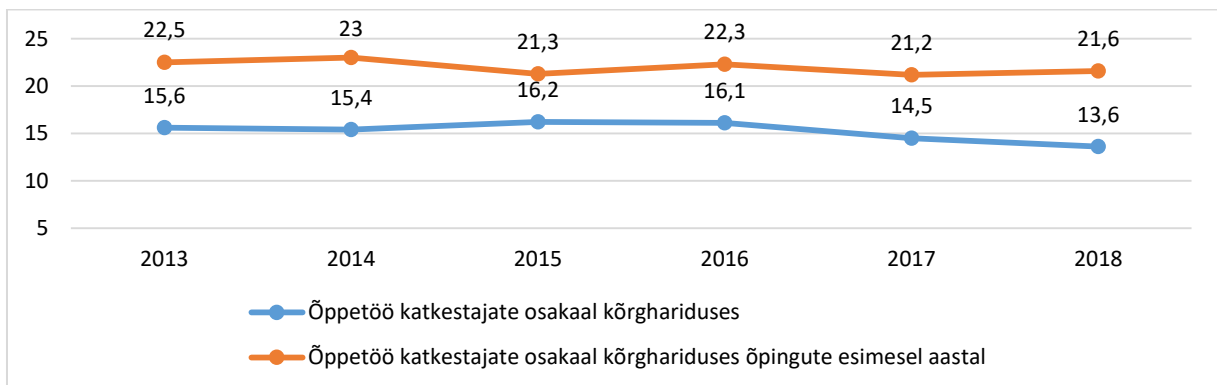
¹⁴⁴ Eurostudent VI andmebaas, ülevaateraportid jm kättesaadavad siin:

<http://www.eurostudent.eu/results/reports>;<http://www.eurostudent.eu/results/reports>;

kõrval pidasid üliõpilased töötamist oluliseks kogemuste omandamiseks ja õpitavate oskuste praktiliseks rakendamiseks (69% Eesti vastanutest väitis, et töötab töökogemuse omandamiseks). Seda kinnitab ka asjaolu, et lausa 56% Eesti üliõpilastest töötab õpingute kõrvalt töökohal, mis on nende õpitava valdkonnaga kas väga tihedalt või tihedalt seotud. Selle näitajaga – töökoha seos õpitava erialaga – on Eesti Euroopas esirinnas (Euroopas keskmiselt 45%).¹⁴⁵ Veel selgub üliõpilaste töö- ja õpingumustreid vaadeldes, et suur osa neist töötab juba enne õppima asumist – juba 2015. aasta vilistlasuuringus kinnitas 59% küsitletutest, et töötas juba enne õppima asumist¹⁴⁶. Ka viimase EUROSTUDENTi andmed viitavad samale tendentsile.

Õpingute katkestamine

- Üks teravamaid probleeme Eesti kõrghariduses on sage õpingute katkestamine. Ka rahvusvahelisel taustal torkab silma, et kuigi Eestis on keskmisest kõrgem kõrghariduse osakaal elanikkonnas, on palju neid, kes kõrgharidusest õpinguid lõpetamata välja langevad¹⁴⁷. Euroopa Komisjoni Bologna protsessi raportis (2018) on välja toodud kõrghariduse I astme lõpetamise määrad – 2014. aasta andmetel on Eesti näitaja 11 Euroopa riigi võrdluses kõige madalam (51,2%) ning kolme aasta jooksul pärast õpingute alustamist süsteemis mittejätkavate isikute osakaal sisseastujatest e katkestamise määr on lausa 43,3%¹⁴⁸.
- Vaadates katkestamisi EHISes kajastuvate **katkestamissündmuste** põhjal, oli katkestamisi 2017/2018. õa-l 7177 (lõpetajaid samal õppeaastal 9073). Kõige enam (ja rohkem kui proportsionaalselt üliõpilasi) oli katkestamissündmusi I astmel: 2017/2018. õa-l toimus 40% katkestamistest bakalaureuseõppes ja 27% – rakenduskõrghariduses (üliõpilaste osakaalud vastavalt 35% ja 28%).
- Lisaks katkestamissündmuste statistikale jälgib HTM **katkestamist kõrghariduses** ka isikupõhiselt arvatud **tulemusnäitajana** nii üldiselt¹⁴⁹ kui õpingute esimesel aastal¹⁵⁰. Positiivse trendina on viimastel aastatel katkestamisinäitajad vähenemas, kuid siiski on esimesel õpingute aastal katkestanute näitaja märkimisväärselt kõrge – 2018. aastal 21,6% (vt Joonis 38).

Joonis 38. Kõrghariduse tulemusnäitajad: kõrghariduse katkestamine kokku ja õpingute I aastal aastatel 2013–2018 (%).

Allikas: EHIS, Haridussilm.

¹⁴⁵ Masevičiūtė, K., Šaukeckienė, V., Ozolinčiūtė, E. (2018). Combining Studies and Paid Jobs. Thematic review.

EUROSTUDENT VI. http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/TR_paid_jobs.pdf

¹⁴⁶ Ernst & Young (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring.

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/ey_htm_korgkoolide_vilistlased_aruanne.pdf

¹⁴⁷ Euroopa Komisjoni iga-aastases ülevaates *Education and Training Monitor* on mitmel aastal järjest osutatud õpingute katkestamise kõrgele määrale Eestis (viimane raport: EK (2018). ET Monitor. Country report EE.

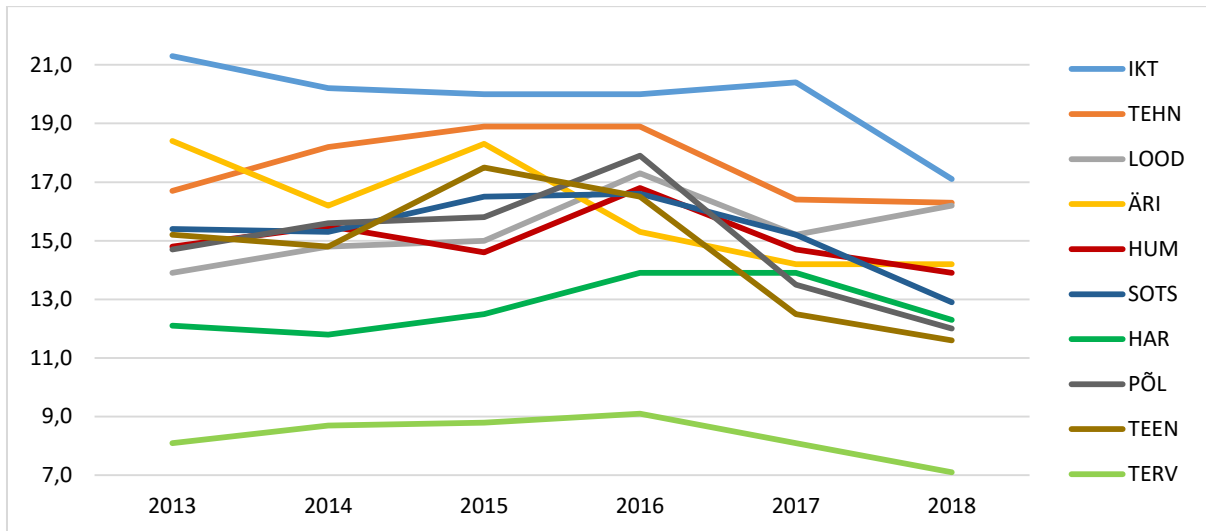
https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-estonia_en.pdf

¹⁴⁸ Bologna protsessi raportis on vaadeldud ISCED 6 taseme (kõrghariduse I aste) sisseastujate staatust nominaalaeg +3 aasta möödudes, vastavaid andmeid on raportis 11 riigi kohta (vt European Commission/EACEA/Eurydice, 2018. *The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_chapter_5_1.pdf; joonis 5.28) https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_chapter_5_1.pdf; joonis 5.28)

¹⁴⁹ Arvutatakse, jagades perioodil 11.11.n-1–10.11.n õpingud katkestanute arvu õppijate arvuga seisuga 10.11.n-1.

¹⁵⁰ Arvutatakse, jagades perioodil 1.11.n-2 – 10.11.n-1 õppima asunute arvu, kes seisuga 10.11.n polnud lõpetanud ega õppinud samal õppekohal, õppima asunute arvuga seisuga 11.11.n-2 – 10.11.n-1.

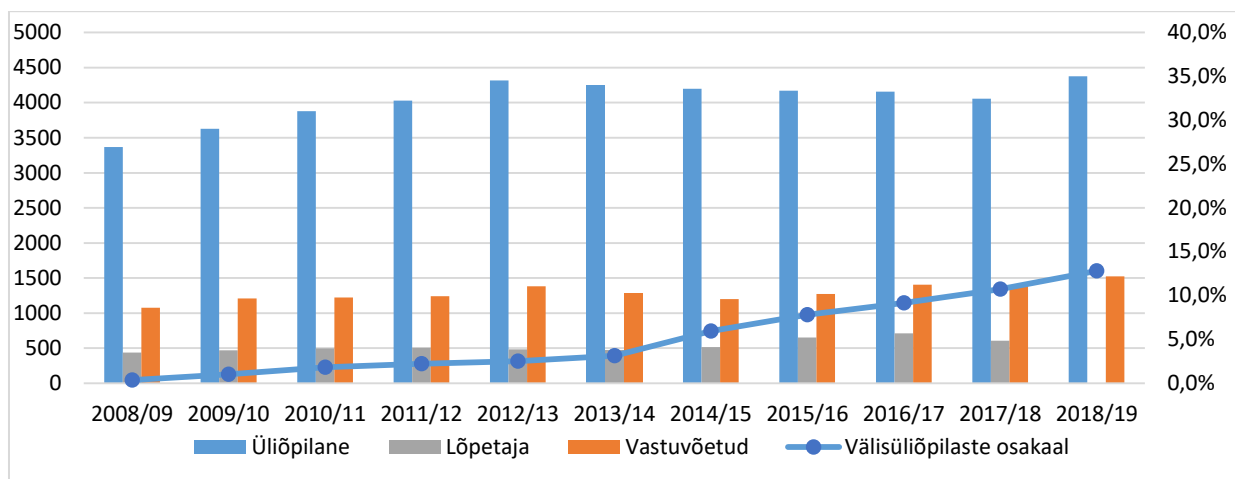
- Katkestamisnäitajad on kõrgemad **LTT valdkondades** – **õpingute esimesel aastal on katkestamine** kõige kõrgem loodusteaduste, matemaatika ja statistika valdkonnas (32,1%) ja õpingutes tervikuna IKT valdkonnas (katkestamisnäitaja 17,1%) (vt Joonis 39). Viimasel aastal on küll IKT valdkonnas katkestamisnäitajad tuntavalt langenud. Kõige madalamad katkestamisnäitajad nii üldiselt kui esimesel aastal on tervise valdkonnas – 2018. aastal vastavalt 7,1% ja 13,9%; keskmisest madalam on katkestamine ka hariduse ja teeninduse valdkondades.

Joonis 39. Õppetöö katkestajate osakaal kõrghariduses (%) aastatel 2013–2018 valdkonniti.
Allikas: EHIS.

LTT erialad

- Loodusteaduste, matemaatika ja statistika; tehnika, tootmise ja ehituse ning IKT ehk nn LTT valdkondade jälgimiseks Eesti kõrghariduses on kasutusel kaks indikaatorit: **LTT erialade lõpetajate osakaal** ja **IKT lõpetajate arv**. Mõlemad näitajad on viimasel kümnel aastal liikunud kasvutrendis. LTT lõpetajate osakaal kõigist kõrghariduse lõpetajatest oli 2017. aastal juba 29%, 2018. aastal tuli väike tagasilangus (28%) ning vähenes ka IKT valdkonna lõpetajate arv (Joonis 41). See on seotud IKT erialade õpetamisega erakõrgkoolides ja avaldub statistikas I astme ja iseäranis rakenduskõrgharidusõppe lõpetajate arvus (vähenemine, võrreldes eelneva õppeaastaga, rakenduskõrghariduses 35% ja bakalaureuseõppe õppekavadel – 25%), samas kui magistriõppes oli IKT erialadel lõpetanud eelneva aastaga võrreldes 8% rohkem ning lisandus ka 10 uut IKT valdkonna doktorit (2017. a kaitses doktorikraadi 29 inimest). Kui vaadata ainult IKT valdkonda, siis kümne aasta vaates on IKT erialade lõpetajate arv kasvanud veelgi rohkem – 2017/2018. õa-l oli IKT erialade lõpetajaid 29% rohkem kui 2007/2008. õa-l (vt Joonis 40). Proportsionaalselt on eriti palju kasvanud IKT valdkonna üliõpilaste, lõpetajate ja vastuvõetute osakaal magistriastmes – nt 2018/2019. õa-l oli IKT valdkonnas magistriastmes 240 üliõpilast, 2008/2009. õa-l – 84. Samas, kui võrrelda õppijate arvu 2015/2016. õa-l vastuvõetute arvuga (magistrisse võeti vastu 349 inimest), on näha, et paljud lõpetamiseni ei jõua.

Joonis 40. Üliõpilaste, lõpetajate ja vastuvõetute arv ja välisüliõpilaste osakaal (sekundaarteljel) IKT valdkonnas.
Allikas: EHIS.

- **Rahvusvahelises võrdluses** on Eesti LTT alal hariduse omandanud inimeste osakaalu poolest üle keskmise – 2016. aastal oli Eestis 25–64-aastaste kõrgharidusega inimeste seas LTT valdkonna haridus 30%-l, samas OECD riikide keskmine näitaja oli 25%¹⁵¹.
- LTT kolm valdkonda on õppimisstatistika ja ka tuleviku tööturu vaates erinevad. Ühelt poolt paistab silma õppijate arvu kiire kasv IKT valdkonnas ning kõrged lõpetamisjärgsed sissetulekud, samas ka suur katkestajate osakaal. Kõrghariduse lõpetanutest on kõrged sissetulekud ka matemaatika ja statistika valdkonna lõpetanutel (loodusteaduste, matemaatika ja statistika valdkond), tõenäoliselt seoses väljakutsete ja tööturu vajadustega andmeanalüütika valdkonnas. Sissetulekute rea teises pooles on loodus- ja täppisteaduste valdkonna nõ rohelised loodusteadused – bioloogia ja keskkonna õppesuunad. Samas jätkatakse bioloogia ning füüsikaliste loodusteaduste alal keskmisest rohkem õpinguid kõrghariduse II ja III astmel.
- Õppijate ja lõpetajate arvu kasv kinnitab, et **õppijate huvi LTT erialade vastu on suur**. Seda on ühelt poolt kinnitanud PISA analüüsid (PISA 2015 andmetel valiks 24,7% Eesti 15-aastastest õpilastest 30-aastaselt loodusteadustega seotud elukutse,¹⁵² 9 a tagasi – PISA 2006 uuringus – oli selliseid õpilasi 21,1%). Teisalt kinnitavad ka sisseastumise infosüsteemi SAIS andmed, et nii IKT kui loodus- ja täppisteaduste valdkondade õppevakavadele on suur tung. 2018. aastal kõrghariduse I ja II astmel õppimiseks esitatud avalduste ja sisseastumise infosüsteemis õppima tulekut kinnitanute suhtarv kõigi LTT erialade peale kokku on küll kõigi erialade keskmisest veidi madalam (2,44, keskmine – 2,8¹⁵³), ent seda suuresti magistriõppe väikese vastuvõtuga erialade tõttu, kus on vajalikud eelteadmised ning oskused, mis pidurdavad massilist avalduste esitamist neile erialadele. Teiselt poolt on jälle mitmeid IKT erialasid, kuhu esitatakse väga palju avaldusi – nt 2018. a vastuvõtuperioodil esitati Tartu Ülikooli Informaatika bakalaureusõppesse astumiseks SAISi kaudu 496 avaldust 150 kohale ja 330 avaldust infotehnoloogia mitteinformaatikute magistriõppe õppekava 50 kohale.

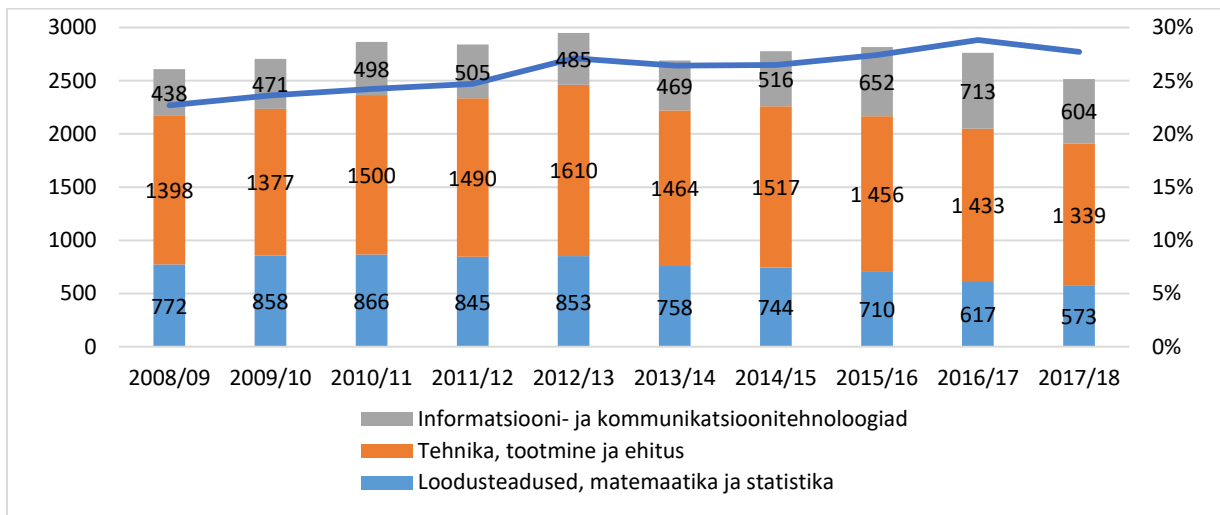
151 OECD 2018. EAG andmebaas, Educational attainment and labour-force status: [Field of study among tertiary-educated adults](https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=76839), <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=76839> indicator A1, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-7-en>, <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=76839> indicator A1.

152 PISA uuringus klassifitseeritakse laiemalt loodusteaduslikuks elukutsevalikuks noorte valitud ametid, mis seostuvad (1) loodus- ja tehnikateadustega, (2) tervishoiuga; (3) IKT-ga või on (4) loodusteadustega seotud tehnoloogia spetsialistid.

153 Sisseastumise Infosüsteemi (SAIS) andmed hõlmavad 7 ülikooli ja 9 rakenduskõrgkooli erialadele esitatud avalduste infot, kuid ei pruugi katta kogu sisseastumisinfort (nt võivad õppeasutused kasutada SAISi ainult avalduste vastuvõtmiseks, mitte aga avalduste edasiseks menetlemiseks; samuti võib vastuvõtt paralleelselt toimuda ka ülikoolide juures). Andmebaas on siiski esinduslik – kokku toimus 2018. aastal SAISi vahendusel kõrghariduse õppekavadel ligi 800 konkurssi, mille raames esitasid üliõpilaskandidaadid üle 37 000 avalduse.

Tehnika, tootmise ja ehituse erialadele on konkurss SAISis väiksem – keskmiselt 2,35. Tööturu seisukohalt on murettekitav see, et huvi inseneeria erialade vastu ei ole suur – sisseastumise infosüsteemi põhjal on mitmetel inseneeria erialadel (nt ehitiste projekteerimine, elektroonika ja mehhatroonika erialad) konkursinäitaja alla 2.

- HTMi 2017. a aasta-analüüs¹⁵⁴ võtab LTT valdkondade olukorra kokku nii: „IKTs on tööturu nõudlus ja pakkumine e üliõpilaste huvi kõige paremini tasakaalus, kuigi ootused lõpetajate arvu osas on kindlasti suuremad. **Loodusteaduste puhul paistab pakkumine isegi ületavat nõudlust, samas tehnikateadustes kui tulevikus kasvava nõudlusega erialade puhul on selgelt vastupidi.**“

Joonis 41. LTT valdkonna lõpetanute arvud ja osakaal (%) kõigist lõpetanutest kõrghariduses.
Allikas: EHIS.

Rahvusvahelistumine

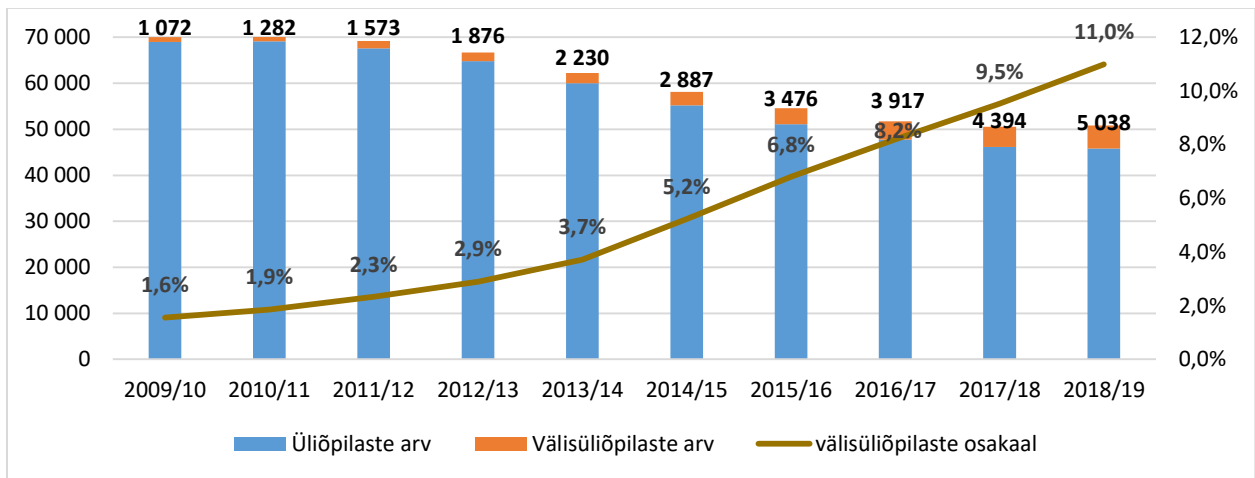
- **Kogu õpingute ajaks Eestisse tulnud välisüliõpilaste¹⁵⁵ arv** on kasvutrendiga. Kümne aastaga on välisüliõpilaste arv kasvanud u 5 korda ja 2018/2019. õa-l on välisüliõpilasi kokku juba üle 5000, mis moodustab 11% kõigist Eesti üliõpilastest (vt Joonis 42).
- Kõige rohkem välisõppesid õpib Eestis **magistriõppes** – 2018/2019. õa-l üle 2000 e 42% kõigist välisüliõpilastest. Magistriõppes on välisüliõpilaste osakaal 2018/2019. õa-l 18% ja doktoriõppes koguni 21%. **Õppeasutustest** on viimastel aastatel järjepidevalt kõige rohkem välisüliõpilasi vastu võtnud Tallinna Tehnikaülikool – 2018/2019. õa vastuvõtuperioodil vastuvõetud 1795-st välisüliõpilasest 578 e 32% võeti vastu Tallinna Tehnikaülikooli. Välisüliõpilased moodustasid kõigist Tallinna Tehnikaülikooli 2018/2019. õa-l vastuvõetutest 18%, mis ületab küll Eesti keskmise (13%), ent jääb oluliselt alla väiksematele ja suuremal määral rahvusvahelisusele orienteeritud õppeasutustele (nt *Estonian Business School*’i 2018/2019. õa-l vastuvõetutest oli välisüliõpilasi 41%, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemiasse – 32%).
- **Rahvusvahelises võrdluses** on Eesti lähenemas Euroopa keskmisele – kui 2013. aastal oli Euroopa Liidu riikides keskmine välisüliõpilaste osakaal 7,6% ja Eestis 2,9% (e vahe 4,7 protsendipunkti), siis 2016. aastaks oli Eestis välisüliõpilaste osakaal kasvanud oluliselt kiiremini, jõudes 6,8%ni, samas kui Euroopa riikide keskmine oli 8,7% (e vahe 1,9 protsendipunkti).¹⁵⁶

¹⁵⁴ HTM (2017). LTT erialadel õppimine Eesti kõrghariduses. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/ltt_erialad.pdf

¹⁵⁵ Välisüliõpilastena on kajastatud need üliõpilased, kelle elukohamaa ei ole EHISes Eesti (või määramata või tühi) ning kel ei ole samal ajal EHISes andmetel alalist elamisõigust/pikaajalise elaniku elamisluba ning kelle kodakondsus pole Eesti. Alates 2014/15. õa-st on välisüliõpilaste hulka lisatud ka need üliõpilased, kelle puhul õppeasutus märkis EHISesse, et tegemist on välisüliõpilasega.

¹⁵⁶ OECD EAG andmebaas, *Share of international, foreign and all students enrolled by field of education*, <https://stats.oecd.org/#>

- **Valdkondadest** on 2018/2019. õa-l kõige rohkem välisüliõpilasi põllumajanduse, metsanduse, kalanduse ja veterinaaria (21,4%), äranduse, halduse ja õiguse (18,1%) ning sotsiaalteaduste, ajakirjanduse ja teabe (16,6%) valdkondades. Peaaegu üldse pole välisüliõpilasi teeninduse valdkonnas (vaid 1 isik); alla 5% on välisüliõpilasi olnud järjepidevalt ka tervise ja heaolu ning hariduse valdkondades.

Joonis 42. Üliõpilaste (sh välisüliõpilased) arv ja välisüliõpilaste osakaal kogu üliõpilaskonnast.
Allikas: EHIS.

- „Edukus tööturul“ andmete põhjal ilmneb, et lõpetanud välisüliõpilastest **jääb Eestisse tööle ligi neljandik**, seejuures on aastate jooksul siia jäänud lõpetajate arv ja osakaal kasvanud – kui 2014. aastal lõpetanud veidi enam kui 200-st välisüliõpilasest oli järgneval aastal registriandmete põhjal Eesti tööturul hõives 21%, siis 2016. aastal ligi 700 lõpetanust juba 26%. Siin tuleb aga arvesse võtta, et palju sõltub erialast – nt IT erialade välismaalastest lõpetajate tööhõive Eestis on suurem – 2018. a läbiviidud EKKA temaatilise hindamisaruande andmetel hindasid Tartu Ülikooli IT eriala õppejõud, et 70–80% nende erialade välisüliõpilastest jääb Eestisse tööle.¹⁵⁷ Samuti väärneb märkimist, et kuigi mitmed tööturu analüüsid ja tööjõuvajaduse analüüsid¹⁵⁸ on osutanud sellele, et välisüliõpilased on tulevikku silmas pidades oluline kvalifitseeritud tööjõu potentsiaal, ei tunneta Eesti kõrgkoolid ühtmoodi, et nende roll on Eesti tööturule tööjõudu koolitada. Pigem nähakse lõpetajates Eesti saadikuid nende koduriigis või oma eriala tugevaid professionaale.¹⁵⁹ Samas on mitmes ülikoolis mõeldud sellele, kuidas aidata lõpetajatel Eesti tööturule siseneda – nt hästi väljatöötatud praktikaprogrammid või ka EMTAs pakutav spetsiaalne õppeaine õpingute ja töömaailma seostest.¹⁶⁰
- Eestis õppivad välisüliõpilased on üldiselt Eestis antava **kõrghariduse kvaliteediga** rahul, probleeme nähti keeleoskuses, aga ka selles, et välisüliõpilastel on kohalikega võrreldes vähem valikuid.¹⁶¹ Õppejõudude seisukohalt on välisüliõpilaste osalus õppetöös kasulik – tõhustab arutelusid, parandab õppetöö kvaliteeti eriti sellistel juhtudel, kui välisüliõpilased õpivad Eesti üliõpilastega koos ja kõrvuti. Keeruliseks teeb õpetamise aga see, et taseme erinevused välisüliõpilaste vahel on väga suured. Nende ületamiseks on mitmeid positiivseid viise – nt tasanduskursuste pakkumine üliõpilastele, vastuvõtuprotsessi tõhustamine jne.
- **Eesti üliõpilaste lühiajalise õpirände** näitaja arvutamise metoodikat ning andmekogumist on viimastel aastatel täiustatud. Uuendatud metoodika järgi arvatuna on lühiajaline mobiilsus viimasel neljal aastal (2015–2018) tõusnud 1,4%-lt 3,4%-le.

¹⁵⁷ EKKA (2018). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Hindamisaruanne.

¹⁵⁸ vt nt OSKA üldraportid ja trendiülevaated <https://oska.kutsekoda.ee/oska-valdkonnad/>, RITA rändeprojekti materjalid www.ranne.ut.ee, Riigikontrolli 2015. aasta audit rändepoliitika valikutest (<https://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=13340&AuditId=2354>)

¹⁵⁹ EKKA 2018.

¹⁶⁰ EKKA (2018).

¹⁶¹ Nii on ilmnenu Eesti kõrgkoolide vilistlasuuringust (Ernst ja Young 2017), ka EKKA temaatilise aruande raames intervjuueeritud välisüliõpilased kinnitavad, et nad on õppekavadega ja õpetamise kvaliteediga rahul (EKKA 2018).

- Mobiilsusnäitaja võiks olla suurem, teisalt on küsimus andmetes ja metoodikas, mille järgi üliõpilaste liikuvust vaadelda. Ka rahvusvahelisel tasandil on suur väljakutse – mobiilsuse indikaatoriga tehakse OECD tasandil jätkuvalt tööd. Üks võimalusi kõrgharidustaseme õpinguid välisriikides seirata on kaudsete andmete koondamine – nt OECD EAG andmebaasi põhjal õppis 2016. a teistes riikides ligi 4000 Eestist pärit üliõpilast (neist OECD Euroopa riikides üle 3100).¹⁶² EUROSTUDENT VI (2016) küsitluse andmetel oli aga 7,3% 2016. aasta I ja II astme üliõpilastest õpingute kestel välismaal õppinud ning lisaks kinnitas veel 22,3%, et nad kavatsevad seda teha.¹⁶³
- Hoogne rahvusvahelistumine on toonud kaasa kiire **ingliskeelse õppe mahu kasvu** Eesti kõrgkoolides. Eriti annab see tunda magistriõppes – kui 2006/07. õa-l õppis kõigist II astme tudengitest eesti keeles (st õppekava õppekeel oli eesti keel) 97%, siis 2017/18. õa-l – 76%.¹⁶⁴ 2018/2019. õa-l oli Eesti kõrgkoolide 216-st magistriõppe õppekavast, millele oli vastuvõtt, 64 (e 30%) õppekeeleks inglise keel. On olemas ka väikesi õppekavarühmi (magistriõppes 10 73-st), kus on võimalik õppida ainult inglise keeles.¹⁶⁵ I õppeastmel oli ingliskeelsete õppekavade osakaal 8%.
- Ka Eesti taustaga üliõpilastest asub märkimisväärne osa õppima ingliskeelsetel õppekavadel – nt 2017/2018. õa-l asus Eesti taustaga tudengeid inglise keeles õppima kokku üheksas õppekavagrupis, kõige enam tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavagrupis (104 tudengit) ning informaatika ja infotehnoloogia õppekavagrupis (101 tudengit). Ülikoolide juhtkondade ja õppekavajuhtide sõnul on ingliskeelse õppe mahu kasv paratamatu, ent samas peeti oluliseks eestikeelse õppe säilimist, seejuures oleks erialase terminoloogia arendamise huvides oluline, et eestikeelne õpe säiliks kõigil kõrghariduse astmetel. Ülikoolide seisukoht on, et edaspidi tuleks eesti- ja ingliskeelset õpet rohkem lõimida, kuivõrd see on osutunud teatud juhtudel kasulikuks ka õppe kvaliteedi seisukohalt.¹⁶⁶ Samas tuleb arvestada kehtiva seadusandlusega õppekeele ja õppetasu osas.

2.8.1. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Võrdsed võimalused kõrgharidusõppeks ja muutunud õpikäsituse põhimõtete juurutamine.

Indikaator	2016	2017	2018	2019	2020	2021
				sihttase		
1–3 aastat tagasi kolmandal tasemel õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr	75,5	83	89	≥88	≥88	≥88
Kõrgharidusõppe vastuvõtuks avatud õppekavade arv	678	652	661	≤690	≤690	≤690
Kõrgharidusõppe katkestajate määr (kõrghariduse tasemel õpingute alguses) (%)	22,3	21,2	21,6	15	<15	<15

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja probleemid

- 2018. aastal jätkus töö **kõrgharidusseadustikuga**, et lihtsustada ja korrastada kõrghariduse regulatsioone ning seada esikohale õppur ja tema õigused ning kohustused. 2018. aasta oktoobris esitati kõrgharidusseaduse ja nelja ülikooli seaduste eelnõud Riigikogule ja aasta lõpus jõuti lõpule nende esimeste lugemistega (seadused võeti vastu 2019 veebruaris).

¹⁶² OECD EAG andmebaas, tabel *Enrolment of International students by origin*, <https://stats.oecd.org/#>

¹⁶³ Haaristo, H. Jt (2017). http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2016/05/EUROSTUDENT-VI_Eesti-aruanne_2017.pdf

¹⁶⁴ Selliov, R. (2018). Õppekeel Eesti kõrgkoolides EHIS andmetel. Statistiline ülevaade. Tartu: HTM. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/oppekeel_eesti_korgkoolides_statistiline_ulevaade.pdf

¹⁶⁵ Selliov 2018.

¹⁶⁶ Vt ka EKKA 2018.

- 2018. aastal valmistati ette ülikoolidega **perioodiks 2019–2021 sõlmitavad halduslepingud**. Ülikoolidega peetud läbirääkimiste peamine eesmärk oli vastutusvaldkondade täpsustamine ning üliõpilaste vastuvõtu vähendamine väljaspool vastutusvaldkondi. Valdkondades, kus lõpetajate arv ületab prognooside kohaselt tööturu nõudlust, lepitati kokku vastuvõtu vähendamises, näiteks ärinduse ja halduse bakalaureuse- ja rakenduskõrgharidusõppes. Valdkondades, kus OSKA ja teised analüüsid on andnud märku kõrgharidusega spetsialistide puudusest, lepitati kokku vastuvõttude suurendamises, näiteks informaatika ja infotehnoloogia ning logopeedia ja eripedagoogika õppekavadel. Ülikoolide koostöö soodustamiseks arvestatakse **uuel halduslepingute perioodil tulemusrahastamisel** riigile olulisse õppevaldkonda vastu võetud üliõpilaste hulka ka ühisõppekavadele vastu võetud üliõpilased, kui ühel ühisõppekavas osaleval kõrgkoolil on vastutus vastavas õppekavagrupis. Lisaks arvestatakse tulemusrahastamisel riigile olulisse õppevaldkonda vastu võetud üliõpilaste hulka ülikooli regionaalsesse kolledžisse esimesele astmele vastu võetud üliõpilased.
- Alates 2018. aastast suurenes doktoranditoetus 660 euron kuus (varem 422 eurot), doktorandistipendium, mida makstakse riigile prioriteetsetes valdkondades või koostöös ettevõtetega doktoritööd tegevatele doktorantidele, on 440 eurot kuus.
- Probleemiks on **kõrghariduse rahastamine**, mis ei võimalda hoida õppejõudude palku konkurentsivõimelisena, vaatamata riigi osaluse suurendamisele kõrgharidusreformi järel. Näiteks rektorite nõukogu andmetel oli avalik-õiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate keskmine põhipalk täiskoormusel töötades 2017. aastal 1417–2169 eurot kuus sõltuvalt õppeasutustest. Seejuures ametikohtadel, kus reeglina nõutakse doktorkraadi, professoritel 1965–3724, dotsentidel 1430–2569 ning lektoritel 1207–1775 eurot kuus. Õpetajate palk ülikoolides on kooliti 1102–1353 eurot kuus, võrdluseks – üldhariduskoolides oli õpetajate keskmine brutokuupalk 2017. aastal riigikoolides 1337 ja KOV koolides 1289 eurot kuus.
- Nii nagu üliõpilaste arv, väheneb ka õppekavade arv. Mitmed ülikoolid on õppekavasid reforminud, et pakkuda kõrghariduse esimesel astmel laiapõhjalisi õppekavu, mis võimaldavad hilisemat spetsialiseerumist vastavalt üliõpilase huvidele ja eriala sobivusele. Esimese astme õppekavade reformimise eesmärk on mh vähendada üliõpilaste katkestamist esimesel õppeaastal tulenevalt eriala/õppekava sobimatused.
- Kuigi üliõpilaste arv tervikuna langeb (10 aastaga kolmandiku võrra), on riigieelarvelistel õppekohtadel õppivate üliõpilaste arv kümne aastaga hoopis ligi viiendiku võrra suurenenud, mis seab kõrghariduse rahastamisele omakorda suuri väljakutseid.
- Alates 2017. a on rakendatud tulemuspõhist rahastamismudelit. Rahastamisel arvesse minevad tulemusnäitajad on valitud lähtuvalt strateegilistest eesmärkidest. Kolm esimest aastat näitavad õppeasutuste tulemuste paranemist enamiku näitajate osas (nominaalajaga lõpetanute osakaal, vastutusvaldkondadesse vastuvõetud üliõpilaste osakaal, välisüliõpilaste osakaal, mobiilsuses osalenud üliõpilaste osakaal).
- **Kvaliteedi kindlustamine**. Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA) viis läbi õppekavagruppide hindamise usuteaduse õppekavagrupis neljas kõrgkoolis (TÜ; EELK UI; EEKBL KUS; EMKTS) ning isikuteeninduse õppekavagrupis TLÜ-s. Doktoriooppes viidi läbi hindamised järgmistes õppekavagruppides: Psühholoogia (TÜ, TLÜ); Sotsiaalteenused (TLÜ); Sotsiaalteadused (TÜ, TLÜ); Ärindus ja haldus (TTÜ, EBS); Õigus (TÜ); Ajakirjandus ja infolevi (TÜ); Kunstid (EKA); Muusika ja teatrikunst (EMTA); Õpetajakoolitus ja kasvatusteadus (TÜ, TLÜ). Institutsionaalne akrediteerimine viidi läbi kahes kõrgkoolis: EEKBL KUS ja EMKTS. Doktoriooppes viidi läbi hindamised järgmistes õppekavagruppides: Psühholoogia (TÜ, TLÜ); Sotsiaalteenused (TLÜ); Sotsiaalteadused (TÜ, TLÜ); Ärindus ja haldus (TTÜ, EBS); Õigus (TÜ); Ajakirjandus ja infolevi (TÜ); Kunstid (EKA); Muusika ja teatrikunst (EMTA); Õpetajakoolitus ja kasvatusteadus (TÜ, TLÜ).
- 2018. aastal alustati esimese **temaatilise hindamisega**, mis käsitleb välisüliõpilaste õppimist ja õpetamist. Temaatilise hindamise aruanne valmib 2019. aastal.

Meetme 1 lõplik eelarve 2018. aastal oli u 178,53 miljonit eurot (põhiosas kõrgharidusõppe riiklik rahastamine). Tekkepõhised kulud moodustasid u 181,14 miljonit eurot.

Meede 2: Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdisaegse tööturu vajadustega

Indikaator	2016	2017	2018	2019	2020	2021
				sihttase		
LTT (loodus- ja täppisteadused, tehnika, tootmine ja ehitus) erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses	27,4	28,8	27,7	28,5	29	30
IT õppesuuna lõpetajate arv aastas	652*	713	604	750	800	850

Meetme 2 indikaatorid on viimastel aastatel liikunud positiivses suunas, kuigi viimasel aastal on tulnud väike tagasilangus. IT õppesuuna lõpetanute arv langes valdavalt erakõrgkoolide lõpetajate arvu languse tõttu. LTT lõpetanute osakaalu sihti aastaks 2020 tõsteti 2016. aastal 25%-lt 29%-le, kuna vahepeal muutus ka metoodika – üleminek uuele klassifikaatorile ISCED-F. Meede aitab saavutada ka elukestva õppe strateegia digipöörde alaeasmärgi indikaatorit, mille järgi aastaks 2020 on vähemalt 75% 16–74-aastastest inimestest digipädevustega.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja probleemid

- **IT Akadeemia programmi rakendamine**, millest rahastatakse fookusõppekavu TÕ-s ja TTÜ-s. Rahastati ka erinevaid arendusprojekte, et toetada IT pädevuste arendamist mitte-IT erialadel. Lisaks toetatakse IT Akadeemia programmi kaudu IT õpetajate täiendavat vastuvõttu Tartu Ülikoolis ja Tallinna Ülikoolis, et leevenda nende puudust.
- Üliõpilased on vastavalt vilistlasuuringu andmetele rahul omandatud kõrgharidusega ning nad tunnevad end tööturul konkurentsivõimelisena. Lisaks on head **kõrghariduse omandanute konkurentsivõime näitajad. Kõrgharidusõppega on üldiselt rahul ka IKT õppekavade lõpetanute tööandjad.**
- **Probleemiks** on kõrge katkestamise määr IKT üliõpilaste hulgas. Samuti õppijate madal huvi tehnikavaldkonna vastu, kus on kõrge nõudlus ja tööjõupuudus, mis ilmneb mitmest OSKA raportist.
- IKT valdkonna lõpetajate arv on jõuliselt kasvanud. Järgmiste aastate eesmärk on tagada jätkuv kasv. Aastateks 2016–2018 sõlmitud halduslepingutes oli Tartu Ülikoolile ja Tallinna Tehnikaülikoolile seatud ülesanne suurendada lõpetajate arvu informaatika ja infotehnoloogia õppekavagrupis. Konkreetsed eesmärgid vastuvõtu ja lõpetajate arvu suurendamiseks IKT õppekavagrupis on kokku lepitud ka aastateks 2019–2021 sõlmitud halduslepingutes.
- HITSA viib ellu **IT Akadeemia (ITA) programmi** aastateks 2016–2020. Programmi toetus läheb IT valdkonna fookusõppekavade toetusena Tartu Ülikoolile ja Tallinna Tehnikaülikoolile ning ka erinevate IT arendusprojektide toetamiseks teistes kõrgkoolides, sh kõrgemate IKT oskuste arendamiseks mitte-IKT erialadel. Tulemusrahastuse osakaalu on plaanis tõsta järkjärgult 10%-lt 40%-ni. Tulemusrahastamise indikaatoriteks on õppekavade kaasaegsus ja vastavus tööandjate vajadustele, õppejõudude rahvusvaheline kogemus, tööandjate rahulolu õppe kvaliteediga, nominaalajaga lõpetajate osakaal, lõpetajate osakaal, Eestisse tööle jäänud välismaalastest lõpetanute osakaal ja instituudi/teaduskonna õppetegevuse eelarve tõus. Samuti toetatakse IT Akadeemia programmist IT õpetajate koolitamist Tartu Ülikoolis ja Tallinna Ülikoolis.

Meetme 2 lõplik eelarve 2018. aastal oli u 7,9 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 7,9 miljonit eurot.

Meede 3: Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine.

Indikaator	2016	2017	2018	2019	2020	2021
				sihttase		
Üliõpilaste lühiajaline mobiilsus (%)	1,8	2,2	3,4	10	10	10
Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal (%)	8,2	9,5	11	>10	>10	>10

Lühiajalise mobiilsuse eesmärgi saavutamine on keeruline, samas välisüliõpilaste osakaal on jõudsalt kasvanud. Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal kasvab ja on kavandatud suurem, seega on ka täitmise prognoos antud indikaatori puhul optimistlik. Lühiajalise õpirände näitaja puhul avaldab mõju töötavate tudengite suur osakaal, samuti tudengkonna vananemine, mis tähendab, et rohkem on neid, kel on õppimise kõrval ka muid kohustusi.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja probleemid

- Tulemusrahastus, mis seab üheks eesmärgiks mobiilsuse kasvu.
2017. aastast käivitus kõrgkoolide tulemusrahastamise süsteem, mille kuuest tulemusnäitajast kaks on seotud õpirändega – nii üliõpilaste lühiajalise õpirände kui ka välisüliõpilaste osakaalu näitajaga. Lühiajalise õpirände arvestamine tulemusrahastuses motiveerib kõrgkooli pingutama mõõdikuga seotud tegevuste elluviimisel ja lisaks edastama EHISesse korrektseid andmeid. Esimeste aastate tulemused näitavad lühiajalises mobiilsuses osalenute mõõdukat, kuid pidevat kasvu.
- Mobiilsusstipendiumid üliõpilastele ja noorteadlastele.
2018. a rakendati 2017. aastal kinnitatud mobiilsusstipendiumide Kristjan Jaagu programm. Kristjan Jaagu programm pakub üliõpilastele ja noorteadlastele mobiilsusstipendiume välismaal õppimiseks ja töötamiseks. Programmi vahenditest ca 2/5 on planeeritud õpingute toetamiseks väliskõrgkoolide magistri- ja doktoriõppe tasemeõppes, ca 1/3 eelarvest kuni üks aasta kestvate õpingute toetamiseks väliskõrgkoolides ning ca 1/4 eelarvest lühiajaliste õppe- ja teadustööga seotud välislähetuste toetamiseks.
2015. a vilistlaste hinnangul olid rahalised kulutused peamiseks põhjuseks, miks välismaale õppima või praktikale ei mindud (oluline takistus 60% vastanute jaoks, kes välismaal õppimas või praktikal ei käinud). Poolte vastanute jaoks takistas välismaale minekut lahusolek lähedastest või tööl käimine, mis ei võimaldanud välisriiki õppima minna. Peaaegu kolmandik välismaal mitteviibinud vilistlastest tõi välja, et neil puudus motivatsioon välisriiki õppima või praktikale minemiseks. Samas ligikaudu viiendik (22%) kõikidest vastanutest viibis seoses õpingutega kas lühi- või pikaajaliselt välisriigis. Ligi pooled (45%) nendest, viibisid lühiajalisel õppereisil, konverentsil, osalesid teadustöös, suve- või talvekoolis vms. Peaaegu neljandik (24%) välismaal viibinutest õppis välisriigis ühe semestri, veidi enam kui viiendik (22%) viibis seal enam kui ühe semestri.
- Välistudengite rahulolematuse seostub praktika ja juhendamisega.
2015. a vilistlasuuringu põhjal saab ka öelda, et välistudengina õppinud vilistlased on üldiselt Eestis omandatud kõrgharidusega rahul (üheksa kümnest välistudengist on rahul), kuid rahulolematud ollakse praktikavõimaluste ning juhendamisega. Samuti vajaksid välistudengite arvates **parandamist kõrgkoolide pakutavad nõustamis- ja infoteenused**. Tööturule siirdumise peamise takistusena näevad välistudengid vähest eesti keele oskust (v.a infotehnoloogia valdkonnas). Välisüliõpilaste Eestisse töölejäamise soodustamiseks on uueks perioodiks sõlmitud halduslepingutes kokku lepitud, et kõigis ingliskeelsetes õppekavades on vähemalt **6 EAP mahus eesti keele ja kultuuri õpet**.

Meetme 3 eelarve 2018. aastal oli u 2,88 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 3,67 miljonit eurot.

2.8.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programm toetab otseselt EÕSi eesmärkide saavutamist ning panustab ka teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia eesmärkide elluviimisse, nt doktorikraadide kaitsmiste arv aastas. Kõrgharidusreformi tulemusena on suurenenud nende üliõpilaste arv, kes õpivad tasuta. Kõrghariduse lõpetajate tööhõive on hea, positiivne on LTT erialade lõpetajate osakaalu ja IKT erialade lõpetajate arvu jõuline kasv. Kasvab välisüliõpilaste arv, kuid keerulisem on välisüliõpilaste Eestis tööle rakendamine pärast õpingute lõpetamist. Probleemiga tegeldakse täiendavalt tööturu programmi praktikasüsteemi arendamise raames.

Eesmärkide saavutamist toetab 1. jaanuarist 2017 käivitunud uus kõrghariduse rahastamissüsteem, millega on kaasnenud katkestamise väike vähenemine ja lühiajalises õpirändes osalemise kasv. Kõrghariduse arengut toetavad ka teaduse tulemusvaldkonna meetmed. Väljakutseks on endiselt doktorantuuri lõpetajate arvu kasv, mis eeldab nii õpingute katkestamise ennetamist kui ka võimekate kandidaatide doktoriõppesse toomist.

Vaja on edasi arendada rahastamis- ja juhtimissüsteemi, et tõsta Eesti kõrghariduse konkurentsivõimet talentide meelitamisel ja hoidmisel. Selleks tuleb tagada, et õppejõudude palk oleks tööturul konkurentsivõimeline ja doktoriõppe efektiivsus tõuseks.

2.9. Täiskasvanuharidusprogramm

Eesmärk: motiveerida täiskasvanuid õppima ning luua kvaliteetsed ja paindlikud ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64) osakaal (%)*	28,5	28,6	26	27	25,5	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%)**	15,7	17,2	18	19,7	19	20	20

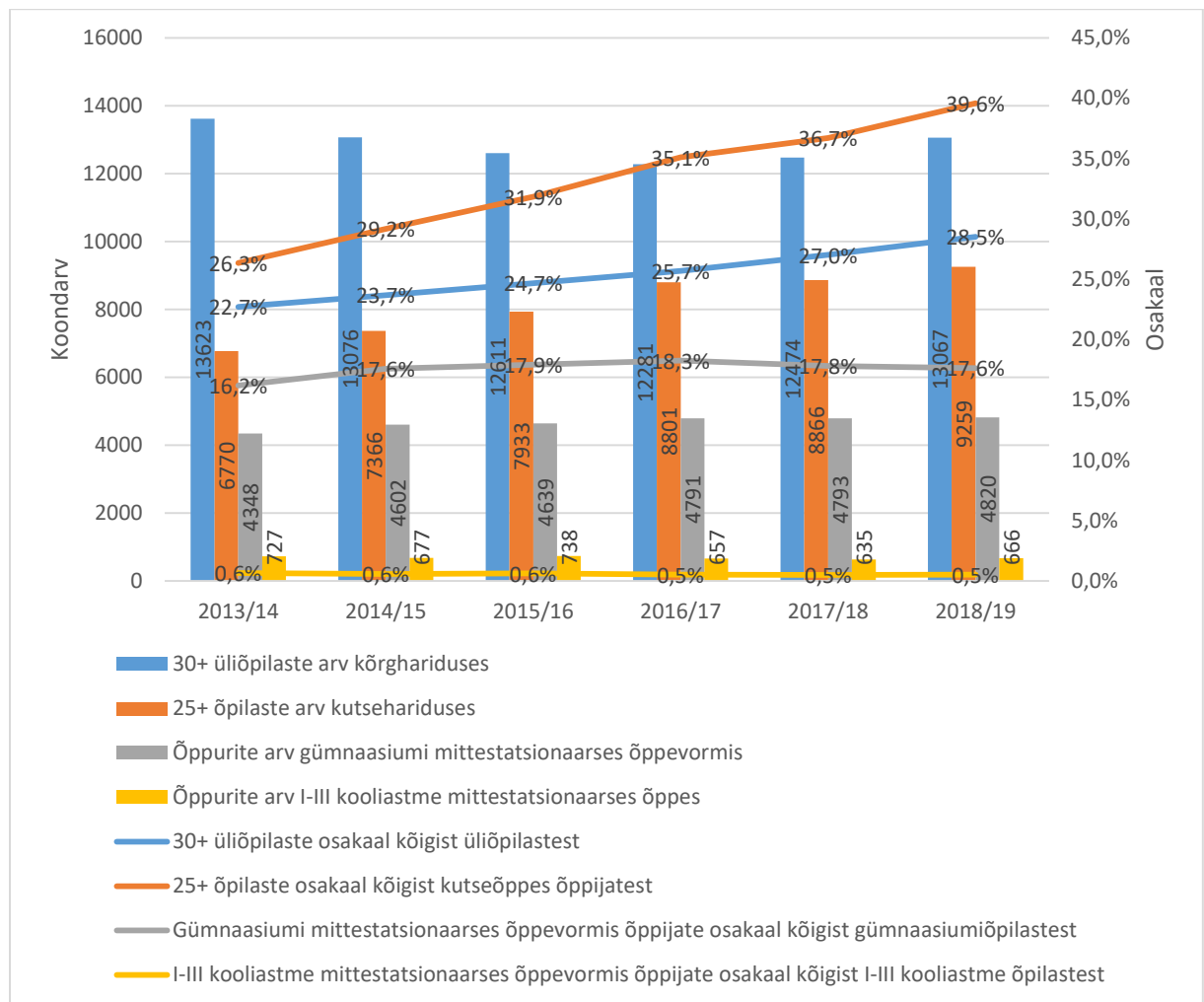
Märkus: *Eesti Statistikaameti andmed; **Eurostati andmed. Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Elukestvas õppes osalemise hulka loetakse nii tasemeõppes kui ka koolitustel osalemine.

2.9.1. Olulisemad muutused ja trendid

- Elukestvas õppes osalemise määr on taas kasvanud. Rõõmustav on, et elukestvas õppes osalevad järjest enam need isikute grupid, kes seda traditsiooniliselt vähem teevad – mehed, vanemaealised, mitte-eestlased ja madala haridustasemega täiskasvanud.
- Kuigi elukestvas õppes osalemise määr on kasvanud eelkõige mitteformaalõppes osalemise tulemusena (täienduskoolitustel osales 2018. aastal ca 375 000 inimest), on täiskasvanute osalemine kasvanud nii kutse- kui ka kõrghariduses. Kutseõppes on täiskasvanud õppijate osakaal tõusnud 39,6%-ni.
- Eelnevalt väljatoodu on aidanud kaasa eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastased) osakaalu vähenemisele, ent kuna just keskhariiduseta inimesed on tööturul kõige haavatavamad, on murekohaks jätkuvalt kõrge keskhariiduseta täiskasvanute arv (ca 84 000).

Osalus elukestvas õppes

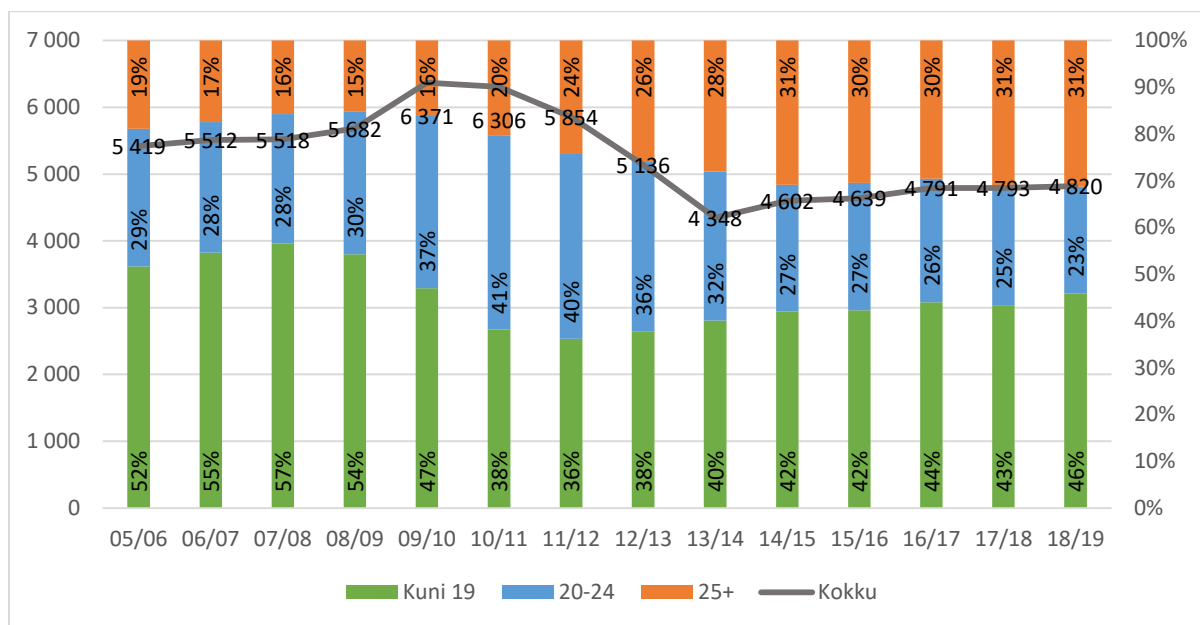
- **Elukestvas õppes osalemise määr** on viimastel aastatel jõuliselt kasvanud. 2018. aastal osales elukestvas õppes 19,7% 25–64-aastastest elanikest, mis on 2,5 protsendipunkti võrra kõrgem kui 2017. aastal. Elukestvas õppes osalemise määr on jätkuvalt kasvanud eelkõige mitteformaalõppes osalemise arvel. Formaaliõppes osalejate määr on alates 2011. aastast kasvanud vaid 1,2%, samas kui mitteformaalses õppes – 7,6%.
- Kuigi elukestvas õppes osalemise määr on kasvanud eelkõige mitteformaalõppes osalemise tulemusel, näitavad andmed **täiskasvanud õppijate järjest suuremat huvi nii kutse- kui ka kõrghariduse vastu**. Täiskasvanud õppijate arv tasemehariduses kasvab (vt Joonis 43). Kui veel eelmisel õppeaastal oli täiskasvanud (30+) õppijate arv kõrghariduses kerges langustrendis, siis 2018/19. õa-l õppis kõrgkoolis 13 067 täiskasvanud õppijat, mis moodustab 28,5% kõikidest tudengitest. Jätkuvalt kasvab täiskasvanud õppijate arv kutsehariduses, 2018/19. õppeaastaks oli nende arv tõusnud 9 259 õpilaseni, mis moodustab kõigist kutseõppuritest ca 40%. Neist 91,5% on vähemalt keskhariidusega ning õpivad peamiselt 4. taseme kutseõppe esmaõppes. Keskhariiduseta täiskasvanutest (755) õpib vaid ca viiendik kutsekeskhariiduses.
- Üldhariduse mittetatsionaarses õppes (sh eksternid ja üksikute õppeainete õppijad) on õppijate arv kasvanud mõõdukamalt: õppes osalejate arv on võrreldes 2013/14. õa-ga kasvanud ca 400 võrra.

Joonis 43. Täiskasvanute õppimine tasemehariduses aastatel 2013/14–2018/19.

Allikas: EHIS.

- Mittestatsionaarses üldhariduses (kõik kooliastmed) on õppijate arv viimasel viiel aastal taas mõõdukalt tõusma hakanud. Viie aasta jooksul on noorte (kuni 19-aastaste) õppijate arv mittestatsionaarses õppes kasvanud ca 500 ning vanemate kui 25-aastaste arv ca 300 võrra, vähenenud on 20–24-aastaste õppijate arv (ca 400 võrra). Ühelt poolt näitab see, et järjest enam noori omandab tasemeharidust mittetraditsiooniliselt, aga ka seda, et täiskasvanud tulevad poolelijäänud haridusteed jätkama.
- Mittestatsionaarne üldharidusõpe on mõeldud küll eelkõige täiskasvanud õppijatele, kuid pea pooled gümnaasiumiastmel (RÕK) õppijatest on kuni 19-aastased (Joonis 44). 2018/19. õa-l õpib gümnaasiumiastmel mittestatsionaarselt 4820 õppijat, kellest kuni 19-aastasi on ca 2200. Neist ca 12% on õppesse astunud põhikooli statsionaarse õppe lõpetamisele järgnenud aastal. Ligikaudu 330 õpilast jõudis õppesse kutsekeskhariduse katkestamise ning ca 500 statsionaarse gümnaasiumiõppe katkestamise järel.

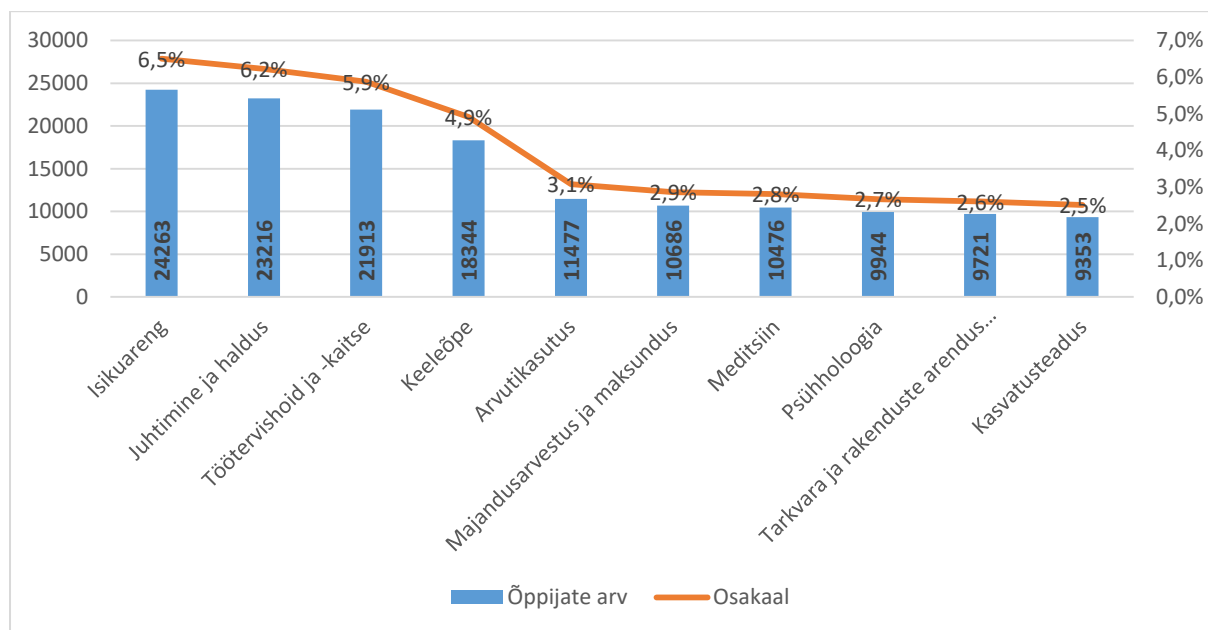

Joonis 44. Gümnaasiumiastme mittestatsionaarses õppes õppijad eri vanusegruppides aastatel 2005/06–2018/19. Allikas: EHIS.

- Keskkhariduseni jõudmist mõjutavate tegurite analüüs¹⁶⁷ näitas, et mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest märkimisväärt osa ei jätka õpinguid ning mittejätkajate seas on veidi enam mehi ja venekeelseid. Õpingute jätkajad eelistavad üldkeskkhariduse mittestatsionaarset õpet. Keskkhariduse tasemeni on neli aastat hiljem jõudnud vaid 11% kõigist mittestatsionaarses õppes põhihariduse omandanutest ning 19% neist, kes jätkasid keskkhariduse tasemel õpinguid kohe järgmisel õppeaastal. Põhikooli keskmine hinne mõjutab keskkhariduseni jõudmise tõenäosust.
- **Formaalõppes osalemine**¹⁶⁸ sõltub Eestis oluliselt ametikoha oskustemahukusest, kusjuures erinevused on mõnevõrra suuremad kui OECD riikides keskmiselt. Osalus on suurim oskustemahukatel ametikohtadel (juhid ja spetsialistid) ja väikseim sinikraade ametikohtadel töötaval tel täiskasvanutel. **Õppes osalemise põhjuste** poolest on Eesti suhteliselt sarnane OECD riikide keskmisele. Kõigis võrreldavates riikides on levinuim õppes osalemise põhjus soov teha oma tööd paremini. Eesti kõige silmatorkavam erinevus teistest riikidest on see, et meil on väga vähe neid, kes nimetasid osalemise põhjuseks kohustust.
- Koolituse tüübi järgi moodustavad tööalased kursused 55,7% kõikidest kursustest (2017. a–62,2%). 2018. aastal on taas hakanud tõusma aastaid langustrendis olnud tööalastel konverentsidel/seminaridel osalemise määr: 2018. aastal osales tööalastel konverentsidel/seminaridel 19,2% kõigist koolitusel osalenutest. Huvialaga seotud kursustel osales samuti 19,2%.
- EHISe andmetel korraldati 2017. aastal 73 844 täienduskoolituskursust, kus osales kokku 373 034 õppijat. Kõige enam oli täienduskoolitusel osalejaid isikuarveng õppekavarühmas (24 263 õppijat, 6,5% kõigist osalejatest), järgnesid juhtimise ja halduse (23 216) ning töötervishoiu ja -kaitse (21 913) õppekavarühmad (Joonis 45). Suurimad koolitajad olid nagu ka eelmisel aastal Tartu Ülikool (34 914 osalejat), Tallinna Tehnikaülikool (15 478) ja Tallinna Ülikool (12 500).

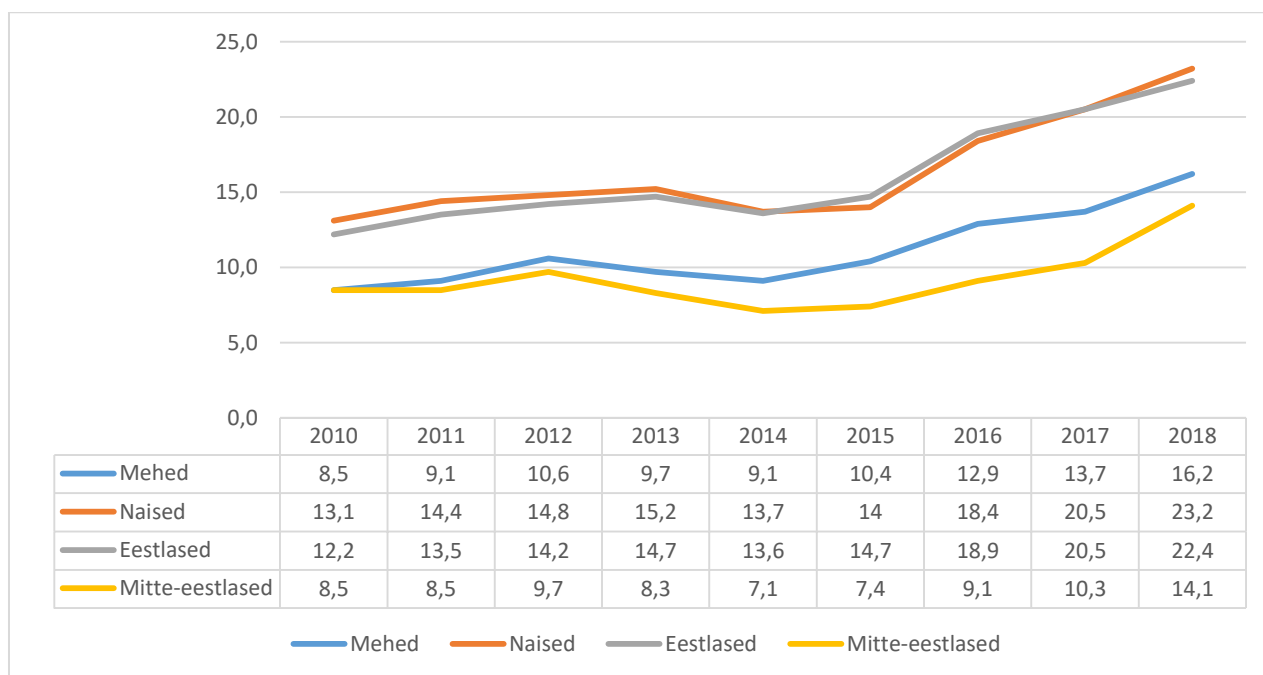
¹⁶⁷ Serbak, K. (2018). Mis mõjutab keskkhariduseni jõudmist Eestis? Analüüs EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

¹⁶⁸ Saar, E. (2014). Oskused ja elukestev õpe: kellelt ja mida on Eestil oskuste parandamiseks õppida? PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 2. Tartu: HTM, http://dSPACE.utlib.ee/dSPACE/bitstream/handle/10062/44229/oskused_ja_elukestev_ope_piaac.pdf?sequence=1

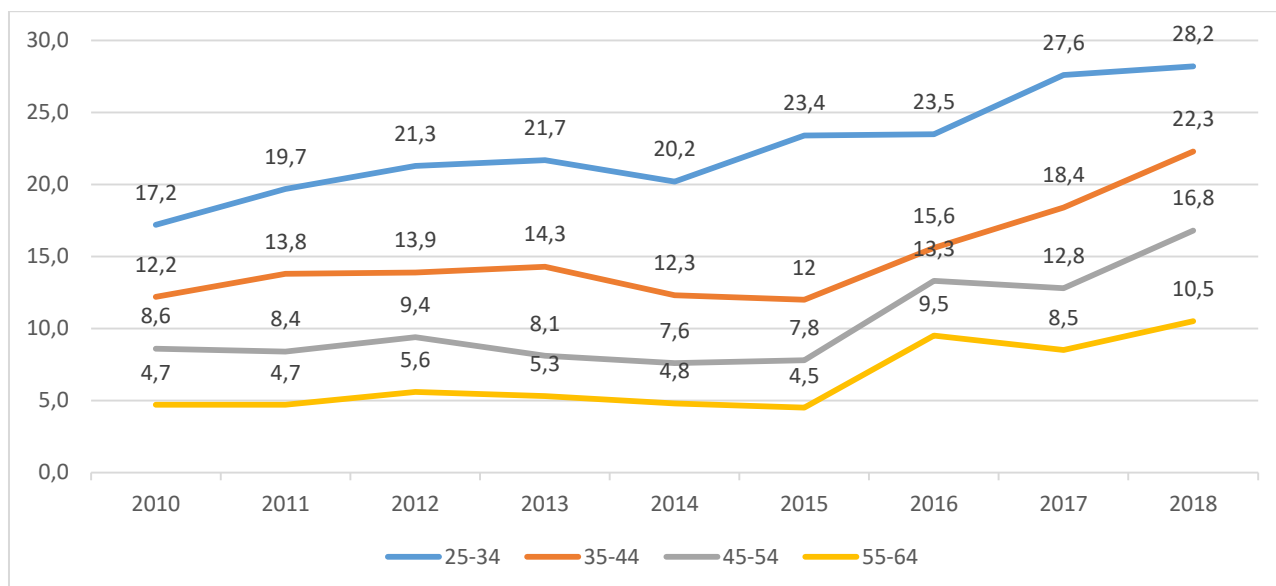

Joonis 45. Täienduskoolituses osalejad õppekavarühmade kaupa, 2017. aasta (arv ja osakaal).
Allikas: EHIS.

- **Õppes osalemist mõjutavad oluliselt vanus, kodune keel, haridustase jm sotsiaalmajanduslikud tunnused, sh töökoha karakteristikud** (vt joonised 45–47). Kokkuvõttes võib öelda, et kõige enam koolitavad ennast 25–34-aastased kõrgharidusega eesti naised. Mehed osalevad elukestvas õppes jätkuvalt vähem, ent võrreldes 2017. aastaga, on osalus tõusnud 2,5% võrra. Kuigi mitte-eestlaste osalemine elukestvas õppes on jätkuvalt tublisti madalam kui eestlastel, on viimase aastaga võrreldes enam kasvanud just mitte-eestlaste elukestvas õppes osalemise määr – võrreldes 2017. aastaga tervelt 3,8 protsendipunkti (2017 – 10,3%; 2018 – 14,1%). Eestlastel vastavalt 20,5 %-lt 22,4 %-ni.

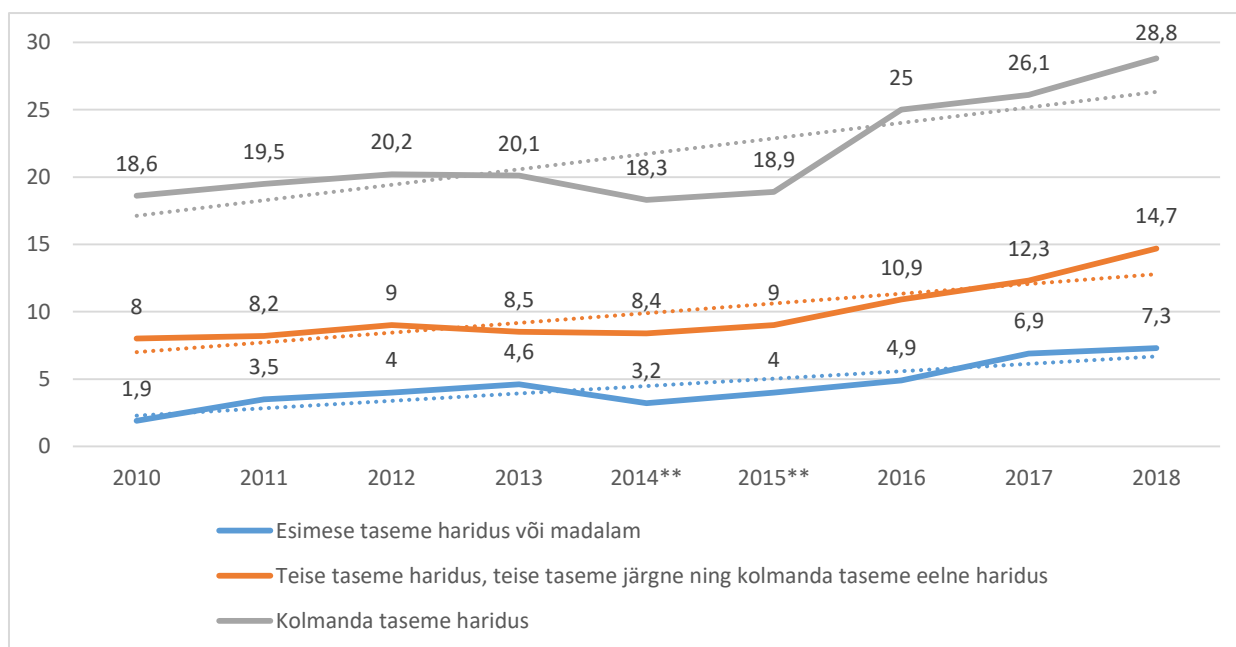
Joonis 46. 25–64-aastased elukestvas õppes soo ja rahvuse järgi, 2010–2018.
Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed.

Joonis 47. 25–64-aastased elukestvas õppes vanuserühmade kaupa, 2010–2018.

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed.

- Eestis on õppes osalus olnud pikalt madalam vanemates vanusegruppides ning seega on rõõmustav tõdeda, et 2018. aastal kasvas 2017. aastaga võrreldes enim 45–54-aastaste osalusmäär (2017 – 12,8%; 2018 – 16,8%). Kõige aktiivsemad on enda koolitamisel jätkuvalt 25–34-aastased, 2018. aastal – 28,2%. Viimasel kolmel aastal on tõusnud 35–44-aastaste osalus, ulatudes 2018. aastal 22,3%-ni.
- Eesti kasvab sarnaselt teistele Euroopa Liidu liikmesriikidele kõige kiiremini kolmanda haridustasemega täiskasvanute osalemine elukestvas õppes (vt Joonis 48). Viimastel aastatel on positiivne olnud madala haridustasemega (põhiharidus ja madalam) elanike järjest aktiivsem osalemine elukestvas õppes – kui veel 2010. aastal oli selle sihtrühma osalus 1,9%, siis 2018. aastal ca 4 korda kõrgem – 7,3%¹⁶⁹.

Joonis 48. 25–64-aastased elukestvas õppes haridustaseme kaupa, 2010–2018.*

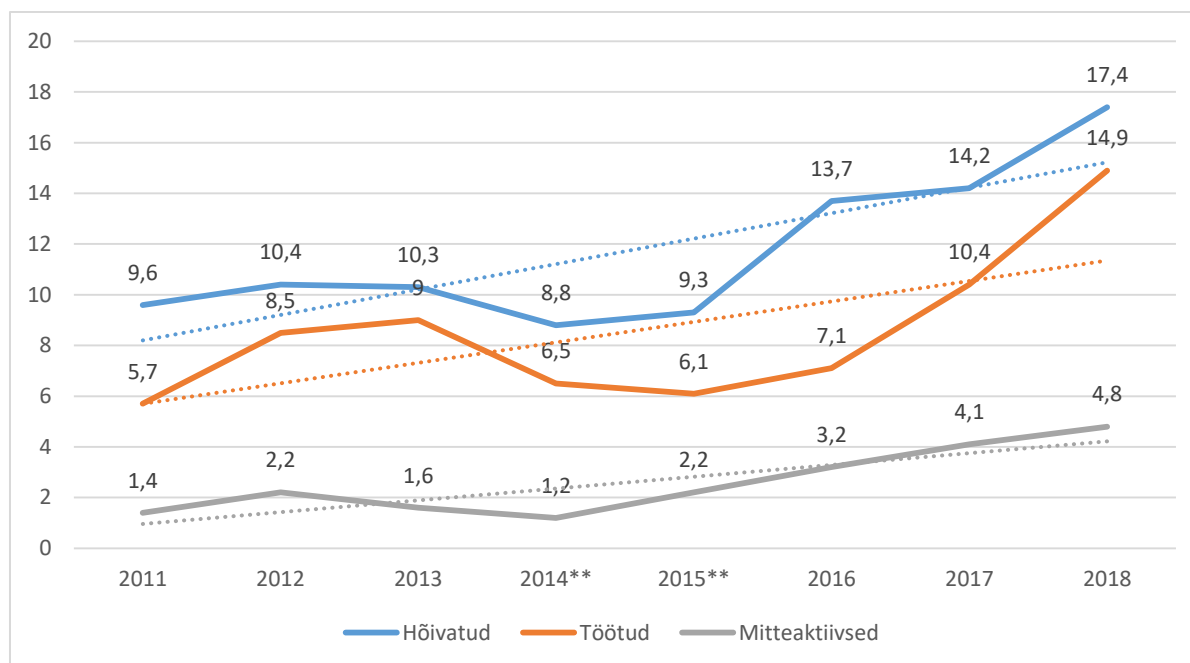
* Kasutatud on Statistikaameti metoodikat, mis erineb EUROSTATi omast, mistõttu on koguosalus 0,2 protsendipunkti võrra erinev. Statistikaameti andmed on kogurahvastiku kohta, EUROSTATi metoodikale vastavad arvutused jätavad välja ajateenijad ja institutsioonides viibijad.

¹⁶⁹ Siin ja edaspidi osalusprotsent viimase 4 nädala kohta.

**2014. ja 2015. aasta andmed on ISCED 2011 haridustasemetega järgi ümber arvatud.

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed.

- Analüüsides elukestvas õppes osalemist tööturustaatusete vaatepunktist, näeme, et kõige kõrgem on õppes osalemise määr hõivatute hulgas (vt Joonis 49), kuid suure hülps on viimastel aastatel teinud töötute osalus.

Joonis 49. 25–64-aastased elukestvas õppes tööturustaatuset järgi, 2011–2018.*

* Kasutatud on Statistikaameti meetodikat, mis erineb EUROSTATi omast, mistõttu on koguosalus 0,2 protsendipunkti võrra erinev. Statistikaameti andmed on kogurahvastiku kohta, EUROSTATi meetodikale vastavad arvutused jätavad välja ajateenijad ja institutsioonides viibijad.

**2014. ja 2015. aasta andmed on ISCED 2011 haridustasemetega järgi ümber arvatud.

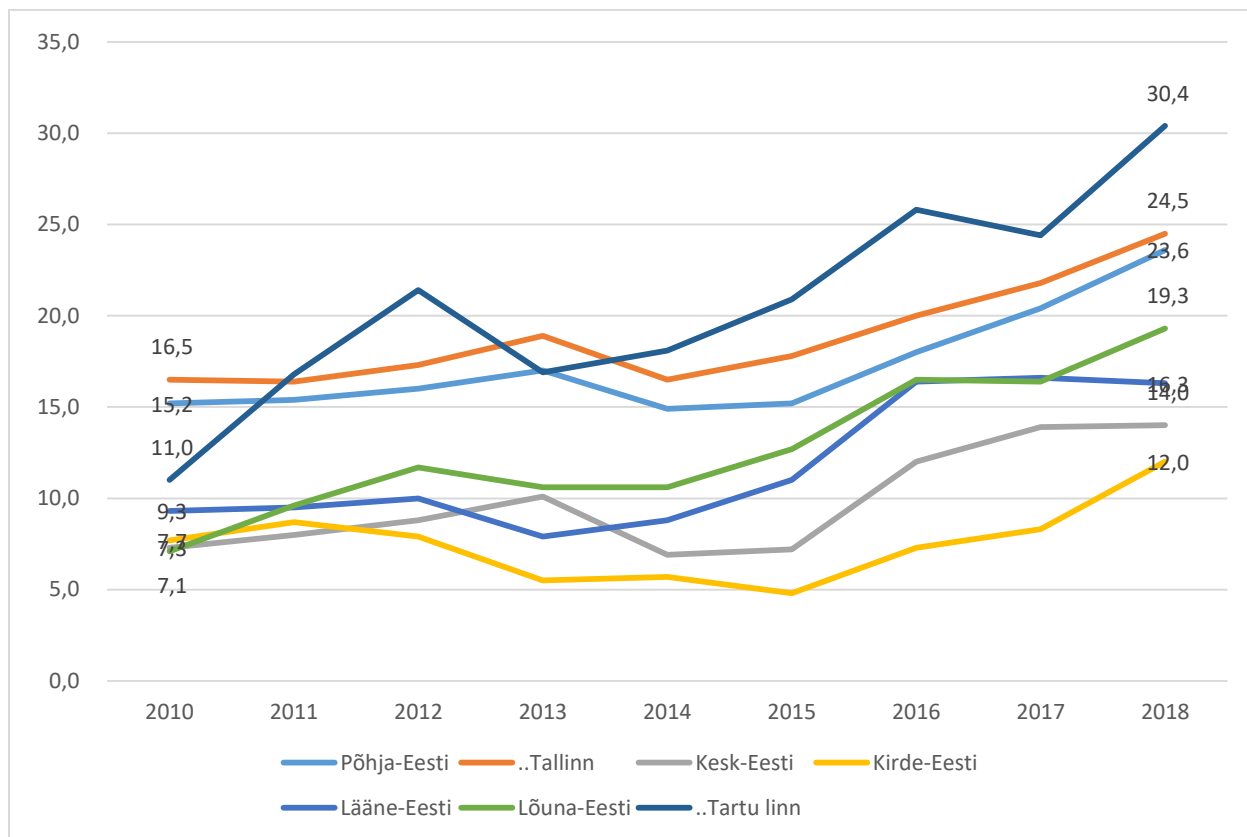
Allikas: Statistikaamet.

- Eestis ja ka teistes riikides ilmneb tendents, et nii formaal- kui ka mitteformaalõppes osalevad vähem need sotsiaaldemograafilised grupid, kes seda just rohkem vajaksid – madalama haridustasemega, vanemad inimesed. Madala funktsionaalse lugemisoskuse ja matemaatilise kirjaoskusega täiskasvanute uuringus¹⁷⁰ toodi madalamate oskustega täiskasvanute õppes osalemise takistusena välja nii sotsiaaldemograafilisest taustast tulenevaid aspekte kui ka sihtrühmale suunatud programmidega seonduvaid tegureid. Näiteks koolitusel osalemist takistavate põhjustena tõid madala funktsionaalse lugemioskusega täiskasvanud kõrgema funktsionaalse lugemioskusega täiskasvanutega võrreldes rohkem välja koolituseks vajalike eelduste puudumise, koolituse liiga kõrge maksumuse, ootamatute takistuste tekkimise vms. Lisaks võivad põhjused olla selles, et madalamate oskustega täiskasvanud ei leia oma huvidele/vajadustele vastavaid koolitusi, nad tajuvad varasemat õpikogemust negatiivsena, ei taju keskkonda õppimist soodustavana vms. Võttes arvesse, et madalamate oskustega täiskasvanud on tavaliselt ka madalama tööalase staatusega, võib oskuste pidev uuendamine olla ka tööalaselt ebavajalik või tajutakse seda ebavajalikuna. Seega vajavad madalama haridustasemega täiskasvanud eritähelepanu.¹⁷¹
- Osalus mitteformaalõppes erineb ka piirkonniti: see on suurim Põhja-Eestis ja väiksem Kirde-Eestis. Piirkondade vaheliste erinevuste põhjuseks on eelkõige töökohtade struktuur. Mitteformaalõppes osalemist mõjutab Eestis oluliselt ametikoht: valgekraed osalevad

¹⁷⁰ Grotlüschen, A. jt (2016), Adults with Low Proficiency in Literacy or Numeracy, *OECD Education Working Papers*, No. 131, Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5jm0v44bnmxx-en>.

¹⁷¹ Samas.

koolitustes märksa enam kui sinikraed. Avaliku sektori töötajad osalevad mitteformaalõppes oluliselt sagedamini kui erasektori töötajad.¹⁷² Kõige enam on aastate jooksul kasvanud osalusmäär Tartu linnas (vt Joonis 50).

Joonis 50. 25–64-aastased elukestvas õppes piirkondade kaupa, 2010–2018.*

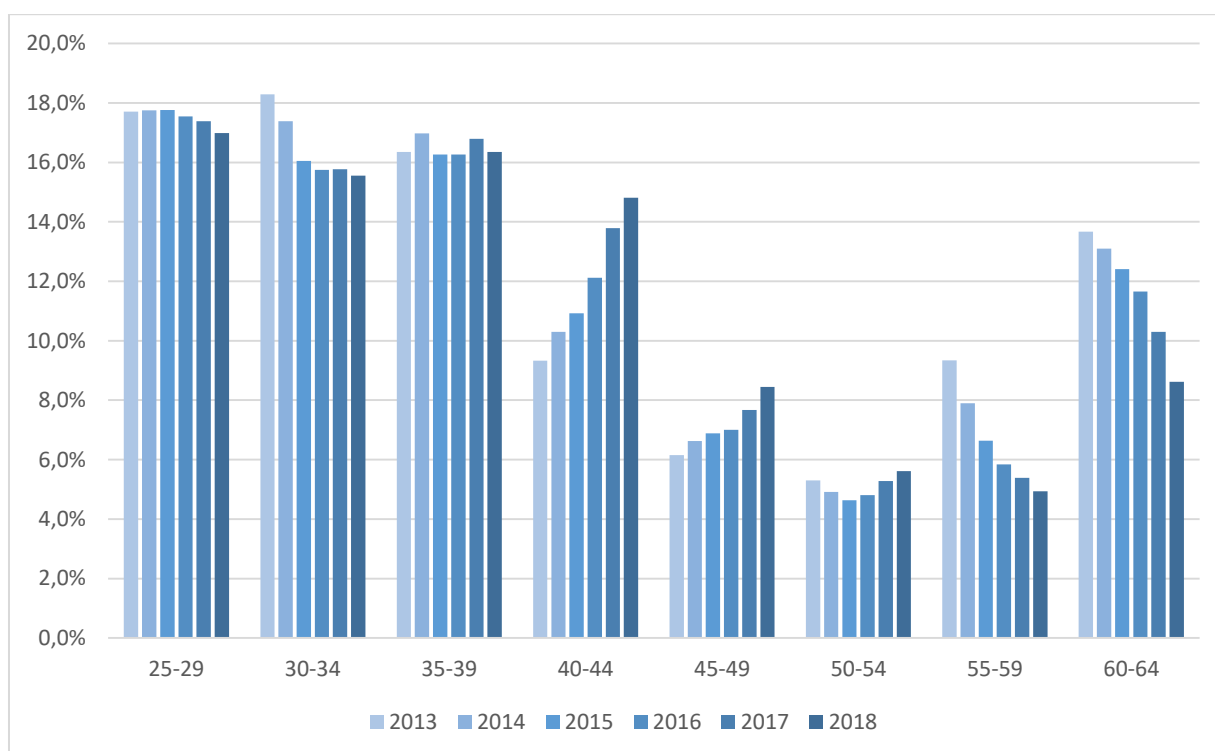
* Kasutatud on Statistikaameti metoodikat, mis erineb EUROSTATi omast, mistõttu on koguosalus 0,2 protsendipunkti võrra erinev. Statistikaameti andmed on kogurahvastiku kohta, EUROSTATi metoodikale vastavad arvutused jätavad välja ajateenijad ja institutsioonides viibijad.

Allikas: Statistikaamet.

Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanud

- **Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute** (25–64-aastaste) osakaal on Eestis 27% (2018. a), mis on 193 000 inimest.
- Kõige haavatavam grupp täiskasvanutest on need, kel pole põhi- või keskhariidust. **Keskhariduseta inimesed on sagedamini töötud** (25–64-aastaste keskhariduseta inimeste seas oli töötuse määr 2018. aastal 8,4% vs 4,8% keskmiselt) või hoopis tööturult eemal (25–64-aastaste keskhariduseta inimeste tööjõus osalemise määr oli 2018. aastal 71%, keskmine 84,5%), hõives olles on neil sagedamini madalamad palgad. 2018. aastal oli 25–64-aastastest meestest 14,3% keskhariduseta, naiste seas oli keskhariduseta inimeste osakaal pea kaks korda väiksem – 7,4%. Viimase kümne aasta jooksul on keskhariduseta inimeste osakaal meeste ja naiste seas vähenenud pea võrdselt – meestel 4,4% ja naistel 4,9%.
- 2018. aastal on 25–64-aastasi keskhariduseta inimesi 83 220, kõige enam oli keskhariduseta inimesi 25–29-aastaste seas. Siiski on näha, et viimastel aastatel on nii 25–29-aastaste kui ka 30–34-aastaste keskhariduseta inimeste osakaal oma vanusegrupis olnud (kerges) langustrendis (vt Joonis 51).

¹⁷² Saar, E. (2014). Oskused ja elukestev õpe: kellelt ja mida on Eestil oskuste parandamiseks õppida? PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 2. Tartu: HTM, http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/44229/oskused_ja_elukestev_ope_piaac.pdf?sequence=1

Joonis 51. Keskkooliharidusega inimeste osakaal eri vanusegruppides, 2013–2018.

Allikas: Statistikaamet.

Katkestamine

- Üld- ja kutsekeskhariduse katkestamise näitajate võrreldavaks muutmiseks arvutatakse 2018. aastast alates kutsehariduses katkestamise näitajat uue metoodika alusel: enam ei loeta katkestajaks õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis teises õppekavarühmas, surnud või välismaale kolinud. Teisalt võetakse nüüd näitaja arvutamisel arvesse ka neid õpilasi, kes ei olnud 10.11 õpilaste nimekirjas, vaid võeti õppima õppeaasta kestel. Seega ei ole katkestamise näitajad eri aastatel üks-ühele võrreldavad. Kutseõppes katkestas 2018. aastal ca 23% 25+ õppijatest.
- Üldhariduse mittestatsionaarses õppevormis on katkestamine jätkuvalt üle 30%, ent võrreldes 2017. aastaga, on katkestamine vähenenud (2017. aastal – 35,9%, 2018. aastal – 32,5%).

Tabel 12. Katkestajate osakaal üldhariduse mittestatsionaarses õppevormis ja kutseõppes (kõik õppevormid) 25+ vanusegrupis.

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18*
Mittestatsionaarne üldharidusõpe, %	35	37	32,9	31,7	35,9	32,5
Kutseõpe, %	20,2	21,5	20,9	20,3	20,6	23,1

Allikas: EHIS

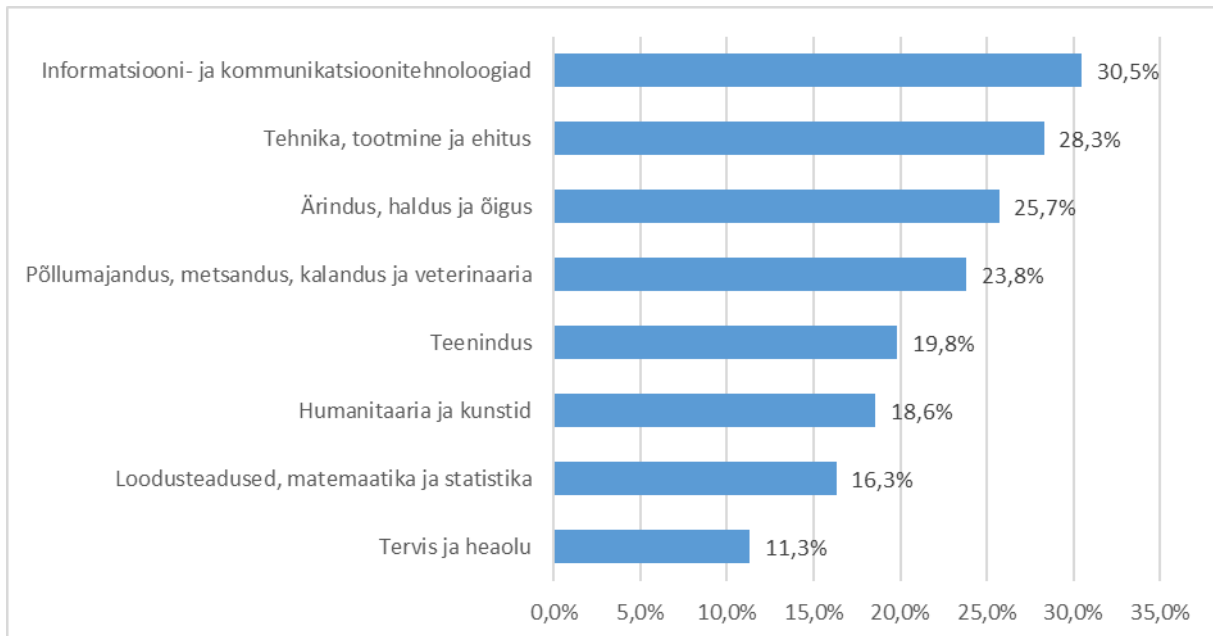
- Nagu statsionaarses nii ka mittestatsionaarses õppes katkestavad enam need, kelle varasem õppeedukus on olnud nõrk, kuid sellele lisandub rida töö ja perega seotud probleeme. Viiesimeks katkestajatest on põhikooli lõputunnistuse keskmine hinne üle 4¹⁷³. Mittestatsionaarses õppes esimest korda üldkeskhariduse omandamist alustanutest on eduka lõpetamise eeldused suuremad neil, kes õppe alustamise hetkel ei olnud täisealised: 16–17-aastastest lõpetab 38%

¹⁷³ HTM (2016). Madala haridustasemega noored. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

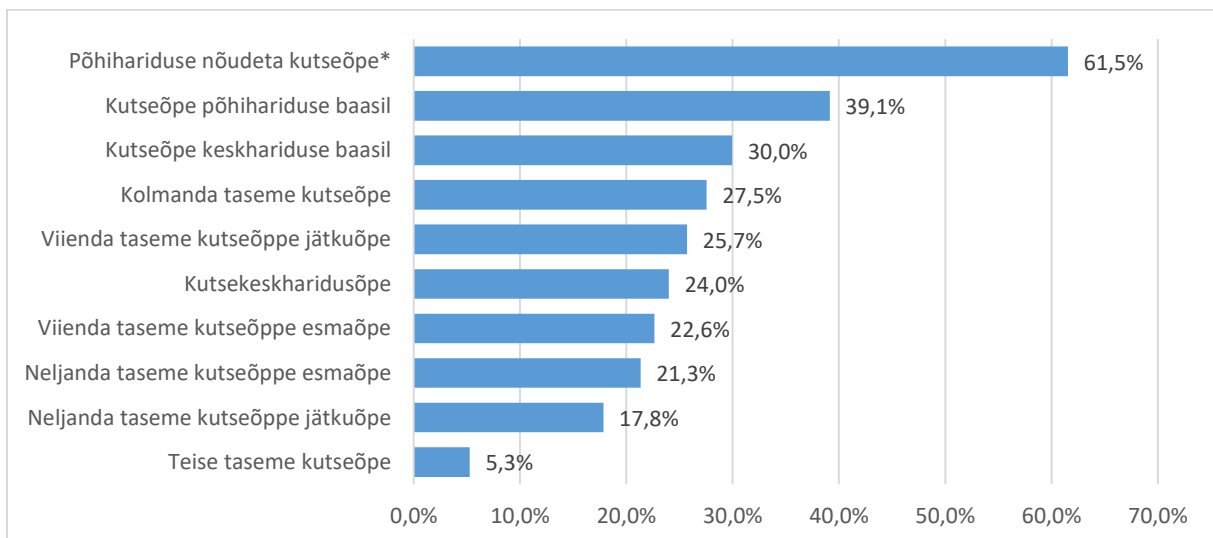
https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusmin_madala_haridustasemega_noorte_osakaal.pdf

(sõltumata õppele kulunud ajast), 17–18-aastastest – 31%; 18–19-aastastest – 27% ja samamoodi langevas trendis.

- Kutseõppes katkestavad teistest valdkondadest sagedamini IKT ning tehnika- ja tootmise valdkonna täiskasvanud õppijad ning harvem tervise ja heaolu õppijad (vt Joonis 52). Õppeliikidest on enim täiskasvanud katkestajaid põhihariduse nõudeta kutseõppes (61,5%), ent tulemuste tõlgendamisel tuleb silmas pidada väga väikest õppijate arvu, mistõttu iga õppija katkestamine tõstab katkestamise näitajat märkimisväärselt. Kõige vähem on katkestajaid teise taseme kutseõppes (16,1%). Vt joonis 53.

Joonis 52. Katkestajate osakaal kutseõppes (kõik õppevormid) 25+ vanusegrupis valdkonniti 2018. aastal.
Allikas: EHIS.

Joonis 53. Katkestajate osakaal kutseõppes (kõik õppevormid) 25+ vanusegrupis õppeliikide kaupa 2018. aastal.
* tuleb silmas pidada, et põhihariduse nõudeta kutseõppes osales väga vähe õppijaid.
Allikas: EHIS.

2.9.2. Ülevaade meetmete elluviimisest

Meede 1: Haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomine formaalharidusse ja eelduste loomine nende õppes püsimiseks ja tasemehariduse omandamiseks.

Meetme eesmärk: Tasemeõppe paindlikkuse suurendamise (sh VÕTA rakendamise) ja toetavate tegevuste tulemusena on tõusnud tasemeõppes õppivate täiskasvanute arv.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
Mittestatsionaarses üldharidusõppes õppijate arv	5448	5428	≥5075	5486	≥5075	≥5075	≥5075
Õppetöö katkestajate määr mittestatsionaarses üldharidusõppes (% kõikidest õppijatest)	31,7	35,9	32	32,5	31	30	30
25+ õppijaid kutseharidusõppes (% kõikidest õppijatest)	35,1	36,7	31	39,6	≥ 32	≥ 33	hoida taset

Olulisemad tegevused

- Jätkunud on **tegevused VÕTA arendamiseks** ning seejuures oleme panustanud erinevate õppeasutuste koostööle, 2018. a kaasati tegevustesse ka kõrgkoolid. Mais kohtus esimest korda kõrgkoolide võrgustik, novembris viidi läbi kutseõppeasutuste võrgustiku seminar. 2019. aastal jätkub võrgustike töö, üheks koostöös arendamist vajavaks teemaks on VÕTA juhendmaterjalide uuendamine. Varasemast suuremas mahus koolitati VÕTA spetsialiste. Uue teemana viidi läbi koolitused eneseanalüüsi toetamisest ja hindamisest VÕTA protsessis, lisaks koolitused VÕTA nõustajatele ja VÕTA hindajatele VÕTA põhimõtetest, kvaliteedist ja protsessist. 12 koolitusgrupis oli kokku 225 osalejat, sh 132 kõrgkoolidest, 52 kutseõppeasutustest ning 8 täiskasvanute gümnaasiumidest. Koolituste tagasisides viidati jätkuvalt koolitusvajadusele soovitusel eristada algtaseme ja edasijõudnute koolitusi. Samuti tuli välja selge vajadus koolidevahelise (ja ka koolisisese) VÕTA koostöö, kogemuste jagamise ja võrgustikutöö järele. Koolituste ja võrgustikutööga on kavas jätkata 2019. aastal. Rahvusvahelisest kogemusest õppimiseks toimus oktoobris kutseõppeasutuste VÕTA spetsialistide õppevisiit Iirimaa ja novembris kõrgkoolide spetsialistide õppevisiit Kanadasse. Kohtuti VÕTA võrgustikega ja külastati erinevaid õppeasutusi, et tutvuda nende praktikatega.
- ESF taotlusvoorus "Madala haridustasemega täiskasvanute tagasitoomine tasemekoolitusse ja õppes osalemise toetamine" toetust saanud 16 projekti tegevuste eesmärk oli **toetada haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomist põhi- ja üldkeskharidusõppesse ning õpingute edukat lõpetamist**. 2018. aastal oli rakendamisel 16 projekti kogusummas 2 636 357,30 eurot, millest ESF toetus moodustas 2 240 903,70 eurot. Projektid lõppesid augustis 2018, tulemused:
 - õpilaste vastuvõtt suurenes 11 koolis, jäi samaks 4 koolis ja vähenes 1 koolis;
 - õpilaste väljalangevus vähenes 12 koolis, jäi samaks 2 koolis ja suurenes 2 koolis;
 - kooli lõpetajate arv suurenes 13 koolis, jäi samaks 3 koolis ja vähenes 1 koolis.

Uue projektiperioodiga alustati septembrist 2018 (seire on kavas alles 2019. a).

Lähtudes piirkondlikest eripäradest ja vajadustest, kujundasid õppeasutused toetuse abil sobiliku valiku tegevustest, mis hõlmavad näiteks nii teavitustegevusi kui ka õppimist toetavate tingimuste ning vajalike tugiteenuste loomist, et toetada õppes püsimist ning õpingute edukat lõpetamist. Selleks pakuti õppimisoskust ja -võimekust arendavaid kursusi, täiendavaid lisa- ja tasanduskursusi olulisemates õppeainetes, õppijate nõustamist, individuaalset juhendamist, vajadusel lapsehoiuteenust jne.

Tähelepanu pöörati õppe paindlikumaks muutmisele õppeasutustes, näiteks töötatakse välja ning viiakse läbi e-kursusi. Projektide läbiviijad hindavad elluviidud tegevusi edukateks, tänu sihhipärasele reklaami- ja teavitustegevusele on tõusnud piirkondlik teadlikkus täiskasvanute võimalustest üldharidust omandada ning enamikus koolides on nii õppijate kui lõpetajate arv tõusnud.

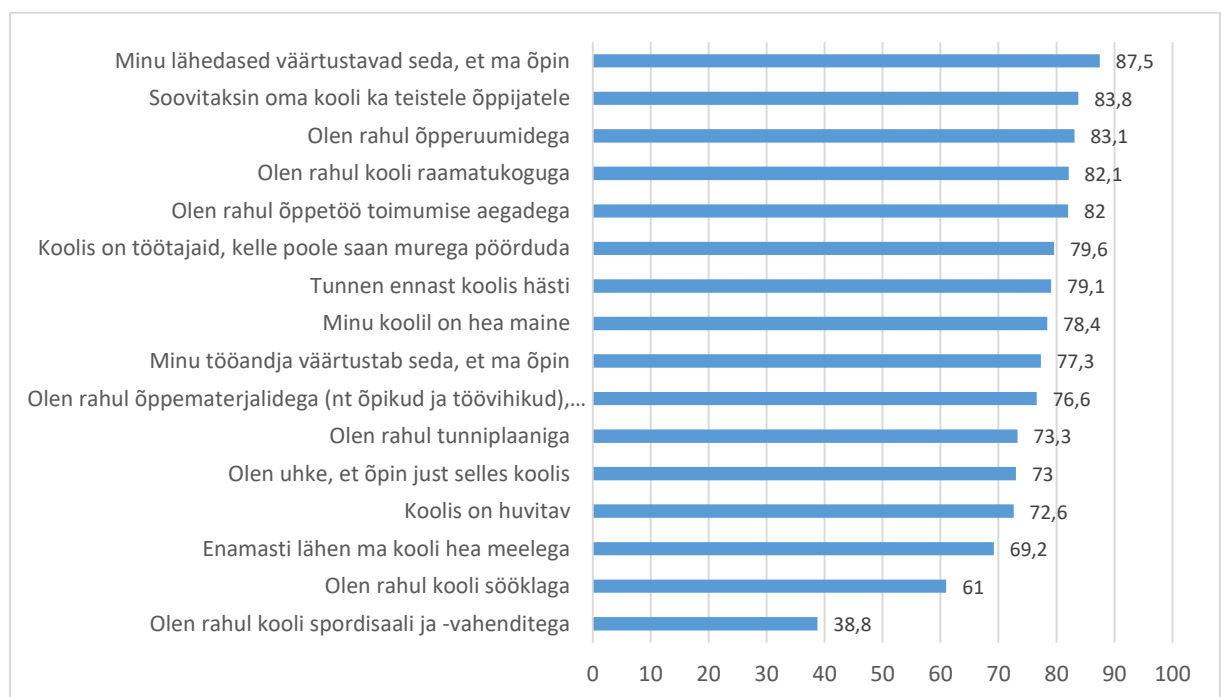
Õppijate väljalangevuse vähendamisele aitasid oluliselt kaasa erinevad tasanduskursused õppeainetes (nt matemaatika, võõrkeeled) ning rõhutatud tähelepanu õppimisoskuste arendamisele, õpilastele pakutakse individuaalseid konsultatsioone ning juhendamist.

Lisaks on koolidel tänu projektile olnud võimalik töösse kaasata mitmeid tugiisikuid ja spetsialiste, kes toetavad ja nõustavad õpilasi, ning ellu kutsuda tugiteenuseid nagu näiteks lapsehoiuteenus või õpituba. Elulisi seoseid õpituga aitavad luua mitmed väljasõidud ja tegevused väljaspool kooli, mille jaoks projektide kaudu samuti vahendeid eraldati.

Õpilaste tagasiside kirjeldatud kursustele, teenustele ja tegevustele on positiivne. Samuti on muutunud tõhusamaks piirkondlik koostöö erinevate osapooltega, kes samuti puutuvad kokku madala haridustasemega inimeste nõustamisega, sealhulgas Töötukassa, kohalike omavalitsuste ning Rajaleidja keskustega. Kuigi enamasti osati piirkondlikke vajadusi õigesti hinnata, annavad saadud kogemused esimesest taotlusvoorst koolidele kindlasti toeka sisendi uue taotlusvooru tegevuste planeerimiseks, näiteks võimaluse mõelda tegevustele, mis toetaksid õpetajate motivatsiooni e-õppe arendamisse enam panustada või mis toetaksid õppijaid e-õppes õppimisel.

- Üldhariduses, sh **täiskasvanute gümnaasiumides viidi läbi esimesed rahuloluküsitlused** 2017. a. 2018. aastal osalesid rahuloluküsitlustes kõik koolid, sealhulgas kõik sihtgrupid. Õpilaste hulgas viiakse küsitlusi läbi igal aastal, õpetajate hulgas üle 3 aasta. Järgnevalt on esitatud tulemused täiskasvanute gümnaasiumide 2018. aasta rahuloluküsitluse kohta. Kokku vastas küsitlusele 819 õppijat. Üldiselt on täiskasvanud oma kooliga väga rahul ning hindavad kooli mainet kõrgelt.

Rahuloluküsitlus näitas, et ca 70% õppijatest on enamiku rahulolu aspektidega rahul või väga rahul. Varasemad uuringud on näidanud, et täiskasvanute õppesse tagasitoomisel ning seal püsimisel on üheks oluliseks teguriks lähedaste toetus ning on väga rõõmustav, et täiskasvanud tajuvad perekonna ja tööandja positiivset hoiakut õppes osalemise suhtes. Erinevatest rahulolu aspektidest hinnati kõige madalamaks rahulolu kooli spordisaali ja -vahenditega ning sööklaga. Need olid ka aspektid, mille puhul ei saanud kõige suurem arv vastajaid üldse rahulolu hinnata (st, koolis puudub söökla ja/või spordisaal). Vt Joonis 54.

Joonis 54. Täiskasvanute gümnaasiumide õppijate rahulolu eri aspektidega, vastajate osakaal (%), kes on väitega rahul või väga rahul.

Märkus – osakaalu arvutamisel on välja jäetud need vastajad, kes antud aspekti hinnata ei saanud (nt need, kellel töödandjat pole, ei saa ka hinnata, kuidas töödandja õppes osalemist väärtustab).

Allikas: 2018. a üldhariduskoolide rahuloluküsitlus.

- 2018. aastal valmis analüüs täiskasvanutele pakutava mittestatsionaarse üldharidusõppe paremate praktikate kohta koos soovitud, kuidas õpet täiskasvanud õppijatele sobivamaks ja toetavamaks kujundada. Analüüsi avatud vooru „Teisel ringil targaks“ projekte ja EKTA Andras läbiviidavaid projekte „AGENDA – Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskava“. Leiti, et ühel või teisel moel saavutasid sotsiaalse muutuse kõik nimetatud projektid. Analüüsis välja toodud häid praktikaid jagati ka Õpetajate Lehes (30.11.2018), EPAL veebikeskkonnas (4.12.2018) ning Saaremaa piirkondlikku kogemust tutvustati Saarte Hääles 10.10.2018.
- Üldiselt on täiskasvanute osalemine kutseõppes kiirelt kasvanud, kuid kutsekeskharidusse jõuavad vähesed. 2018. aastal telliti analüüs „Kutsekeskharidusõpe keskhariduseta täiskasvanutele – võimaluste ja/või soovi puudus?“. Ühe olulisema tulemusena selgus, et kutseõppeasutused ei näe täiskasvanud õppijat kutsekeskhariduse sihtrühmana. Kutseõppeasutuste veebilehekülgede kaardistuse kohaselt pakutakse kutsekeskharidust ainult statsionaarses õppes. Samuti toodi välja, et VÕTA-t nähakse peamiselt varasema õpikogemuse, mitte töökogemuse arvestamise võimalusena, koostöö osas täiskasvanute gümnaasiumidega ollakse skeptilised. Intervjuueritid täiskasvanud töid õppes osalemise takistustena muu hulgas välja ajaressursside piiratud, rahalise ebakindluse, õppimisvõimaluste vähesuse või tööleidmise perspektiivi puuduse kodukohas, samuti vähese eesti keele oskuse. Õppesse astumist soodustavate teguritena mainiti muu hulgas lähema ümbruse (tööandja, lähedased, Töötukassa, kool) toetust ja suunamist, „kaks-ühes“ võimalust (omandada korraga kutse- ja keskharidus ning ka seda, kui soovitud ametikohal on keskharidus või kutse kohustuslik. Uuringu viis läbi Praxis, raport valmib märtsis 2019.

Meetme 1 eelarve oli 2018. aastal 1,73 mln eurot, mida rahastati struktuurifondide (ESF) vahenditest. Tekkepõhised kulud moodustasid ligi 1,15 miljonit eurot.

Meede 2: Mitteformaalsele koolitusele ligipääsu suurendamine ja koolituse kvaliteedi tõstmine

Meetme eesmärk: Paranenud on täiskasvanute ligipääs õppija huvidest ja võimetest lähtuvalt, tema arengut toetavale ja tööturu vajadustega arvestavale kvaliteetsele mitteformaalsele õppele.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
25–64-aastaste madala haridustasemega täiskasvanute elukestvas õppes osaluse määr (%)*	4,9	6,9	6	7,3	>6,3	>6,5	>6,5

*Eesti Statistikaameti andmed. Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Madala haridustaseme all mõistetakse põhiharidusega või sellest madalama haridusega inimesi (ISCED 0–2).

On väga positiivne, et koos üldise osaluse kasvuga elukestvas õppes on kasvanud (ja seda keskmisest kiiremini) madalama haridustasemega õppijate osalus, mis ületas eelmisel aastal aastaks 2020 seatud sihi.

Olulisemad tegevused

- 2018. aastal omandas kutseõppeasutustes täienduskoolituse riikliku koolitustellimuse (RKT) kursustel uusi oskusi 16 498 täiskasvanut, tunnistuse sai neist 15 451 (93,7%). Tunnistust mitesaanutest moodustasid enamuse kursuse katkestanud (6%), ülejäänud küll läbisid kursuse, kuid ei saavutanud õpiväljundeid või ei osalenud hindamisel. RKT koolituste prioriteetseteks sihtgruppideks olid erialase hariduseta täiskasvanud, keskhariduseta täiskasvanud ning aegunud oskustega täiskasvanud vanuses 50+. Ca 65% kursustel osalenutest kuulus loetletud sihtgruppide hulka. Koolituste pakkumisel võeti arvesse OSKA soovitusi. Lisaks kursuste

sisulise poole arendamisele laiendati OSKA raportite valdkondades sihtrühmi raportite soovitude kohaselt, st suunati koolitusi ka kõrgharidusega täiskasvanutele. 2018. a pakuti lisaks erialakursustele ka OSKA raportites välja toodud läbivate oskuste arendamise kursusi. Toetamaks õppeasutusi kursuste läbiviimisel, korraldati kõigile RKT kursusi korraldavatele õppeasutustele seminarid, kus käsitleti koostöövõimalusi Töötukassaga, täiskasvanute õpimotivatsiooni tõstmise võimalusi, koolitusel osalejate isikuandmete töötlemist jt teemasid.

- RKT kursuste kvaliteedi tagamiseks viidi kursuste koolitajatele läbi koolitusi andragoogikast, täienduskoolituse õppekavaarendusest, hindamismeetoditest väljundipõhises õppes, keerulistest olukordadest täienduskoolituses jm. **Kokku viidi 2018. aastal läbi koolitajate koolitused 12-l teemal 64 koolitusgrupis 857-le täiskasvanute koolitajale.**
- Et veel paremini vastata OSKA raportites välja toodud koolitusvajadusele, laiendatakse 2019. a tellimuse sihtrühmi ning **alustatakse täienduskoolituse RKT tellimuse esitamist ka kõrgkoolidele.** See võimaldab täienduskoolitust pakkuda senisest laiematel teemadel ning rohkematele sihtgruppidele. 2018. a tehti selleks ettevalmistavaid tegevusi, sh valmistati ette haridus- ja teadusministri määrus „Riikliku täienduskoolituse tellimuse koostamise ja esitamise kord ning akadeemilise tunni maksumus õppekavarühmade kaupa Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas“. Koolitusi rahastatakse ühikuhinna põhiselt, mistõttu arvutati ühikuhinnad õppekavarühmades, milles polnud varem koolitusi läbi viidud (kutseõppeasutustes ning kõrgkoolides pakutavate koolituste õppekavarühmad ei kattu).
- **Täiskasvanute võtmepädevuste arendamiseks** alustati 2017. a-l 8 ESFi projekti rakendamist kogusummas 1,818 milj eurot, 2018. aastal käivitus veel üks samas avatud voorus heakskiidetud projekt eelarvemahuga 264 350 eurot. Üheksa projekti tulemusena pakutakse koolitusi kokku 5387 täiskasvanule, tegevused olid planeeritud peamiselt 2017.–2018. aastasse ning osaliselt ka 2019. aastasse. Üks projekt on suunatud hooldus- ja tervishoiutöötajate digipädevuste ja sotsiaalsete oskuste arendamisele, üks – puuetega inimeste isiksuse arengu koolituste pakumisele ning üks projekt näeb ette keele- ja enesearengukohvikute läbiviimist erinevates piirkondades, et parandada eesti keelest erineva emakeelega elanike eesti keele oskust.
- 2018. aastal kuulutati välja **võtmepädevuste arendamise projektide teine taotlusvoor.** Rakendusüksusele esitati 17 taotlust, millest rahastati 7 projekti kogusummas 1 077 550 eurot, planeeritud koolitatavate arv oli 3598 inimest. Koos esimese vooru projektidega on eesmärk koolitada aastani 2020 võtmepädevuste arendamise projektides kokku **9698 täiskasvanut.** Kõik toetuse saajad on kinnitanud, et planeeritud sihttaseme saavutamine on võimalik.
- Edukad on olnud **täiskasvanuhariduse populariseerimistegevused**, mis panustavad nii tasemekoolitusse tagasipöördumisse kui üldisesse elukestvas õppes osalemisse. Suurimaks populariseerimisürituseks oli 2017. a alanud üle-eestiline täiskasvanuhariduse teavituskampaania "Jälle kooli", mis valmistati ette ja viidi läbi koostöös MTÜ Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooniga Andras ning hankega valitud loovagentuuriga Zavod BBDO OÜ. Kevadel keskendus kampaania erinevate täiskasvanuhariduse osapoolte tunnustamisele, sügisel – täiskasvanuhariduse populariseerimisele ja elanikkonna teadlikkuse tõstmisele erinevate kanalite – raadio, televisioon, välireklaam, sotsiaalmeedia, trükimeedia – kaudu. Kampaania märgatavuse väljaselgitamiseks viis Turu-uuringute AS 2018. aasta novembris läbi uuringu, mille kohaselt oli **kampaania märgatavus 78%**, mis on märkimisväärne tulemus. Kampaaniat toetas Thors Films OÜlt hangitud 12-osaline täiskasvanuharidust populariseeriv ja õppimisvõimalusi tutvustav meelelahutuslik saatesari „Teine võimalus“, mida näidati Kanal 2 eetris septembri lõpust detsembri keskpaigani. Seriaal kogus koos kordusesitustega üle 500 000 vaatamise. Lisaks toimusid:
 - 21. **täiskasvanud õppija nädal** ning täiskasvanuhariduse foorum, mis keskendus haridus- ja teadusstrateegiale 2035;
 - täiskasvanud õppijate foorum;
 - koostööseminarid kõikides maakondades eesmärgiga levitada infot õppimisvajaduse ja -võimaluste kohta, kaasates uusi kohalikke omavalitsusi eesmärgiga luua kohtadel jätkusuutlik toimiv täiskasvanuid õppesse kaasav võrgustik;
 - koostöös Eesti Külaliikumise Kodukant täiskasvanuhariduse saadikutega korraldati külavanemate piirkondlikud seminarid, kus arutleti õppiva küla teemadel ja kavandati piirkondlikke õppimist populariseerivaid tegevusi;
 - teavituskampaania sotsiaalmeedias jne.

- 2018. aastal kaasati **täienduskoolituse kvaliteedi arendamisse** SA Archimedes Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). EKKA alustas septembris täienduskoolitusasutuste TÄKSi nõuetele vastavuse kaardistamisega. Esialgsed tulemused näitasid, et nõuded info avalikustamise osas on täidetud väga erinevalt ning ka täienduskoolituse õppekavad on info sisalduselt ja ülesehituselt väga erinevad. Kaardistus lõpetatakse 2019. aasta alguses koos koolitusvajaduse väljaselgitamisega, millest lähtuvalt viiakse 2019. aastal läbi koolitused. 2019. aastal keskendub EKKA täienduskoolituse kvaliteedihindamise nõuete väljatöötamisele ja piloteerimisele, samuti koolitushangete kvaliteedi- ja hindamisnõuete väljatöötamisele. Oma analüüsi ja tegevuse raames ootab HTM EKKA-lt ettepanekuid, **kuidas oleks võimalik koolitusturgu korrastada ning täienduskoolituse kvaliteeti tõsta.**
- 2018. aasta kevadel EHISesse esitatud täienduskoolitusasutuste 2017. a tegevusnäitajate ülevaade näitas, et kuigi täienduskoolituse valdkonnas tegutsesid enamasti erakoolitusfirmad, oli osalejaid enim ülikoolide pakutaval kursustel (kõigist õppijatest 21,6%). 2017. a pakuti kõige rohkem koolitusi isikuarengu õppekavarühmas, populaarsed olid ka keeleõppe ja juhtimiskoolitused. Näitajad on avalikustatud HaridusSilmas (http://www.haridussilm.ee/?leht=taiskasvanud_1).

Meetme 2 eelarve oli 2018. aastal 8,39 mln eurot, sh struktuurivahenditest rahastati 6,4 mln eurot (põhiliselt täiskasvanute tööalase koolituse RKT rahastamine ja võtmepädevuste koolitused). Tekkepõhised kulud moodustasid 7,21 miljonit eurot.

Meede 3: Kutsesüsteemi arendamine ning elukestva õppe visiooni elluviivate koostöövormide loomine ja toetamine täiskasvanuhariduses

Meetme eesmärk: Kutsesüsteemi kaudu on haridussüsteem ja tööturg paremini seostatud ning toimivad koostöövormid on parandanud täiskasvanute teadlikkust elukestvast õppest ja õppimisvõimalustest.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019	2020	2021
				Sihttase		
Täiskasvanuhariduse ja kutsesüsteemi osapoolte rahulolu elukestva õppe, sh täiskasvanuhariduse süsteemi ja kutsesüsteemi toimimisega*	-	-	metoodika väljatöötamisel	kasvab	kasvab	kasvab

*Keskelt regulaarselt läbiviidav uuring, mis on EÖSi näitaja mõõtmise alus.

Sellisel kujul indikaatori mõõtmist praegu kavandatud pole. 2017. a mõõdeti esmakordselt täiskasvanute gümnaasiumide (TKG) nagu ka teiste üldhariduskoolide ja kutsekoolide õppijate ja õpetajate heaolu koolis ja rahulolu koolielu erinevate aspektidega.

Olulisemad tegevused

- SA Kutsekoda on rakendamas **kutseandjate tegevuse kvaliteedisüsteemi**, sh 2018. a töötati välja kvaliteedihindamise küsimustikud kutse andjale, kutsekomisjoni liikmele ja hindamiskomisjoni liikmele. 2018. aastal viidi läbi kümne kutse andja kvaliteedihindamine ja viis kutseeksami vaatlust. Uuendati kvaliteedikontrolli juhendmaterjali "Kutse andmise kvaliteedi tagamine ja järelevalve". Toimus 21 teavitus- ja nõustamisüritust kutse andjatele, sh kompetentsipõhisest hindamisest.
- 2018. a **uuendati kutsestandardite koostamise metoodikat** ning loodi uus kutsestandardi vorm. Sisulise muutusena lisati kutsestandardisse tulevikuoskuste kirjeldamise osa. 2019. aasta I poolaastal piloteeriti uuendatud vormi ja töötati välja juhendmaterjalid.
- **Välja on töötatud tuleviku- ja digioskuste kutsestandardites kirjeldamise mudel, millest lähtuvalt täiendati digioskuste kirjeldusi kutsestandardites.** 2018. aastal kinnitatud kutsestandarditest 175-s on viide digibaasoskusi kirjeldavale lisale, 80-s on kirjeldatud erialaseid IKT-oskusi tööosade sees ning 10-s täiendavaid kõrgemaid IKT-kompetentse (nõ targa tellija ja valdkonna IKT arendaja kompetentseid).
- **Kutseregister** viidi üle uuele tehnilisele platvormile ning tehti arendusi ja parendusi registri tõrgeteta töö tagamiseks.

- Välja töötati **Eesti kvalifikatsiooniraamistiku** ja **Europassi** tutvustamise **kommunikatsiooniplaan** ja õppematerjale oskuste teadvustamiseks ja võrdlemiseks EKRI ja Europassi dokumentide abil.

Meetme 3 eelarve oli 2018 aastal 2,37 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 2,23 miljonit eurot.

1.9.3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Programmi tegevustel on oluline positiivne mõju elukestva õppe strateegia eesmärkide täitmisele. Elukestvas õppes osalemine tõusis 2018. a-l rekordkõrgusele, ulatudes 19,7%-ni. Märkimisväärselt tõusis sealjuures madalamate oskustega inimeste osalemine elukestvas õppes, ulatudes 7,3%-ni.

Programmi toel on loodud täiskasvanutele ligipääs nii tasemeharidusele kui ka täiendusõppele. Haridustee katkestanud täiskasvanute tasemeõppesse tagasitoomiseks on läbi viidud mitmeid teavitamis- ja populariseerimisüritusi ning -kampaaniaid. Madalama haridustasemega täiskasvanute tasemeõppe lõpetamisele on kaasa aidanud põhi- ja keskhariduse omandamise toetuseks ellu kutsutud ESF tegevused (nõustamine, tasenduskursused, e-õppe arendamine jmt). Kahjuks osaleb nendes tegevustes märkimisväärselt enam hiljuti katkestanud/traditsioonilises õppimiseas inimesi (alla 19-aastasi) kui inimesi, kelle katkestamisest on möödunud rohkem aastaid.

Toetatud on õppimisvõimalusi täienduskoolituses – seda nii erialaste oskuste omandamiseks või parandamiseks kui elukestva õppe võtmepädevuste arendamiseks. HTMi pakutud meetmete puhul on seejuures arvesse võetud OSKA soovitusi.

Aasta jooksul tugevdati varasema õpi- ja töökogemuse süsteemi (VÕTA) osapoolte koostööd ning pakuti mitmeid koolitusi VÕTA nõustajatele ja hindajatele, sh võimalusi tutvuda välisriikide heade kogemustega.

2018. a käivitati täienduskoolituse kvaliteediarendamise ja koolitusturu korrastamise tegevused. Kvaliteediarendamiseks viidi läbi arvukalt koolitusi täiskasvanute koolitajatele.

Kutsesüsteemi tegevused (kutsestandardite uuendamine, juhendmaterjalide väljatöötamine, kutseregistri uuendamine jms) on toimunud plaanipäraselt ja tulemuslikult. SA Kutsekoda arendas kutse andmise kvaliteedi hindamise materjale ning korraldas hindamiskoolitusi sihtrühmale. 2019. a I poolaastal piloteeritakse uuendatud kutsestandardi vormi, sh tulevikuoskuste kirjelduse osa. Probleemid tekkisid kutse andjatele kutseeksami arenduskuludeks ette nähtud vahendite piisavusega ning nende jaotuspõhimõtetega. 2019. a on kutseeksamite kompenseerimise ülemmäärad kavas üle vaadata ning vajadusel korrigeerida.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 tulemusaruanne

Noortevaldkonna arengukava üldeesmärk on, et noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.

Üldesmärgi elluviimiseks on seatud neli strateegilist eesmärki:

- 1) noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks;
- 2) noorel on väiksem risk olla tõrjutud;
- 3) noore osalus otsustes on rohkem toetatud ning
- 4) noortevaldkonna toimimine on mõjusam.

1. Strateegia eesmärkide täitmine

Indikaator	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
							siht	tege-lik			
ÜLDEESMÄRGI NÄITAJAD											
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal ¹ (%)	10,3	9,7	12,0	12,2	10,9	10,8	<10,0	11,3	<9,5	<9	<9
Noorte töötuse määr vanusegrupis 15–24 ¹ (%)	20,9	18,7	15	13,1	13,4	12,1	12	11,8	-	-	-
Alaeesmärgi „Noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks“ näitaja											
Noorte kaasatus noorsootöösse (% noorte koguarvust) ²	42	46,4	47	49,1	50	54	56	57,8	58	60	60
Alaeesmärgi „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“ näitajad											
Noori huvikooli kohta ³	574	527	492	456	475	428	450	369	425	400	400
Noori noortekeskuse kohta ³	1333	1250	1181	1154	1077	996	1100	989	1050	1000	1000
Alaeesmärgi „Noore osalus otsustes on rohkem toetatud“ näitaja											
Organiseeritud osalusvõimaluste arv (noortevolikogud jm noorte osaluskogud) ⁴	85	80	85	83	90	70	170	-			
Organiseeritud osalusvõimaluste (noortevolikogude jm noorte osaluskogude arv) osakaal omavalitsuste koguarvust (%)	-	-					-	74,4	86,9	89	89
Alaeesmärgi „Noortevaldkonna toimimine on mõjusam“ näitajad											
Noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootöoga (%)	-	-	-	87	-	87	-	-	hoida taset		
Koolituses osalevate noorsootöötajate osakaal aastas ⁴ (%)	-	-	10	12	15,9	20	13	15	14	15	15

¹ Allikas: EUROSTAT.

² Allikas: HTMi arvutused EHISe ja ENTK andmete põhjal.

³ Allikas: Statistikaamet, HTM, ENTK.

⁴ Allikas: ENTK.

Noorte osalemine noorsootöös¹⁷⁴, st nende noorte osakaal, kes osalesid huvihariduses, noorteühingute aastatoetust saanud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates ning KOV noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides, on aasta-aastalt pidevalt kasvanud: kui 2010. aastal oli nendesse tegevustesse kaasatud 37% noori, siis 2018. aastal 7,8% kõigist 7–26-aastastest noortest. Noorte kaasatus noorsootöösse kasvas varasemate aastatega võrreldes peamiselt huvikoolides osalemise kasvu tõttu. Samal ajal on järjepidevalt vähenenud **noorte arv huvikooli ja noorte keskuse kohta**, mis näitab teenuse kättesaadavuse kasvu.

Kokkuvõttes on kaheksast näitajast viis kavandatud või paremal tasemel. Haldusreformi järel vähenes omavalitsuste arv 79-le, mistõttu muutus võimatuks organiseeritud osalusvõimaluste näitaja täitmine senisel kujul ning seepärast muudeti indikaatori mõõtmise metoodikat – 2018. aastast mõõdetakse noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna kohalike omavalitsuste koguarvust ning kuigi osalusvõimaluste üldarv on haldusreformi järel vähenenud, on osalusvõimaluste osakaal kohalike omavalitsuste koguarvust kasvanud (esialgne näitaja ja edasised sihid on lisatud ka ülal olevasse tabelisse).

Üldeesmärgi näitajatest on madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal pikka aega vähenenud, kuid 2018. aastal hoopis kasvanud. Noorsootöös osalenud noorte rahulolu jäi 2018. aastal läbiviidud uuringu põhjal samaks, mis 2015. aastal – 87% noorsootöö tegevustes osalevatest noortest on noorsootööga rahul.

Detailsemalt on näitajate täitmist analüüsitud noortevaldkonna programmi tulemusaruandes (vt ptk 2.1). Programmiga seatakse valdkonna arengusuunad ja panustatakse hariduse tulemusvaldkonda, samal ajal viiakse ellu ka noortevaldkonna arengukava meetmeid.

2. Ülevaade noortevaldkonna programmi elluviimisest

Eesmärk: tagada noortele avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks ning selle kaudu toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.¹⁷⁵

Programm aitab kaasa järgmiste noortevaldkonna arengukava üldeesmärgi indikaatorite¹⁷⁶ saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)*	10,9	10,8	<10,0	11,3	<9,5	<9	<9
Noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootööga (%)**	-	87	-		-	87	-

*Allikas: EUROSTAT.

** 2017–2018. a viidi teist korda läbi uuring „Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga“. Võrreldes uuringus osalenud noorte rahulolu üldist määra nende noorsootöö tegevuste osas, mida käsitles ka 2015. aasta uuring, osutusid kahe aasta rahulolu määrad sarnaseks (87%). 2015. a uuringus käsitletud noorsootöö tegevustele lisaks hinnati viimase uuringuga täiendavalt noorte rahulolu noorteprojektide ja vabatahtliku tegevusega. Tabelis kajastatakse rahulolu nendel aastatel, millal noorsootöös osalemisega rahulolu hinnati – 2018. aastal valminud uuringus hinnati noorte rahulolu nende tegevustega, milles nad osalesid 2017. aastal.

¹⁷⁴ Näitaja metoodika on määratletud 2008. aastal.

¹⁷⁵ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 üldeesmärk.

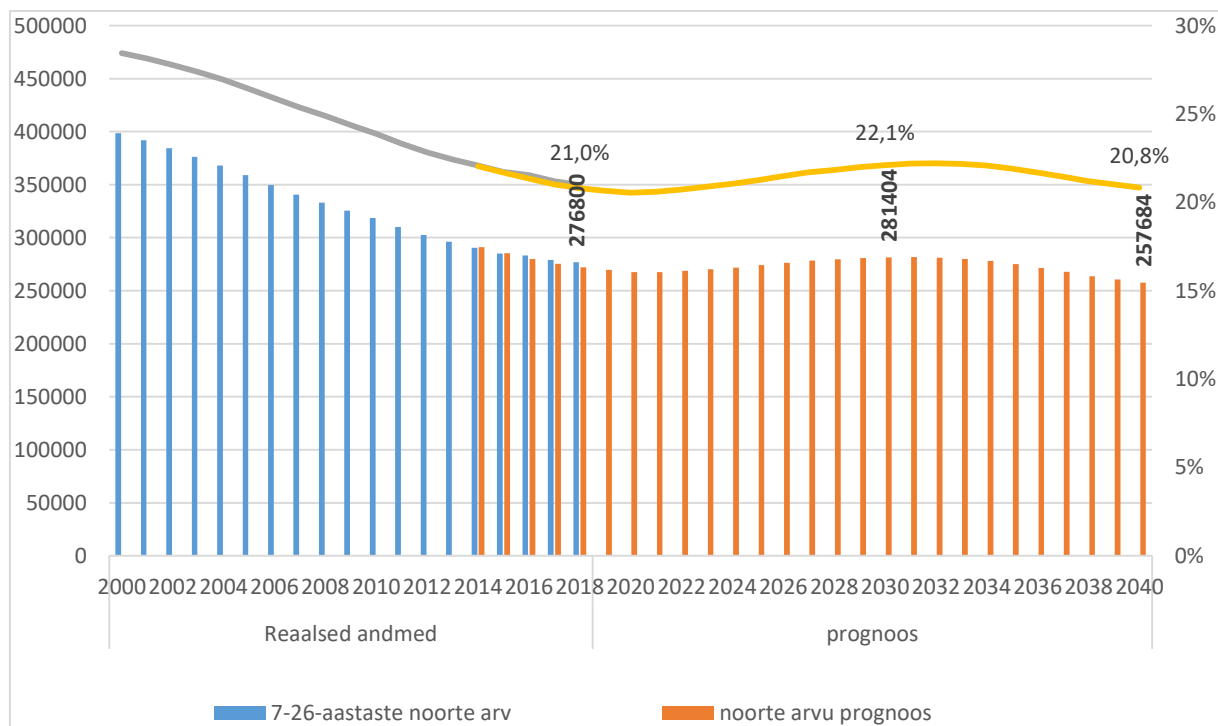
¹⁷⁶ Neist esimene on ka elukestva õppe strateegia üks indikaatoreid ning teine konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ üks indikaatoreid.

Olulisemad muutused ja trendid

- Noorte osakaal ühiskonnas väheneb ja seda enam on oluline, et noorte häält oleks kuulda. KOV noortevolikogud ja noorte aktiivgrupid on selleks üks võimalus. Kuigi haldusreformi tagajärjel on võimaluste koguarv vähemaks jäänud, on võimaluste osakaal omavalitsuste koguarvust pigem kasvanud.
- Noorte osalus noorsootöös on stabiilselt kasvanud, seda toetab noorsootööd pakkuvate asutuste arvu kasv. Huvihariduse ja huvitegevuse täiendava riikliku toetuse toel on kasvanud huvihariduse ja huvitegevuse kättesaadavus ja kvaliteet kõikides huvialavaldkondades. Kõige rohkem on uusi võimalusi loodud üldkultuuri valdkonnas, kuid areng on olnud positiivne ka LTT valdkonnas – on loodud uusi võimalusi ja soetatud uusi õppevahendeid.
- Noorsootöötajate kompetents paraneb. Uute võimaluste, sh nutika noorsootöö arendamiseks ja rakendamiseks on see äärmiselt oluline.
- Tänuväärset tööd tehakse tõrjutusriskis noortega – mitteõppivatele, mittetöötavatele ja koolitustel mitteosalevatele (NEET) noortele pakutakse tugiteenuseid 47 noorsootööasutuses.

Noore võimalused oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks

- **Noorte (7–26-aastased) arv on viimastel aastakümnetel olulisel määral vähenenud** – kümne aasta taguse ajaga võrreldes 17%. 2018. aasta alguses oli noori 276 800 (vt Joonis 55). **Statistikaameti prognoosi järgi jätkub nii noorte arv kui osakaalu vähenemine kogurahvastikust kuni 2020. aastani.** Noorte arv ja osakaalu vähenemine suurendab iga üksiku noore tähtsust ühiskonnas, seepärast on oluline, et iga noor leiaks endale sobiva tee ühiskonda sobitumiseks. Selles kontekstis on oluline luua olemasolevatele noorsootöö võimalustele lisaks uusi ja eripalgelisi. Noortevaldkonna programmis on muuhulgas keskendunud selliste võimaluste loomisele ja arendamisele.

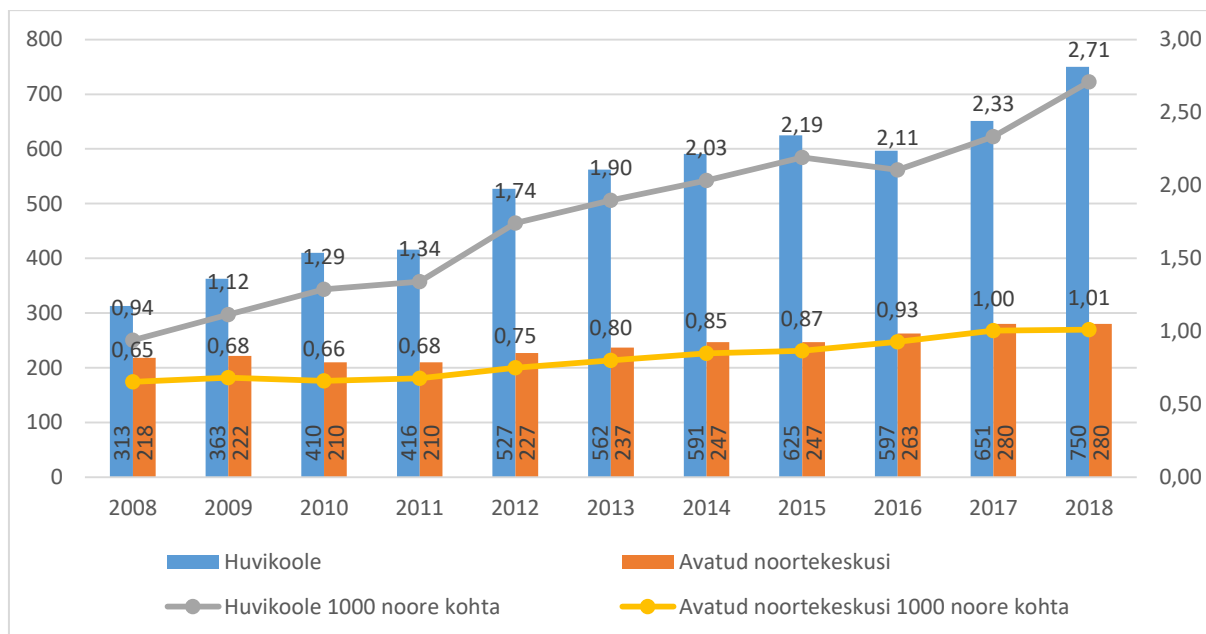
Joonis 55. 7–26-aastaste noorte arv Eestis, osakaal kogu elanikkonnast ning prognoos.

Allikas: Statistikaamet.

- Noorsootöö pakub noortele mitmekülgseid võimalusi oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks. Näiteks on noortel võimalik osaleda huvihariduses ja huvitegevuses, avatud noortekeskuste töös, noorteühingutes, noortelaagrites ja noortemalevates, osaluskoogudes ning erinevates riigisisestes ja rahvusvahelistes projektides. Noorte huvide toetamisele suunatud

tegevusi pakutakse lisaks veel asutustes, kus võivad osaleda kõik soovijad (kultuurimajades, seltsimajades, raamatukogudes, spordiklubides jne).

- Aastate jooksul on erinevate **noorsootöös osalemise võimalusi pakkuvate asutuste** (näiteks meetme 2 näitaja aluseks olevate huvikoolide ja avatud noortekeskuste) **arv Eestis kasvanud** (vt Joonis 56). Sealhulgas näitavad andmed, et linnades on uue haldusjaotuse järgi 2018. aastal huvikooli 1000 noore kohta rohkem (3,34) kui valdades (1,83). Avatud noortekeskuste puhul on vastupidi, st valdades on avatud noortekeskusi 1000 noore kohta rohkem (2,02) kui linnades (0,29).

Joonis 56. Avatud noortekeskused (ENTK, kalendriaasta) ja EHISes registreeritud huvikoolid, kes on vaatlusalusel õppeaastal õppurite ja pedagoogide andmed kinnitanud (kalendriaastaga algav õppeaasta). Allikas: ENTK, EHIS.

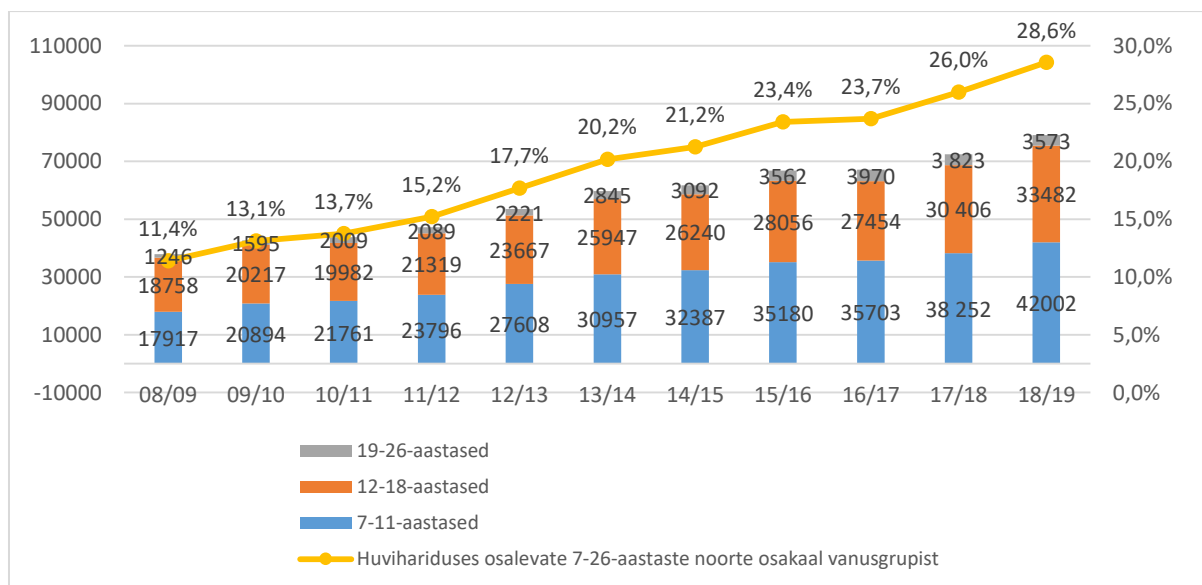
- Üldhariduskoolide 2017/18. õppeaasta rahuloluküsitluse andmetel osaleb vähemalt ühes noorsootöö tegevuses klassist sõltuvalt 83–90% küsitlusele vastanutest (Tabel 13). Noorsootöös osalemine erineb noore soost ja vanusest olenevalt. Noorsootöö tegevustes osalevad enam tütarlapsed ja noorema vanusgrupi noored. 2017/18. õppeaasta üldhariduskoolide rahuloluküsitluse andmetel on nii 4., 8. kui 11. klassis noorsootöö teemalistele küsimustele vastanud noorte hulgas 6–7% rohkem selliseid noormehi kui tütarlapsi, kes ei osale üheski noorsootöö tegevuses. 4. klassi poisid osalevad tüdrukutest enam avatud noortekeskuste töös ning mõne noorteorganisatsiooni tegevuses, 8. klassi poisid mõne noorteorganisatsiooni tegevuses. 11. klassi poisid osalevad absoluutarvult kõigis tegevustes vähem kui tüdrukud.

Tabel 13. Noorsootöös osalemine 2017/18. õppeaasta üldhariduskoolide rahuloluküsitluse andmetel

		4.klass			8. klass			11. klass		
		Poiss	Tüdruk	KOKKU	Poiss	Tüdruk	KOKKU	Poiss	Tüdruk	KOKKU
Noorsootööga seotud küsimustele vastanute koguarv		4915	4983	9898	3961	4254	8215	1962	2692	4654
Osakaal	Ei osale	12%	6%	9%	22%	13%	17%	20%	14%	16%
	Osaleb ühes tegevuses	28%	25%	26%	24%	23%	24%	27%	27%	27%
	Osaleb rohkem kui ühes tegevuses	60%	69%	65%	54%	63%	59%	53%	59%	56%
osakaal kõigist vähemalt ühes tegevuses osalenutest	Koolis toimuv huviring (kunst, muusika, sport, tehnoloogia jms)	67%	72%	70%	46%	40%	43%	43%	39%	40%
	Huvikool väljaspool kooli (kunst, muusika, sport, tehnoloogia jms)	63%	70%	66%	60%	68%	64%	64%	72%	69%
	Avatud noortekeskuse või -toa tegevus	38%	34%	36%	26%	22%	24%	12%	12%	12%
	Laager	40%	42%	41%	34%	37%	36%	28%	27%	27%

Mõni noorteorganisatsioon või -ühing (gaidid, skaudid, ELO, 4H jms)	18%	12%	15%	14%	11%	12%	10%	9%	9%
Mõne projekti või ürituse korraldamine koolis				49%	55%	52%	57%	57%	57%
Noortemalev				18%	16%	17%	7%	7%	7%
Osaluskoogu (õpilasesindus, noorte volikogu jne)				18%	22%	20%	15%	19%	17%

- Kõigis rahuloluküsitlusega hõlmatud klassides oli kõige eelistatumaks noorsootöö tegevuseks huviharidus väljaspool kooli.
- 10.12.2018 seisuga oli EHIS-es registreeritud 843 huvikooli, neist 750 olid selleks ajaks 2018/19. õppeaasta õppurite ja pedagoogide andmed kinnitanud¹⁷⁷. 2018/19. õppeaastal on andmed kinnitanud **huvikoolide hulgas kõige enam spordikoole** (296, s.o 39% kõigist huvikoolidest); muusika- ja kunstikoole on 147 (20%). Muid huvikoole on 2278 (37%) ning **tehnika-, loodus-, loome- ja huvimajasid või -keskusi 29 (4% kõigist huvikoolidest)**. Alamtüübiti ei ole huvikoolide omavahelised proportsioonid viimastel aastatel oluliselt muutunud.
- **2018/19. õppeaastal õpib vaatlusaluse õppeaasta kohta andmed kinnitanud Eesti huvikoolides kokku 100 502 isikut** (139 940 õppekavale märgitud õppurit¹⁷⁸). Suur enamus (80%) neist (79 057 isikut, 110 840 õppekavale märgitud õppurit) on 7–26-aastased. 0–6-aastasi õpib Eesti huvikoolides üle 19 000 (19% kõigist õppivatest isikutest) ning vanemaid kui 26-aastasi üle 2000 (2% kõigist õppivatest isikutest).
- **Huvikoolides osalevate 7–26-aastaste noorte arv on aasta-aastalt kasvanud.** Huvihariduses osalevate 7–26-aastaste noorte vanuseline jaotus on aastate jooksul jäänud samaks – 53% huvihariduses osalevatest 7–26-aastastest noortest on 7–11-aastased (42 000), 12–18-aastasi on 42% (üle 33 000) ning vaid 5% on 19–26-aastased (üle 3500).

Joonis 57. Huvikoolis osalevad noored vanusegrupiti ning nende osakaal (parem telg) kogu vanusegrupist.
Allikas: EHIS.

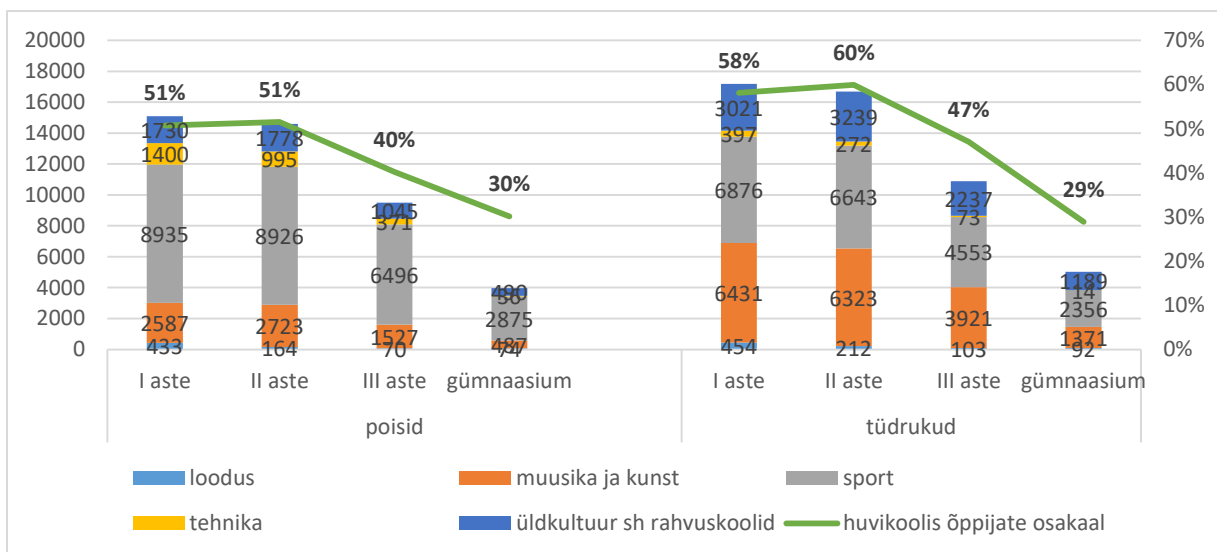
- Valdkonniti on erinev, kas konkreetse valdkonnaga tegeldakse enam huvihariduses või huviringides. Kui huvikoolides osaletakse kõige enam spordi valdkonna õppekavadel, siis **üldhariduskoolide huviringides õpitakse kõige enam kunsti ja muusikat. Võrreldes huvikoolidega, osaletakse üldhariduskoolides oluliselt enam looduse ja tehnika**

¹⁷⁷Andmete kinnitamine on ainus objektiivne näitaja, mille alusel saab hinnata, kas asutuses toimub õppetöö või mitte. Siin ja edaspidi on arvestatud ainult neid huvikoole, mis on EHISes enda andmed vaatlusaluse õppeaasta kohta kinnitanud. Info andmete kinnitamise kohta 2018/19. õppeaastal on esitatud 10.12.2018 seisuga.

¹⁷⁸ Üks isik võib õppida mitmes huvikoolis ja mitmel õppekaval. Õppur – ühel õppekaval õppiv isik.

valdkonna huviringides – neis osaleb ca 16% kõigist üldhariduskoolide huviringides käijatest.

- Kui huvikoolides on muusika ja kunsti valdkonna õppureid alla 30% kõigist õppuritest, siis üldhariduskoolide huviringides on neid 39% kõigist huviringides osalejatest. Spordi valdkonnas käib huvikoolides 53%, üldhariduskoolide huviringides vähem kui 30% kõigist huviringides käijatest. Üldhariduskoolide looduse ja tehnika valdkonna huviringides käib vastavalt 5% ja 11% kõigist huviringides osalejatest, samas kui huvikoolides õppis looduse valdkonna õppekavadel 1,5% ning tehnika valdkonna õppekavadel 3,4% kõigist õppuritest.
- Kõigist noortest **huvikooliõppuritest õpivad pooled spordi valdkonna õppekavadel**, 27% muusika ja kunsti valdkonna õppekavadel ning üldkultuuri õppekavadel (sh rahvuskoolides) 17%, teistes valdkondades on osalus väiksem, eriti **madal on tehnika ja looduse valdkonna õppekavadel osalejate määr**, kus kokku osaleb vaid veidi üle 3% kõigist huvikooliõppuritest. 2008/09. õppeaastast alates on tehnika ja looduse valdkonna õppekavadel õppivate noorte osakaal üldiselt vähenenud (nii looduse ja tehnika kui ka muusika ja kunsti valdkonna õppurite osakaalude vähenemine ei ole tingitud õppurite arvu vähenemisest konkreetsetes valdkondades, vaid 2012/13. õppeaastal toimunud Tallinna linna spordikoolide arvu keskmisest suuremast kasvust, mille tingis spordivaldkonna õppurite arvu kasv). Viimastel aastatel on aga nii mõlema valdkonna õppurite arv kui ka osakaal kõigist noortest huvikoolide õppuritest pisut kasvanud.
- EHISe huvihariduse andmetel saab välja tuua, et 2018/19. õppeaastal osalevad üldhariduskoolide õpilastest poisid huvihariduses vähem kui tüdrukud ning nende eelistused erinevad tüdrukute eelistustest – nii absoluutarvult kui proportsionaalselt enam õpib poisse tehnika ja spordi valdkonna õppekavadel, tüdrukud eelistavad aga enam muusika ja kunsti ning üldkultuuri (sh rahvuskoolide) õppekavasid (vt joonis 58).

Joonis 58. Huvikoolis õppivad üldhariduskoolide õpilased soo, kooliastme ja huvialavaldkonna kaupa 2018/19. õppeaastal.

Allikas: EHIS.

- Nagu juba välja toodud, saavad noored lisaks huvikoolidele osaleda huviringides, mida lisaks üldhariduskoolidele on ka avatud noortekeskustes, noorteühingute juures, spordiklubides, kultuurimajades ja mujal. Kuigi andmeid kogutakse vaid üldhariduskoolides tegutsevates huviringides osalemise kohta, on isegi neis osalus suurem kui huvikoolides, seda ennekõike maapiirkondades. Huvikoolides õpib 2018/19. õppeaastal 73 161 7–26-aastast üldhariduskoolide statsionaarse õppe õpilast (49% kõigist sama vanadest üldhariduskoolide statsionaarse õppe õpilastest). Üldhariduskoolide huviringides käib aga rohkem kui 81 000 õpilast (54% kõigist statsionaarse õppe õpilastest). Kui linnades osaleb 2018/19. õppeaastal huvikoolides 44% 7–26-aastastest noortest, siis valdades 34%. Kui linnades osaleb üldhariduskoolide huviringides 27,6% kõigist 7–26-aastastest noortest, siis valdades 32,2%. Vaadates ainult üldhariduskoolide õpilaste huvihariduses ja huvitegevuses osalemist, näeme, et linnades osaleb huvikoolides 54% ja valdades 41% kõigist 7–26-

aastastestest üldhariduskoolide õpilastest, huvitegevuses aga vastavalt 48% linnades ja 65% valdades.

- Veel on noortel võimalik osaleda noortemalevates (2018. aastal toetati 38 malevakorraldajat ning malevad tegutsesid 37 KOVis), noortelaagrites (toetati 21 püsilaagrit, 54 projektlaagrit ning ühte hariduslike erivajadustega laste kooli laagriprojekti), osaluskogudes ja noorte aktiivgruppides (37 kohaliku omavalitsuse noortevolikogus, 6 maakondlikus noortekogus ja 22 aktiivgrupis), noorteühingutes (HTM toetas 18 üleriigilist noorteühingut), avatud noortekeskuste tegevustes (280 avatud noortekeskust) ning erinevates riigisisestes ja rahvusvahelistes projektides.
- Kokkuvõtvalt saame öelda, et noorte kaasatus noorsootöösse¹⁷⁹ on pidevalt tõusnud. 2018. aastal osales noorsootöös 160 119 7–26-aastast noort (57,8% kõigist 7–26-aastastest noortest).
- Kuigi noorte kaasatus noorsootöösse on pidevalt kasvanud, on see kasvanud eelkõige kuni 19-aastaste vanusgrupis. Tartu Ülikooli läbiviidud uuringust „19–26-aastaste noorte noorsootöös osalemise motivatsioon“¹⁸⁰ selgus, et 19–26-aastaste noorte jaoks tähendab noorsootöö suure tõenäosusega tegevusi, milles osalevad pigem nooremad kui 19-aastased. Sellest tulenevalt on välja toodud, kuidas on võimalik noorsootöö võimalusi 19–26-aastastele noortele nähtavamaks, huvitavamaks ja kättesaadavamaks teha. Uuringu läbiviijad soovivad näiteks väiksema toimumisvõimega noorte toetamiseks erinevate valdkondade spetsialistide lõimitud lähenemist, noorte jaoks usaldusväärsete inimeste noorsootöö suhtlusvõrgustikku kaasamist ning igapäevast suhtluskeskkondade kasutamist. Lisaks soovitatakse arendada tegevusi nii, et nooremale vanusrühmale kavandatud tegevused saaksid jätkuda ka vanemas eas, mh noorematest eraldi. Näiteks soovitatakse huvikoolidel valdkondades, kus üldiselt alustatakse õpinguid varases eas (muusika, ballett), välja töötada õppekavasid, millel saaksid õppida vanemad noored, kes mingil põhjusel ei ole selle tegevuseni varem jõudnud. Veel soovitatakse toetada noorte omaalgatust – näiteks projekte, mis aitaksid kõrvalejäävatel noortel üles näidata huvi ühistegevuse vastu.

Noorte eneseteostust takistavad ja tõrjutusriski tõstvad tegurid

- Noorsootöös osalemisele seab piirid noorte ja nende perede sotsiaalmajanduslik olukord ning arengu- ja ühistegevuse võimaluste olemasolu ning kättesaadavus. Oluline laste ja noorte noorsootöös osalemist takistav tegur on **sotsiaalne tõrjutus**, mis toob kaasa sügava ja pikaajalise kahju noorte arengule. Tõrjutuse põhjused on erinevad – noore ja tema perekonna vaesus, mille põhjuseks võib olla noore ja/või vanemate töötus, töötamine madalapalgalistel äraelamist mittevõimaldavatel ametikohtadel, mille põhjuseks omakorda võib olla madal haridustase jne.
- Viimastel aastatel on sotsiaalmajanduslik olukord Eestis küll paranenud, sealhulgas on vähenenud noorte töötus, toimetulekutoetust saavate noorte arv ning osakaal elanikkonnas, samuti on viimastel aastatel vähenenud pikaajaliste töötute osakaal noorte hulgas, kuid sellele vaatamata on Eestis piirkondi, kus noortel on vähem võimalusi noorsootöös osaleda.
- 2015. aastal hinnati noorte noorsootöösse kaasatuse näitajat esmakordselt piirkonniti, osutades tähelepanu mitte-eestlaste osalusvõimalustele¹⁸¹. Haldusreformi järel jäi omavalitsusi, kus 2011. aastal üle poole elanikkonnast olid mitte-eestlased, alles seitse suuremat (Loksa linn, Maardu linn, Kohtla-Järve linn, Narva linn, Narva-Jõesuu linn, Sillamäe linn, Jõhvi vald). Kuna haldusreformi järgseid omavalitsusi, kus suurem osa elanikest olid 2011. a rahvaloenduse andmetel mitte-eestlased, ei saa tervikuna enam otse võrrelda haldusreformieelsete mitte-eesti elanikkonna enamikuga omavalitsustega, tuleb 2017. aastast alates andmete võrreldavuse huvides vaadata ka seda, milline oli olukord ainult neis

¹⁷⁹ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 indikaatori „Noorte kaasatus noorsootöös“ tegevustes osalevate noorte arv (st huvihariduses, noorteühingute aastatoetust taotlenud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates ja osaluskogudes osalevate noorte arv). Indikaatoris ei kajastu noorte osalemine mitmes olulises tegevuses: avatud noortekeskuste töös, üldhariduskoolide huvitegevuses, väiksemates noorteühingutes, Erasmus+ noorteprojektides ning noortekohtumistel osalevate noorte arv.

¹⁸⁰ https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/19-26_osalemine_noorsootoos.pdf

¹⁸¹ Näitajas sisalduvatest andmetest oli vaid huvihariduses osalemise andmeid võimalik ka varem omavalitsuste kaupa välja arvutada.

omavalitsustes, kus haldusreformi järel on üle poole elanikkonnast 2011. aasta rahvaloenduse andmetel mitte-eestlased. **Neis seitsmes omavalitsuses osales noorsootöös 2015. aastal 29%, 2016. aastal – 38% ning 2018. aastal – 44,3% 7–26-aastastest noortest.**

- **Üks noorte tõrjutusriski mõjureid on madal haridustase.** Noored, kes alustavad tööelu peale põhihariduse omandamist või varem ega jätka haridusteed, peavad ka pikemas perspektiivis leppima lihttöölise staatusega¹⁸². Ainult põhihariduse või madalama haridusega 18–24-aastasi noori, kes ei õpi, oli 2018. aastal 11,5% vanuserühmast. Mitteõppivate madala haridustasemega noorte osakaal ei ole viimase 9 aasta jooksul langenud (Tabel 14)¹⁸³. Endiselt tekitavad seejuures muret soolised erinevused – madala haridustasemega mitteõppivaid mehi on endiselt rohkem kui naisi ja see vahe on pigem suurenenud kui vähenenud. Rahvuse ti on madalama haridusega mitteõppivate noorte osakaal viimastel aastatel mitte-eestlaste hulgas veidi väiksem olnud, v.a 2018. aastal (vt Tabel 14). Eurostati andmetel oli 2018. aastal 18–24-aastaste esimese taseme või madalama haridusega õpinguid mittejätkavate noorte osakaal Eestis kõrgem kui Euroopa Liidus keskmiselt (vastavalt 11,5% vs 10,6%). Seda põhjustab ennekõike 18–24-aastaste madala haridustasemega meeste keskmisest oluliselt kõrgem osakaal (2018. aastal 15,6% vs 12,3%), sest naiste puhul on Eestis see osakaal madalam kui Euroopa Liidus keskmiselt (2018. aastal 7,3% vs 8,9%).

Tabel 14. Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal 2010–2018.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%) (Eurostat):	11,0	10,6	10,3	9,7	12,0	12,2	10,9	10,8	11,5
mehe;	14,4	12,8	13,3	13,6	16,0	14,2	14,3	14,2	16,2
naised (Eurostat);	7,6	8,4	7,3	5,8	7,9	10,0	7,4	7,3	6,4
eestlased;	11,6	10,6	10,9	9,9	12,4	11,8	11,3	11,6	11,2
mitte-eestlased (Statistikaamet).	9,7	10,3	8,4	9,7	9,0	8,1	9,5	8,0	12,2

Allikad: EUROSTAT; Statistikaamet (rahvaste kaupa ja 2017. a andmed).

- **Üks tõrjutusriski olulisi mõjureid on ka noorte töötus.** Töötutest noortest saavad suurema tõenäosusega sissetulekuvaesed, neil on suurem risk elada sügava ilmajäetusega leibkondades. Töötus ja ebakindel olukord hõives mõjutavad negatiivselt ka sotsiaalset elu – ebakindel olukord tööturul ja sellega kaasnev materiaalne ilmajäetus võivad tuua kaasa ka sotsiaalse ilmajäetuse, st võimetuse laiemalt suhelda isegi perekonna ja sõpradega¹⁸⁴. Noorte (15–24-aastaste) töötuse määr on viimaste aastatega vähenenud üle kahe korra (33%-lt 2010. aastal 11,8%-le 2018. aastal), mis viitab ennekõike paranenud tööturuolukorrale ja kahanevale noorte arvule, kuid on EL-i kontekstis siiski väga positiivne areng – Euroopa Liidu riikides oli 2017. aastal 15–24-aastaste töötuse määr 16,8% (Eestis 2017. aastal – 12,1%). Teisalt on noorte töötuse tase viimastel aastatel olnud püsivalt rohkem kui kaks korda kõrgem kui 25-aastastel ja vanematel, mis osaliselt tuleneb asjaolust, et selles vanusegrupis on tööturul aktiivseid noori veel vähe ja kuna töötust arvutatakse vaid nende hulgas, kes töötavad või otsivad tööd, siis paistabki töötuse osakaal suhteliselt kõrge. Vanuserühmas 15–24 oli 2018. aastal 7000 töötut, mis moodustab ca 5,5% kõikidest selles vanuses noortest (01.01.2018 seisuga 126 766 noort) ja 11,8% selles vanuses tööturul aktiivsetest noortest. Noorte tööturul osalemine ja tööhõive määr on 2010. aastast alates ühtlaselt kasvanud ning töötuse määr kahanenud. Noorte töötuse määr on viimase 20 aasta jooksul olnud veel madalam vaid 2007. aastal ning noorte tööhõive määr oli kõrgem kui 2018. aastal viimati 1994. aastal.
- **Mitteaktiivseid noori vanuses 15–24, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitusel (nn NEET-noori)**¹⁸⁵, oli Statistikaameti andmete kohaselt Eestis 2018. aastal 12 300, st 9,8%

¹⁸² Krusell, S. (2014). Noored versus parimas tööeas ja vanemaealised tööturul. *Muutuv majandus ja tööturg*. Eesti Statistikaamet. <http://www.stat.ee/72566>.

¹⁸³ Statistikaameti andmed. Madala haridustasemega noorte osakaal leitakse Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal, mistõttu tuleks vaadata pigem trende kui üksikaastaid.

¹⁸⁴ Unt, M. & Gebel, M. (2018). Synthesis of the main empirical findings of EXCEPT project, EXCEPT Working Papers, WP No. 57. Tallinn University, Tallinn. <http://www.except-project.eu/workingpapers/>

¹⁸⁵ Termin tuleb inglise keelest, young people not in employment, education or training (NEET).

vanuserühmast (15–29-aastasi NEET-noori oli 25 500, st 11,6% vanuserühmast). Siinjuures on oluline välja tuua, et võrreldes 2017. aastaga, on mõlemas vanuserühmas NEET-noorte arv tõusnud (vastavad näitajad olid 2017. aastal 12 000 ja 24 600). Nimetatud näitaja on Eestis küll pisut madalam kui Euroopa Liidus keskmiselt (Eurostati andmetel oli 2017. aastal 15–24-aastaste NEET-noorte osakaal EL-is keskmiselt 10,9%, Eestis – 9,4%), kuid Eesti-suguse väikese riigi jaoks on tegemist siiski väga suure arvu noortega, kes on erinevatel põhjustel tööturult ja haridussüsteemist eemale jäänud.

- **Vaesuse- või sotsiaalse tõrjutuse riskis olevate noorte osakaal on küll Eestis madalam kui Euroopa Liidus keskmiselt, kuid see oli 2017. aastal Eurostati andmetel siiski sisuliselt 25% kõigist 15–24-aastastest noortest.** Ühtlasi on Eestis olulised regionaalsed erinevused. Kui OECD andmetel¹⁸⁶ on Põhja-Eesti 395 OECD regioonist 20% parimate hulgas kolmes erinevas heaoludimensioonis, siis Kirde-Eesti jääb tervelt seitsme puhul 11 dimensioonist kõige kehvema 20% hulka. Kirde-Eestis on Eesti keskmisest kaks korda kõrgem töötuse määr ning kui Kirde-Eestis elab 10% Eesti elanikkonnast, siis 19% e sisuliselt viiendik kõigist toimetulekutoetuse saajatest. Euroopa sotsiaaluuringu andmetel on Kirde-Eestis ülejäänud Eestiga võrreldes kõige kõrgem materiaalse ilmajäetuse määr. Lisaks on Kirde-Eestis 15–24-aastaste NEET-noorte osakaal vanuserühmast Eesti keskmisest oluliselt kõrgem (2018. aastal – 13,7%) ja mitte-eestlaste hulgas – 12,2%).
- Mida vähem inimesi on tõrjutud, seda kasulikum ühiskonnale; seda rohkem on oma eluga toimetulevaid inimesi, kellele ei ole vaja maksta töötu abiraha, toimetulekutoetust, kelle tervis on hea jne. Laste ja noorte tõrjutusega võimalikult vara tegelemine, sh varane märkamine, tõrjutusriski ennetamine ja sellele reageerimine ning laste ja noorte toetamine aitab kaasa, et nad täiskasvanuna oskavad ja saavad osaleda ühiskonnas täisväärtuslike liikmetena ega ole ühiskonnale sotsiaalseks ja majanduslikuks koormaks¹⁸⁷. Kogu Lääne-Euroopa, sh Eesti ühiskonna ees seisvaid väljakutseid (sh rahvastiku vananemine ja sellest lähtuvalt kasvav tööjõupuudus, tehnoloogia areng, ränne jne) arvestades on oluline, et võimalikult suur osa tööealisest rahvastikust oleks võimeline endaga hakkama saama ja ühiskonda panustama.
- Eestis rakendatakse alates 2014. aastast NEET-noorte toetamiseks noortegarantiid – tegemist on liikmesriikide kokkuleppega tagada kõigile alla 25-aastastele noortele nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidussüsteemist lahkumist kvaliteetne tööpakkumine või jätkuõppe, õpipoisiõppe või praktika võimalus. Noortegarantii raames on perioodil 2015–2018 noorsootöösutuste kaudu tugiteenuseid pakutud 7893 NEET-noorele. Nendest 3269 noorel on teenusest väljumisest möödas 6 kuud, sh 68,1% neist on väljunud NEET-noore staatusest, st nad on läinud tagasi kooli, töötavad või teevad mõlemat.

Noore aktiivne osalus kogukonnas ja otsustes

- Noore võimalused ja soov osaleda nende elu ja ühiskonda puudutavate otsuste tegemises on Eesti sidusa ühiskonna arengu alus. Osalemine enda ja ümbritseva elu korraldamises ja vabatahtlikus tegevuses loob aluse tugeva kodanikuühiskonna arengule, milles noored on sotsiaalsete muutuste aktiivne osapool. Osalusest sõltub paljuski kuuluvustunne ja kaasatuse taj, mis aitavad vältida vajadust ja soovi end radikaalselt väljendada või riigist lahkuda.
- 2010. aastal uuendatud noorsootöö seadus määratles muuhulgas esmakordselt ka **noortevolikogude** staatuse ja rolli. See tõi algul kaasa noorte osalus kogude arvu tõusu, kohalike omavalitsuste tähelepanu osalus kogude loomisele ja nende tegevuse toetamisele. Kui 2010. aastal tegutses **15 maakondliku noortekogu** kõrval **45 kohalike omavalitsuste noortevolikogu**, siis 2014. aastaks kasvas nende arv 85-ni. 2015. aastast alates on osalus kogude arv vähenenud. 2016. aastal oli Eestis kokku 75 osalus kogu (14 maakondlikku noortekogu ja 61 KOV noortevolikogu) ning nende tegevuses osales 909 noort. 2017. aastal toimunud haldusreformi tagajärjel vähenes osalus kogude ning osalus kogude tegevuses osalevate noorte arv oluliselt – 2018. aasta lõpuks tegutses Eestis 6 maakondlikku noortekogu, 37 KOV

¹⁸⁶ Regional Well-being in OECD Countries: Estonia - <http://www.oecd.org/cfe/regional-policy/how-life-country-facts-estonia.pdf>

¹⁸⁷ Klasen, S., Social exclusion, children, and education: conceptual and measurement issues. <http://www.oecd.org/education/innovation-education/1855901.pdf>

noortevolikogu ning 22 noorte aktiivgruppi (mille puhul toetatakse nende kujunemist noortevolikogudeks).

- Veel üks kohaliku tasandi osalusvõimalusi on koolides tegutsevad **õpilasesindused**. Suuremat osa tegutsevatest õpilasesindustest (kokku 179 esindust¹⁸⁸) koondab Eesti Õpilasesinduste Liit (EÕEL)¹⁸⁹. Õpilasesindustesse kuuluvad 6.–12. klassi õpilased, kes tegutsevad esinduses keskmiselt 1–3 aastat.
- Haridus- ja Teadusministeeriumi toetatud **üleriigilistes noorteühingutes** oli 2018. aastal kokku 12 338 liiget¹⁹⁰. Ühingu toetamise kriteeriumiks on, et ühingu on vähemalt 500 liiget ja iga ühing tegutseb vähemalt viies maakonnas. **Eesti Noorteühenduste Liit koondab 56 noorteühendust**, milles osaleb ühtekokku üle 24 712 noore. 14 ühingu on üle 500 liikme, kuues jääb liikmete arv vahemikku 100–500, 18 ühingu on 25–100 noort ning 17 ühingu on alla 25 liikme. ENLi liikmeks olevad noorteühendused paiknevad enamjaolt Harjumaal (30 ühingu) ja Tartumaal (11 ühingu).
- **Ühe osalusvormina** on tööd jätkanud osaluskohvikud, kus ühe laua taga saavad kohaliku elu parandamist puudutavaid ideid arutada noored ning kohaliku elu edendajad – vallavanemad, linnapead, kohalikud ettevõtjad, noorsootöötajad, kultuurimaja juhatajad, ühiskonnaõpetuse õpetajad, teatrijuhid, koolijuhid jne. **2018. aastal korraldati 9 osaluskohvikut, kus osales kokku ca 600 noort ja otsustajat.**
- 2018. aastal käsitleti noorteseire aastaraamatus põhjalikumalt noorte kodanikuosalust. Analüüsist selgub, et Eesti noorte kodanikuosalus on Euroopaga võrreldes keskmine – Eesti noor on vähem aktiivne kui Põhjamaade ja Saksamaa noored, kuid aktiivsem kui Kesk- ja Ida-Euroopa riikide noored. Aastaraamatu jaoks läbiviidud originaaluuringu tulemused näitavad, et Eesti noorte otsustamisse kaasatuse suurendamiseks ei piisa senistest vormidest, mis sobivad eelkõige väiksele võimekate noorte rühmale, vaid vaja on kasutada uusi ja erinevaid osalusvorme, sealhulgas võtteid, mis arvestavad ka vähem võimekate või vähem aktiivsete noortega. Selliseid võtteid praegu juba kasutatakse, kuid valdavalt ei ole neid seni noorte kaasamisena mõistetud¹⁹¹. Noorte otsustusprotsessi kaasamine on pikem protsess, mis vajab muuhulgas noorele vastu tulemist.

Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

- Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö eelduseks on erialase väljaõppega noorsootöötajate olemasolu. OSKA hariduse ja teaduse raporti kohaselt on Eestis 7500 noorsootöötajat¹⁹². Kui umbes 90% noorsootöötajatest on kõrgharidusega, siis umbes 60%-l neist puudub nii noorsootöölane eriharidus kui noorsootöötaja kutse¹⁹³. 2018. aasta lõpu seisuga oli Eestis kehtiv **noorsootöötaja kutsetunnistus** 160-l isikul, kehtiv **laagrikasvataja või -juhataja osakutsetunnistus** ja enne 2014. aastat väljastatud kvalifikatsioon – 2461-l isikul. Sellest tulenevalt on jätkuvalt oluline süsteemselt tegeleda noorsootöötajatele enesetäiendamise võimaluste pakkumisega.
- Noorsootöö kvaliteedi tõstmist takistavate teguritena on välja toodud noorsootöö vähene tunnustamine, sh noorsootöötajate madal palk¹⁹⁴. Täna on palgalõhe õpetajate ja noorsootöötajate (sh huvihariduse ja huvitegevuse juhendajate) vahel ca 30% (vt joonis 59). Vaja on noorsootöötajate tööd paremini tunnustada, sh makstes neile õpetajatega samaväärset palka.

¹⁸⁸ 04.12.2018 seisuga, <http://opilasliit.ee/opilasliidust/liikmed/>

¹⁸⁹ <http://opilasliit.ee/opilasliidust/liikmed/>

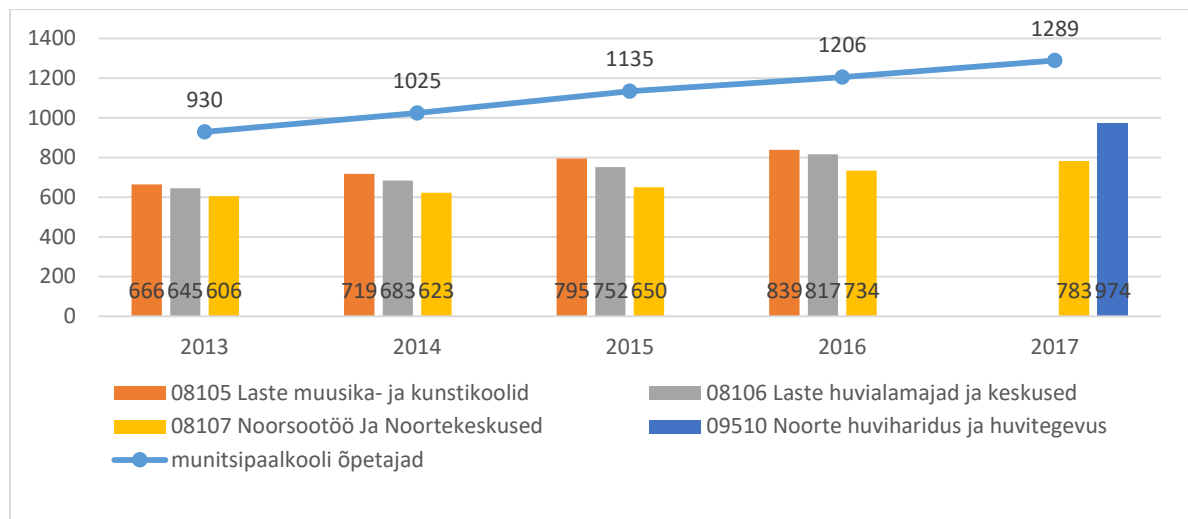
¹⁹⁰ 2018. aastal toetati 18 üleriigilist noorteühingut, kuid liikmete arvu kajastatakse 15 füüsilise liikmega noorteühingu kohta. Katusorganisatsioonide ENL-i, EÕL-i ja EÜL-i liikmete arvud siin ei kajastu.

¹⁹¹ http://noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlsHOgZmljYyMDE4LzA5LzI1LzEwXzQxXzQ5XzIyM19Ob29ydGVzZWlyZV8yMDE3XzIwMTgucGRm/10_41_49_223_Noorteseire_2017_2018.pdf

¹⁹² <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

¹⁹³ <https://mitteformaalne.ee/wp-content/uploads/2018/03/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tajate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>

¹⁹⁴ Ibid.

Joonis 59. Keskmise brutokuupalk eurodes noorsootööga seostatavatel tegevusaladel munitsipaalkooli õpetajate keskmise brutokuupalgaga võrreldes¹⁹⁵.

Allikas: Valitsussektoris kuuluvate üksuste raamatupidamise andmed (riigiraha.fin.ee), HTM arvutused.

- 2018. aastal valminud OECD raportis „Youth Stocktaking Report“¹⁹⁶ tuuakse välja, et noorte võimestamiseks, st selleks, et noored oleksid võimelised panustama ühiskonda ja majandusse, on vaja selget visiooni ja strateegiat. Algust on tehtud riigi arengustrateegia „Eesti 2035“ koostamisega, et paika panna riigi pikaajalised arengueesmärgid. Sellega seoses on oluline välja tuua, et seatavad sihid hakkavad elukõige mõjutama tänaseid noori inimesi – OECD toob siinjuures välja, et noored peavad jääma fookusesse kõikides sisupoliitilistes küsimustes (nii tööhõives, hariduses, tervises kui ka majanduses) ja noorte teema fookuses hoidmiseks on OECD hinnangul parim viis teadlik noortepoliitika planeerimine ning selle väljund riiklik noortestrategia – kusjuures täna on Eesti nende väheste OECD riikide hulgas, kus kehtiv noortevaldkonna strateegia on olemas (noortevaldkonna arengukava 2014–2020).
- Kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö panustavad seega riigi arengueesmärkide täitmisel. Eesti on ühtlasi nende väheste OECD riikide hulgas, kus noorte usaldus riigi vastu on suurem kui 50+ vanusegrupis ja seda on seostatud teadliku noortepoliitikaga.
- Siinjuures on oluline välja tuua, et Eesti noorte rahulolu noorsootööga on väga kõrge – 2017. aastal viidi läbi teine uuring **noorsootöös osalevate noorte noorsootöötreenusega rahulolu** kohta. Uuringu andmete analüüsis kasutati 3147 noore vastuseid 6200 noorsootöös osalemise juhtumi kohta ning 1218 lapsevanema vastuseid. Võrreldes uuringus¹⁹⁷ osalenud noorte rahulolu üldist määra nende noorsootöötgevuste osas, mida käsitles ka 2015. aastal läbiviidud uuring, osutusid kahe aasta rahulolu määrad sarnasteks (87%). Rahulolu noorsootöös osalemisega on seotud sellega, kas noor õpib midagi uut, kas see tegevus on tema jaoks oluline või huvitav.
- 2018. aastal viidi üldhariduskoolide 4., 8. ja 11. klassides läbi rahulolu-küsitlus, mille eesmärk on koguda andmeid erinevate osapoolte kooliga rahulolu ja sellega seotud tegurite kohta. Küsitluse tulemustest selgub, et neist, kes on hinnanud rahulolu koolis tegutsevate huviringide ja muude noortele mõeldud tegevustega, on 4. klassi õpilastest rahul või väga rahul 85,5% küsimusele vastanuist (6083 vastajat), 8. klassi õpilastest – 60% (4438 vastajat) ning 11. klassi õpilastest – 65% (2660 vastajat)¹⁹⁸. Kahe küsitluse tulemusi ja mahtusid võrreldes võib olla tõenäoline, et kogu noorsootööd hõlmavas rahulolu-uuringus vastasid küsitlusele eelkõige

¹⁹⁵ Keskmise brutokuupalk: perioodi palgakulu (saldoandmikust, ilma hüvitiste ja toetusteta)/ vaadeldava perioodi kuude arv/ ametikohtade arv KOVis taandatuna täistööajale. Munitsipaalkooli õpetajate palgakulude arvestamisel on ametikohtade arvu allikaks EHIS, noorsootööga seostatavatel tegevusaladel aga saldoandmik (noorsootöö tegevusaladel on ametikohtadena arvestatud nooremspetsialisti, keskastme spetsialisti, tippspetsialisti ning õpetaja ametikohti).

¹⁹⁶ <http://www.oecd.org/gov/youth-stocktaking-report.pdf>

¹⁹⁷ https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/noorsootoos_osalevate_noorte_rahulolu_noorsootooga_loppraport_2018a.pdf

¹⁹⁸ Üldhariduskoolide rahuloluküsitluse andmed (HTM 2018).

need, kellele näiteks huvitegevuses osalemine rohkem korda läheb (rahulolu-uuringu andetel meeldis või väga meeldis huvitegevuses osaleda 92%-l noorema vanusrühma vastanutest (kuni 12-aastased või kuni 6. klassis õppivad) ning pigem rahul või väga rahul oli huvitegevuses osalemisega 90% vanema vanusrühma vastanutest (13-aastased ja vanemad või vähemalt 7. klassis õppivad), üldhariduskoolide rahuloluküsitluses vastasid enam ka need, kellele huvitegevus vähem korda läheb.

- Noorsootööd kujundavas noortepoliitika raamistikus lähtutakse arusaamast, et iseenese ja ümbritsevaga hästi toime tulev noor on ühiskonnas arengueeldusi loov jõud – ressurss¹⁹⁹. Eesti ees seisvate väljakutsetega edukaks toimetulekuks on jätkuvalt oluline kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö edendamine, sealhulgas on noorte kaasatuse suurendamiseks vaja rohkem kvalifitseeritud noorsootöötajaid²⁰⁰.

2.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistevõimeks

Meetme eesmärk: Noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Noorte kaasatus noorsootöös (% noorte koguarvust)*	50	54	56	57,8	58	60	60	60	60
Sh noorte kaasatus noorsootöös omavalitsustes, mille elanikkonna enamik on mitte-eestlased, võrdluses Eesti keskmisega (% noorte koguarvust nendes omavalitsustes)	36	40	38	44,3	41,5	45	45	45	45

* Huvihariduses, aastatoetust taotlenud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates, KOV noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides osalenud 7–26-aastaste noorte osakaal kõigist sama vanuserühma noortest. Allikas: HTMi arvutused EHIs ja ENTK andmete põhjal.

Ülevaade 2018. aasta tegevustest

Noorte kaasatus noorsootöösse on eelmise aastaga võrreldes kasvanud – järgmistel programmi aastatel on seatud eesmärk saavutada sihttasemed ning saavutatud taset hoida. Noorte arv on viimastel aastatel küll vähenenud, kuid noorsootöös osalemise võimalusi on juurde tekkinud ning prognoosime, et noorte kaasatuse tõusu aitavad tagada ka meetme 2 tegevused. Võib eeldada, et huvikoolides ja laagrites osalevate noorte arv ei vähene – viimase nelja aasta jooksul on huvikoolides õppivate isikute ning laagrites osalevate noorte arv tõusnud. Lisaks on tõusnud malevates osalevate noorte arv. Samas noorteühingute aastatoetust saavates noorteühingutes²⁰¹ on liikmete arv eelmise aastaga võrreldes vähenenud ja see võib olla seotud noorte arvu üldise vähenemisega Eestis.

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele (2018. aastal)

Noorsootöö arendamine uute vahendite abil – sarnaselt eelmisele aastale toimis ka sel aastal nutikas lähenemine erinevatesse noortevaldkonnas elluviidavatesse tegevustesse, et paremini vastata noorte tänapäevastele vajadustele ning ühiskondlikele arengutele. Nutikas noorsootöö²⁰² koosneb: 1) noortele

¹⁹⁹ https://mitteformaalne.ee/wp-content/uploads/2014/07/Noorsootoo_opik_veebi_uusver1.pdf

²⁰⁰ <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

²⁰¹ Kokku sai 2018. aastal noorteühingute aastatoetust 18 noorteühingut, kuid noorteühingute liikmete arvu kajastatakse füüsiliste liikmetega noorteühingute põhjal (kokku 15 noorteühingut). Arv ei sisalda katusorganisatsioonide ENL-i, EÕL-i ja EÜL-i liikmete arvu.

²⁰² <https://entk.ee/nak-veeb/wp-content/uploads/2017/10/Nutika-NT-kontseptsioon-EST-web.pdf>; vaata ka videot: <https://www.youtube.com/watch?v=bJUQr1csd4w&feature=youtu.be>

suunatud nutikatest lahendustest – näiteks meetme 2 interaktiivsed töötoad õe ja bioanalüütika ning noorsootöötaja ameti tutvustamiseks, 2) noorsootöötajate digipädevustest ja digitaalsetest töömeetoditest – näiteks korraldati noorsootöötajate pädevuste arendamiseks mitmeid koolitusi eesmärgiga viia noorsootöötajad kurssi noortevaldkonna viimaste trendide ja teadmistega, sh digiturvalisuse temaatikaga, digivahendite efektiivse kasutamisega igapäevatoos noortega jne ning 3) noorsootöö kvaliteedi arendamisest digilahenduste kaudu – näiteks valmis kogumik „Digiareng ja noorsootöö“, kus keskendutakse ühiskonna digiteerimise ja tehnoloogilise arengu uutele vaatenurkadele, vaadates valdkonda nelja teema kaudu: a) oskused ja pädevused, b) osalemine, c) võrdsus ning d) kasvu- ja elamistingimuste parandamine²⁰³. Seega on nutika noorsootöö eesmärk, et nutikus oleks noorsootöö läbiv põhimõte, et noorsootöötajad oleksid piisavalt mitmekülgsest koolitatud ja et KOVid oleksid noorsootöö korraldamisel uuele avatud ja leiaksid võimalusi julgete lahenduste kasutamiseks noorte kaasamisel, sh e-lahenduste kasutuselevõtuks noorte ühiskondliku aktiivsuse suurendamisel.

Ühtlasi toimus Eestis Euroopa Komisjoni ja Euroopa Nõukogu partnerlusprogrammi sümposium „Connecting the Dots: Young People, Social Inclusion and Digitalisation“²⁰⁴, kus erinevad noortevaldkonna eksperdid, teadlased ja poliitikakujundajad üle Euroopa vahetasid mõtteid selle üle, kuidas digiteerimine mõjutab noorte elu ning milline on selles kontekstis noortepoliitika, noorsootöö ja noorsoouuringute roll.

Veel oli meetme elluviimisel tulemuslik noorteprojektide toetamine Erasmus+ programmi ja Euroopa Solidaarsuskorpuse programmi vahenditest ning hasartmängumaksu laekumisest.

Erasmus+ programmi vahenditest toetati 2986 Eesti noore ja noorsootöötaja osalemist Erasmus+ noortevaldkonna välismaal toimunud projektides²⁰⁵ ning 3024 noore ja noorsootöötaja osalemist Eestis toimunud projektides²⁰⁶. Erasmus+ kolme noortevaldkonna taotlustähtaja raames esitati kokku 276 taotlust (16 taotlust rohkem kui 2017. aastal, kui esitati 260 taotlust), millest toetati 102 taotlust (27 taotlust vähem kui 2017. aastal, kui toetati 129 taotlust). Kui esitatavate taotluste arvu ei ole võimalik ennustada, siis toetuse saanud taotluste arvu languse põhjuseks võib pidada suurema mahuga taotluste suuremat osakaalu 2018. aastal (st projektid olid suure eelarvega ning seetõttu oli kokku võimalik toetada väiksemat arvu projekte kui 2017. aastal). Taotlusi esitati kõigist Eesti maakondadest (enim Harjumaalt, Tartumaalt ja Ida-Virumaalt). Aasta jooksul saadeti 43 erinevasse Erasmus+ rahvusvahelisse väliskoolitusse 115 Eestist pärit osalejat.

Euroopa Solidaarsuskorpuse (ESK) programmi²⁰⁷ raames on võimalik toetada noorte osalemist vabatahtlikus tegevuses, töö- ja praktikaprojektides ning kohalike probleemide lahendamisele ja kogukonna arendamisele suunatud solidaarsusprojektides. Programmis osaleda soovivad noored peavad ennast registreerima ESK portaalis, kus aasta lõpu seisuga oli teiste hulgas ennast registreerinud ka 730 Eesti noort, näidates seega üles oma huvi ja soovi programmi pakutavatest võimalustest osa saada. 2018. aasta oktoobri taotlustähtajaks laekus 43 taotlust, millest toetati 41 taotlust. Kokku osaleb ESK raames SANA toetatud projektides 210 noort.

Hasartmängumaksu laekumistest toetati noortevaldkonnas 18 suurprojekti ja 75 väikeprojekti, sh toetati järgmisi projekte:

- Huvikoolide ja noortekeskuste projektikonkurss „Varaait vol. 14“, mille raames toetati noorsootöö teenuste arendamist noorsootöösutuste vahelise koostöö edendamise kaudu, ühtlasi oli sel aastal prioriteet formaal- ja mitteformaalõppe (FÕ ja MFÕ) lõimimine, et toetada koostööd ka noorsootöösutuste ja üldhariduskoolide ja/või kutsekoolide vahel. Konkurssi raames oli võimalik taotlusi esitada tavaprojekti või IKT projekti kategoorias. Kokku esitati 113 taotlust (93 tavaprojekti kategoorias, sh 65 FÕ ja MFÕ lõimimisega seotud projekti, ja 20 IKT projekti kategoorias, sh 16 FÕ ja MFÕ lõimimisega seotud IKT projekti). Toetust eraldati 74

²⁰³ <https://entk.ee/wp-content/uploads/2019/02/Digiareng-ja-Noorsootöö-2.pdf>

²⁰⁴ <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/symposium-2018>

²⁰⁵ KA1 2871 isikut ja KA3 115 isikut.

²⁰⁶ KA1 536 isikut, KA2 467 isikut ja KA3 2021 isikut.

²⁰⁷ Euroopa Solidaarsuskorpus on uus EL noorteprogramm, mille määrus võeti vastu 2018. aastal ning mille raames on noortel võimalik osaleda erinevates solidaarsustegevustes (sh vabatahtlikus tegevuses, töö- ja praktikaprojektides ning solidaarsusprojektides).

projektile, sh 59 tavaprojektile (mille hulgas oli 45 FÕ ja MFÕ lõimimisega seotud projekti) ja 15 IKT projektile (mille hulgas oli 12 FÕ ja MFÕ lõimimisega seotud IKT projekti). FÕ ja MFÕ lõimimisega seotud projektide raames tegid noorsootöösutused koostööd kokku 102 üldhariduskooliga ja ühe kutsekooliga. Elluviidud projektidest ning headest näidetest koostatakse eraldi ülevaade. Saab öelda, et noorsootöösutuste jaoks on tegemist olulise projektikonkursiga, mis võimaldab neil nii vahendeid soetada kui teenuste tõhustamiseks arendustegevusi ellu viia, et pakkuda noortele kaasaegseid ning ühiskonna arengusuundumusi arvestavaid võimalusi oma loovuse avastamiseks ning arendamiseks.

- „Noorte tervistav ja arendav puhkus“, mille raames osales laagritegevuses 30 192 noort (sh 2453 vähemate võimalustega noort). Toetati 21 püsilaagrit, 54 projektlaagrit ning ühte hariduslike erivajadustega laste kooli laagriprojekti. Täiendavalt korraldati laagrikorraldajatele õppevisiit Valgevenes, et jagada Eesti häid kogemusi ning tutvuda laagrite korraldamise süsteemiga Valgevenes. Noortelaagrite juhtidele ja kasvatajatele korraldati 24, laagrikorraldajatele kaks ja laagrikasvatajatele-juhatajatele üks koolitus. Kokku osales koolitustel 740 inimest (2017. aastal – 660 inimest).
- „Noortemalevad“, mille raames eraldati toetus 38 malevakorraldajale. Malevates osales 3985 noort, sh ööbimisega vahetustes 892 ning ööbimiseta vahetustes 3093 noort. Sarnaselt eelmisele aastale korraldati ka sel aastal innovatsioonimalevaid eesmärgiga kaasata traditsioonilisest erinevaid ning uuenduslikke tööandjaid. Hea näitena saab välja tuua innovatsioonimaleva „Narva2024“, mille raames korraldati reklaamikampaania, et tutvustada elanikele ja turistidele Narva kultuuripealinnaks kandideerimise algatust. Kokku osales innovatsioonimalevates 781 noort²⁰⁸. Võrreldes eelmise aastaga, kasvas 2018. aastal malevas osalejate arv 164 noore võrra (2017. aastal 3821²⁰⁹ noort, sh 479 noort innovatsioonimalevas).
- „Noortekohtumised“, mille eesmärk oli suurendada Eestis elavate 11–19-aastaste erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist, teineteisemõistmist ja arengut, kasvatada osalejate kultuuriteadlikkust, avatust ning sallivust. Noortekohtumiste puhul on tegemist erineva kultuuritaustaga noortegruppide koostööprojektiga, projekti töötavad välja ja viivad ellu noored ise. Kokku toetati 41 noortekohtumise projekti 1331 noore osalemiseks noortekohtumisel 2018. ja 2019. aastal. Täiendavalt korraldati suur üle-eestiline noortekohtumine, mille eesmärk oli programmi tulemusi jagada ning noortekohtumiste tegijaid (sh noori) tunnustada. Kokku osales sündmusel 151 noort.

Meetme 1 eelarve oli 2018. aastal 4,06 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 3,94 miljonit eurot.

Meede 2: Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine

Meetme eesmärk: Noorel on väiksem risk olla tõrjutud.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Noori huvikooli kohta****		475	428	450	369	425	400	400	400
Noori noortekeskuse kohta		1077	996	1100	989	1050	1000	1000	1000

**** Allikad: Statistikaamet, HTM, ENTK.

Ülevaade 2018. aasta tegevusest

Programmi järgmiste aastate prognoos on, et noorsootöö piirkondlik kättesaadavus ei halvene. Haldusreformi tulemusel viidi küll läbi struktuurimuudatusi (nt liideti mitmed noortekeskused üheks juriidiliseks kehaks), kuid 2018. aastal see noortekeskuste arvu veel ei mõjutanud, sest noortekeskuste tegevuskohad ei muutunud. Lisaks on tõusnud EHISes registreeritud huvikoolide arv – 2018. aastal on EHISes registreeritud 750 huvikooli (st 99 huvikooli rohkem kui 2017. aastal). Samas peab arvestama,

²⁰⁸ Sh kajastuvad ööbimisega ja ööbimiseta malevas osalejate koguarvus.

²⁰⁹ 2017. aasta aruandes on malevas osalejate koguarvu kajastamisel tehtud viga – 2017. aastal osales malevas 3821 noort, mitte 4300 noort, nagu aruandes on öeldud. Innovatsioonimalevas osalevad noored kajastuvad malevas osalejate koguarvus.

et kõik haldusreformi järgsed muudatused ei ole veel täies mahus rakendunud, mistõttu saab haldusreformi mõju noorsootöö struktuuridele hinnata täpsemalt 2019. aasta lõpus.

Praeguseks võib aga öelda, et aasta lõpuks saavutatud sihttase 369 noort huvikooli kohta ja 989 noort avatud noortekeskuse kohta tähendab, et suurenenud on noorte võimalus kaasatud olla ja seeläbi on vähenenud nende risk tõrjutusse sattuda. Indikaatorite täitmist on mõjutanud noorte arvu vähenemine (2018. aasta 1. jaanuari seisuga on Eestis 2067 7–26aastast noort vähem kui 2017. aastal) ning huvikoolidega seotud näitaja täitmist veel lisaks registreeritud huvikoolide arvu tõus. Seoses noorte arvu vähenemisega on oluline, et lisaks uute asutuste tekkimisele säiliks olemasolevad asutused – seda ka uutes suurtes haldusreformi järgsetes KOVides, et noorsootöö võimalused oleksid noortele võimalikult lähedal.

Lisaks aitavad noorsootöö piirkondlikku kättesaadavust parandada toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ tegevused ning huvihariduse ja huvitegevuse täiendav riiklik toetus, milleks oli 2018. aastal riigieelarves ette nähtud 15 miljonit eurot.

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele (2018. aastal)

Meetme elluviimisel võib tulemuslikuks pidada huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse rakendumist. Toetuse eesmärk on 7–19-aastaste noorte huvihariduses ja huvitegevuses osalemise suurendamine, parandades selle kättesaadavust ning mitmekesisust. Lisaks toetatakse huvihariduse ja huvitegevuse esindusühinguid ning KOVide nõustamist ja koostööd. Täiendava toetuse rakendumine on läinud plaanipäraselt. Toetuse kasutamiseks pidid KOVid esitama kava, kus oli välja toodud huvihariduses ja huvitegevuses osalevate noorte arv, osalemise võimalused ja kitsaskohad ning tegevused kitsaskohtade lahendamiseks – 2018. aasta lõpu seisuga on kõikidel KOVidel nimetatud kava koostatud.

Toetuse edukaks rakendamiseks ning kavades kirjeldatud tegevuste elluviimiseks oli kõikidele KOV-idele tagatud Eesti Noorsootöö Keskuse (ENTK) tugi. Näiteks viidi toetavate tegevustena läbi infopäevi ja kava koostamise koolitusi (kokku 4 infopäeva/koolitust 235 osalejale), korraldati huvitegevuse ja huvihariduse kevadkool kavade koostamise eest vastutavatele ametnikele (osales 53 KOVi ja 6 huvialavaldkonna esindusühingu esindajat, kokku 94 osalejat) ning täiendati kava koostamise juhendmaterjali. Ühtlasi valmis 2018. aastal digilahendus, mille abil muuta toetuse planeerimine ja kavade ning tulemuste esitamine KOVidele vähem koormavaks. Digilahenduse tutvustamiseks korraldati 2 piirkondlikku infopäeva kokku 117 osalejale.

Huvihariduse ja huvitegevuse kavade esmane analüüs näitab, et perioodil september 2017–detsember 2018 viidi huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse eest ellu 1603 tegevust (sh 1117 tegevust olid seotud uute võimaluste loomisega ja 486 tegevust olemasolevate võimaluste täiendamisega)²¹⁰. Kõige rohkem loodi valdkondade üleseid tegevusi²¹¹, millele järgnes spordivaldkond, üldkultuuri valdkond ja LTT valdkond. Nagu öeldud, on tegemist esialgsete tulemustega ning esitatud kavade analüüsi järel info täpsustub.

Huvihariduse ja huvitegevuse esindusühingutele ettenähtud toetuse saamiseks esitati kokku 9 taotlust – LTT, muusika, kunsti, spordi, tantsu ja üldkultuuri valdkonnas. Nimetatud toetuse eesmärk on võimaldada huvialavaldkondade esindusühingutel valdkondi sisuliselt ja terviklikult arendada, luues ja arendades metoodikaid, korraldades koolitusi, arendades võrgustikutööd jms.

Täiendavalt korraldati huvihariduse ja huvitegevuse konverents „Huvi. Väärtus(ed). Tulevik“ eesmärgiga rääkida huvihariduse ja huvitegevuse arengutest ning väljakutsetest, uutest nutikatest

²¹⁰ Tegevus vs võimalus – huvihariduse ja huvitegevuse täiendava toetuse kontekstis on huvihariduse ja huvitegevuse kavas kirjeldatud tegevusi kaardistatud kitsaskohtade lahendamiseks. Tegevuste elluviimine võib noortele luua mitu erinevat huvihariduses ja huvitegevuses osalemise võimalust.

²¹¹ Valdkondade ülesed tegevused on tegevused, mille tulemusel paraneb huvihariduse ja huvitegevuse kättesaadavus ja/või mitmekesisus KOVis tervikuna, nt erinevad transpordivõimalused, mis toetavad noorte osalemist erinevate huvialavaldkondade tegevustes, parandades seeläbi tegevuste kättesaadavust noortele.

lahendustest ning sellest, kuidas huvihariduses ja huvitegevuses omandatud teadmisi tasemehariduses ja tööelus paremini arvestada – kokku 182 osalejat.

Samuti oli tulemuslik toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ tegevuste elluviimine.

- Kohalike omavalitsuste koostöögruppide (KOV KTG) tegevussuuna eesmärk on noorsootöös osalemise võimaluste laiendamine ning noorsootöö teenuste jõudmine uute noorteni. Selleks on alates 2015. aastast toetatud KOV-ide koostööd, kus KOV-id on analüüsinud noorsootöö olukorda oma piirkonnas ning ühiselt planeerinud tegevusi noorsootöö piirkondliku kättesaadavuse suurendamiseks ning noorte paremaks noorsootöösse kaasamiseks. 2018. aasta lõpuks on tegevussuunda kaasatud olnud kõik 79 KOV-i. Esimese ja teise koostööd alustanud KOV-ide (I ja II etapi) tegevused lõppesid 2018. aastal. KOV-ide koostöö tulemusel on noortele loodud 893 uut noorsootöös osalemise võimalust²¹², millest on osa saanud 86 770 noort²¹³. Tegevuskavade põhjal saab öelda, et kõige rohkem on uusi tegevusi loodud LTT, spordi ja üldkultuuri valdkonnas ning mõnevõrra vähem muusika, kunsti ja tantsu valdkonnas. Kolmandana koostööd alustavad KOV-id (III etapp) keskenduvad innovatsioonile eesmärgiga töötada välja uuenduslikud noorsootöö teenuste mudelid kohaliku tasandi noorsootöö korraldamiseks.
- Jätkuvalt viidi ellu mitteõppivatele, mittetöötavatele ja koolitustes mitteosalevatele (NEET) noortele suunatud programmi Noorte Tugila²¹⁴, mille eesmärk on NEET-noored üles leida, neid motiveerida ja individuaalseid tugiteenuseid pakkudes aktiveerida. Programmi rakendab 47 noorsootöösutust 56 KOV-is ning perioodil 2015–2018 on tugiteenuseid pakutud kokku 7893 noorele. Enamik noori jõuab programmi mobiilse noorsootöö kaudu, st noorsootöötajad lähevad sinna, kus on noored (erinevatesse noorte kogunemiskohtadesse), mitte ei oota, et noor tuleks nende juurde. Selline lähenemine võimaldab jõuda noorteni, kes on tihti teiste struktuuride vaateväljast väljas, ei jõua teiste avalike teenusteni või on nendest eemaldunud. Tugiteenuseid saanud noorte statistika näitab, et noorsootöö kaudu on jõutud ühe haavatavama sihtgrupini – madala haridustasemega noorteni – enamik programmi raames tugiteenuseid saanud noortest on alg- või põhiharidusega (54%)²¹⁵. Programmis osalevate noorte haavatavust suurendab veel see, et lisaks madalale haridustasemele puudub paljudel ka töökogemus²¹⁶. Sellest tulenevalt on suur nende noorte arv, kellele on olnud tugiteenuseid vaja pakuda kauem kui 6 kuud – 2018. aasta lõpu seisuga oli selliseid noori 1294 (16,4% kõikidest programmis osalevatest noortest). Sealjuures vajavad rohkem tuge just need noored, kellel on lõpetamata põhiharidus ja kellel ei ole selget eesmärki tööle asuda või hariduses jätkata²¹⁷. Lisaks sellele, et tugiteenuseid on pakutud märkimisväärselt arvule NEET-noortest, on programmi tulemusel ühtlasi välja kujunenud kompetentne NEET-noortega tegelevate spetsialistide võrgustik, keda toetatakse nii juhtumianalüüsidega kui koolitustega.
- Noorte omaalgatuslike ideede toetamiseks korraldati projektikonkurss „Nopi Üles“. Esitatud 160 omaalgatuslikust ideest toetati ja viidi ellu 58 ideed/projekti²¹⁸, mille projektimeeskonnas osales kokku 254 noort. Sel aastal nagu ka eelmistel aastatel esitati tunduvalt rohkem taotlusi, kui oli võimalik toetada (2017. aastal 170 omaalgatuslikku ideed, millest toetati 60 ideed/projekti ning 2016. aastal 62 ideed, millest toetati 23 ideed/projekti). Suur taotluste arv viitab sellele, et noored märkavad oma kogukonna vajadusi ja soovivad omalt poolt vajaduste lahendamisse aktiivselt panustada. Kuna tegemist on kogukonna arengusse panustavate projektidega, on tegelik kasusaajate arv oluliselt suurem, kui projektimeeskonnas osalevate noorte arv. Saab öelda, et jätkuvalt on oluline luua võimalusi noorte omaalgatuste elluviimise toetamiseks, et toetada noorte aktiivset eluhoiakut ja ettevõtlikkust.

²¹² Uuteks võimalusteks loetakse tegevusi, mida koostöögruppi kuuluvates KOVides enne tegevussuuna käivitamist ei olnud, või olemasolevaid võimalusi, mida on täiendatud.

²¹³ Sh 2016., 2017. ja 2018. aastal osalenud noored.

²¹⁴ <https://tugila.ee/>

²¹⁵ <https://ank.ee/wp-content/uploads/2019/01/Noorte-Tugila-raport-2015-2018.pdf>

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ https://ank.ee/wp-content/uploads/2018/07/„NOORTETUGILA“2015-2017STATISTILISTEANDMETEANALU_U_SJARUANNE-1.pdf

²¹⁸ 2018. aastal elluviidud projektidega on võimalik tutvuda siin: <http://nopiyles.blogspot.com/p/omaalgatused-2018.html>

- Veel viidi ellu töösuve programm, mille eesmärk on anda noortele võimalus esimese töökogemuse saamiseks ja erinevate tööaladega ning tööalase seadusandlusega tutvumiseks. Programmi kaasatud KOV-ide arv oli eelmise aastaga võrreldes küll väiksem, kuid kaasatud noorte arv seevastu suurem – 2018. aastal kaasati programmi 22 KOV-i ning malevas osales 473 noort (2017. aastal 27 KOV-i, osales 370 noort). Kokku on viimase kolme aasta jooksul töösuve programmi raames malevas osalemise võimaluse saanud 975 noort nendes KOV-ides, kus programmi käivitamisele eelnenud kolme aasta jooksul ei olnud malevaid korraldatud.
- Kogukonnapraktika²¹⁹ programmi raames on õpilastel võimalik käia kohalikus vabaühenduses praktil. Programmis osales 41 kooli ning erinevates vabaühendustes käis praktil 815 noort. Alates programmi käivitamisest 2015. aastal, on nii programmis osalevate koolide kui ka noorte arv tõusnud (2015. aastal – 10 kooli ja 418 noort, 2016. aastal – 19 kooli ja 608 noort, 2017. aastal – 29 kooli ja 759 noort). Selleks et koolid leiaksid endale sobiva lahenduse kogukonnapraktika integreerimiseks õppetöösse, on koondatud enim kasutusel olevate lahenduste näiteid²²⁰. Programmis osalevate noorte, õpetajate ja vabaühenduste tagasiside põhjal viidi 2018. aastal läbi kogukonnapraktika tagasiside analüüs, mille eesmärk oli välja selgitada, millised olid praktikategevustes osalevate noorte kogemused ja praktika mõju noorte hoiakutele ja käitumisele ning tulevikutegevustele²²¹. Lisaks sellele, et praktika toetab noorte sotsiaalsete oskuste arendamist ja praktilise töökogemuse saamist, selgus analüüsist, et kogukonnapraktika programmis osalemine on parandanud noorte suhtumist vabatahtlikusse töösse ja abivajajatesse ning paljud noored on valmis ka edaspidi vabatahtlikuna tegutsema²²².
- Sel aastal nagu ka eelmisel aastal oli väga edukas kutselaborite²²³ tegevussuuna rakendamine, et tutvustada noortele praktiliste ja virtuaalsete töötubade kaudu erinevaid ameteid ning vastavaid töövõtteid ja töövahendeid. Aasta jooksul viidi läbi 44 puidutöötuba (CNC-pingi operaatori ja tislari ameti tutvustamiseks) 454 noorele ja 28 metallitöötuba (CNC-pingi operaatori ja metallitehnoloogi ameti tutvustamiseks) 281 noorele ning täiendavate vahendite eest oli töötubadesse võimalik kaasata veel 1337 noort. Veel viidi aasta jooksul läbi 22 õe ametit tutvustavat virtuaalset ja praktilist töötuba 356 noorele ning 14 bioanalüütiku ametit tutvustavat virtuaalset ja praktilist töötuba 172 noorele. Täiendavalt tutvustati õe- ja bioanalüütiku ametit 109 noorele noorsootöö nädala raames Lahedal Koolipäeval ning bioanalüütiku ametit 44 noorele Ajujaht Top 30 raames. Sügisel valmis noorsootöötaja ametit tutvustav interaktiivne töötuba, kus virtuaalreaalsuse ning liitreaalsuse abil oli noortel võimalik tutvuda noorsootöötaja ameti mitmekülgisusega. Kokku jõuti läbi viia 14 noorsootöötaja ametit tutvustavat töötuba 149 noorele. Alates tegevussuuna käivitamisest, on puidu- ja metallivaldkonda tutvustavad mobiilsed töökojad pälvinud palju tunnustust, sh ajujahi sotsiaalse ettevõtluse eriauhind²²⁴, teaduse ja tehnoloogia populariseerimise uue algatuse II eripreemia²²⁵ ja Eesti Masinatööstuse Liidu 2017 aasta tegu²²⁶.
- Täiendavalt tegeleti aasta jooksul noorteinfo arendamisega. Kui varem korraldati noortele igal aastal noorteinfomess Teeviit, siis alates sellest aastast muudeti Teeviit ühekordsest messist järjepidevaks noorteinfo edastamise portaaliks (www.teeviit.ee). Nimelt selgus „Noorte infomess Teeviit 2017“ tulemuslikkuse hindamise uuringust, et üle-eestilise infomessi korraldamine noortele ei ole enam otstarbekas, kuna selle unikaalsus on kadunud, sh on nii eksponentide kui ka osalejate arv aasta-aastalt vähenenud. Ühekordse infomessi asemel on olulisem, et noored saaksid neile vajalikku infot pidevalt, sh peab info olema ajakohane, kergesti kättesaadav ning noore jaoks arusaadav. Teeviida portaali sisuarendusse said panustada ka noored ise. Selleks korraldati noortele noorsootöö nädala raames ideetubasid, kus käsitleti noorte infovajaduse, portaali noortesõbralikkuse, e-osaluse ja kogemuste pagasi teemasid. Aasta

²¹⁹ <https://heakodanik.ee/kogukonnapraktika/>

²²⁰ <https://heakodanik.ee/kogukonnapraktika/opetajale/mudelid/>

²²¹ https://heakodanik.ee/wp-content/uploads/2018/12/Kogukonnapraktika-anal%C3%BC%C3%BCs-FINAL_kodukale.pdf

²²² Ibid.

²²³ Puidu- ja metallisektori mobiilsete töökodade kohta on võimalik rohkem lugeda siit: <https://www.merkuur.eu/noorsootootaja-ametit-tutvustavate-tootubade-kohta-on-voimalik-rohkem-lugeda-siit>: <https://enk.ee/tegevused/tootoad-noortele/>.

²²⁴ <http://www.ajujaht.ee/ajujahti-sotsiaalse-ettevotluse-eriauhinna-5000e-voitis-mobiilsed-tootoad/>

²²⁵ <https://www.etag.ee/eesti-teaduse-populariseerimise-elutoopreemia-palvis-ene-ergma/>

²²⁶ https://www.emliit.ee/et_EE/blog/uudised-1/post/eesti-masinatootuse-liit-valis-uue-noukogu-ja-tunnustas-aasta-parimaid-41

jooksul oli leheküljel 86 628 vaatamist (sh 70 431 unikaalset külastust). Lisaks sellele koostati ja levitati mitmeid noorteinfot toetavaid materjale, näiteks loodi noorteinfo teemaline Nistik²²⁷, et anda ülevaade noorteinfot, noorteinfotööst ja noorteinfoteenusest, koostati noorteinfo teemaline infogram²²⁸ ja tõlgiti eesti keelde Euroopa Noorteinfo Harta²²⁹.

- Parema teadmise saamiseks noortest ja noortele suunatud tegevuste mõjust valmis noortevaldkonna mõjuhindamise tervikmudel, mis sisaldab erinevaid tegevusi, mille eesmärk on saada paremaid teadmisi noorte olukorrast ja noorte tegelikest vajadustest, analüüsida noortevaldkonna arenguvajadusi, seada eesmärgi ja kavandada tegevusi eesmärkide täitmiseks ning tulemuste ja mõju hindamiseks. Rahvusvahelise teadusprojekti „EXCEPT“ alusel valmis 6 Eesti olukorda kirjeldavat ja võrdlevat analüüsi: 1. „Sotsiaalne tõrjutus noortevaldkonna kontekstis“²³⁰, 2. „Tõrjutuse sisu ja mõju noortele“²³¹, 3. „Noorte sotsiaalne tõrjutus“²³², 4. „Tööturu ebakindlust kogevad Eesti noored: vanemate ja sotsiaalsete võrgustike toetus täiskasvanuks saamisel“²³³, 5. „Tööturutõrjutuse pikaajased mõjud: elukaarepõhise poliitika vajalikkus“, 6. ülevaade projekti EXCEPT raames tehtust. Lisaks sellele valmis uuring „Noorte osalus otsustusprotsessides“²³⁴ ja noorteseire aastaraamat teemal „Noored ja osalus“²³⁵. Koostöös Statistikaametiga kavandati riikliku noortestatistika terviklahendus, mis tehakse avalikuks 2019. aasta esimeses kvartalis.

Kokkuvõtvalt on toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ raames erinevate tegevuste kaudu noorsootöö teenustesse kaasatud 132 913 noort, sh 7893 NEET-noort. Eesmärk on, et tugiteenuseid saanud NEET-noortest vähemalt 40% on 6 kuud peale tegevusest lahkumist väljunud NEET-noore staatusest. 2018. aasta lõpu seisuga on programmist väljunud 5887 noort, nendest 3269 noorel on programmist väljumisest möödas 6 kuud (2225 noort on läinud kooli, töötavad või teevad mõlemat). Seega võib öelda, et valitud lähenemine, s.o NEET-noortele tugiteenuste pakkumine noorsootööasutustele tuginedes, on olnud tulemuslik, 68,1% NEET-noortest on 6 kuud peale programmist lahkumist väljunud NEET-noore staatusest.

Meetme 2 raames viidi veel läbi avatud noortekeskustele suunatud projektikonkurss eesmärgiga arendada avatud noorsootööd ning toetada kohaliku tasandi noorsootöö kättesaadavust. Toetati nii noorsootöö teenuse osutamisele suunatud tegevusi kui ka teenuse osutamiseks vajalike vahendite ja seadmete soetamist. Toetust oli võimalik taotleda tavaprojektidele (eesmärgiga edendada avatud noorsootööd) ja nutiprojektidele (eesmärgiga välja töötada ja rakendada avatud noorsootöö meetodi arendamiseks info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahendusi). Kokku esitati 156 taotlust (134 tavaprojektile ja 22 nutiprojektile) ning toetust eraldati 87 projektile, sh 74 tavaprojektile (nende hulgas 5 LTT projekti) ja 13 nutiprojektile. Projektikonkursi raames ellu viidud projektide tegevustes osales 15 893 noort. Sel aastal oli nii esitatud taotluste kui ka toetatud projektide arv eelmise aastaga võrreldes väiksem (2017. aastal esitati 222 taotlust ning toetust eraldati 178 projektile). Ka esmataotlejaid oli eelmise aastaga võrreldes vähem, sel aastal 18 ning eelmisel aastal 32. Väiksem taotluste arv võib olla seotud projektikonkursi tingimuste muutmisega. Sel aastal keskenduti konkursi raames avatud noorsootöö arengu toetamisele. Sealjuures pidid toetuse taotlejad oma projektid põhjalikumalt läbi mõtlema ning valdkondlike arengudokumentidega siduma. Uus taotlusprotsess võis taotlejatele

²²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=qIbxO2td-zM&list=PLxTzEDDt2WTT-5-bmOeKepEnkrWXkNROF>

²²⁸ <https://entk.ee/wp-content/uploads/2019/01/Noorteinfo-Infogram.pdf>

²²⁹ https://entk.ee/wp-content/uploads/2018/09/European_Youth_Information_Charter_2018_EE_A4_v1.pdf

²³⁰ https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/RASI/2018_RASI%20toimetised%20nr%201_Sotsiaalne%20t%C3%B5rjutus%20noortevaldkonna%20kontekstis_final.pdf

²³¹ https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/RASI/2018_RASI%20toimetised%20nr%202_T%C3%B5rjutuse%20sisu%20ja%20m%C3%B5ju%20noortele_final.pdf

²³² https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/RASI/2018_RASI%20toimetised%20nr%203_Noorte%20sotsiaalne%20t%C3%B5rjutus_final.pdf

²³³ https://www.tlu.ee/sites/default/files/Instituudid/%C3%9CTI/RASI/2018_RASI%20toimetised%20nr%204_T%C3%B6t%C3%B6turu%20ebakindlust%20kogevad%20Eesti%20noored_vanemate%20ja%20sotsiaalsete%20v%C3%B5rgustike%20toetus%20t%C3%A4iskasvanuks%20saamisel_final.pdf

²³⁴ http://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSOGZmIkUyMDE4LzA3LzA2LzEzXzI3XzA1XzYxOV9sb3BwYXJlYW5uZV8xOS4wM19ub29ydGVfb3NhbHVzX3Jha2UucGRm/13_27_05_619_lopparuanne_19.03_noorte_osalus_rake.pdf

²³⁵ http://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSOGZmIkUyMDE4LzA5LzI1LzEwXzQxXzQ5XzIyM19Ob29ydGVzZWlyZV8yMDE3XzIwM19ub29ydGVfb3NhbHVzX3Jha2UucGRm/10_41_49_223_Noorteseire_2017_2018.pdf

väljakutseks olla, samas oli kõikidel soovijatel võimalik saada taotluste eelnõustamist. Võime prognoosida, et järgmisel aastal taotluste arv tõuseb, sest on jõutud muutustega kohaneda.

Meetme 2 eelarve oli 2018. aastal 20,07 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 19,95 miljonit eurot.

Meede 3: Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsuste tegemises

Meetme eesmärk: Noorte osalus otsuste tegemises on rohkem toetatud.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Organiseeritud osalusvõimaluste (noortevolikogude jm noorte osalusvõimaluste arv) osakaal omavalitsuste koguarvust (%)*	-	-	79,8	74,4	86,9	89	89	89	89

^{*} Seoses KOV reformiga kahanes KOVide arv 79-le, mistõttu algselt seatud sihttasemete saavutamine ei ole võimalik. Edaspidi (alates 2018. a) mõõdetakse eesmärgiks seatud noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna omavalitsuste koguarvust. 2018. aastal tegutses 37 noortevolikogu ja 22 aktiivgruppi. Allikas: ENTK.

Ülevaade 2018. aasta tegevustest

Meetme indikaatori sihttasemete planeerimise ajal oli Eestis 213 KOV-i ning sihttasemete seadmisel lähtuti põhimõttest, et igas KOV-is võiks noortele olla vähemalt üks organiseeritud osalusvõimalus. Viimasel paaril aastal on indikaatori saavutamist oluliselt mõjutanud haldusreform ja olukorras, kus omavalitsuste ühinemise tulemusena on alles jäänud 79 KOV-i, ei ole indikaatori saavutamine enam võimalik. Kuigi KOV-ide arv on vähenenud, ei ole muutunud eesmärk, millest indikaatori seadmisel lähtuti, st peame jätkuvalt oluliseks, et igas Eesti KOV-is oleks noortele vähemalt üks organiseeritud osalusvõimalus. Sellest tulenevalt muutsime programmi indikaatorit nii, et edaspidi mõõdetakse eesmärgiks seatud noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna omavalitsuste koguarvust – arvestuse aluseks on KOV noortevolikogud ja noorte aktiivgrupid²³⁶, mille puhul on eeldus, et neist kujunevad välja noortevolikogud. Siit nähtub, et kui 2017. aastal oli 28 noortevolikogu ja 20 aktiivgruppi ning 2018. aastal 37 noortevolikogu ja 22 aktiivgruppi, siis nende omavalitsuste osakaal, kus noortel on vähemalt üks organiseeritud osalusvõimalus, on 2018. aastal 2017. aastaga võrreldes suurem (2018. aastal – 74,4% ja 2017. aastal – 22,5%). Kuigi seatud sihttasemeteni jõudmine nõuab veel pingutusi, saab öelda, et liigume õiges suunas. Seatud sihttasemete täitmiseks on jätkuvalt oluline nii KOV-ide kui ka noorte toetamine.

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele (2018. aastal)

Noortele organiseeritud osalusvõimaluste jätkusuutliku arengu toetamiseks rakendati osalusvõimaluste toetusprogrammi²³⁷, mille raames viidi ellu tegevusi nii noorte osaluse arendamiseks kohalikul tasandil kui ka noorte osalusvõimaluste toetamiseks. Kuna oleme seadnud eesmärgi, et igas haldusreformi järel moodustunud KOV-is oleks noortele loodud osalusvõimalus, anti toetust kõikidele KOV-idele, kes soovisid noortele osalusvõimalusi luua. Seda võimalust kasutas kokku 59 KOV-i. Toetuse eest korraldati noortele koolitusi ja seminare, osalemisvõimaluste tutvustamiseks korraldati aruteluohtuid ja kohtumisi (sh KOV-i otsustajate ja ametnikega), viidi läbi noortevolikogu eesmärgid ja tegevusi tutvustavaid infopäevi jms. 20 KOV-i, kes sel aastal toetust ei taotlenud, tõid peamise põhjusena välja peale haldusreformi toimunud struktuurimuudatused.

²³⁶ Noorte aktiivgrupp on aktiivsetest noortest koosnev grupp, kes räägib kaasa noorte elu puudutavates küsimustes KOV-is.

²³⁷ Toetusprogrammi rakendab Eesti Noorteühenduste Liit.

Aasta lõpu seisuga oli Eestis kokku 37 noortevolikogu²³⁸ – 444 noort (2017. aastal – 28 KOV-i noortevolikogu). Lisaks sellele tegutses 22 noorte aktiivgruppi²³⁹ – üle 175 noore (2017. aastal – 20 aktiivgruppi), mille puhul toetatakse nende formeerumist noortevolikoguks. Taas vähenes maakondlike noortekogude arv, aasta lõpu seisuga on alles jäänud 6 maakondlikku noortekogu²⁴⁰ – 76 noort (2017. aastal – 9) ning see on maavalitsuste tegevuse lõpetamisest tulenevalt ootuspärane trend. Samas, vaatamata sellele, et organiseeritud osalusvõimaluste arvu osas ei saavutatud ka sel aastal suurt läbimurret, on väga positiivne, et eelmise aastaga võrreldes on nii noortevolikogude kui ka noorte aktiivgruppide arv tõusnud. Siinjuures on aktiivgruppide tegevust toetanud ülal mainitud toetus KOV-idele, mille tulemusel on aktiivgruppides alustatud koolitustegevustega noortevolikogu loomiseks. Selle positiivse trendi jätkumiseks on oluline noorte osalusvaldkonna süsteemne ja järjepidev arendamine.

Nagu eelmistel aastatel, korraldati ka sel aastal osaluskohvikuid²⁴¹ – kokku korraldati 9 osaluskohvikut, kus osales ca 600 noort ja kohaliku tasandi otsustajat.

Täiendavalt oli osaluskogudel, õpilasesindustel, noorteühingutel, aga ka mitteformaalsetel noortegruppidel ja noorteaktiividel võimalik taotleda rahastust noorte osaluse fondist, millega toetatakse uute osalusvõimaluste loomist ja osalusvõrgustiku arendamist. Kokku esitati 60 taotlust, millest toetati 46 projekti²⁴², kus osales 1907 noort ja kuhu oli kaasatud 294 otsustajat.

Lisaks viidi ellu mitmeid toetavaid tegevusi, nt loodi osaluskogude mentorlusprogramm, mille raames said aktiivsed osaluskogude noored panustada uute noortevolikogude loomisse (mentorite toel arendati ja toetati noorte osalust 12 KOV-is), osaluskogude võrgustiku arendamiseks ja tugevdamiseks viidi läbi 4 seminari (kokku 288 osalejat) ning taaselustati osaluskogude juhtide ümarlaud, mille eesmärk on toetada ja tugevdada osaluskogude vahelist võrgustamist.

Meetme 3 eelarve oli 2018. aastal 0,66 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 0,66 miljonit eurot.

Meede 4: Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

Meetme eesmärk: Noortevaldkonna toimimine on mõjusam.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Koolituse tulemusel aasta jooksul pädevusi tõstnud noorsootöötajate osakaal (%) [*]	15,9	20	13	15 ²⁴³	14	15	15	15	15

^{*}Noorsootöötajate osakaal, kes on osalenud riiklikult finantseeritud koolitustel ning tõstnud oma pädevusi, kõigist noorsootöötajatest.

Allikas: ENTK.

²³⁸ Noortevolikogu on loodud 9 linnas (Haapsalu, Maardu, Narva, Paide, Pärnu, Tallinn, Tartu, Viljandi ja Võru) ja 28 vallas (Anija, Antsla, Elva, Haljala, Harku, Hiiumaa, Jõelähtme, Jõgeva, Kadrina, Kambja, Kehtna, Kohila, Kose, Lääneranna, Muhu, Mustvee, Põhja-Pärnumaa, Raasiku, Rae, Rõuge, Saaremaa, Tapa, Tartu, Toila, Tõrva, Viljandi, Viimsi ja Väike-Maarja vald).

²³⁹ Noorte aktiivgrupid tegutsesid Keila, Narva-Jõesuu, Rakvere ja Sillamäe linnas ning Alutaguse, Häädemeste, Järva, Jõhvi, Lääne-Nigula, Lüganuse, Mulgi, Nõo, Peipsiääre, Põltsamaa, Rakvere, Rapla, Saarde, Tori, Türi, Valga, Vinni ja Võru vallas.

²⁴⁰ Maakondlik noortekogu on Ida-Virumaal, Järvamaal, Lääne-Virumaal, Pärnumaal, Tartumaal ja Võrumaal.

²⁴¹ <https://enl.ee/noortepoliitika/osaluskohvikud/>

²⁴² 2018. aastal toetust saanud projektide kohta on võimalik rohkem lugeda siit: <https://osaluskogud.ee/>. Varasemalt toetatud projektide kohta siit: <https://osaluskogud.ee/varasemalt-toetatud-projektid/>

²⁴³ Indikaatori arvutamise aluseks kasutatavat noorsootöötajate hinnangulist arvu on OSKA hariduse ja teaduse raportile tuginedes muudetud. Varasema 5000 noorsootöötaja asemel on 2018. aastal indikaatori tase arvatud 7500 noorsootöötaja põhjal. OSKA raport: Mets, U., Viia, A. (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. Uuringu lühiaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda. Kättesaadav <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

2018. aasta ülevaade

Kvaliteetse noortepoliitika ning noorsootöö arengusse panustavad noortevaldkonna kvalifitseeritud töötajad. 2018. aastal valminud OSKA hariduse ja teaduse raporti kohaselt on Eestis hinnanguliselt 7500 noorsootöötajat²⁴⁴. Umbes 90% noorsootöötajatest on kõrgharidusega, kuid umbes 60%-l neist puudub nii noorsootöö alane eriharidus kui ka noorsootöötaja kutse²⁴⁵. Lisaks on noorsootööga tegelevate asutuste ja organisatsioonide puhul ainult 18%-l olemas pikaajaline noorsootöötajate täiendusõppe kava või süsteem²⁴⁶. Puudulik noorsootöö alane haridus võib olla üks suuremaid takistusi kutse väärtustamisel ning noorsootöötaja kompetentsidest ühtlasel arusaamisel ja professionaalse enesearendamisega tegelemisel. Sellest tulenevalt on oluline võimaldada noorsootöötajatele järjepidevalt ligipääs kvaliteetsetele enesetäiendusvõimalustele. Siinjuures on väga positiivne, et riiklikult finantseeritud koolitustel osalenud noorsootöötajate osakaal oli kavandatud 13% asemel 15%. Sellega seoses on oluline välja tuua, et indikaatori arvutamisel on aluseks võetud OSKA hariduse ja teaduse raportis välja toodud noorsootöötajate arv – seega koolituste tulemusel oma pädevusi tõstnud noorsootöötajate osakaalu langus eelmise aastaga võrreldes ei ole tingitud väiksema arvu noorsootöötajate osalemisest koolitustel, vaid arvutuse aluseks võetud noorsootöötajate arvust (2017. aasta indikaatori arvutamise aluseks oli 5000 noorsootöötajat).

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele (2018. aasta)

Meetme elluviimine oli tulemuslik – laagripersonalile suunatud koolitustel osales 740 osalejat (2017. aastal – 660 ja 2016. aastal – 620 osalejat), sh laagrikasvatajate ja laagrijuhatajate koolitusel oli osalejaid 572, laagrijuhatajate koolitus-seminaridel – 109 ja koolituskorraldajate koolitusel – 44. Laagrikorraldajate õppevisiidil Valgevenes oli 15 osalejat. Veel saab koolituste puhul positiivse aspektina välja tuua malevakorraldajatele ja maleva rühmajuhatajatele suunatud koolitustegevustes osalejate arvu, kokku 95 osalejat²⁴⁷ ning digitaalse noortefotöö e-koolituse läbinud noorsootöötajate arvu, kokku 38 noorsootöötajat. Sel aastal korraldati esmakordselt avatud noorsootöö teemalisi koolitusi ning neis oli kokku 287 osalejat. Seega on aasta jooksul riiklikult finantseeritud koolituste tulemusel oma pädevusi tõstnud 1160 noorsootöötajat, mis on 161 noorsootöötajat rohkem kui 2017. aastal. Nimetatud koolitused panustavad meetmete 1 ja 2 eesmärkide saavutamisse.

Meetme 4 eesmärkide täitmisel panustasid huvihariduse ja huvitegevuse täiendava riikliku toetuse raames ka huvialavaldkondade esindusühingud, kes korraldasid erinevaid koolitusi.

Lisaks ülal välja toodud koolitusvõimalustele on meetme eesmärkide saavutamisse oluliselt panustanud toetuse andmise tingimuste „Noorsootöötajate koolituste arendamine“ tegevuste elluviimine. Riiklikult finantseeritud koolitusvõimaluste kõrval on ESF vahendite toel olnud võimalik kavandada ja ellu viia erinevaid koolitustegevusi, sh pikaajalisi arenguprogramme (nt avatud noortekeskuste juhtimine, noorte osalus, noorsootöö koolis, NEET-noorte toetamine, sotsiaalne kaasatus noorsootöös jt) – kokku 205 osalejat; temaatilisi koolitusi (nt töö erivajadustega noortega, õppimise toetamine noorsootöös, nutikas noorsootöö, vihakõne ennetus, noorsootöö organisatsioonide ja asutuste PR võimekuse kasvatamine jt) – kokku 773 osalejat ning noortevaldkonna piirkondlikku arengut toetavaid koolitusi (noorsootöö KOV-is) – kokku 49 osalejat. Viimaste koolituste eesmärk oli toetada haldusreformi käigus ühinenud omavalitsusi noorsootöö kvaliteedi arendamisel, omavalitsuste noorsootööstruktuuride moodustamisel ja tugeva ning toimeka noorsootöövõrgustiku kujunemisel või selle jätkamisel. Täiendavalt korraldati rahvusvahelistumist toetavaid koolitusi, et tugevdada noorsootöö praktikat rahvusvaheliste teadmiste ja oskustega – kokku korraldati 15 rahvusvahelistumist toetavat tegevust, milles osales 299 isikut. Eesmärk oli, et toetuse andmise tingimuste „Noorsootöötajate koolituste arendamine“ raames korraldatud koolitustel osaleb 2018. aasta lõpuks 2800 noorsootöötajat – see eesmärk on täidetud, kokku on perioodil 2015–2018 koolitustel osalenud 4275 noorsootöötajat²⁴⁸. Seega on ESF vahendite olemasolu täiendavate koolitusvõimaluste pakkumisel ja koolitussüsteemi arengu ning kvaliteedi toetamisel olnud väga

²⁴⁴ <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

²⁴⁵ <https://mitteformaalne.ee/wp-content/uploads/2018/03/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tajate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>

²⁴⁶ Ibid

²⁴⁷ 2017. aastal osales malevakorraldajatele suunatud koolitustegevustes 102 osalejat ning 2016. aastal 38 osalejat.

²⁴⁸ 2018. aastal 1431, 2017. aastal 1398, 2016. aastal 1139 ja 2015. aastal 307 isikut.

oluline. Kuna nimetatud toetuse andmise tingimused lõpevad 2019. aastal, on edaspidi väljakutseks noorsootöötajatele täienduskoolitusvõimaluste pakkumine, mis on kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö tagamiseks äärmiselt oluline.

Üle-eestiline noorsootöö nädal (19.11–25.11) keskendus seekord noorsootöö võimalustele ja noorsootöötaja kutse väärtustamisele, kandes pealkirja „Noori inspireerides“²⁴⁹. Nädala jooksul toimusid Eesti erinevates piirkondades sündmused, mille eesmärk oli esile tõsta noorsootöö valdkonda ja üle Eesti pakutavaid noorsootöö võimalusi, tutvustada noorsootöötaja kutset ja anda noorsootöö valdkonna töötajatele võimalus nende tehtavat tööd nii kohalikul kui riigi tasandil esile tõsta²⁵⁰. Kokku toimus noorsootöö nädala raames 260 sündmust, kus osales 19 468 inimest, sh 18 735 noort.

Hea meel on tõdeda, et järjepidevalt on tõusnud noorsootöötaja kutse taotlejate arv, kutset/osakutset taotles kokku 696 noorsootöötajat ning kutsetunnistus või osakutsetunnistus väljastati 611 noorsootöötajale²⁵¹. 2018. aasta seisuga on Eestis 2621 kehtiva kutse- ja osakutsetunnistusega noorsootöötajat (sh 160 kutsetunnistusega noorsootöötajat ja 2461 laagrikasvataja või laagrijuhataja osakutsetunnistusega noorsootöötajat).

Veel peab meetme elluviimisel õnnestumisena välja tooma 6. korda korraldatud noorsootööfoorumi „NOORUM“, mille tulemused on oluline sisend riigi pikaajaliste arengueesmärkide, sh noortevaldkonna strateegiliste eesmärkide seadmisel²⁵². Noorumil osales kokku 204 osalejat – noortepoliitika kujundajad, uurijad, praktikud ja loomulikult noored. Arutleti selle üle, millist tulevikku aastal 2035 noorte jaoks soovitakse ja kuidas selleni jõuda. Leiti, et suuremat tähelepanu vajab noorsootöö arvestamine formaalhariduses, noorsootöötajate konkurentsivõimeline töötasu, koolitusvõimalused ja eneseareng, nutika noorsootöö arendamine, vaimse tervise probleemide teadlik ja oskuslik märkamine ja noorte toetamine ning erinevate vajadustega ja eri vanuses noorte kaasamine.

Noorsootöö kvaliteedi tõstmist toetab holistiline teadmine noortest, millesse panustavad meetme 2 raames loodud mõjuhindamise tervikmudeli tegevused. Parema teadmise saamist noorte olukorrast toetab koostöös Statistikaametiga valminud artiklikogumik „Eesti piirkondlik areng 2018: noored Eestis“, kus on antud piirkondlik ülevaade erinevatest teemadest, sh noorte arvukus, puuetega noored, ränne, noored hariduses, tööturul ja ettevõtluses, lastega perede toimetulek, noorte osalus vabaajategevuses, noorsootöös ja kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel ning noorte surmad²⁵³. Lisaks leiab kogumikust veel iga KOV-i ülevaatliku portree ja muud olulist infot erinevate statistiliste näitajate kohta.

Noorsootöö ja noortepoliitika mõju paremaks esiletoomiseks ühiskonnas korraldati 13. korda noorsootöötajate tunnustuskonkurss, kus haridus- ja teadusminister Mailis Reps jagas tunnustusi 12 kategoorias (aasta noorsootöötaja, aasta huvikool, aasta noortekeskus, aasta noorteühing või organisatsioon, aasta osaluskogu ja õpilasesindus, aasta noortemalev, aasta noortelaager, aasta kohalik omavalitsus, aasta noorsootööühing, aasta toetaja noorsootöös, aasta tegu noorsootöös ja pikaajaline panus noortevaldkonda). Erinevatele kategooriatele esitati kokku 85 kandidaati ning tunnustuse palvisid 16 noortevaldkonna tegijat.²⁵⁴

Meetme 4 eelarve oli 2018. aastal 2,69 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 2,43 miljonit eurot.

²⁴⁹ Noorsootöö nädala kokkuvõte: <https://entk.ee/wp-content/uploads/2019/01/Noorsootöö-nädal-2018-kokkuvõte.pdf>

²⁵⁰ <https://entk.ee/noorsootoo/noorsootoo/noorsootoo-nadal-3/>

²⁵¹ 2017. aastal taotles kutset/osakutset 692 inimest ning kutsetunnistus väljastati 582-le noorsootöötajale, 2016. aastal olid vastavad arvud 619 ja 477.

²⁵² Noorsootööfoorumi kokkuvõte:

<https://pilv.hm.ee/index.php/s/mYUjUP9DG2fyLCE?path=%2FKokkuv%C3%B5tted#pdfviewer>

²⁵³ https://www.stat.ee/valjaanne-2018_eesti-piirkondlik-areng-2018

²⁵⁴ Vt tunnustuse saanute kohta lähemalt: <https://entk.ee/aasta-noorsootootaja-tunnustuse-palvis-kaie-pranno-hiiumaalt/>.

3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Programmi tulemuslikkust võib kokkuvõtvalt hinnata heaks. Noorte kaasatus noorsootöösse suurenes, osalevate noorte rahulolu noorsootööga on jätkuvalt kõrge, noorsootöö kättesaadavus kohalikul tasandil paranes ning riiklikult finantseeritud koolitusel osalevate noorsootöötajate osakaal oli taas planeeritust kõrgem. Väljakutseks on olnud noorte osalusvõimaluste arvu suurendamine, mille osas ei saavutatud läbimurret; programmi indikaatorit muudeti nii, et edaspidi mõõdetakse eesmärgiks seatud noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna omavalitsuste koguarvust. Kuigi seatud sihttaset ei saavutatud, saab öelda, et nende omavalitsuste osakaal, kus noortel on vähemalt üks organiseeritud osalusvõimalus, on 2018. aastal suurem kui 2017. aastal. Seega liigutakse ka selle indikaatori täitmise osas õiges suunas.

Eelmiseks aastaks kavandatud tegevustest saab esile tuua toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ elluviimise, mille raames kaasati perioodil 2015–2018 noorsootöö tegevustesse 132 913 noort, sh 7893 NEET-noort (68,1% tugiteenusest väljunud NEET noortest on 6 kuud peale programmist lahkumist väljunud NEET-noore staatusest, s.o nad on läinud tööle, kooli või teevad mõlemat). Samuti oli väga edukas toetuse andmise tingimuste „Noorsootöötajate koolituste arendamine“ elluviimine, kus perioodil 2015–2018 osales erinevatel koolitustel 4275 noorsootöötajat. Seoses viimase toetuse andmise tingimuste lõppemisega 2019. aastal on noorsootöötajatele mitmekülgsede koolitusvõimaluste pakkumine edaspidi väljakutse.

Positiivsena võib välja tuua 6. korda korraldatud noorsootööfoorumi „NOORUM“, kus arutati noorte ja noortevaldkonna ees seisvate väljakutsete üle – saadud sisend on oluline nii riigi kui noortevaldkonna pikaajaliste arengueesmärkide seadmisel.

Tulemusvaldkond: teadus

Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti” tulemusaruanne²⁵⁵

Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni arendamise üldeesmärk on luua soodsad tingimused tootlikkuse ja elatustaseme kasvuks, heaks hariduseks ja kultuuriks, Eesti kestmiseks ja arenguks.

Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti” (TAI strateegia) rakendamine peab tagama Eesti TAI süsteemi koordineeritud arendamise ja võimekuse tõusu, pidades silmas riigi eelarvestrateegiat, ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ja muid riiklikke tegevuskavu. Samuti peab rakendamine arvestama TAI strateegiaga külgnevate ja sellega osalt kattuvate valdkondade strateegiate arengukavadega (nt Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020).

Üldeesmärgi elluviimiseks on seatud neli strateegilist eesmärki:

- 1) Eesti teadus on kõrgetasemeline ja mitmekesine;
- 2) teadus- ja arendustegevus (TA) toimib Eesti ühiskonna ja majanduse huvides;
- 3) TA muudab majandusstruktuuri teadmistemahukamaks;
- 4) Eesti on rahvusvahelises TAI alases koostöös aktiivne ja nähtav.

Eesmärkide saavutamisse panustavad ka Kaitseministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Maaeluministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Siseministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi meetmed ja tegevused.

1. Strateegia eesmärkide täitmine

Üldeesmärgi näitajad

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2022
				siht	tegelik			
Teadus- ja arendustegevuse investeeringute tase SKPst ¹	1,47	1,25	1,29	2,6	selgub 2019	2,8	3,0	3,0
sh erasektori TA kulutused SKPst (%) ¹	0,68	0,64	0,61	1,6	selgub 2019	1,8	2,0	2,0
(Ettevõtete) tootlikkus hõivatu kohta (% ELi keskmisest) ¹	71,7	73,5	74,4	76	selgub 2019	78,0	80,0	80,0
Koht ELi innovatsiooniliidu tulemustabelis	14	15	17	11	selgub 2019	11	10	10

Olulisemad muutused ja trendid

- **Investeeringute maht teadusarendustegevustesse suhtarvuna SKP-sse oli 2017. aastal 1,29 e veidi enam kui eelmisel, 2016. aastal.** Pikemas vaates on alates 2011. aasta järsust hüppest TA investeeringute tase suhtena SKP-sse langenud. Seatud eesmärkidest oleme veel kaugel nii avaliku sektori kui selgelt ka erasektori osas. Kui avalik sektor on viimasel kümnendil teadusesse investeerinud veidi üle EL28 keskmise taseme, siis 2016. a langes see alla Euroopa keskmise ning põhjuseks on eelkõige struktuurivahendite perioodide vaheline aeg – ühed

²⁵⁵ Tulemusaruandes on kajastatud ainult HTMi vastutusalas olevad meetmed ja tegevused.

meetmed olid lõppenud ja teised polnud jõudnud käivituda. 2017. aastal jõuti siiski peaaegu EL keskmisele tasemele tagasi (Eesti 0,66% ja EL28 0,69%). Erasektori investeeringud on Eestis rohkem kui kaks korda EL keskmisest väiksemad (2017. a-l Eesti 0,63% ja EL29 1,36%), viimasel kolmel aastal jääb erasektori investeeringute maht (suhtena SKP-sse) kaks korda EL keskmisele alla.

- **Eesti teadus on tugev, koostöö ettevõtlusega ning ettevõtete innovatsioonisuutlikkus aga jätkuvalt madal.** 2017. a teaduse sihtevalveerimine tunnustas Eesti teaduse rahvusvahelises võrdluses kõrget taset. EL innovatsiooninäitajate võrdluses paistab Eesti positiivselt silma rahvusvahelises koostöös ilmunud publikatsioonide arvu poolest, kus Eesti ületab mitmekordselt EL keskmist. Kõige nõrgemad on teiste riikidega võrreldes meie väikese ja keskmise suurusega ettevõtete innovatsiooninäitajad. Tervikuna on Eesti positsioon viimastel aastatel EL innovatsioonitabelis järjepidevalt paari koha võrra langenud. Teaduse ja majanduse koostöö positiivsele poolele asetub erasektori finantseeritud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal, mis on viimase viie aastaga kahekordistunud ja jõudnud EL keskmisele tasemele, moodustades 6,3% TA kogukulutustest.
- **Doktorikraadi kaitsmiste arv aastas on stabiliseerunud ja vaadates sisseastujate arve alates 2013/2014. õa-st, pole alust oodata, et see arv järgmistel aastatel hüppeliselt kasvaks.** Lisaks tuleb arvestada, et paljud sisseastujad ei jõua õpingute lõpetamiseni. Viimastel aastatel on õpingud katkestanud üle 300 doktorandi aastas (nt 2017/2018. õa-l oli 301 katkestamissündmust, mis on 57 võrra rohkem kui lõpetamissündmusi samal õppeaastal). Kuna tööturg vajab järjest enam tarka tööjõudu ja kõrgelt kvalifitseeritud spetsialistide, peame nentima, et tõenäoliselt kimbutab meid doktorikraadiga spetsialistide põud ka tulevikus. Siin ei too piisavat leevendust ka välisdoktorantide arvu kasv, kuna suur osa neist ei pruugi oma tulevikku Eesti tööturuga siduda.

Teaduse rahastamine

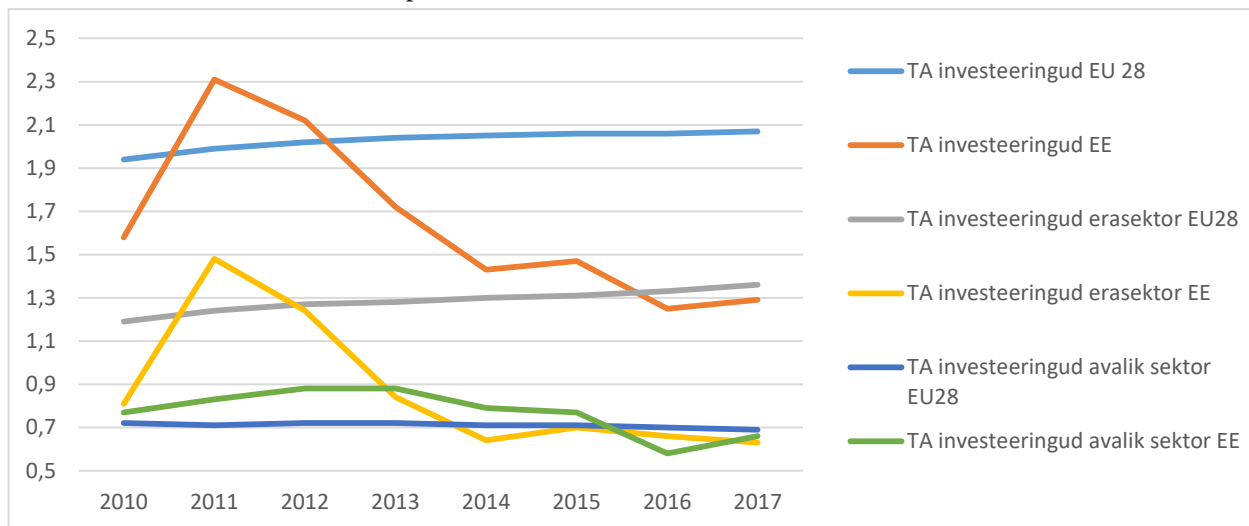
- **Eesti TA investeeringute²⁵⁶ tase suhtarvuna SKP-sse on olnud alates 2012. aastast langustrendis kuni 2017. aasta väikese tõusuni eelmise aastaga võrreldes.** 2017. aastal oli see 1,29% SKP-st. Riigi vaates on samas tehtud kulutusi 304,3 miljonit eurot, s.o u 34 miljoni (13%) võrra rohkem kui eelmisel aastal. Seda on küll rohkem kui 2016. aastal, kuid strateegilise eesmärgi vaates on eesmärgist (3%) viimase viie aasta jooksul pigem kaugenetud. Erasektori TA investeeringute tase on pikemas vaates langustrendis (kui jätta kõrvale erandlik 2011. aasta). 2010. aastal oli see 0,81%, 2017. aastal 0,61% SKP-st. Teadusrahastuse allikate liigitamisel tuleb lisaks avaliku ja erasektori investeeringute jälgimisele silmas pidada ka välismaiste allikate kasutamist ning sektorite omavahelisi siirdeid.
- Nii nagu eelnevatel aastatel, on ka 2019. aasta riigieelarvestrateegias (RES) seatud pikemaajalise eesmärgina erasektori TA kulude kasv 2%-ni ja avaliku sektori TA kulude kasv 1%-ni SKP-st. Ka 2018. aasta lõpus sõlmitud Eesti teaduslepe²⁵⁷ sätestab, et avaliku sektori TA kulud peavad tõusma kolme aasta jooksul 1%-i. 2019. aastaks oli riigieelarves teadusarendustegevustele planeeritud ligi 19 miljonit eurot rohkem kui 2018. aastal. Eelarve kasvab peamiselt teadus- ja arendustegevuse põhiinstrumentide arvelt (2019. aastal täiendavalt 12,2 mln eurot).
- **TA põhiinstrumentide (uurimistoetused ja baasfinantseerimine) süsteemi** korrastati 2016. aastal vastavalt Eesti Teadusagentuuris välja töötatud kontseptsioonile. Üleminekuperiood algas 2016. aastal, kui lõpetati uute institutsionaalsete uurimistoetuste väljaandmine. Baasfinantseerimine seevastu on alates 2014. aastast kolmekordistunud (2018. a kasv 10

²⁵⁶ Teadus- ja arendustegevuse rahastamise indikaatori määratlemisel investeeringutena on lähtutud EUROSTATi juhendmaterjalist (<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5937049/KS-GQ-14-004-EN.PDF/eed4dfe2-9b89-4c30-8c49-f6152912c1a7>). Nii rahvusvahelises kui ka siseriiklikus statistikas võivad samad näitajad olla ka kajastatud kui TA kulutused (*expenditure*).

²⁵⁷ 2018. aasta detsembris sõlmiti EV presidendi toetusel Eesti teaduslepe – ühiskondlik kokkulepe Eesti teaduse ja innovatsiooni arendamiseks, millele kirjutasid alla Eesti erakondade esimehed, teadusasutuste, teadlaste ja suurimate ettevõtteorganisatsioonide esindajad ning mis seab sihiks tõsta kolme aasta jooksul TA riiklik rahastamine 1 protsendini sisemajanduse kogutoodangust.

miljonit eurot summani 26,9 miljonit eurot). 2018. aastaks jõuti konkurentsipõhise ja stabiilse rahastuse suhtarvuni 60:40 (pikka aega püsinud 80:20 asemel; sihtiks 50:50).

- **Rahvusvahelises võrdluses on Eesti TA kulutuste osakaal Euroopa Liidu riikide keskmisest väiksem** ning paistab silma suurte kõikumiste poolest (vt joonis 60). Suurem hüpe 2011. aastal tulenes erasektori investeringutest. Vaadates avaliku sektori panust TA rahastusse, on näitaja aastate vältel stabiilsem olnud ja kuni 2015. aastani oli see üle EL keskmise. 2016. aastast alates on aga riiklik rahastus märgatavalt vähenenud ja langenud alla EL keskmise. Avalikus sektoris saab kõikumisi selgitada osalt EL tõukefondide perioodi vahetumisega (2017. a oli HTM TA eelarves välisvahendite osakaal 46%), samuti SKP kasvuga, mille taustal pole teadusrahastus samas tempos kasvanud.

Joonis 60. Teadus- ja arendustegevuse investeringute maht %-na SKP-st.

Allikas: EUROSTAT.

- Nii avalik kui erasektor saavad TA raha kolmest allikast: era- ja avalik rahastus ning välisrahastus. Olulisim allikas on mõlema sektori puhul omarahastus. **Välismaa allikate** osakaal teaduse rahastajana on Eestis võrreldav Euroopa Liidu keskmisega ja viimastel aastatel veidi kasvanud. Kui varasematel aastatel on Eesti riik paljude teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes **finantseerinud suhteliselt suurema osakaalu ettevõtlussektori TA kuludest** – nt 2015. a-l oli ettevõtlussektori TA kuludest riigi rahastatud Eestis 8,4%, samas kui EL keskmine oli 5,9% –, siis 2016. a-l oli Eesti näitaja langenud 4,7%-le²⁵⁸. Selle näitaja juures on oluline arvestada, et Eesti rakendab ettevõtete toetamisel ainult otsetoetusi – teadus- ja arendustegevuse maksuerandid, mis mitmes teises OECD riigis on peamine riigi tugi ettevõtlussektori TA-le, Eestis puuduvad.

Innovatsioon ja ettevõtete tootlikkus

- **Eesti positsioon Euroopa innovatsiooni tulemustabelis (European Innovation Scoreboard)**²⁵⁹ on alates 2014. aastast langenud 13. kohalt 17. kohale. Eesti asub oma näitajatega nn mõõdukate innovaatorite rühmas koos nt Portugali, Tšehhi, Leedu ja Lätiga. Summaarse innovatsiooniindeksi langus on lisaks üldistele taustateguritele (majanduslikud mõjud, teiste riikide areng) seotud ühelt poolt innovaatiliste ettevõtete ja intellektuaalomandi näitajate vähenemisega, aga teisalt ka oluliste metoodiliste muutustega²⁶⁰. Euroopa Komisjoni väljastatav innovatsiooni tulemustabel vaatleb riikide tulemuslikkust 27 näitaja osas, mille baasil on kujundatud summaarne innovatsiooniindeks. Tulemusi vaadeldakse võrdluses sama näitaja EL

²⁵⁸ EL vastava näitaja kohta 2019. a märtsis veel andmeid pole.

²⁵⁹ European Innovation Scoreboard 2017, [https://interactivetool.eu/f/extensions/DGGROW4/EIS_2.html#a](https://interactivetool.eu/f/extensions/DGGROW4/EIS_2.html#a;); Eesti raport: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30676>

²⁶⁰ Täpsustuseks: võrreldes indikaatori seadmise ajaga on muutunud innovatsiooni tulemustabeli ülesehitus, koostamise raamistik ja indikaatorid – indikaatorid (2017) läbisid põhjaliku uuenduskuuri. Nt eemaldati seni kehtinud 25 indikaatoriga tabelist kolm, uuendati/muudeti viit ning lisati viis (nt elukestev õpe, ettevõtete pakutav IKT (täiendus)koolitus oma töötajatele jm).

keskmisega (möödukate innovaatorite grupi riikidel on summaarne indeks 50–90% EL keskmisest). 2018. aastal avaldatud tabelis olid Eesti silmapaistvaimad koondindeksid inimressursside (123,9% EL 2010 keskmisest ja 103,8% EL 2017 keskmisest), intellektuaalse vara (ennekõike kaubamärgikaitse taotlused jm – 116% EL 2010 keskmisest ja 110,6% EL 2017 keskmisest) ning innovatsioonisõbraliku keskkonna indeksid (138,9% EL 2010 keskmisest ja 103,8% EL 2017 keskmisest). Üksiknäitajatest tõuseb eriti esile rahvusvahelises koostöös ilmunud publikatsioonide hulk (Eesti näitaja 356,1% EL keskmisest 2010 ja 218,9% EL 2017 keskmisest).²⁶¹

- Eesti ettevõtete tootlikkuse tõstmine on konkurentsivõime edendamisel üks peamisi ülesandeid ning seda eriti olukorras, kus ettevõtete tootmiskulud on lähenemas arenenud riikide tasemele. Võrdluses naaberriikidega on Eesti tase ja areng pigem võrreldav Balti riikidega ning jääb näiteks Soomele ja Rootsile alla. **Eesti ettevõtete tootlikkus on Euroopa Liidu keskmisega võrreldes kümne aasta perspektiivis kasvutrendis, kuid viimasel viiel aastal pole olulist muutust toimunud** (vt Tabel 15). Kuna nii tööga hõivatud isikute kui ka töötatud tundide arv on Eestis kiirelt suurenenud, võib eeldada, et hõive suurenemisest tulenev majanduskasv on ammeldumas. Edaspidi saab majanduskasvu veduriks olla kiirem tootlikkuse kasv, millele peaks eelnema investeeringute suurenemine. Viimasel paaril aastal on investeeringud aga olnud langustrendis. Kui globaalne ebakindlus väheneb ja eksporditurud hakkavad taastumise märke näitama, on ka Eestis oodata majanduskasvu kiirenemist. 2020. aastaks seatud sihttaseme (80%) saavutamine eeldab, et ettevõtete tootlikkus hõivatu kohta läheneb Euroopa Liidu keskmisele aastast keskmiselt umbes 2 protsendipunkti võrra.

Tabel 15. Ettevõtete tootlikkus hõivatu kohta, osakaal ELi keskmisest.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EL28	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Eesti	61,2	66,4	65,9	66,5	70,5	71,9	73,2	73,1	74,7	71,7	73,5	74,4
Läti	51,7	54,4	56,0	56,0	58,7	61,3	62,8	62,3	64,3	63,9	64,5	67,3
Leedu	57,7	61,9	64,9	61,1	67,1	71,2	72,9	74,0	74,5	73,1	72,1	75,2
Soome	111,7	115,4	115,7	113,2	112,5	112,4	109,3	108,1	107,3	107,4	107,9	108,6
Rootsi	116,5	119,1	118,1	116,1	116,7	116,2	116,2	113,9	113,2	114,7	112,4	111,7

Allikas: EUROSTAT [tec00116].

Strateegiliste eesmärkide näitajate täitmist analüüsitakse detailsemalt meetmete tulemusaruandes (vt allpool ptk 2). Meetmete eesmärgid, tegevused ja struktuur tulenevad otseselt TAI strateegiast. Meetmete rahastamiskava tuleneb 2018. a riigieelarve seadusest ning vastavast riigi eelarvestrateegiast, kus on sätestatud valdkonna kululaed. Meetmete elluviimisel arvestatakse TAI strateegia sisulisi eesmärgi ja tegevusi, kuid tegevuste mahu ja ulatuse juures on võimalik tegutseda piirides, mida eelarvevõimalused ette näevad. Mõnel juhul ei ole TAI strateegias seatud sihttasemed olemasoleva ressursiga saavutatavad.

2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Teaduse kõrge taseme ja mitmekesisuse kindlustamine

Meetme eesmärk: Eesti teadus on kõrgetasemeline ja mitmekesine. See on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ja nähtav ning katab põhilisi kõrgharidus- ja kultuurivaldkondi. Teadusasutuste võrk tegutseb tõhusalt. Taristu on nüüdisaegne. Teadlaste ja innovaatorite järelkasv on kindlustatud. Eesti on atraktiivne koht teadus- ja arendustöoks ning teadlaskarjäär on populaarne.

²⁶¹ European Innovation Scoreboard 2018. Estonia. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30676>

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tege-lik			
Doktorikraadi kaitsmiste arv õppeaastas	208	240	253	290	244	290	300	300
10% maailmas enim tsiteeritud teadusartikli hulka kuuluvate Eesti kõrgetasemeliste artiklite osakaal (%).	7,4	8	8,2	10		10,5	11	11
Kõrgetasemeliste artiklite arv miljoni elaniku kohta	1518	1674	1669	1550		1580	1600	1600

Allikad: EHIS, EIS 2018, SA, Thomson Reuters Web of Science.

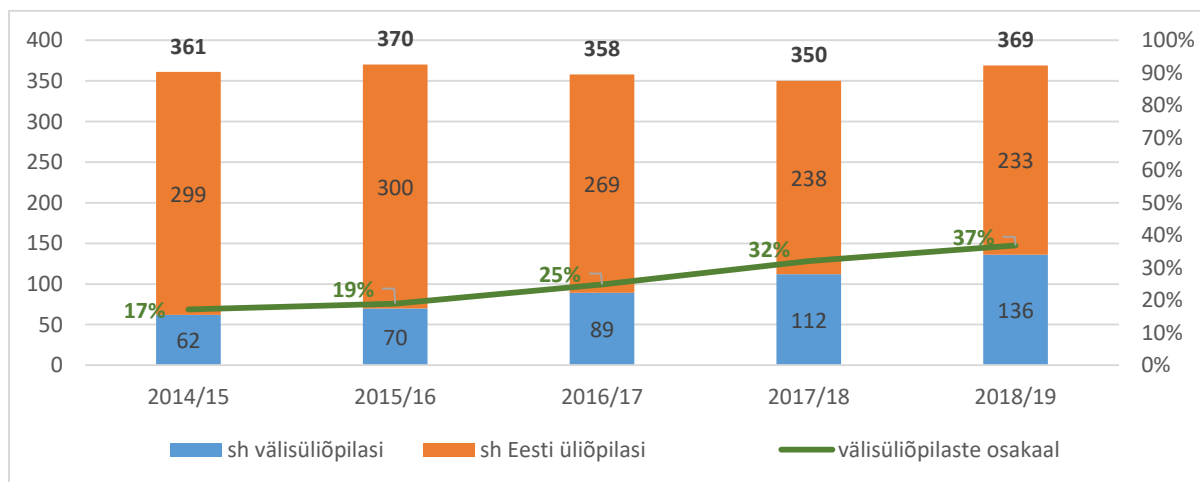
Võrreldes algtasemega, on kasvanud **doktorantuuri lõpetajate arv**. 2018. aastal kaitses doktorikraadi 244 isikut, mis on mõnevõrra vähem kui eelneval, 2017. aastal ja peegeldab seda, et doktorantuuri lõpetamiseni on jõudnud need aastad (alates a-st 2013), mil vastuvõtt doktorantuuri vähenes tuntavalt. Ka doktorantuuri katkestanute arvud on olnud üsna kõrged – 2014/2015 – 287, 2015/2016 – 316, 2017/2018 – 301 isikut (ehk suuremad kui kaitsmiste ja vastuvõetute arvud). Doktorantuurist väljalangevuse määr on viimasel kolmel aastal olnud 12,0-12,1. Kui isegi arvestada, et doktorantuuri on lisandunud üha enam välisüliõpilasi (2018/2019. õa-l doktorantuuri vastuvõetutest on juba üle kolmandiku välisüliõpilasi), ei ole siiski kuigi tõenäoline, et 2020. aastaks seatud siht (300 lõpetanut) saavutatakse.

Nagu eelpool juba nimetatud, on Eesti teadlased ja teadus heas seisus rahvusvahelises koostöös ilmunud teaduspublikatsioonide poolest. Seda ilmestavad teadusartiklite arv miljoni elaniku kohta ning Eesti kõrgetasemeliste tsiteeritud artiklite näitajad. Teadusartiklite arv on küll 2017. aastal mõnevõrra madalam kui eelneval aastal, ent siin tuleb arvesse võtta, et teadusartiklite publitseerimise tempost ning viitajast tulenevalt võivad andmed lisanduda tagantjärele ning suure tõenäosusega indikaator muutub.

Doktoriõpe

Vastuvõtt doktoriõppesse on kümnendiga ligi 1/3 võrra langenud (sarnane on langus ka kõrghariduse I astmel). Viimasel viiel aastal on vastuvõtuarvud olnud enam-vähem samad, seda peamiselt tänu väliüliõpilastele – kui Eesti taustaga doktorantuuri vastuvõetute arv on langenud enam kui viiendiku võrra (299-lt 233-ni), siis välisüliõpilastena doktorantuuri vastuvõetute arv on enam kui kahekordistunud. 2018/2019. aastal oli doktorantuuri vastuvõetutest välisüliõpilasi juba 37% (vt ka Joonis 61).

Välisüliõpilastena õppinutest rakendub Eesti tööturul u neljandik. „Edukus tööturul“ andmebaasile tuginedes näeme, et 2016. aastal Eestis välisüliõpilasena lõpetanutest oli järgmisel, 2017. aastal Eesti tööturul hõives 26%, seejuures välisüliõpilasena doktorikraadi kaitsnutest – 28%.

Joonis 61. Vastuvõtt doktoriõppesse viiel viimasel õppeaastal – välisüliõpilaste ja Eesti taustaga vastuvõetute arv ning välisüliõpilaste osakaal.

- Uuringutes²⁶² on osutatud, et **doktorikraad pole Eestis piisavalt väärtustatud**. Ühelt poolt ei ole akadeemilise sektori töötasu konkurentsivõimeline ja teiselt poolt ei tunne ka erasektori töötajad doktorikraadiga töötajate järele teravat vajadust. Viimast võib seletada nii Eesti majanduse väiksusega – meil ei ole piisavalt suuri ettevõtteid, kellele oleks vaja ja võimalik ise teadusarendustegevusse sel määral panustada, et hoida tööl doktorikraadiga inimesi – kui ka doktorikraadiga inimeste profiili ja praeguse Eesti doktoriõppe suunitluse ja sisuga. Märkimisväärne on kindlasti see, et erinevate valdkondade doktoriõppes ja doktorikraadi omanike karjääris on suured erinevused. Rääkides nt ühiskonna tulevikuvajadusi silmas pidades prioriteetsest LTT suunast, on loodusteaduste erialadel Eestis doktorikraadi omandanud piisavalt, isegi liiaga palju, nii et nad ei pruugi leida oskustele vastavat rakendust; samas IKT erialad ning ka tehnikateaduste valdkond paistavad silma suure õpingute katkestajate hulga poolest, sest mitteakadeemilisel tööturul on nende oskuste järele kasvav nõudlus.²⁶³ Kindsiko ja kolleegide (2017)²⁶⁴ Eesti doktorite karjääriuuring näitas samuti, et kõige enam jätkab akadeemilises maailmas loodusteaduste valdkonna doktoreid (75%), kes kaitsmise hetkel on 30. aastate alguses, mis annab tunnistust lineaarsest kulgemisest läbi õppeastmete kuni doktorikraadini. Kuigi ka tehnika- ja tehnoloogia eriala doktorid on kaitsmise hetkel sama noored, jätkab neist vaid ca 40% akadeemilist karjääri.
- Nimetatud uuringute üks põhijäreldusi on, Eesti **akadeemiline karjäärimudel on liiga jäik**, mis pigem takistab kui võimaldab mobiilsust erinevate sektorite vahel. Paindlikuma karjääritee loomise lahenduseks pakuti **tenuurisüsteemi** – teadlase karjäärimudeli varianti, mis sisaldab nii tähtajalisi kui ka tähtajatuid tenuuri ametikohti ja aitaks luua teatava töökohakindluse²⁶⁵.
- Neist akadeemilise maailma soovitustest ja ühiskonna kui terviku vajadustest lähtuvalt viidigi karjääriteid puudutavad muudatused sisse nii kõrgharidusseadusesse kui ka teadus- ja arendustegevuse korralduse seadusesse. Muudatused, mis rakenduvad 2019. a septembrist, käsitlevad õppejõude ja teadustöötajaid ühtselt akadeemiliste töötajatena ning sätestavad ka tenuuri mõiste²⁶⁶. Ka võimaldavad seadusandluse muudatused kõrgkoolide ja ühiskonna tihedamaks seostamiseks kaasata ülikoolide juhtimisse ülikooliväliseid liikmeid.

Publitseerimine

- *Thomson Reuters Web of Science*’is indekseeritud **Eesti kõrgetasemeliste artiklite arv miljoni elaniku kohta** on aastatel 2006–2017 stabiilselt kasvanud, jõudes u 600-lt enam kui 1600-le artiklile aastas (2017. aasta artiklite arv oli 2019. aasta jaanuari seisuga 1669), kuna publitseeritakse varasemast rohkem, aga ka seetõttu, et andmebaasi on lisandunud rohkem uusi ajakirju.
- Teadustöö kvaliteedi näitajana vaatlleb Innovatsiooniinstituudi tulemustabel (*European Innovation Scoreboard*) **publikatsioonide arvu 10% enim tsiteeritud publikatsiooni hulgas**. Eesti TAI strateegias aastateks 2014–2020 on seatud eesmärk jõuda 2020. aastaks tasemele, kus 11% Eesti teadusartiklitest kuuluks 10% maailmas enim tsiteeritud teadusartikli hulka. Kui aastatel 2007 ja 2008 jäi Eesti vastav näitaja alla 8%, siis 2009. aastal oli see näitaja juba 8,5% (EU28 – 11%). EIS 2018 andmetest selgub, et 2017. aasta näitaja oli 8,2%. Samas on oluline lisada, et Euroopa

²⁶² Nt Eamets, R. jt. (2014). Doktoriõppe tulemuslikkuse analüüs. Uuringu 2.4. lõppraport. Tartu: HTM, TÜ.

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40958/TIPS_doktoriõppe_tulemuslikkuse_loppraport.pdf?sequence=1, Mets ja Viia (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele hariduses ja teaduses. Uuringu lühiaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

²⁶³ HTM (2017). LTT erialadel õppimine Eesti kõrghariduses. Tartu: HTM.

https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/ltt_erialad.pdf

²⁶⁴ Kindsiko, E. jt. (2017). Eesti doktorite karjääritee ja seda mõjutavad tegurid. RITA 4: TAI poliitika seire. Tartu: Tartu Ülikool, HTM. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/eesti_doktorite_karjaaritee_ja_seda_mojutavad_tegurid-1.pdf

²⁶⁵ Soomere, T., Niiemets, Ü. Jt. (2018). Jätksuutlikud teadlaskarjääri kontseptsioonid ja mudelid Eesti kontekstis. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia. https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2018/04/J%C3%a4tkusuutlikud-teadlaskarj%C3%a4%C3%a4ri-kontseptsioonid-ja-mudelid-Eesti-kontekst_L%C3%bchikokkuv%C3%b5te.pdf

²⁶⁶ Akadeemiliste töötajate ametikohtadesse, töösuhetesse ning atesteerimisse puutuv on üldjuhul määratletud kõrgharidusseaduses (<https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019012>)

Komisjoni andmed erinevad oluliselt OECD andmetest. **OECD andmetel²⁶⁷ on Eesti vastav näitaja 2015. aasta kohta 10,3%** ja Eesti edestab riike nagu Prantsusmaa, Sloveenia, Korea, Jaapan.

- Eesti teadlaste mõjukust näitab seegi, **et tsiteeringuid ühe publikatsiooni kohta** on suhteliselt palju – 2018. aasta lõpus oli Eesti teadus viidatavuse järgi maailmas mõjukuselt 12. kohal 16,9 keskmise viitega iga WoSis kajastatud Eesti autori osalusega töö kohta. Viidatavuse tipus on kliinilise meditsiini ning molekulaarbioloogia ja geneetika valdkonnad²⁶⁸. Sage viidatavus on lisaks Eesti teadlaste kirjutiste mõjukusele seotud tõenäoliselt ka asjaoluga, et Eesti teadlased on aktiivsed ühispublikatsioonidesse panustajad – 2018. aastaks on ühispublikatsioonide osakaal tõusnud 73,7%-le (2007–2008 – u 50%). Viidatavuse puhul mängivad oma rolli ka valdkondlikud eripärad ning teemade populaarsus ja viidatavus sõltub ka sellest, kui lai on autorite ring. Näiteks toob Endel Põder välja tõsiasja, et Web of Science'is (WoS) esiletõstetud Eesti tippteadlaste osalusel viimase 10 aasta jooksul avaldatud artiklite autorite keskmine arv on 43, mis on u 9 korda rohkem kui WoSi andmebaasi artiklitel keskmiselt (4,8)²⁶⁹.

Olulisemad tegevused

- Kui 2016. a oli suurte investeerimisotsuste ja rahastusotsuste tegemise aasta, siis 2017. aastal hakati neid projekte ellu rakendama. Neist mahukamad olid institutsionaalne arendusprogramm teadusasutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA), teaduse tippkeskuste toetamine ning teaduse infrastruktuuri investeringute riikliku tähtsusega kava.
- Samuti oli oluline see, et üle mitme aasta otsustati riigieelarve ning riigi eelarvestrateegia koostamisel **suurendada teaduse põhiinstrumentide rahastamist** riigieelarvest 13,3 mln euro võrra. See pole küll piisav TAI strateegias seatud teaduse rahastamise eesmärgi 1% täitmiseks, kuid on märgiline muutus varasemate aastate rahastuse vähenemise taustal. Riigieelarve ja majanduskasvu prognoosidele tuginedes ulatus avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse rahastamise maht riigieelarves 2018. aastal 0,81%-ni SKP-st.
- 2017. aastal jätkati ETAGi, HTMi ning teadusasutuste osalusel 2016. a valminud **uurimistoetuste ja baasfinantseerimise uue kontseptsiooni juurutamist** teadus- ja arendustegevuse rahastamise süsteemis. Uurimistoetuste muutmine on pikem protsess, järkjärgulist üleminekut alustati 2017. a ja jätkati 2018. a. Viimased IUT (varasema süsteemi alusel väljatöötatud institutsionaalsete uurimistoetuste) projektid lõpevad 2020. aastal. Baasfinantseerimine on kasvanud alates 2014. aastast rohkem kui kolm korda, seejuures 2018. aastal oli kasv 10 miljonit eurot (kogusummani 26,9 miljonit eurot), 2018. aastaks jõudis uurimistoetuste ja baasfinantseerimise rahastuse suhe osakaaludeni 60:40. 2019. a-ks on plaanitud kasvu jätkumine ja rahastuse suhte jõudmine 52:48 suhteni.
- **Teadusasutuste ja kõrgkoolide võrgu konsolideerimine.** Paljude TANI 20. septembri 2016 otsustega teadusasutuste ja kõrgkoolide võrgu korrastamise osas on käesolevaks ajaks märkimisväärselt edasi jõutud:
 - Alates 1. jaanuarist 2018 ühinesid Tartu Observatoorium ja Eesti Biokeskus Tartu Ülikooliga, ühinemisi toetati ASTRA programmist;
 - Eesti Infotehnoloogia Kolledž on ühinenud Tallinna Tehnikaülikooliga;
 - Eesti Keele Instituut jätkab vastavalt valitsuse otsusele iseseisvana ning Tartu ülikooliga ei ühendata. Ka Eesti Keelenõukogu on seda toetanud;
 - Tervise Arengu Instituudi edasise tegevuse otsustab Sotsiaalministeerium, kes on korrastamas oma valitsemisala asutusi.
- 2018. aasta märtsis esitas raporti 2016. aastal Riigikantslei juures loodud kõrghariduse ja teaduse rahastamise ning korraldamise rakkerühm, mille ettepanekud kiitis heaks ka valitsuskabinet.²⁷⁰ Rakkerühma tööst jäi põhijärelduste osas kõlama, **et teadus ja kõrgharidus**

²⁶⁷ OECD Science, Technology and Industry Scoreboard (<http://www.oecd.org/sti/oecd-science-technology-and-industry-scoreboard-20725345.htm>) – koondab u 200 indikaatorit ja avaldatakse üle aasta ilmuvas väljaandes *OECD Science and Technology Outlook* (viimane kättesaadav ilmunud 2017).

²⁶⁸ Lauk, K. ja Allik, J. (2019). Eesti teaduse tervis 2018. aasta keskel. *Eesti Teadus 2019*. Eesti Teadusagentuur.

²⁶⁹ Põder, E. (2019). Imelisest elust bibliomeetriad. *Sirp* 15.02 <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/imelisest-elust-bibliomeetriad>

²⁷⁰ Rakkerühma raport jm dokumendid on kättesaadavad siit: <https://www.riigikantslei.ee/et/teaduse-rakkeruhm>

peaksid olema tugevamalt seotud ühiskonna vajadustega. Selle saavutamiseks tuleb välja töötada mehhanism (hinnates seejuures olemasoleva institutsionaalse struktuuri toimimist), mis võimaldaks kõigis poliitikavaldkondades ühtlaselt kindlaks määrata riigile olulised pikaajalised strateegilised uurimissuunad, teha ettepanekuid nende rahastamiseks ning seirata nende elluviimist. Ministeeriumid omakorda peaksid valdkondlike strateegiate väljatöötamisel ning TA arendussuundade määratlemisel arvestama ka valdkonna ettevõtete vajadustega. Rakkerühm rõhutas ka seda, et nii ettevõtluses kui avalikus sektoris tuleb suurendada teadmiste ja tehnoloogia kasutamist, soodustada eri vormides koostööd ettevõtete ja kõrgkoolide vahel ja luua nõ ettevõtliku ülikooli mudel.

Rakkerühma töös on ka osundatud, et Eesti ühiskonna teaduspõhisemaks muutumise ettepanekute elluviimiseks tuleb kinni pidada teadus- ja arendustegevuse arendamisele seatud sihist (avaliku sektori investeeringud peaksid olema 1% SKP-st).

- 2018. aasta oktoobris kiitis Vabariigi Valitsus heaks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Rahandusministeeriumi koordineerimisel koostatud ettevõtluse ja innovatsiooni valdkonna tõhustamiskava.²⁷¹ Ka selles nagu ka rakkerühma raportis on rõhutatud, et ettevõtlus-, innovatsiooni- ja teaduspoliitika kujundamisel peaks lähenemine olema terviklikum, strateegilisem – tuleks vähendada erinevate strateegiate hulka, seada selgemad eesmärgid, vähendada erinevate koordineerivate ja dubleerivate kogude hulka, kuid määrata samas ettevõtlus-, innovatsiooni- ja teaduspoliitika kujundamise ja koordineerimise eest vastutaja.
- **Institutsionaalne arendusprogramm teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele.** 2016. a juunis kinnitas Vabariigi Valitsus **institutsionaalse arendusprogrammi teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA)** investeeringute kava. Investeeringute kavaga toetati seitset investeeringuprojekti kogusummas 59,6 miljonit eurot. Objektide ehitamisega on alustatud. Tartu Ülikooli IT keskuse valmimise lõpptähtaeg on 31.08.2022, Eesti Kunstiakadeemia ehituse lõpptähtaeg – 31.08.2022, Sisekaitseakadeemia ehituse lõpptähtaeg – 31.08.2019 ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia saalikompleksi ehituse lõpptähtaeg – 31.08.2019.
- Valitsuses kinnitatud taristu investeeringute kõrval toetatakse ASTRA programmist ka ülikoolide ja teadusasutuste **õppe- ja teadustöö kvaliteedi arendamist**. Sisutegevusteks (nt teadusaparatuur, doktorikoolid, koostööplatvorm ettevõtetega) saab toetust kokku 20 teadusasutust ja ülikooli kogusummas **67,4 miljonit eurot**. 2018. aastal jätkusid kõik toetust saanud projektid.
- **Teadusasutuste baasfinantseerimine** kasvas 2016. aastal 50% võrra, võrreldes 2015. aastaga, töustes seniselt 9,3 mln eurolt 13,9 mln euron (kasv 4,6 mln) ning sealt edasi 2017. aastal 3 mln euro võrra 16,9 mln euron. 2018. aastal suurenes teadusasutuste baasfinantseerimine 10 mln euro võrra 26,9 mln euron. Muutused on võimaldanud tõsta baasfinantseerimise osakaalu HTMi teaduse eelarves tervikuna ning HTMi teaduse põhiinstrumentide arvestuses. Põhiinstrumentide mahust moodustab baasfinantseerimine 2018. aastal 40% (vt Tabel 16).

Tabel 16. HTMi teaduse eelarve põhiinstrumendid aastatel 2016–2018.

HTM teaduse eelarve põhiinstrumendid	2016	2017	2018
Institutsionaalsed uurimistoetused (IUT), sihtfinantseerimine ja infrastruktuuri ülalpidamiskulud	30 143 291	28 780 070	28 780 000
Personaalsed uurimistoetused (PUT)	8 125 139	10 657 360	11 457 000
Baasfinantseerimine	13 882 991	16 882 991	26 904 000
Baasfinantseerimise osakaal HTMi teaduse põhiinstrumentidest	27%	30%	40%
Baasfinantseerimise osakaal kogu HTMi teaduse eelarvest	11%	13%	18%

Allikas: HTM.

- 2018. aastal tõusis **institutsionaalsete ja personaalsete uurimistoetuste eelarve maht** 39,4 miljonilt 40,2 mln euron. 2016. aastaga lõppesid viimased sihtfinantseeritavad teadusteemad, mida on IUT kogumahuga võrreldes suhteliselt vähe. Institutsionaalsete uurimistoetuste maht jäi 2018. aastal võrreldavaks eelmise aastaga (käimasolevate toetusprojektide maht).

²⁷¹ Tõhustamiskava raport: ettevõtlus, innovatsioon (2017/2018) - <https://www.mkm.ee/sites/default/files/tohustamiskava.pdf>.

- **Teaduse tippkeskuste toetamine.** Teaduse tippkeskuse moodustavad rahvusvaheliselt kõrge tasemega uurimisrühmad, uurimisrühmade arv tippkeskustes on erinev, jäädes 2 ja 16 vahele. Otsused 9 teaduse tippkeskuse finantseerimiseks tehti veebruaris 2016 kogusummas 41,17 mln eurot. Tippkeskuste põhitegevused on seotud interdistsiplinaarse uurimistööga, samuti luuakse ja täiendatakse uurimistööks vajalikke tingimusi ning tegeldakse teaduse populariseerimisega. Enamik tippkeskustest on avaldanud kõrgetasemelisi artikleid planeeritust rohkem (ühtekokku 983 artiklit 2018. aastal, mis on 66 artiklit enam kui 2017. aastal). Avaldatud artiklite suur arv näitab, et tippkeskuste tegevused on käivitunud väga hästi ning uurimisrühmade vaheline sünergia toimib.
- **Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel.** Vabariigi Valitsus kinnitas riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri investeeeringute kava oktoobris 2016. Kavas on 13 objekti, toetuse summa kokku 19,1 mln eurot. Kõikides projektides on käimas aktiivne taristute ülesehitamine:
 - Edukaimaks näiteks võib pidada nutika tootmise tuumiktaristut (*Industry 4.0*) – *Smart Industry Centre (SmartIC)* –, mille raames soetati taristu kaks kesket seadet: metalli 3D kompuutertomograaf EMÜ kompuutertomograafia laborisse ja metalli 3D printimissüsteem TTÜ 3D printimise laborisse ProtoLab. Nimetatud laborid moodustavad *SmartIC* tuumiktaristut põhilise osa.
 - *ESSource II* projekt on edukalt käivitunud: lepingutega on kaetud 94% antud eelarve raames võimalikest *in-kind* tegevusest. Lisaks korraldati Tartus neutronuuringute võimaluste tutvustamiseks ja levitamiseks koostöös Põhjamaade *The Nordic Neutron Science* programmi ja *The SwedNess* programmiga ligi 60 osalejaga suvekoos.
 - Eesti keeleressursside keskus läbis kvaliteedihindamise, et omandada Euroopa keeleressursside infrastruktuuri CLARIN-i keskuse staatus.
 - NATARC-i raames avati avalikkusele uue eElurikkuse portaali demoversioon, mis annab kasutajatele võimaluse otsida ühes kohas Eesti elurikkuse masinloetavaid avaandmeid, olles sellega esimene riigi ja teadlaste andmeid ühendav inforessurs.
- **Institutsionaalse arendusprogrammi „ASTRA“** toetuse üks eesmärgi on ülikoolide ja teadusasutuste ettevõtluskoostöö laiendamine ja rakendusuuringute võimekuse kasv, teadustaristu avamine ettevõtluskoostööks. Teadusasutused ja kõrgkoolid pidid planeerima vastavad tegevused oma strateegilises arendusplaanis ning ettevõtluskoostöö mahule seati ambitsioonikad eesmärgid – oma projektides seatud sihttasemete järgi peaksid TA asutused 2023. aastaks tegema koostööd 753 ettevõttega. 2018. aastal oli ettevõtteid, kes TA asutustega koostööd tegid, 629, seega on 84% 2023. a eesmärgist saavutatud.
- 2018. a viidi läbi Eesti teadustaristute teekaardi uuendamise taotluste hindamine ja uuendatud teekaart kinnitati Vabariigi Valitsuses 14.02.2019 korraldusega nr.43.
- **Teaduse ja teadushariduse populariseerimine ühiskonnas, sh TeaMe+ ja Teeme+.** Teaduse populariseerimise programmiga TeaMe+ suurendatakse õpilaste huvi loodus-, täppisteaduste ja tehnoloogia (LTT) erialade vastu. Selle programmi kõige mahukam tegevus on **noorte teadussaate „Rakett 69“** tootmise jätkamine. Lisaks sellele on hangitud uus teadust populariseeriv saatesari „Uudishimu tippkeskus“ üldauditooriumile. Programmi raames jätkatakse LTT karjäärivõimaluste tutvustamise, teadus- ja tehnoloogiapakti tegevuste koordineerimise, teadushuvihariduse, uurimusliku õppe ja LTT kirjaoskuse arendamisega.
- 2017. a I kvartalis otsustati **Teeme+ avatud taotlusvooru raames toetada 1,28 mln euroga süsteemsete teadust populariseerivate ürituste sarju ja teadushuviringide käivitamist.** Kokku laekus 109 taotlust kogumalus 6,4 mln eurot. Suuremahuliste ürituste sarjade elluviimiseks anti toetust 11 taotlejale kogusummas üle 700 000 euro. Väikesemahulisteks ettevõtmisteks eraldati toetust 12 taotlejale kogusummas üle 500 000 euro. Kõik toetust saanud projektid on 2018. aastaks käivitunud.
- **Teaduskollektsioonide toetamine.** Teaduskollektsioonidega seotud tegevuste üldiseks raamistikuks on haridus- ja teadusministri 1. aprilli 2011. a määrus nr 11 „Teaduskollektsioonidele esitatavad nõuded ning teaduskollektsioonide finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ja finantseerimise otsustamise tingimused ja kord“. 2018. aastal toetati meetmest 18 teaduskollektsiooni tegevust kuues teadusasutuses 798 000 euroga.

Meetme 1 kogu eelarve oli 2018. aastal 114,81 mln eurot, sh 36,3 mln eurot rahastati struktuurivahenditest (ERF) ja muudest välisvahenditest. Tekkepõhised kulud olid kokku 136,9 mln eurot. Tekkepõhised kulud olid suuremad kui eelarve, kuna struktuurivahendite väljamaksed olid 2018. aastal suuremad, kui eelarvesse planeeriti. Struktuurivahendeid maksti 2018. aastal meetmest 1 välja 44,6 mln eurot.

Meede 2: TA ühiskondliku ja majandusliku kasu suurendamine

Meetme eesmärk: Teadus- ja arendustegevus toimib Eesti ühiskonna ja majanduse huvides. See lähtub ühiskonna ja majanduse vajadustest ning tähtsustab rakendusi. Teadusasutused on motiveeritud rakendusuringuteks ja tulemuslikuks koostööks ettevõtjate ning valitsusasutustega. Riik on rakendusuringute ja arendustööde tark tellija. Sotsiaalmajanduslikel eesmärkidel tehtavate uuringute korraldus on tõhus.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tege-lik			
Erasektori finantseeritud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal (%).	4,6	6,4	4,9	6	Selgub 2019	6	7	7
Sotsiaalmajanduslikele rakendustele (v.a akadeemilised uuringud) suunatud kulutuste osakaal riigieelarves planeeritud TA eraldistest (%).	35	42	37	38	Selgub 2019	39	40	40

Allikas: Statistikaamet, uued andmed 27.06.2019.

Erasektori finantseeritud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal on viimase viie aastaga kasvanud, kuid 2017. aasta näitaja on eelneva aastaga võrreldes siiski kahanenud – 6,4%-lt 4,9%-le. Kasvu selgitavad käivitunud era- ja avaliku sektori koostööd soodustavad toetusmeetmed (nt rakendusuringute toetamine kasvuvaldkondades; samuti muudeti baasfinantseerimise rahastamise valemit, et suurendada ülikoolide ja TA asutuste motivatsiooni ettevõtluskoostööks). 2015. a saavutati sotsiaalmajanduslikele rakendustele suunatud kulutuste osakaalu sihttase ja hetkel on 2020. a sihi saavutamine realistlik, kuna ka selle eesmärgi saavutamiseks on rakendatud uued toetusmeetmed valdkondliku teadustegevuse toetamiseks (RITA). Alates 2016. aasta andmetest, kogub Statistikaamet sotsiaalmajanduslikel eesmärkidel rahastatud TA andmeid²⁷² OECD metoodika kohaselt (andmeid kogutakse rahastajapõhiselt).

Olulisemad tegevused

- Valdcondliku TA tugevdamise programm RITA, millega toetatakse mh suuremahulisi rakendusuringuid ning ministeeriumide teadusnõunike võrgustikku;
- Teadusraamatukogude kaudu on ülikoolidele tagatud jätkusuutlik juurdepääs teadusandmebaasidele.
- **Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamiseks on käivitatud riigi rakendusuringute programm RITA kogumahas 29,5 mln eurot.** RITA tegevuse 1 raames viis ETAG vastavalt teadus- ja arendusnõukogu (TAN) otsusele 2017. aastal läbi viis konkurssi kogumahas 7,5 mln eurot, 2018. a otsustati rahastada veel 10 projekti kogumahas 9,5 mln eurot, millest 8 konkursid on läbi viidud. RITA 1 raames rahastati uuringuid kahes voorus.

I vooru teemad:

- Maapõueressursside efektiivsemate, keskkonnasõbralikumate ja säästvamate kasutusvõimaluste väljatöötamine;
- Tervikliku ja riigiülese olukorrateadlikkuse võime loomine riigikaitseks ja kriisireguleerimiseks;

²⁷² GBARD (Government budget allocations for R&D).

- Personaalmehediitsiini l henemise rakendamine Eesti tervishoiusüsteemis (kliinilise juhtprojekti elluviimine);
- Biomajanduse sektorites lisandv rtuse tõstmine ja toorme tõhusam kasutamine;
- Muutuvast t  turst ja kasvavast r ndest tulenevad võimalused ja v lajakutsed hariduse, tööturu ja sotsiaalsüsteemis.

II vooru teemad:

- Kriitilise informatsiooni infrastruktuuri (KII) kaitse simuleerimine k berharjutusv ljal;
 - Raskete eriveoste mobiilsuse ning taristu seisukorrateadlikkuse parandamine;
 - Kliimamuutuste leevendamisev imalused s sinikuringlusega läbi süsiniku püüdmistehnoloogiate rakendamise heitmemahukates tööstussektorites ja süsiniku kasutamise teistes tööstussektorites;
 - Kaug- ja l hiseire andmete kasutuselevõtt avalike teenuste väljatöötamisel ja arendamisel;
 - Tehisintellekti metoodika (masin- ja s va pe, närvivõrkude jms) kasutamine riigi ja kohalike omavalitsuste teenuste automatiseerimiseks;
 - Eesti mereala loodusv rtuste analüüs ning innovaatiliste mereala analüüsi- ja hinnangumeetodite arendamine;
 - Mikroobide resistentsuse ohjamise ja vähendamise võimalused;
 - Tolmeldajate, sh meemesilaste hukkumise vähendamise võimalused;
 - Mobiilne eluviis ja elukohaandmed riiklikes registrites;
 - Soolise palgalõhe vähendamine.
- 2017. aastal hakkas efektiivselt tööle ministeeriumide teadusn unike²⁷³ koostöövõrgustik ja t  sis valdkonnaministeeriumide võimekus teadusuuringuid suunata ja seirata. 2018. aasta lõpu seisuga oli ametis 12 teadusn unikku 10 ministeeriumis: Haridus- ja Teadusministeeriumis, Kaitseministeeriumis, Keskkonnaministeeriumis, Kultuuriministeeriumis, Maaeluministeeriumis, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis, Siseministeeriumis, Sotsiaalministeeriumis, Rahandusministeeriumis ja V lismisteeriumis.
 - **Teadusraamatukogude** kaudu on tagatud juurdep  as elektroonilistele teadusinfo andmebaasidele senisel tasemel, samuti toetati teadusraamatukogude teavikute hankimist varasemas mahus. Alates 2017. aastast, on riigieelarves tagatud teadusandmebaaside hankimise püsiv rahastamine, mis varem oli riigieelarves ajutisena, mistõttu tegevuse stabiilsus ega pikaajaline jätkusuutlikkus polnud tagatud.
 - Jätkati riiklike programmide **"Eesti keel ja kultuurimälu II"** (EKKM) ning **"Eesti keele tehnoloogia"** (EKT) elluviimist. EKKM eesmärk on toetada eesti keele ja kultuuri uurimise arendus- ja tugitegevusi, mh teaduslike tervikk sitluste, sõnaraamatute ja andmebaaside koostamist, humanitaarvaldkonnale olulise allikmaterjali digiteerimist, allikapublikatsioonide ja uurimuste väljaandmist. 2018. aastal toetati kümmet rahvusteadustega tegelevat asutust 534 000 euroga. EKT programm lõppes 2017. aastal, selle jätkuna võeti märtsis 2018 vastu uus programm „Eesti keele tehnoloogia 2018–2027“. Programm on ette nähtud baastehnoloogiate ja ressursside arendamiseks, keele tehnoloogia kasutuselevõtuks arendustes ja rakendustes, rahvusvahelise koostöö toetamiseks jm. 2018. aastal jagati EKT tegevustoetuste programmist toetusi 6 asutusele kogusummas 774 342 eurot.

Meetme 2 eelarve oli 2018. aastal 15,3 mln eurot, sh 4,9 mln rahastatakse struktuurivahenditest (ERF). Täitmine oli kokku 13,6 mln eurot.

Meede 3: Majandusstruktuuri muutev TAI lähtub nutikast spetsialiseerumisest.

Meetme eesmärk: TA muudab majandusstruktuuri teadmistemahukamaks. Nutika spetsialiseerumise meetodil valitud ja juhitud TAI investeeringud soodustavad kasvuvaldkondade arengut ennaktempos. Teadmismahuka ettevõtluse osakaal majanduses ja ekspordi lisandv rtus kasvavad märgatavalt.

²⁷³ Teadusn unike tööülesannete hulka kuulub ministeeriumi nõustamine TA küsimustes; rahvusvahelise ja siseriikliku TA alase koostöö planeerimine ja korraldamine; valitsemisala TA uuringute kavade väljatöötamine ja nende elluviimine koostöös erinevate osapooltega; Eesti esindamine rahvusvahelistes TA koostöö algatustes.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tege-lik	sihttase		
Kõrgtehnoloogiliste toodete ja teenuste osakaal ekspordis (%).	15,4	-	-	14,7	Selgub 2020	14,8	15	15
Kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiliste sektorite hõive osakaal koguhõives (%).	7,6	8,3	8,3	8,5	Selgub 2019	8,8	9	9

Allikad: EUROSTAT, Statistikaamet; andmed uuendatakse novembris-detsembris.

Kõrgtehnoloogiliste toodete ja teenuste osakaal ekspordis on kümne aasta taguse tasemega võrreldes kasvanud poole võrra, kuid on viimastel aastatel püsinud stabiilsena 15% juures. Tulevaste aastate eesmärk on senist taset vähemalt hoida, võimalusel suurendada. Mõlema eesmärgi puhul on seega aastaks 2020 püstitatud sihttasemetega saavutamine realistlik.

Hõive kõrg- ja keskkõrgtehnoloogilises tööstuses ja teeninduses ulatus 2004. ja 2005. aastal 7,5%-ni, kuid 2006. aasta languse järel püsis tase perioodil 2006–2010 6% kandis. Toonane vähenemine oli tingitud hõive hüppelisest suurenemisest ehituses ja kaubanduses. Alates 2011. aastast, on vahe EL28 keskmisega samm-sammult vähenenud, olles 2017. a Eestis 8,3% ja EL28 riikides 8,7%.

Olulisemad tegevused

- **Nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondade toetamine** nii horisontaalsetest meetmetest kui ka ainult kasvuvaldkondadele suunatud meetmetest. 2017. a lõpuks on rahastamisotsus tehtud 21 ettevõtete tellitud rakendusuringu või tootearendusprojekti suhtes kogumahas 9,4 miljonit eurot (sh 68% toetusraha ja 32% omafinantseering).
- **Ettevõtete ning teadusasutuste vahelise koostöö soodustamine**, sh ettevõtluslepingute arvestamine teaduse baasfinantseerimisel, ettevõtluskoostöö platvorm Adapter, doktorantide toetamine, kelle töö valmib koostöös ettevõttega.
- **Nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondade rakendusuringute toetamine.** 2018. aastal alanud III taotlusvooru esitati kokku 32 taotlust, seisuga 27.03.2019 oli rahuldatud 16 taotlust kogumahas 7,1 miljonit eurot, millest toetuse maht moodustas 4,7 miljonit eurot. Kogu perioodi peale kokku – 2016–2018 – on esitatud 100 taotlust kogumahas 69,6 miljonit eurot (sellest toetus 45,8 miljonit). Rahastatud on seisuga 31.12.2018 41 taotlust kogumahas 22,9 miljonit eurot, sh toetuse maht 15,9 mln ja omafinantseering 7 mln eurot. Ülevaade rahastatud projektide kohta on kättesaadav aadressil <http://archimedes.ee/str/toetuse-edenemine/periood-2014-2020/projektid/nutika-spetsialiseerumise-rakendusuringud/>.

Kõige rohkem taotlusi esitati 2018. a-l nagu ka eelnevatel aastatel **info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate** valdkonnas (16) ja kõige vähem tervisetehnoloogiate ja -toodete valdkonnas (3). Tegevuse eesmärk on kaasata 2023. aastaks 200 ettevõtet, 2018. aastaks seatud siht oli 100 ettevõtet. Tegelikult tegid ülikoolid ja teadusasutused 2018. aasta lõpuks tegevuse raames koostööd 33 ettevõttega, mis on 33% 2018. a sihttasemest).

Meetme rakenduses on HTM pidevalt püüdnud arvesse võtta huvigruppide tagasisidet ja muutnud meetme tingimusi taotlejatele soodsamaks. 2017. ja 2018. aasta jooksul suurendati meetme tingimustes ettevõtte enda teostatavate abikõlblike kulude määra ja laiendati lubatavate kulude liiki; laiendati TA asutuste ringi, kellelt ettevõtetel on võimalik TA teenust tellida jne.

Meetme käivitumine on olnud aeglane, kaasatud ettevõtete arv ja erasektori täiendavate investeeringute toomine TA arendusprojektidesse pole suurenenud loodetud tempos. Samas on taotluste edukuse määr suhteliselt kõrge (2018. aastal – 50%), mis näitab, et kehtestatud kriteeriumipõhised lävendid täidavad oma eesmärgi ning rahastuse saavad ainult need projektid, millel on lisaks heale teaduslikule tasemele piisav potentsiaal projekti tulemustele ka ellu viia.

Meetme avamine horisontaalsena (ilma valdkondlike kitsendusteta) on end õigustanud, kuna taotlusi on kõigist valdkondadest ja rahastatud taotluste valdkondlikud proportsioonid vastavad üldiselt taotluste valdkondlikele proportsioonidele.

- **Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades.** Erialastipendiumide (160–422 eurot kuus) meetme eesmärgiks on üliõpilaste ja lõpetajate arvu suurendamise toetamine majandusele prioriteetsetes valdkondades, et kõrgelt haritud spetsialistide näol anda tuge riigi kasvualade arengule. 2018. aasta lõpuks oli nutika spetsialiseerumise erialastipendiumide saajaid kokku 7856 I ja II astme üliõpilast ning 162 doktoranti (e vastavalt 59% ja 25% 2023. aasta sihttasemest). Doktorantide suhteliselt väike arv tuleneb peamiselt vähesest huvist ettevõtlusdoktorantuuri stipendiumide vastu (toetuse andmise skeemi järgi peaks neid olema 50% NS doktorantide stipendiumide mahust. Ettevõtlusdoktorante oli aga 2018/2019. õa ainult 26 (2017/2018. õa – 16).
- HTM on **ettevõtete ning teadusasutuste vahelise koostöö soodustamiseks** rakendanud 2018. aastal veel mitmeid tegevusi:
 - **Hakkas mõjuma 2016. a muudetud baasfinantseerimise valem, mille järgi ettevõtluslepingutest saadud tulu arvestatakse teadusasutuste baasfinantseerimisel ühe komponendina.** Selle otsese tulemusena võib välja tuua, et TA asutustel suurenes lepingute osakaal juba 2016. aastal. 2016. ja 2015. a alusandmeid võrreldes näeme, et lepinguid sõlmiti 2016. a ligikaudu 4 750 000 euro mahus rohkem ja see mõjutas asutuste baasfinantseerimise summasid 2017. a. Võib eeldada, et see kasvutendents jätkub, samuti baasfinantseerimise kaudu ettevõtluskoostöö ja välisrahastuse hankimise stimuleerimine.
 - Erialastipendiumide meetmest toetatakse **doktoriõpet koostöös ettevõtete**ga (nn ettevõtlusdoktorantuur). Selle käigus toetatakse doktorante, kelle doktoritöö valmib koostöös ettevõttega, keskendudes ettevõtte arendustegevusele. Juhendamise tagavad ülikool ja ettevõtte. Meede loob eeldusi doktorikraadiga spetsialistide arvu tõusuks ettevõtlussektoris.

Meetme 3 kinnitatud eelarve oli 2018. aastal kokku 14,45 mln eurot, mida rahastatakse 9,63 mln euro ulatuses struktuurifondidest (ERF-ist). Tekkepõhised kulud olid kokku 8,1 mln eurot, kuna nutika spetsialiseerumise rakendusuuringute tegevuste käivitumine on olnud oodatust aeglasem.

Meede 4: Eesti osaluse ja nähtavuse suurendamine rahvusvahelises TAI alases koostöös

Meetme eesmärk: Eesti on rahvusvahelises TAI alases koostöös aktiivne ja nähtav. Riikideülene koostöö aitab lahendada Eesti ja maailma ees seisvaid ülesandeid. Eesti osaleb partnerina Euroopa teadusruumi algatustes (sh teadustegevuse ühiskavandamises), Euroopa innovatsioonipartnerluses, Balti ja Põhjala ühisruumi algatustes, rahvusvahelistes teadustaristutes. Ettevõtjatele on kättesaadavad maailma uusimad TAI tulemused, avatud koostöövõimalused ja taristu.

Indikaator	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
				siht	tege-lik			
Eesti edukus ELi teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Horisont 2020: võidetud lepingute maht elaniku kohta, % ELi keskmisest, kusjuures EL = 100 (%) ¹ .	153	130	140	97	148	99	100	100
Rahvusvaheliselt koordineeritud uurimistöö osakaal riigi rahastatud TA-s (%) ² .	2,35	2,83	selgub 2019	2,8	selgub 2020	2,9	3	3

¹ Allikas: EUROSTAT, Horisont 2020 andmebaas.

² Allikad: EUROSTAT, Statistikaamet.

Esimese näitaja puhul võib järgmisteks aastateks prognoosida ületäitmist. 2018. a lõpu seisuga on näitaja tase koguni 148%, kuna Horisont 2020 raames on käivitunud vähem arenenud riikide toetusmeetmed osaluse laiendamiseks ning Eesti on olnud seal edukas. Edaspidi meile sobivate meetmete taotlusvoorude maht langeb ning edukamad taotlejad on projektidega hõivatud, mistõttu meie edasine edukus võib mõnevõrra langeda. Kokkuvõttes on TAI strateegia indikaatori sihttase saavutatav.

Teise näitaja (rahvusvaheliselt koordineeritud uurimistöö osakaal riigi rahastatud TA-s) saavutamisele aitavad kaasa uued väliskoostööd toetavad tegevused. Seega on ka selle eesmärgi saavutamine tõenäoline.

Olulisemad tegevused

- **Rahvusvahelistumise toetused magistrantidele, doktorantidele ja noorteadlastele.**
- **Rahvusvahelise teaduskoostöö arendamine ennekõike lähiriikidega.**
- **Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumise, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine (Mobilitas Pluss, Dora Pluss).**
2018. aastal viidi läbi kolmas Mobilitas Pluss järeldoktoritoetuse (JD) ja tagasipöörduva teadlase (TP) toetuse taotlusvoor. 2018. a jooksul toetati 70 projekti Eesti EL nõukogu eesistumisega seotud teadusvaldkonna ürituste sisuliseks ettevalmistamiseks.

Dora pluss käivitati 2016. aastal. Kokku anti õpirände toetust 2018. aasta lõpuks 2265-le Eesti noorteadlasele ja magistrandile (42% 2023 sihtväärtusest) ja Eestis õppimiseks toetust 1148-le välismagistrandile ja -doktorandile. Lisaks toetati suve- ja talvekoole (6) ning viidi läbi turundustegevusi, sh sihtriikide turu-uuringu läbiviimine koostöös üle-euroopalise mõttekojaga ACA ning Riigikantselei toel Eesti 100 egiidi all.

- **Rahvusvaheliste koostöölepingute toetamine ja rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liikmemaksud.** Eesmärgiks on luua Eesti ettevõtetele ning teadus- ja arendusasutustele võimalusi saada kõrgtehnoloogilisi tellimusi rahvusvahelistes teadustaristutes (sealhulgas Euroopa Tuumauuringute Organisatsioonis, Euroopa Kosmoseagentuuris, teaduskeskuses European Spallation Source (ESS), rahvusvahelise katsetermotuumareaktori (ITER) juures, MAX-LABis jm) osalemise kaudu.
- **Põhjala ja Balti piirkonna teaduskoostöö.** Haridus- ja Teadusministeerium osaleb partnerina Interreg **Balti teadusvõrgustiku** projektis (*Baltic Science Network*, BSN). Projektis osalevad kõikide Läänemere piirkonna riikide teaduspoliitika kujundajad ja teaduse rahastajad. Projekti eesmärk on töötada välja Läänemere piirkonna teaduskoostöö edasine kava. Projekti raames viis Tartu Ülikool koostöös Tallinna Tehnikaülikooliga 2017. aastal läbi uuringu, mis kaardistas Läänemere piirkonna teaduskoostöö ja selleks kasutatavad meetmed ning andis soovitusi Eesti ja teiste riikide osaluse suurendamiseks ERA ühisalgatustes. Samuti viidi läbi rahvusvaheline seminar, kus arutati soovitude rakendamise võimalikkust. Järgmise aasta jooksul koostatakse osalevate riikide tegevuskavad ja Läänemere piirkonna teaduskoostöö edasine kava eluteaduste, prooton-neutronuuringute ja heaoluühiskonna valdkondades.

2017. aasta maikuu allkirjastati ühiste kavatsuste leping Eesti Vabariigi ning Islandi, Liechtensteini ja Norra Kuningriigi vahel, mis võimaldab aastatel 2014–2021 kasutada Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra Kuningriigi toetust **Baltimaade ja Norra ühise teaduskoostöö programmi** väljatöötamiseks ning elluviimiseks. Uuel perioodil jätkatakse ka kõrghariduse stipendiumiprogrammiga. Uue perioodi teaduse ja hariduse programmi rahaline maht kokku on 8,3 miljonit eurot, millest EMP/Norra toetus on veidi üle 7 miljoni euro. Baltimaade-Norra teaduskoostööprogrammiks kavandatakse sellest ca 6 miljonit eurot.

2017. aastal alustati läbirääkimisi Läti ja Leedu haridus- ja teadusministeeriumidega teaduskoostööprogrammi ettevalmistamiseks ning vajalike dokumentide koostamiseks, mis

kooskõlastati riikide vahel 2018. aasta teises pooles. Avatud taotlusvoor Eesti teadlastele avati oktoobris ning see jäi avatuks kuni 31. jaanuarini 2019.

Õnnestumised

- Eesti osaleb üha edukamalt EL konkurentsipõhises teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammis Horisont 2020 (2014–2020, eelarve 74 miljardit eurot). SKP suhtes ja elaniku kohta on Eesti senine tulu EL parimate seas (2018. aastal vastavalt 264% ja 145% EL keskmisest). Välismaalt saadud rahastuse osakaal kogu teadusrahastusest on püsivalt olnud üle 10%, mis on üle EL keskmise taseme (siin ei ole arvestatud struktuurifonde, mis sellele lisanduvad). Eesti taotlusaktiivsus on väga kõrge ja võrdväärne regiooni kõrge innovatsiooninäitajaga riikidega. 2018. aasta septembri seisuga on Eesti taotlejad edukalt osalenud Horisont 2020 konkurssidel 426 korral ja võitnud kokku 126,3 miljonit eurot (sh kasumit taotlevad eraettevõtted, kes on olnud edukad 149 korral ja võitnud 50,8 mln eurot).
- Eesti on välisteadlastele järjest atraktiivsem. Välisteadlaste arv Eesti avalikes teadusasutustes on järjest tõusnud, Eestis töötab 402 välisteadlast, mis moodustab ligi 8% teadlaste arvust.

Meetme 4 kinnitatud eelarve oli 2018. a kokku 10,4 mln eurot, mida rahastati 10,3 mln euro ulatuses struktuurifondidest (ERF). Tekkepõhised kulud olid kokku 9,07 mln eurot.

3. Hinnang teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi tegevuste tulemuslikkusele

Teadlaste aktiivsust ja teaduse kõrget taset näitav **publitseerimisaktiivsus** on jätkuvalt positiivse suunaga. EIS 2018 andmebaasi põhjal oli 2017. a. rahvusvaheliste ühispublikatsioonide arv 1077,8 publikatsiooni mln elaniku kohta, mis on üle kahe korra suurem EL keskmisest samal aastal. (*Indicator 1.2.1 International scientific co-publications per million population*). Võrreldes EL keskmisega 2010. a, on Eesti tulemus kasvanud 356%-ni, EL keskmine vaid 162,7,2%-ni. Samas on meil vähe avaliku ja erasektori ühispublikatsioone, mis on mh üks innovatsiooni tulemustabeli näitajatest.

EL Innovatsiooniliidu tulemustabelis (*European Innovation Scoreboard*) oleme küll EL keskmike hulgas, kuid varasemate aastatega võrreldes langes Eesti 2017. aastal 17. kohale. 2017. a **kahanes** summaarne **innovatsiooni indeks** 91,2 punktilt 79,2-le ja üldjärjestuses langesime 15. kohale²⁷⁴. Kuna langus toimus samal ajal meetodika muudatustega EIS-is ning Eesti on kõige suurem langeja, tekitab küsimusi ka uuendatud meetodika adekvaatsus.

Rohkem ressursse ja tähelepanu vajavad **teaduse rahastamine** ja **doktoriõpe**. Alates 2012. a on **Eesti TA kulutuste tase** olnud languses: 2,31%-lt SKP-st 2011. a oleme langenud 1,29%-ni 2017. a, sh on ettevõtlussektori investeeringud langenud 1,46%-lt 0,63%-le. Kui trend jätkub, pole strateegia üldeesmärgi näitajate sihttasemete täitmine realistlik. Täna kehtivas riigieelarve strateegias on oodatav TA investeeringute tase aastaks 2020 2% SKP-st. Eeldusel, et erasektori TA investeeringud kasvavad ka edaspidi 2015. aasta tasemel ehk ca 12% aastast, on erasektori prognoositav TA tase aastaks 2020 1% SKP-st. Avaliku sektori kulutuste osas sõlmiti 2018. aasta lõpus presidendi heakskiidul erakondade ülene teaduslepe, milles sätestati, et 3 aastaga viiakse ka avaliku sektori TA investeeringute tase 1%-ni SKP-st.

Eesti TA rahastuse eripära on välismaa allikate EL keskmisest veidi kõrgem osakaal teaduse rahastamises, eriti avalikus sektoris teostatud TA puhul. See on seotud Eesti eduka osalemisega EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammides, kust tuleb umbes pool vahenditest.

Enamikku programmi meetmetest hakati rakendama alles 2017. aastal. Meetmete ja tegevuste mõju strateegia näitajatele pole seega veel võimalik tõendus põhised hinnata.

²⁷⁴ European Innovation Scoreboard 2017. http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_et.

Tulemusvaldkond: eesti keel ja eestlus

Eesti keele arengukava 2018. aasta tulemusaruanne

Eesti Vabariigi valitsus otsustas pikendada eesti keele arengukava 2011–2017 kuni aastani 2020, mil valmib Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondlik arengukava, mis hõlmab nii keele-, haridus-, teadus- kui ka noortepoliitikat. Seega jätkatakse HTMis perioodil 2018–2020 keelepoliitika planeerimisel ja elluviimisel perioodiks 2011–2017 koostatud arengukava.

Eesti keele arengukava 2011–2017 üldeesmärk on **tagada eesti keele kui riigikeele toimimine kõikides eluvaldkondades, eesti keele õpetamine, uurimine, arendamine ja kaitse ning sellega eesti keele säilimine läbi aegade**. Arengukava ellurakendamise tulemusena peab eesti keele seisund perioodi lõpuks (algselt 2017, pikendamisel 2020) rahuldama kõiki Eesti riigi ja ühiskonna keelekasutusvajadusi, eesti keel peab olema arenguvõimeline ja tunnustatud Eesti elanike ühise suhtluskeelena.

Keelevaldkonna eesmärgid on mitmetasandilised. Omavahel on tihedalt seotud eesti keele kasutusala kindlustamine kõikides eluvaldkondades, eesti keele kasutajaskonna laiendamine ja keelekasutuse kvaliteedi parandamine; eesti keele ja selle erikujude toetamine kultuuriväärtusena ning Eesti elanikkonna võõrkeelteoskuse parandamine. Valdkonna arendus- ja korraldustegevusteta ei ole keel pikemas perspektiivis kestlik. Samas lõimib eesti keel hariduse õppekeelena kogu Eesti elanikkonda. Eesti elanike võõrkeelteoskus ja mitmekeelsuse väärtustamine suurendab Eesti riigi rahvusvahelist esindatust.

Valdkonna tegevus jaotub neljaks omavahel tihedalt seotud põhisuunaks:

- 1) eesti keel emakeelena;
- 2) eesti keel väljaspool Eestit;
- 3) eesti keel teise keelena ning
- 4) võõrkeeled (mitmekeelsus) Eestis.

1. Keeleprogrammi eesmärkide täitmine

Programmi eesmärk: eesti keel on arenenud kultuur- ja suhtluskeel ning Eestis väärtustatakse mitmekeelsust.

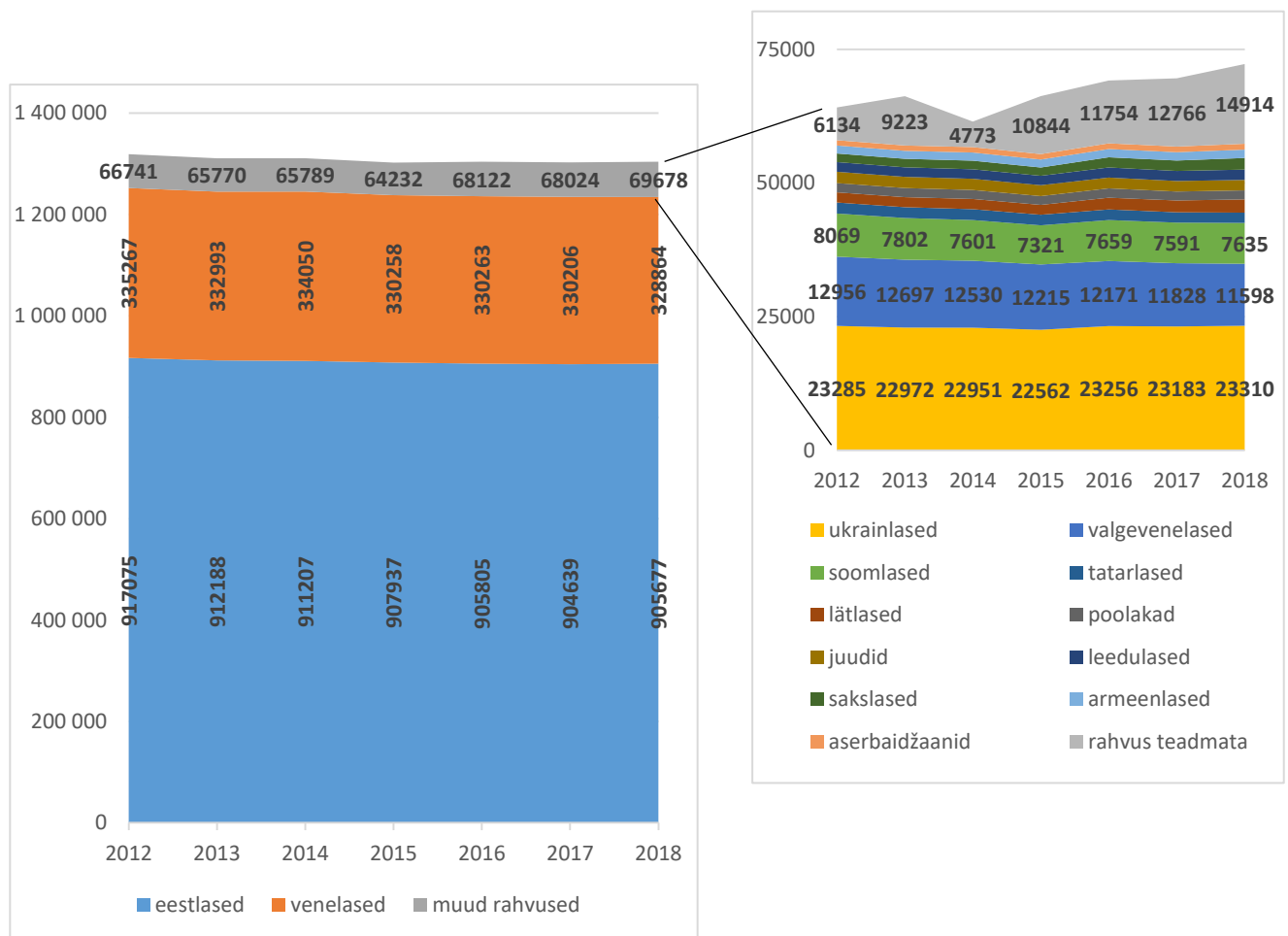
Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021
			siht	tegelik			
sihttase							
Siht- ja sidusrühma hoiakud eesti keele suhtes.							
Uuringus osalejate määr, kes on nõus väitega, et eesti keel on:							
... eestikeelse kultuuri lahutamatu osa (% vastanutest).	93	-	-	-	82	-	-
... vajalik Eestimaal elamiseks ja töötamiseks (%).	90	-	-	-	81	-	-
... osake eestimaalaseks olemisest (%).	89	-	-	-	80	-	-

1.1. Olulisemad muutused ja trendid

- Suur välja- ja tagasiränne nõuab kasvavat tähelepanu eesti keele õppele (nii esimese kui teise keelena) nii Eestis kui Eestist väljaspool ning keeleoskus on peamine kohanemist soodustav tegur. Keeleoskuse hoidmine välismaal ja keeletoe pakkumine tagasipöördujatele on võtmetähtsusega, kui tahame, et hargmaised lapsed kasvaksid võimalikult valutult eestlasteks.

- Mitmekeelsus on Eestis väärtus. Kahe võõrkeele oskus tasub tööturul ära enam kui ühe keele oskamine.
- Muukeelse elanikkonna võõrkeelte oskus vajab tähelepanu. Kui PIAACi andmetel on noorimas uuritud vanusegrupis (16–24) inglise keele mitteoskajaid eestlaste hulgas vaid 4%, siis venelaste hulgas on neid rohkem kui iga neljas (27%). Kui liita kokku vabalt valdajad ja hästi toimetulijad, siis eestlaste hulgas on neid noorimas vanusegrupis 80%, muukeelse elanikkonna hulgas – 46%.
- Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal on küll 10 aastaga kasvanud, kuid viimastel aastatel jäänud suhteliselt samale tasemele. Eesti tööturul edukaks toimetulekuks on vaja aga väga head eesti keele oskust. Aktiivseid keelekasutajaid on mitte-eestlaste hulgas 41%, väga hea keeleoskusega aga üle kahe korra vähem (2012. a – 15%).

Keelevaldkonna tegevused tulenevad suuresti Eesti riigi elanikkonna rahvuslikust koosseisust ja keeleoskusest. 2018. aastal oli 69% Eesti elanikest eestlased, 25% – venelased ja 5% – muud rahvused. Muudest rahvustest moodustavad ukrainlased kolmandiku, 17% on valgevenelased ja 11% – soomlased (Joonis 62). Rahvusgruppide arvu viimaste aastate trende vaadates võib näha, et ainus muutus on olnud teadmata rahvusega Eesti elanike osakaalu kasv, kuid see näitaja kogu Eesti rahvaarvust jäi 2018. aastal 1% piiresse.

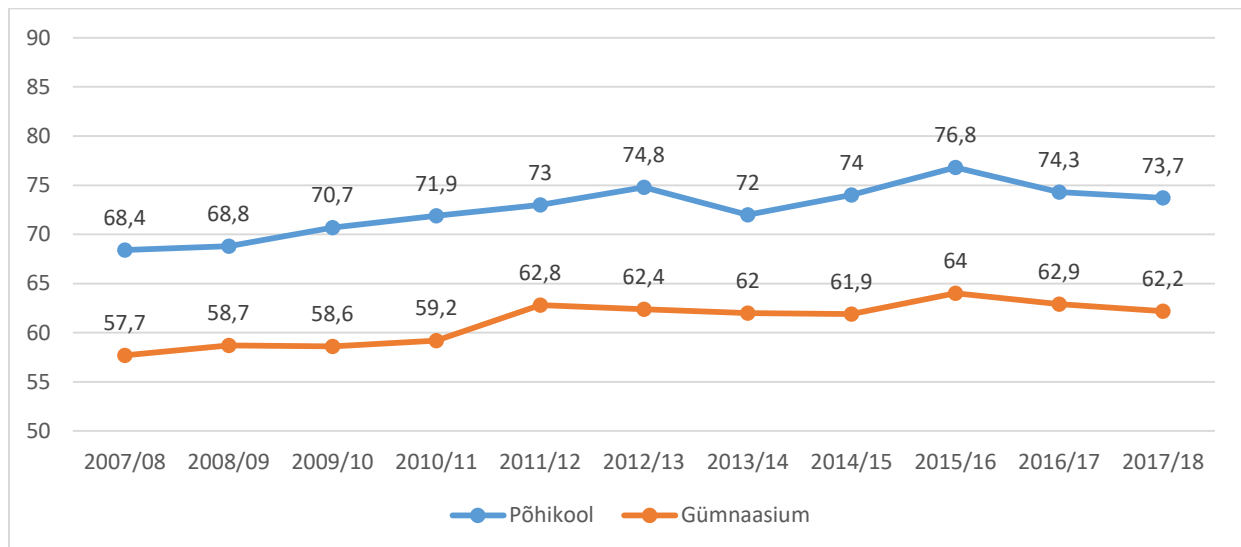
Joonis 62. Eesti rahvastik rahvuste kaupa aastatel 2012–2018.
Allikas: Statistikaamet.

Eesti keel emakeelena

- Eesti statistikaameti andmetel on eestlaste osatähtsus rahvastikus kasvanud 61 protsendilt (1990) 69 protsendini (2018), kuid eestlaste absoluutarv kahaneb aasta-aastalt (sama perioodi jooksul on see vähenenud 6%). Eesti keelt esimese koduse keelena rääkijate osakaal eestlastest

on Eesti tööjõu-uuringu andmetel olnud stabiilselt veidi üle 97%. Eesti keelt emakeelena rääkivaid inimesi elas 2016. aasta alguses Eestis 883 707, mis moodustab 68% kõigist Eesti elanikest, kelle emakeel on teada²⁷⁵. Vanuse järgi räägib eesti keelt emakeelena keskmisest rohkem kuni 30-aastaste põlvkond. Kõige rohkem ehk üle kolmandiku on vene emakeelega inimesi 50–70-aastaste hulgas.

- Eesti keele emakeelena õpetamise ja õppimise tulemust mõõdetakse riiklikult põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamisel. Nii gümnaasiumi kui põhikooli lõpueksamite tulemused on viimastel aastatel olnud suhteliselt stabiilsed (vt Joonis 63). Viimastel aastatel on kasvanud ka nende osakaal, kes saavutavad eesti keel emakeelena riigieksamil 80 ja rohkem punkti ning vähenenud nende lõpetajate osakaal, kelle tulemus on alla 20 punkti.

Joonis 63. Põhikooli ja gümnaasiumi eesti keele kui emakeele lõpueksamite keskmine tulemus õppeaastatel 2007/08–2017/18.

Allikas: HTM.

- Kõrghariduse I astmel on kõikides õppekavariühmades võimalik õppida peaaegu 100% ulatuses eesti keeles, kuid **avalik-õiguslike ülikoolide II astmel on valdkondi, kus eestikeelsete õppekavade hulk on vähenenud ca pooleni** – eelkõige informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning tehnika, toomise ja ehituse valdkondades. Kolmandik avalik-õiguslike ülikoolide II õppeastmel sotsiaalteaduste, ajakirjanduse ja teabe valdkonnas õppivatest üliõpilastest õpib ingliskeelsetel õppekavadel²⁷⁶.
- 2017. aastal läbiviidud keelehoiakute uuringus²⁷⁷ jõuti tulemusele, et Eesti elanikkonnas väärtustatakse eesti keelt kõige enam Eesti identiteedi osana. Eestlastele on tähtsamad inimese enda ja Eesti identiteediga seotud funktsioonid, mitte-eestlastele aga eelkõige instrumentaalne funktsioon. **Üle 70% vene rahvusest vastajatest leiab, et eesti keele oskus on vajalik Eestis elamiseks ja töötamiseks.**

Eesti keel väljaspool Eestit

- Eesti paistab Euroopa riikide seas silma **välismaal elanud ja elavate rahvuskaaslaste suure osakaalu poolest**. 2008. aasta Euroopa sotsiaaluuringu andmetel oli 8% Eesti täiskasvanutest töötanud vähemalt kuus kuud välismaal, mis on üks kõrgemaid näitajaid Euroopas²⁷⁸. Viimastel aastatel on see osakaal täiendavalt kasvanud – 2016. aasta Euroopa sotsiaaluuringu andmetel on

²⁷⁵ Kui palju räägitakse Eestis eesti keelt? <https://blog.stat.ee/2017/03/13/kui-palju-raagitakse-eestis-eesti-keelt/>

²⁷⁶ HTM, EHISE andmed, 2017.

²⁷⁷ Turu-uuringute AS (2017). Keelehoiakute uuring – küsitlus 15–74-aastaste elanike hulgas.

<https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne.pdf>

²⁷⁸ Pungas, E. jt. (2012). Are Better Educated Migrants Returning? Evidence from Multi-Dimensional Education Data. Nr. 2012–18.

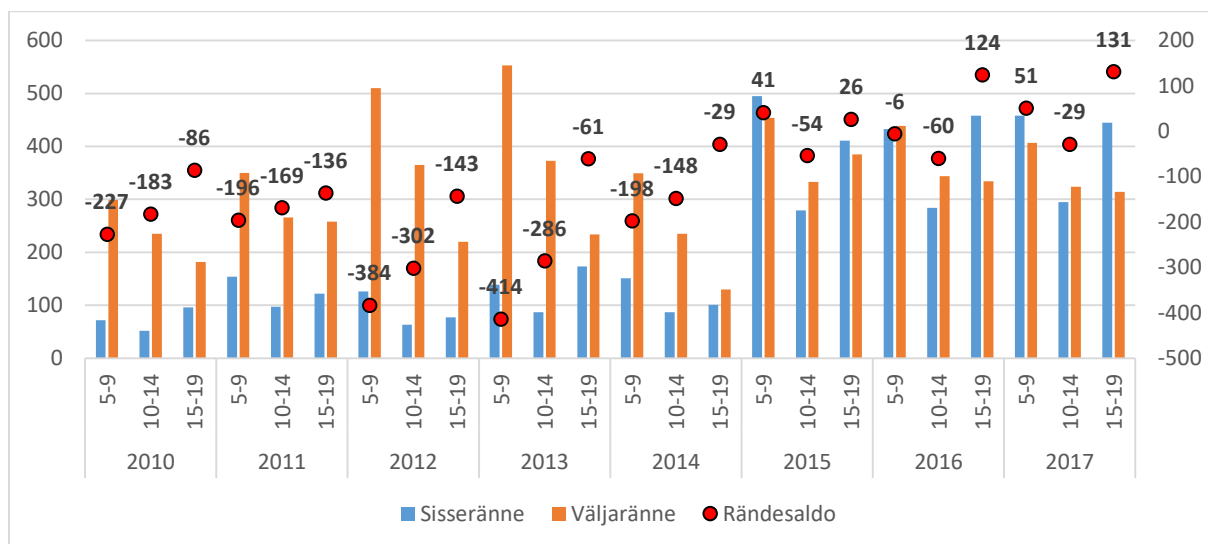
10,3% Eesti täiskasvanutest töötanud vähemalt 6 kuud välismaal ning vaid lühemaajal on välismaal töötanud täiskasvanute osakaal kõrgem kui Eestis²⁷⁹. Välismaal elavaid rahvuskasulasi on Eesti riik süstemaatiliselt toetanud alates 2004. aastast rahvuskasulaste programmide (2004–2008, 2009–2013 ja 2014–2020) kaudu, milles on keskendunud peamiselt hariduse, kultuurielu, arhiivinduse, tagasipöördumise ja vähemal määral ka kirikutega seonduvatele küsimustele. Peale Haridus- ja Teadusministeeriumi juhitava rahvuskasulaste programmi (2014–2020) pole Eestis praegu keskselt koordineeritud riiklikku poliitikat välismaal elavate eestlaste suunal.

- Eesti Entsüklopeedia andmetel elas 2005. aastal väljaspool Eestit umbes 135 000 eestlast. Väljaränne suurenes just Eesti Euroopa Liiduga liitumise järel 2004. aastal. Eesti Statistikaameti andmetel on 2004. aastast alates Eestist välja rännanud 105 347 isikut (neist 82 629 Eesti kodanikku), kellest valdav osa (71 421) rändas välja Euroopasse. Eurostati ja OECD andmebaase kõrvutades võib öelda, et aastatel 2004–2016 on Eestist Eesti kodakondsusega väljarändajaid Euroopa Liidu riikidesse jõudnud üle 80 000 ning OECD riikidesse on samal perioodil jõudnud ca 98 000 Eesti rahvusest isikut. 01.02.2019 seisuga elab Eesti rahvastikuregistri andmetel Eestist väljaspool 115 188 Eesti kodakondsusega inimest. Samal ajal Eurostati ja OECD andmebaasid tõenäoliselt alahindavad väljarännanute arvu, sest näiteks Suurbritannia andmed neist suuresti puuduvad. Väljarännanute hulgas on kõige enam tööealisi mehi, seejärel noori ja lastega peresid (Kumer-Haukanõmm, Telve, 2017)²⁸⁰.
- Aastatel 2004–2017 on Eestisse sisse rännanud 40 000 Eesti kodakondsusega isikut, neist umbes 24 000 aastatel 2015–2017²⁸¹. Kui kogu Euroopa Liitu kuulumise aja on peamine väljarände sihtkoht olnud Soome, siis viimasel paaril aastal on Soome ka peamine sisserände allikas – 2017. aastal rändas Soome välja 2308 isikut, kuid Soomest Eestisse tuli 2886 isikut ning 2017. aastal oli rändesaldo Soomega Euroopa Liiduga liitumise järgsel perioodil esmakordselt positiivne.
- Väljaspool Eestit elavate eestlaste täpset numbrit ei ole siiski võimalik määrata, sest paljud inimesed ei registreeri enda elukohta välismaal, lisaks on täpse numbrit määramine raske seetõttu, et välismaal elavatel ja end eestlasena identifitseerivatel inimestel ei pruugi enam olla Eesti kodakondsust ning samuti on nende hulgas tõenäoliselt järjest enam isikuid, kes ei ole Eestis sündinud. Arvandmete täpsust mõjutab lisaks ka pendelränne ja hargmaisuus. Kõike eelnevat arvesse võttes **saab hinnanguliselt öelda, et praegu elab välismaal ligikaudu 150 000–200 000 eestlast.**
- Statistikaameti andmetel on Eesti rändesaldo alates 2015. a positiivne. Kõige negatiivsem oli rändesaldo 2012. a. Sarnane on seis ka laste ja noorte hulgas. Kui vaadata vanusegruppe 5.–19. eluaasta vahel, siis väljaränne pole palju muutunud, viimasel viiel aastal rändab selles vanuses Eestist välja ca 1100 last või noort aastas. Stabiilselt on enam minejaid noorimas, 5–9-aastaste rühmas. Aastatel 2015–2016 on kasvanud aga sisseränne. **Kui varem tuli Eestisse aastas ca 300–400 5–19-aastast, siis aastatel 2015–2017 oli neid Statistikaameti andmetel kokku 3558, kellest 1900 olid Eesti kodakondsusega. Samal perioodil on väljarännanute hulgas 2729 Eesti kodakondsusega 5–19-aastast.** Nii välja- kui sisserändavad lapsed ja noored vajavad mingis mõttes või mingil ajal erilist tähelepanu ka keeleõppes.

²⁷⁹ Euroopa Sotsiaaluuringu andmed – <http://nesstar.ess.nsd.uib.no/webview/>

²⁸⁰ Kumer-Haukanõmm, K., Telve, K., - Eestlased maailmas, Eesti inimarengu aruanne 2016/2017 Eesti rändeajastul, <https://inimareng.ee/valjapoole-avatud-estli/estlased-maailmas/>

²⁸¹ Järsk kasv rändemahtudes on tingitud Statistikaameti metoodikamuutusest 2016. aastal.

Joonis 64. 5–19-aastaste laste sisse- ja väljaränne.

Allikas: Statistikaamet.

Keeleõppe toetamine välismaal

- Valdava osa rahvuskaaslaste programmi tegevustest ja rahastusest moodustab laste eesti keele ja kultuuri õpe ning praktiseerimine Eesti koolides ja keele- ning kultuurilaagrites, sh keeleõppe korraldajate ja eesti keele õpetajate toetamine. Eesti keelt õpetab väljaspool Eestit u 100 õpetajat ja 40 lektorit. **Välismaal eesti keelt õppivate laste arv on viimase seitsme aastaga peaaegu kolmekordistunud** ja välismaal eesti keelt õpetavate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteaedade, mudilasringide ning keelekursuste arv kahekordistunud (70), vt Tabel 17. On raske hinnata, kas eesti keele õpe jõuab ka suurema osani välismaal elavatest Eesti lastest. Samas vahemikus on 5–19-a laste ja noorte väljaränne 1,5-kordistunud (vt Joonis 64), kuid kumulatiivselt on välismaale läinute arv oluliselt suurem, kuna möödunud aastatel ületas väljaränne enamasti sisserännet. Sellele lisanduvad välismaal sündinud lapsed.

Tabel 17. Eesti keele õppurid väljaspool Eestit 2008/09.–2017/18. õppeaastal.

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Välismaal eesti keelt õpetavate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteaedade, mudilasringide ning keelekursuste arv.	33	35	52	54	59	63	70	80	80	80
Välismaal eesti keelt õppivate laste arv.	1330	1600	2050	2700	3200	3250	3300	3500	3500	3700
Eesti keelt õpetavate väliskõrgkoolide arv.	34	36	34	34	29	29	30	30	30	30
Väliskõrgkoolides eesti keelt õppivate üliõpilaste arv.	700	720	760	860	950	950	950	950	950	950

Allikas: HTM.

- Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringus vastanud sihtrühma jaoks on **kõige olulisemad need tegevused, mis võimaldavad inimestel reaalselt Eestis viibida** (õppimine, praktika ettevõtetes, keelelaagrid). Rahvuskaaslaste programmist toetatakse väliseesti noorte õpinguid Eesti avalik-õiguslikes ülikoolides, riigi rakenduskõrgkoolides ja kutseõppeasutustes eestikeelse õppekavaga erialadel. 2003. aastast alates on stipendiumi saanud 113 noort, sh 11 noort 2018. aastal. 2018/19. õppeaastal õpib Eesti kõrgkoolides või kutsekoolides 22 rahvuskaaslaste programmi stipendiaati.

- HTM on avanud eesti keele lektoraadid nendes välisriikide kõrgkoolides, kus Eesti huvid seda nõuavad ja kohapealne valmisolek on olemas. Eesti keele ja kultuuri õpet toetatakse 30 erinevas kõrgkoolis, sh üheksa Eestist saadetud lektoriga.

Tagasipöördumise toetamine

- Pärast Eesti taasiseseisvumist välismaale asunud inimeste enamik on noored, sh lühiajaliselt välismaale tööle ja õppima asunud inimesed ning nii Eestis kui ka välismaal sündinud lapsed. Viimaste näol on tegemist Eesti riigi arengu ja tuleviku seisukohalt kõige olulisema sihtrühmaga, kelle hulgas on ka suurim tagasipöördumise potentsiaal.
- Eesti kodakondsusega sisseerändajate osakaal kõigist sisseerändajatest on kasvanud järjekindlalt – kui 2000. aastate alguses moodustasid Eesti kodakondsusega sisseerändajad 30% sisseerändajatest, siis viimastel aastatel 2/3. Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringu raames läbiviidud küsitluse põhjal mõjutab Eestisse tagasipöördumise otsust kõige enam perekonna ja sugulaste olemasolu Eestis, eelistus elada Eestis ning soov, et lapsed käiksid Eestis koolis, tahe teha Eestis elu paremaks ja arendada Eesti riiki.
- Lisaks sellele, et tagasipöördujad võivad naasmiseks ja Eestis elu sisseelamiseks vajada rahalist toetust, on veel mitmeid muid võtmetähtsusega teemasid, mis tagasipöördumise edukust või tagasipöördumisotsuse langetamist mõjutavad. Lisaks uue elu- ja töökoha leidmisele, on lastega perede jaoks väga oluline lasteaia- ja koolikoha leidmine ning laste kiire ning sujuv kohanemine Eesti haridussüsteemis.
- 2017. a tellis HTM uuringu tagasipöördujate haridusega seotud probleemide kaardistamiseks²⁸². Uuringu tulemused tõid välja, et tagasipöördujate kõige suuremad probleemid nii nende endi kui õppeasutuste hinnangul on seotud laste eesti keele oskusega. Haridusasutuste hinnangul on keelega seotud probleemid ainsad, mis takistavad kohanemist. Vanemate hinnangul on probleeme ka muus. Uuringu tulemused mõneti kinnitasid rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringu tulemusi – tagasipöördujad ei saa lastele alati kohta soovitud õppeasutusse, esineb probleeme laste kohanemisel uue koolikeskkonnaga, tuntakse puudust ühtsest infot koondavast veebikeskkonnast. Kuigi õppeasutused soovivad ja tahavad tagasipöördujatega tegelda, puudub nende integreerimiseks nii personal, finantsvahendid kui ka kogemused. Muuhulgas tagasipöördujate laste vajaduste toetamiseks on alustatud mitmekultuurilise hariduse kontseptsiooni loomist.

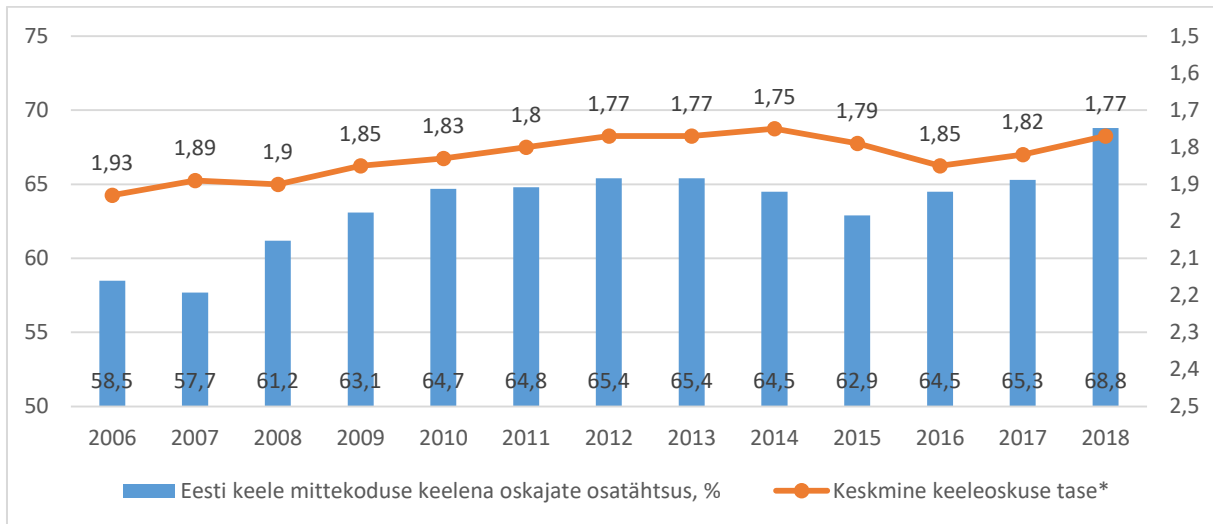
Eesti keel Eestis teise keelena

- Eesti tööjõu-uuringu andmetel on aastatel 1997–2018 eesti keelt mittekoduse keelena oskavate 15–74-aastaste mitte-eestlaste arv kasvanud 55 000 isiku võrra ning nende osakaal kõigist mitte-eestlastest on tõusnud 68,8%-ni. **Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal on viimastel aastatel kasvanud.** Aktiivse eesti keele oskusega mitte-eestlaste osakaal elanikkonnas väheneb. ETU andmetel on neid mitte-eestlasi, kes ei oska eesti keelt, Eestis tänaseks alla 100 000.
- 2018. aastal Kultuuriministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi kaastellimusel valminud uuringu „Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus“ andmetel on 15–74-aastasi inimesi, kel puudub aktiivne eesti keele oskus, orienteeruvalt 133 000–176 000 ning nende hulgas on umbes 11 000–21 000 inimest, kes ei oska üldse eesti keelt, 50 000–65 000 inimest, kes saavad aru, aga ei räägi, ning 72 000–89 000 inimest, kes saavad aru ja veidi räägivad eesti keelt.²⁸³
- **Eesti tööturul edukaks toimetulekuks on vaja väga head eesti keele oskust.** Krusell (2017) toob välja, et kui eestlastest ja hea keeleoskusega mitte-eestlastest töötab juhi või

²⁸² Civitta (2017). Eestisse tagasipöörduvate perede laste õppima asumine. Tartu: Civitta, HTMhttps://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne_0.pdf

²⁸³ Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus, 1. osa – ülevaade uuringust ja tulemuste kokkuvõtte - https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1._osa_sissejuhatus_ja_suntees_0.pdf

tippseptsialistina ligi 40%, siis keskmise keeleoskusega mitte-eestlastest umbes 15% ning eesti keele oskusega mitte-eestlastest veidi üle 10%²⁸⁴. Halapuu (2015)²⁸⁵ näitas, et kodusel keelel põhinev kohandamata palgalõhe oli PIAACi andmete kohaselt 13,2–19,8% – just nii palju oli vene keelt rääkivate inimeste palk eesti koduse keelega inimeste palgast väiksem. Eesti keelt koduse keelena rääkijate ja väga hea eesti keele oskusega mitte-eestlaste vahel palgalõhet pole, kuid viimaseid on 16–65-aastaste hulgas vaid 15%. 2018. aasta keeleõppe uuringu andmetel tunnetavad töötud, et eesti keele oskuse puudumine on neil tööturul paremini hakkama saamise kõige olulisem takistus, keeleõppefirmad toovad välja, et eesti keele õppimise peamised põhjused on tööturuga seotud ning ka elanikkonna küsitluse tulemused näitavad, et tööga seotud põhjused on kõige olulisemad eesti keele õppimise motivaatorid.

Joonis 65. Mitte-eestlaste eesti keele oskus.

Allikas: Statistikaamet.

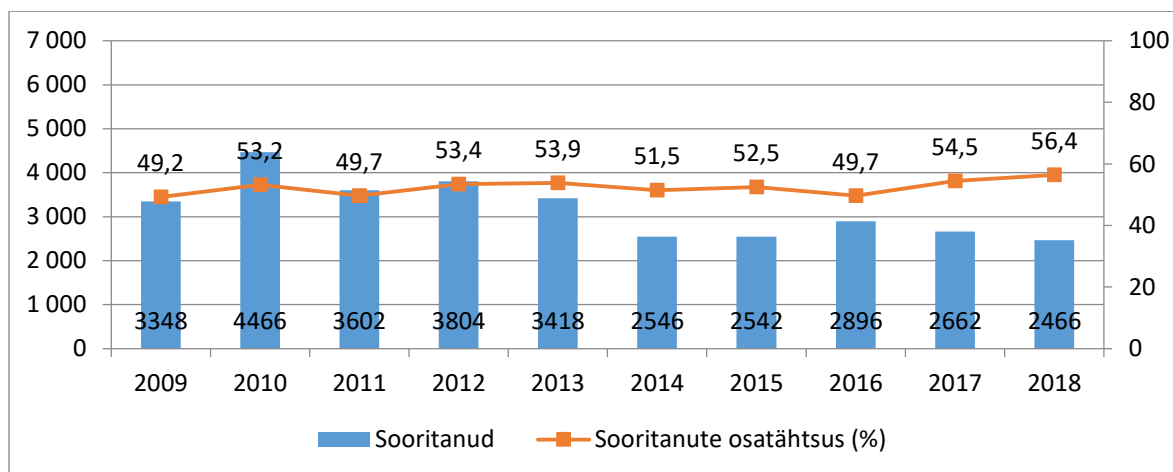
Märkus: Keeleoskuse tase: 1 – oskab rääkida ja kirjutada; 2 – oskab igapäevase suhtlemise piires rääkida; 3 – saab igapäevase suhtlemise piires aru.

- 2018. aastal käis eesti keele tasemeeksamit tegemas 4369 täiskasvanut. Eksami sooritas edukalt 2466 isikut ehk 56,4% kõigist eksamit teinud täiskasvanutest (Joonis 66). Võrreldes 2017. aastaga, suurenes 2018. a-l eksami sooritanute osakaal peaaegu kõigil tasemetel (vaid B1-tasemel jäi see samaks). Erinevatel keeleoskustasemetel eksami sooritanute osatähtsuse kohta eri aastatel trendi välja tuua ei saa.

²⁸⁴ Krusell, S. (2017). Etnilised lõhed tööturul ja majanduskriisi mõjud. Sotsiaaltrendid 7, lk 36-52.

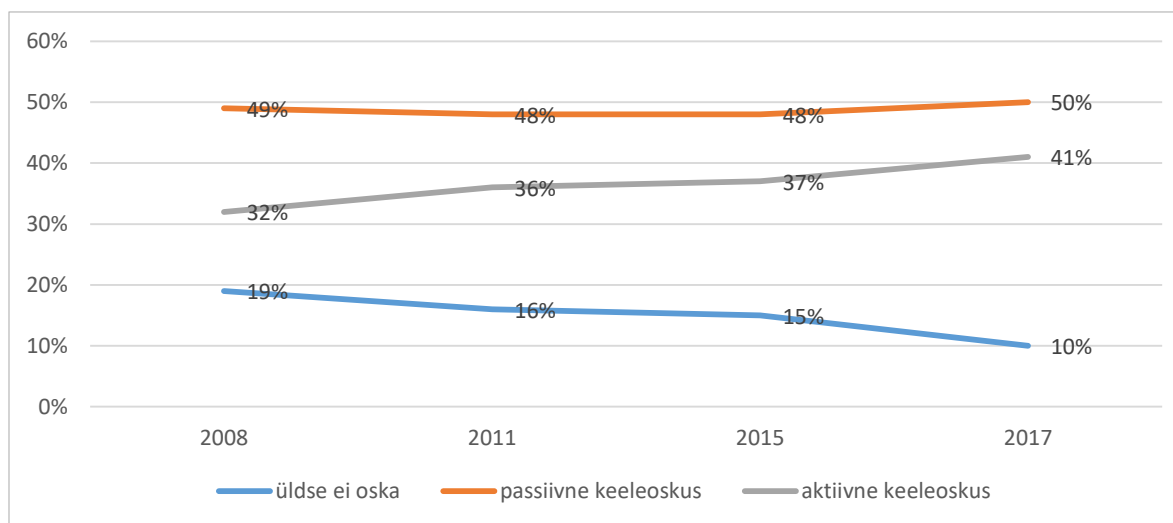
²⁸⁵ Halapuu, V. (2015). Infotöötlusoskuste roll soolise ja keelelise palgalõhe selgitamisel Eestis: PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 4. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/46964/PALGALOHE.pdf?sequence=1>

Joonis 66. Eesti keele tasemeeksami sooritanute arv ja eksami sooritanute osatähtsus kõigist eksamil käinutest.
Allikas: Innove

- Muust rahvusest isikute enesehinnanguline eesti keele oskus on integratsiooni monitooringu aruannete põhjal viimastel aastatel vähehaaval paranenud (Joonis 67). Kui 2008. aastal ei osanud eesti keelt üldse 19% muust rahvusest isikutest, siis 2017. aastaks vähenes nende osakaal sisuliselt poole võrra – 10%-ni. Passiivse keeleoskusega isikute osakaal on jäänud viimase kümne aasta jooksul enam-vähem samaks. Aktiivse keeleoskusega isikute osakaal on samas 2008. aastaga võrreldes kasvanud 9 protsenti.

Joonis 67. Muust rahvusest isikute enesehinnanguline eesti keele oskus.
Allikas: Integratsiooni monitooringud (2008, 2011, 2015, 2017).

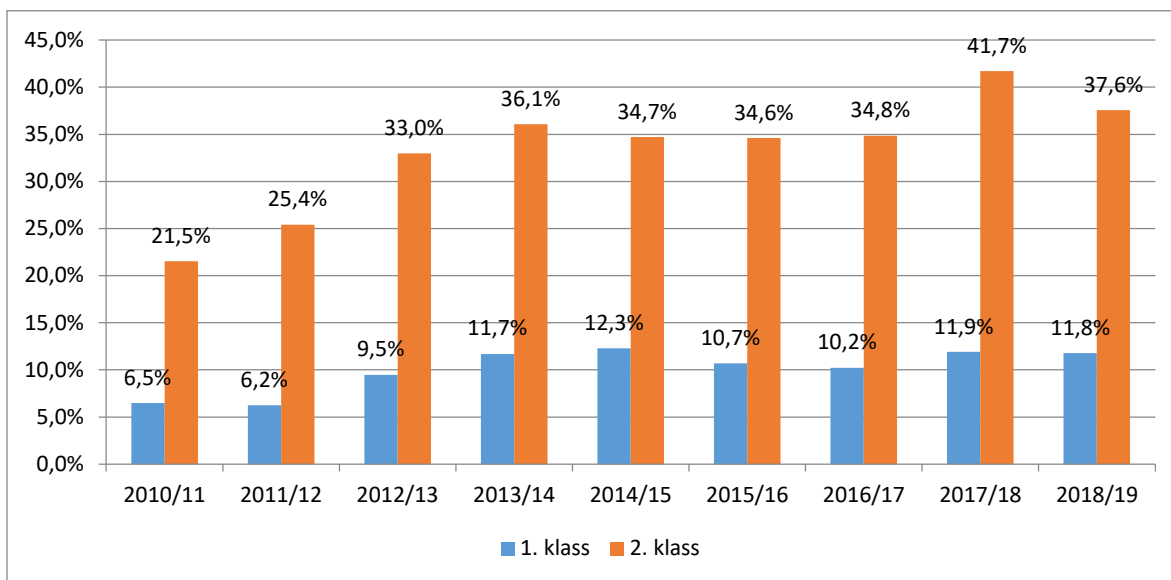
- Nii Keeleinspektsiooni järelevalve tulemused kui ka mitmed uuringud ja EHISE andmed näitavad, et kõik haridustöötajad, kelle emakeel ei ole eesti keel, sh õpetajad, koolijuhid, ei oska riigikeelt õigusaktidega nõutud tasemel. 2018/19. õppeaastal töötab Eesti üldhariduskoolides 15 465 õpetajat, kellest 93% keeleoskus vastab nõuetele²⁸⁶. Nõuetele vastava keeleoskusega õpetajaid on kutseõppeasutustes 2 001 õpetajast 93%-l ning koolieelsetes lasteasutustes 7 934 õpetajast 91%-l. Nii üldhariduskoolides, kutseõppeasutustes kui koolieelsetes lasteasutustes on nõutava eesti keele oskuse tasemega õpetajate osakaal käesoleval õppeaastal samal tasemel kui eelmisel õppeaastal. **2018/19. õppeaastal on üldhariduskoolide, kutseõppeasutuste ja**

²⁸⁶ Eesti õppekeeles või eesti keelt õpetavad õpetajad – vähemalt C1, kõik muud õpetajad – vähemalt B2.

koolieelsete lasteasutuste peale kokku 1 929²⁸⁷ õpetajat (8% kõigist õpetajatest), kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele.

Võõrkeeled (mitmekeelsus) Eestis

- Kuigi esimese võõrkeele õppimine on Eesti üldhariduskoolides kohustuslik alles kolmandast klassist, õpib 2018/19. õppeaastal kokku 25% 1. ja 2. klassi õpilastest vähemalt ühte võõrkeelt. (Joonis 68). Viimastel aastatel on see osakaal kasvanud vaid vähehaaval.

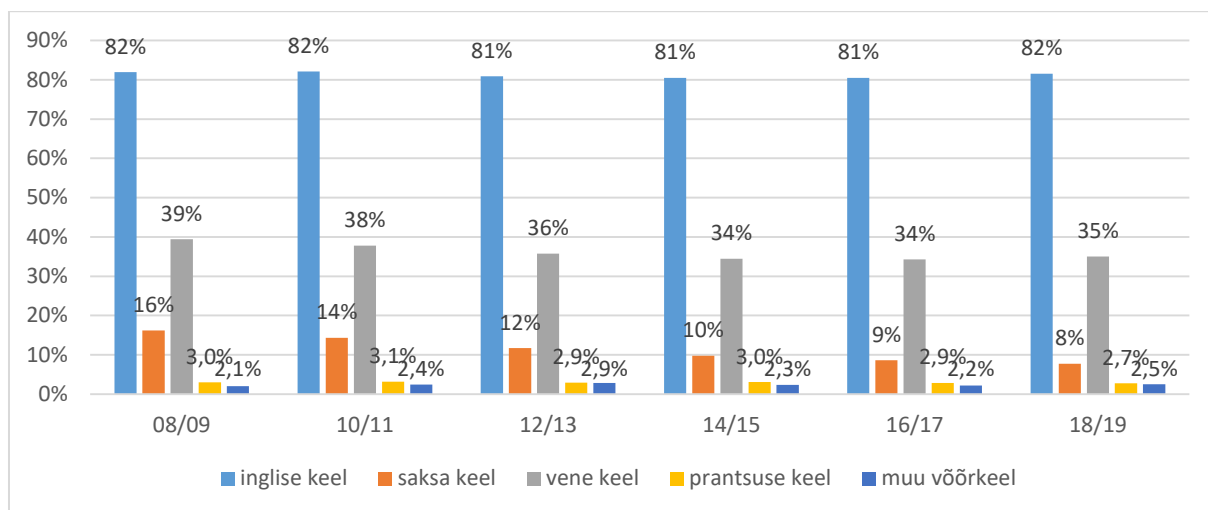

Joonis 68. Esimest võõrkeelt õppivate õpilaste osatähtsus kõigist sama klassi õpilastest.

Allikas: EHIS.

- Eesti koolides (nagu mujalgi Euroopas) on **populaarne inglise keele õppimine** – seda õpib kokku üle kahe korra enam õpilasi kui populaarsuselt järgmist võõrkeelt – vene keelt (2018/19. õa-l). Eestis õppis 2017. aastal inglise keelt 95,8% ISCED 2 taseme õpilastest ning 97,1% ISCED 3 taseme (üldkeskharidus) õpilastest. Suuremas osas EL riikides õpib inglise keelt 95–100% kõigist õpilastest. Võõrkeelteoskus ei peaks piirduma pelgalt inglise keele oskusega, mistõttu on oluline laiendada õpitavate keelte valikut, koostada õppematerjale ja koolitada õpetajaid.
- Eesti üldhariduskoolides õpitakse lisaks inglise keelele A- ja B-võõrkeeltena peamiselt vene, saksa ja prantsuse keelt (vt Joonis 69), kuid ka teisi võõrkeeli. Muid keeli õpitakse enamasti C-võõrkeelena või valikainena. Viimastel aastatel õpib orienteeruvalt 1000 õpilast aastas hispaania (2018/2019. õa-l – 1252) ja soome keelt (2018/2019. õa-l – 1318) keelt; rootsi, hiina ja heebrea keele õppijate arvud jäävad 200 ja 500 vahele, lisaks õpitakse jaapani, ladina, itaalia, norra ja korea keelt. **Viimase kümne aasta jooksul on muude võõrkeelte õppijate arv kasvanud veidi vähem kui kolmandiku võrra.** Üldises õpilaste arvu vähenemise kontekstis (sh olukorras, kus ka inglise, saksa, vene ja prantsuse keele õppijate absoluutarvud on vähenenud) on see positiivne trend. Kõige enam on vähenenud saksa keele õppijate osakaal – kui 2005/06. õppeaastal õppis saksa keelt 16,5% kõigist võõrkeeleõppijatest, siis viimasel kolmel õppeaastal on see olnud pisut üle 8% (Joonis 69).
- Kutsehariduses on enim õpitavateks keelteks samuti inglise keel (2018. aastal – 70,06%) ja vene keel (24,8%). Õpitakse ka saksa (1,38%) ja soome keelt (3,57%), muude keelte õppijate arvud on väga väikesed. Kutsehariduses on võõrkeeleõpe kohustuslik vaid kutsekeskhariduses.

²⁸⁷ Kui õpetaja töötab rohkem kui ühes õppeasutuses, mis võivad tüübilt erineda (näit kutseõppeasutuses ja üldhariduskoolis), siis kajastub see õpetaja õpetajate üldarvus ühekordselt.

Joonis 69. Võõrkeelte õppijate osakaal kõigist üldhariduskoolide statsionaarse õppe õpilastest õppeaastatel 2008/2009–2018/19.

Allikas: EHIS.

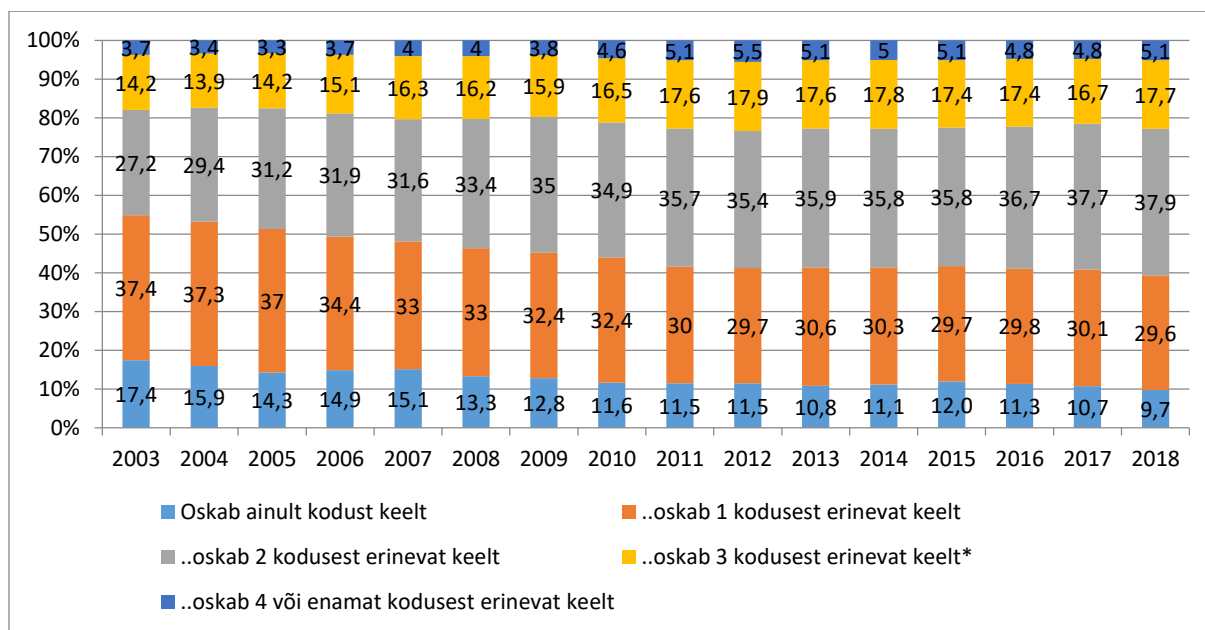
- Võõrkeeleõpetajatest koolitatakse enim inglise keele õpetajaid. Ka tööle on neist asunud kõige suurem osakaal (vt Tabel 18). Saksa keele õppijate arvu vähenemine mõjutab ka saksa keele õpetajate vajadust – saksa keele õpetajaks õppinutest õpetab 2018/19. õppeaastal kõige vähem õpetajaid.

Tabel 18. Võõrkeeleõpetaja eriala aastatel 2008/09–2017/18 lõpetanud ning 2018/19. õppeaastal üldhariduskoolis õpetajana töötavad isikud.

	Lõpetajate arv	Õpetab 2018/19. õa	Õpetajate osakaal lõpetanutest 2018/19. õa
Inglise keele õpetaja	103	60	55,3%
Saksa keele õpetaja	41	15	34,1%
Prantsuse keele õpetaja	16	8	43,8%
Vene keele õpetaja (ka vene keel ja kirjandus)	80	42	44%

Allikas: EHIS

- Vaatlusalused andmed ei peegelda kõiki noori võõrkeeleõpetajaid – lõpetamise andmed kajastavad vaid lõpetaja peeriala, kõrvaleriala kohta võib teha järeldusi õpetamise andmeid analüüsides. Lisaks saavad võõrkeeli õpetada ka humanitaarainete õpetajaks õppinud isikud.
- Võõrkeelteoskus on Eesti täiskasvanute (15–74-aastaste) hulgas viimase kümne aastaga oluliselt paranenud (vt Joonis 70). Vähemalt kahte kodukeelest erinevat keelt oskavate inimeste osakaal on kasvanud ca 10 protsendipunkti võrra (50%-lt 60%-ni) ning ainult kodust keelt või vaid ühte võõrkeelt oskajate osakaal on vähenenud. Suurem muutus ses vallas toimus enne 2011. a ja sellest ajast alates on olukord püsinud üldjoontes stabiilne.

Joonis 70. Kodukeelest erinevate keelte oskamise osatähtsus.

Allikas: Statistikaamet.

- 2017. a tellitud uuringus võõrkeelteoskuse rollist tööturul analüüsis Simmul (2018)²⁸⁸, kas ja kuidas keelteoskus avaldab mõju palgale, kui võtta arvesse muud palka kujundavad tegurid (haridus, vanus, elukoht jne). Uuringu peamised järeldused:
 - Mitmekeelsus on väärtus. Kahe võõrkeele oskamine on Eesti tööturul oluliselt kõrgemalt tasustatud kui ühe võõrkeele oskamine.
 - Ennekõike on oluline inglise keele oskus, mis tasub end ära enamikus valdkondades. Täpsemalt on inglise keele oskusest kasu juhtidel, tippspetsialistidel ja ametnikel, valdkondadest enam majutuse ja toitlustuse, info ja side, kinnisvaraalse tegevuse, kutse-, teadus- ja tehnikaalse tegevuse, halduse ja abitegevuste, tervishoiu ja sotsiaalhoolekande, kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkondades.
 - Kui kitsendame analüüsi ainult Eesti tööturul (maksustatud tulu EMTA andmetel) teenitud palgale, ilmneb üldiselt vaid inglise keele oskuse olulisus. Vene ja soome keele oskus mängib rolli üksikutes valdkondades ja ametirühmades.
 - Vene keele oskuse mõju palgale ilmneb vaid ühes ametirühmas – teenindus- ja müügitöötajate hulgas. Samas annab vene keele keskpärane oskus eesti keelt emakeelena kõnelevale inimesele suurema võimaluse tööd saada, võrreldes inimesega, kes vene keelt ei valda. Töövõimalus võib olla isegi kuni kaks korda suurem.
 - Vaadates rahvusvahelist (Eestis (osaajaga) elavate inimeste jaoks peamiselt Soome) tööturgu, on soome keele oskusest saadav kasu isegi kõrgem kui inglise keele oskusest. Üksikutes tegevusvaldkondades, näiteks töötlev tööstus, hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja mootorrataste remont ning majutus ja toitlustus, on soome keele oskus ka ainult Eesti tööturul palganumbrit suurendav mõjur.
 - Mitme võõrkeele oskusest saadav palgalisa on muukeelse elanikkonna hulgas kõrgem kui eesti emakeelega inimestel. Samas on muukeelse elanikkonna võõrkeelte oskus oluliselt kehvem kui eesti emakeelega inimestel.
 - Üks murettekitavamaid tulemusi oli see, et kui noorimas vanusegrupis (16–24 a) on inglise keele mitteoskajaid eestlaste hulgas vaid 4%, siis venelaste hulgas rohkem kui iga neljas (27%). Kui liita kokku vabalt valdajad ja hästi toimetulijad, on eestlaste hulgas neid noorimas vanusegrupis 80% ja 25–34-aastaste hulgas – 70%. Muukeelse elanikkonna hulgas on vastavad osakaalud vaid 46% ja 30%.

²⁸⁸ Sammul (2018). Võõrkeelte oskuse roll tööturul. Haridus- ja Teadusministeerium
https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/keelteoskuse_roll_tooturul_veebr2018.pdf

- Saksa keele oskuse mõju palgale polnud võimalik vaadelda, samuti ka teiste vähem osatavate keelte oskuse mõju. Praegu oskab saksa keelt mingil tasemel vaid 10% elanikkonnast. Tegu on inglise, vene ja soome keele järel neljanda rohkem räägitava võõrkeelega Eestis.

2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Eesti keele jätkusuutlikkuse tagamine

Meetme eesmärk: Toetada eesti keele jätkusuutlikku arengut eesti keelt emakeelena kasutajate seas.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Gümnaasiumihariduse omandanud noorte eesti keele kui emakeele:									
...lõpueksami keskmine tulemus punktides (maksimaalne 100)	64	64,9	≥64	63,5	≥64	≥64	≥64	≥64	≥64
...lõpueksamil 80 või enam punkti saanud õpilaste osakaal (%)	18,8	19,8	19,5	19,6	20	20	20	20	20
...lõpueksamil 20 või vähem punkti saanud õpilaste osakaal (%)	0,57	0,37	0,27	0,14	0,26	0,26	0,26	0,26	0,26
Elektrooniliste keele- ja keelehooldeallikate tuntus ja kasutatus laieneb (keelenõuandepöördumiste arv)	-	8516		8024					

2018. aasta eesti keele riigieksami põhieksamil osales 6529 eksaminandi (2901 meest ja 3628 naist).

Põhieksamil osalenud eksaminandide keskmine tulemus oli 62,2 punkti (62,2%) 100-st. Eesti keele riigieksami keskmine tulemus on viimase viie aasta jooksul olnud stabiilne (2013 – 62,4 punkti, 2014 – 62 punkti, 2015 – 61,9 punkti, 2016 – 62,7 punkti, 2017 – 62,9 punkti). Madalaid tulemusi oli väga vähe: vaid 6 eksaminandi said tulemuse alla 10 punkti. 80-punktiline või kõrgem tulemus oli 1056 eksaminandil. Vähemalt 90 punkti sai 249 eksaminandi, neist kolm said maksimumtulemuse (100 punkti).

Keelenõu anti telefoni, e-kirja ja kirja teel 8024 küsijale, pöördumiste arv varasemaga võrreldes veidi langes.

Olulisemad tegevused

- Valmis sõnastikuportaal Sõnaveeb (www.sonaveeb.ee). Portaali lisad on “Õpi eesti keelt” (sisaldab õigekirjareegleid, ametlike kirjade näidiseid jm) ja “Keelemängud” (4 mängu). Portaali on integreeritud kõnesüntees ja kõnetuvastus.
- Ilmus „Eesti õigekeelsussõnaraamat OS 2018“ paberil ja veebis.
- Telefonitsi anti keelenõu 4825 küsijale, vastati 3195 meilile ja 4 kirjale, kokku seega 8024 pöördumisele.
- Keelenõu andmebaasis on 176 260 kirjet, neist u 7500 avalikud. Keelenõuande veebilehel ilmus 19 lühiartiklit, keelenõusoovitusi propageeriti ka sotsiaalmeedias ja EKI keeleklippides.
- EKI korraldas 20 tasuta koolitust riigi ja kohaliku omavalitsuse töötajatele, valmis sai kaks brošüüri (Einar Kraudi võõrnimede häälduse II osa, Helika Mäekivi, Argo Mundi ja Tuuli Rehema õigekirjutuse näpunäidete uuendatud väljaanne).
- EKI korraldas 9 selge keele koolitust.
- Kohanimeraamatu artikleid uuendati veebiversiooni tarbeks, Eesti kohanimeraamat tehti veebis avalikuks veebruaris 2018.
- Ilmus Eesti-soome sõnaraamat / Viro-suomi-sanakirja.
- Korraldati keeleüritusi õpilastele ja õpetajatele: 53 eesti keele päeva koolides, (<https://www.keel.ut.ee/et/taiendusope/eesti-keele-paevad-haridusasutusele>), mitmed keelekoolitused õpetajatele, kahepäevane üle-eestiline koolitusseminar lasteaiaõpetajatele,

Societas Linguistica Europae (SLE) konverents, üleriigilised õpilasüritused, keelelaager, olümpiaadid jm.

Õnnestumised

- Valmisid mitmed suured sõnaraamatud ja sõnastikuportaal.
- Selge keele tegevused leidsid üha rohkem poolehoidjaid ja järgijaid.

Tähelepanu vajab

- Eesti keele alane informatsioon on hajutatud erinevatele veebilehtedele, raskesti leitav, puudub keskne kasutajasõbralik keeleportaal.
- Jätakuvalt on probleemiks ühtse terminibaasi sisuline ja vormiline vananemine, terminoloogiatöö projektipõhisus ja killustatus, ühtse terminoloogivõrgustiku puudumine, päringukeskkonna puudumine jm. Puuduste põhjuseks on vähene inim- ja raharessurss ning olukorra paranemine on pikaajaline protsess. Terminoloogiatöö korrastamiseks viidi läbi küsitlus ministeeriumides, et selgitada välja terminikomisjonide seotus ministeeriumidega eesmärgiga siduda eestikeelse terminoloogia arendamine tihedamalt ministeeriumide vastutusvaldkondadega.

Meetme 1 eelarve oli 2018. a 3,0 mln eurot, tekkepõhised kulud 3,0 mln eurot.

Meede 2: Eesti keele õppe võimaluste loomine väliseesti kogukondades ja välismaa kõrgkoolides.

Meetme eesmärk: Eesti keele õppimise võimalused välismaal on paranenud, eestlaste huvi eesti keele õppimise vastu püsib.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Väliseestlaste osalus eesti keele õppes ja eesti keele päevadel Eestis ja välismaal (inimeste arv aastas)	3736	3819	4500	3823		4400			

Indikaatorit ei ole suudetud täita. Osaliselt on see seotud tagasipöördumise hoogustumisega, teisalt on hajaeestlaste kaasamine keeleõppesse keeruline. Sihttasel korrigeeriti keeleprogrammis ja rahvuskaslaste programmi rakendusplaanis.

Olulisemad tegevused

- Alustatud on eesti keele B1-taseme e-õppe kursuse "Keeletee" loomist ning Üleilmakooli tegevuste laiendamist (õpib 185 last), suurenenud on pakutavate e-kursuste arv.
- Rahvuskaslaste programmi haridusprojektide konkursile esitati aasta jooksul 95 taotlust, millest toetati 83 välismaal eesti keele õpetamisega seotud projekti. Eestikeelset õppevara saadeti 63 õpetuskohale välismaal.
- Eestis toimunud üleilma eesti keele ja kultuuri õpetajate kohtumisel osales 59 õpetajat.
- Eestis toimunud suvistest eesti keele ja meele laagritest võttis osa 150 väliseesti last vanuses 12–17. 18–26-aastastele korraldatud noortevahetus tõi Eestisse 20 väliseesti noort.
- Anti välja 11 stipendiumi Eesti kõrgkoolides ja kutseõppeasutustes õppimiseks.
- Eesti keele päevad toimusid Brüsselis, Vilniuses ja Tampere.

Õnnestumised

- Välismaal eesti keelt õppivate laste arv on kasvanud 3700-ni. On oluline, et keeleõppetugi jõuaks võimalikult paljude Eesti lasteni välismaal.
- Üleilmakool laieneb: kasvas nii õpilaste arv kui pakutavate e-kursuste arv.

Tähelepanu vajab

- Nii 2015. aastal valminud rahvuskaaslase programmi mõju-uuring kui ka 2017. a valminud HTMi tagasipöördujate haridusega seotud probleemide kaardistamise uuring tõid välja, et Eestisse naasnud perede lastel esineb raskusi haridussüsteemis kohanemisega ning peamiselt on see seotud laste eesti keele oskusega. Haridusasutuste hinnangul on keelega seotud probleemid ainsad, mis takistavad kohanemist. Viimastel aastatel on Eestisse tagasi pöördunud u 600 Eesti kodakondsusega last vanuses 5–19 aastat. Eestisse tulijaid on samas vanuserühmas kaks korda enam – ca 1100. Paljude välismaal elavate lasteni eesti keele õppe võimalused hetkel ei jõua, mistõttu on oluline laiendada eesti keeles ja eesti keele õppimise võimalusi välismaal (sh e-õppe võimalusi) ning panustada senisest rohkem ka keelekeskkonnas toimuvatesse kui kõige paremaid tulemusi andvatesse tegevustesse (nt eesti keele ja meele laagrid ja noortevahetused).
- Jätkuvalt on vaja ka Eesti riigi tuge õpetuskohtade õppematerjalidega varustamisel, õpetajate tasustamisel ja koolitamisel. Lapse mitmekeelses kultuuriruumis kasvatamise toetamiseks on olemasolevatele tegevustele lisaks vaja usaldusväärseid ja kõigile lihtsalt kättesaadavaid juhendmaterjale (kuidas lapsega emakeeles suhelda, kuidas keelele kasutust leida, identiteet jms) ning lühiajaliselt välismaal viibijatel koostööd Eesti koolide ja õpetajatega.

Meetme 2 eelarve oli 2018. a 0,97 mln eurot, tekkepõhised kulud olid samuti u 0,98 mln eurot.

Meede 3: Eesti keele kui teise keele õpetamise tagamine ja õppe toetamine.

Meetme eesmärk: Parandada ja laiendada Eesti muukeelse elanikkonna eesti keele oskust.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Eesti keele tasemeeksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	55,7	54,5	54	56,4	55	55	55	55	55
B1-tasemel eesti keele eksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	67,6	67,2	62,5	67,2	62,5	63	63	63	63
B2-tasemel eesti keele eksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	39,7	43,8	38,5	44,3	38,6	38,6	38,6	38,6	38,6
C1-tasemel eesti keele eksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	35,6	31,1	30,4	32,6	30,5	33	33	33	33

2018. aasta sihttasest mõnevõrra ületati. Tõenäoliselt mängib rolli tasuta keelekursuste ja mitteformaalsete keeletegevuste pakkumise laiendamine. Sihttasest esialgu tõstma ei peaks, sest eksami sooritanute protsent osalejatest kõigub aastati ja sõltub väga erinevatest teguritest. Eksamile võivad minna kõik. Näiteks KuMi pakutavad keelekohvikud pole orienteeritud tasemeeksameile, samuti ei nõuta tulemuslikkust töötute koolituspaketi keelekomponendi osas, kuid eksamile võivad oma teadmisi testimise minna ka vähese või puuduliku ettevalmistusega inimesed.

Olulisemad tegevused

- 2018. a rakendus avatud taotlusvooru muudatus keeleõppetegevuste toetamiseks. Muutmisel võeti arvesse rakendusüksuse ettepanekuid ja kogemusi, mis tekkisid esimese ringi taotlusvoorude läbiviimise käigus. Uues skeemis 1) võimaldatakse esitada taotlusi jooksvalt eesmärgiga rahastada paindlikke keeleprojekte ja 2) võõrkeeleõpetajate rahvusvaheliste eksamite kulud hüvitatakse ka B2-taseme sooritanuile (enne muudatust C1- ja C2-tasemel).
- INSA kaudu võimaldatakse Ida-Virumaa haridustöötajatel täiendavalt eesti keelt õppida B2- ja C1-tasemel. 2018. a kevadsemestril osales täiendavas eesti keele õppes Sillamäel 28 õppurit, Narvas – 98, Jõhvis, Ahtmel ja K-Järvel – 56 ja Kiviõlis – 14 õppurit. Mais toimunud eksami sooritas 196-st õppurist 33 (17%). Eksam jäi sooritamata 90-l õppuril.
- 2018. a septembrist alates õpib kokku 120 õpetajat, sh:

- Narvas 24 õpetajat eesti keele C1-taseme kursusel;
- Sillamäel 12 õpetajat eesti keele B2-taseme kursusel;
- Kohtla-Järvel 48 õpetajat eesti keele B2-taseme kursusel;
- Jõhvis 12 õpetajat eesti keele B2-taseme kursusel.
- Eesti keele kursust Ida-Virumaa õpetajatele pakub Eterna Koolituskeskus OÜ.
- Kursuse pikkus on 250 akadeemilist tundi, millest 210 tundi on auditoorsed tunnid ning 40 tundi mitteformaalne õpe. Õpetajate keeletunnid toimuvad tööpäeviti keskmiselt 2 korda nädalas, ühes nädalas toimub kuni 6 akadeemilist tundi. Nende tundide hulka kuulub ka 5 koolituspäeva, mis võimaldab õpitut korrata ja kinnistada, aga ka käia õppekäikudel mööda Eestimaad – Avinurmes, Tagaväljal, Rakveres jm, et teha midagi oma kätega, kogeda ja rääkida eesti keeles, aga ka kohtuda erinevate kultuuri või haridustundvate inimestega. Kõik keeleõppeprogrammi ülesanded on tihedalt seotud õpetaja keeleoskuse tõstmisega, nii et saaks harjutada nii kuulamist, rääkimist, kui ka kirjutamist.
- Koolitused sellele grupile algasid 2018. a septembri lõpus ja lõpevad 2019. aasta maikuus. Kõik keeleõppes osalejad peavad kursuse lõpus sooritama kesk- või kõrgtaseme keeleeksami.
- 2019. a jätkub sügisel alanud keeleõpe – Narvas 4 rühma, 48 õpetajat, Kohtla-Järvel 4 rühma, 48 õpetajat, Sillamäel 1 rühm, 12 õpetajat ja Jõhvis 1 rühm, 12 õpetajat. Kokku 120 õpetajat.
- KOVide taotluste põhjal on võimalik toetada erinevaid täiskasvanute keeleprojekte. Seda võimalust on kasutanud Narva, Paldiski, Pärnu, Valga jm linnavalitsused, et oma töötajatele keeleõpet pakkuda.
- Riigikeele nõukoda (eesti keele kui teise keelega tegelevate asutuste koostöövõrgustik) toimib regulaarselt ja vajaduspõhiselt. 2018. aastal sai riigikeele nõukoda kokku kord kvartalis (Tartus, Narvas ja kaks korda Tallinnas) ja arutletavad teemad on olnud jätkuvalt eesti keele kui teise keele õppimise ja õpetamise toetamine ja asutustevahelise info jagamine. Eesti keele kui teise keelega tegelevate asutuste koostöövõrgustik toimib hästi ka igapäevatoos.
- Alates 2017. aastast toimuvad eesti keele tasemeeksamid regulaarselt ka välismaal – Helsingis saab 2 x aastas (ühel korral B1- ja teisel korral B2-tasemel) eksamit sooritada.
- Brüsselis toimunud eesti keele päeval on eesti keele tasemeeksami sooritamise võimalust välismaal tutvustatud kõikidele Euroopas töötavatele eesti keele õpetajatele.

Probleemiks on olnud PRÕMi keeletegevuste rakendamine, mis on olnud häiritud SA Innove keelekoordinaatori mitmekordse vahetuse tõttu. Viimane muutus toimus septembris, mis esialgu lubab loota olukorra paranemisele edaspidi.

Õnnestumiseks võib pidada eesti keele tasemeeksamite regulaarset korraldamist Helsingis ning ministeeriumide ülese eesti keele kui teise keele koostöövõrgustiku head toimimist. Täiendav eesti keele õpe Ida-Viru haridustöötajatele on tõestanud, et selle võimaluse pakkumine on väga vajalik ning edasine rõhuasetus pole mitte sihtgrupi suurendamisel, vaid õppe kvaliteedi parandamisel.

Meetme 3 eelarve oli 2018. a-l 0,31 mln eurot, kulud moodustasid samuti u 0,28 mln eurot.

Meede 4: Võõrkeeleoskuse ja mitmekeelsuse toetamine (Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2017)

Meetme eesmärk: tõsta Eesti elanike motivatsiooni õppida erinevaid keeli, mitmekesistada võõrkeelte õpiviise, õpikohti ja keelte valikut, parandada keeleõppe kvaliteeti nii formaalses kui ka mitteformaalses õppes.

Mõõdik	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik					
Võõrkeele riigieksami sooritanud noorte osakaal (%), kes on saavutanud võõrkeele riigieksamil vähemalt B2-keeleoskustaseme*	49,0	63,8	52	67 kõik /71,7 stats	72	72	73	73	73

*kõik võõrkeele riigieksami tegijad

Viimasel paaril aastal on võõrkeele riigieksamil vähemalt B2-keeleoskustaseme saavutanute osakaal kasvanud oluliselt.

- Vene ja saksa keeles on vähemalt B2-keeleoskustaseme saavutanute arv tõusnud: vene keeles 2014. aastal – 60,6%, 2017. aastal – 69,2% ja 2018. aastal – 66,9%; saksa keeles vastavalt 53,2%, 56,2% ja 63,1%. Prantsuse keeles on tulemused olnud samadel aastatel 47,3%, 25,9% ja 35,9%. Nende keelte puhul sooritavad õpilased rahvusvahelisi keeleeksameid; eksami tegijate arvud on inglise keelega võrreldes väikesed.
- 2014. aastal saavutas inglise keele riigieksamil vähemalt B2-keeleoskustaseme 48,7% eksami sooritanutest, 2017. aastal oli see näitaja 57,6% ja 2018. aastal juba 67,2%. Aastate jooksul on tõusnud nende õpilaste arv, kes esitavad inglise keele riigieksami asendusena rahvusvaheliselt tunnustatud C-keeleoskustaseme keeleksami sertifikaadi (2014. aastal – 2,4%, 2018. aastal – 11,2%).
- Võõrkeele riigieksami tulemused olid 2018. aastal positiivsed – õppekavas eesmärgiks seatud B-keeleoskustaseme saavutas inglise keeles 88,5% (gümnaasiumi statsionaarse õppe läbinutest – 91,7%), vene keeles – 82,4% (statsionaarse õppe läbinutest – 90%), saksa keeles – 85,7% (statsionaarse õppe läbinutest – 88,2%) ja prantsuse keeles – 94,4% (statsionaarse õppe läbinutest – 97,2%) õpilastest.

Olulisemad tegevused

- 2018. aastal jätkati Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2017²⁸⁹ olulisemate tegevuste elluviimist keeleprogrammis. Strateegia lõpparuandes anti soovitusi võõrkeeleõppe arendamiseks (sh varajase võõrkeeleõppe edendamine, võõrkeelte valiku laiendamine, keeleõppe kvaliteedi tõstmine ja keeleoskuse tunnustamine). Täiendavate soovitude kogumiseks korraldati 2018. aasta mais Tallinnas ja Tartus võõrkeeleõppe ümarlaual, kus võõrkeeleõppe tuleviku teemal arutles enam kui 60 osalejat ligi 40 (haridus)asutusest, instituudist, õpetajate seltsist, sihtasutusest, keeleõppega tegelevatest ettevõtetest. Arutelude põhjal sõnastati riiklikud eelisteemad, mis edastati EN Euroopa Nüüdiskeelte Keskusele 2020.–2023. aasta programmi koostamise sisendiks.
- 2018. aasta mais esitleti Strasbourgis Euroopa keeleõppe raamdokumendi sõsarväljaannet²⁹⁰. 2001. aasta versiooni oluliselt täiendav dokument toob raamdokumendi mh vahendamise ja mitmekeelse suhtluse teemad, samuti on kaetud internetisuhtluse, loovtekstide lugemise, viipekeele jm teemad. Sõsarväljaanne on oluline lisandus senisele dokumendile ning seetõttu on see ka eesti keelde tõlgitud (tõlke toimetamine ja lõplik valmimine jääb 2019. aastasse).
- Eesti elanike motivatsiooni tõstmine erinevate keelte õppimiseks.

Jätkati CertiLingua programmi rakendamist Eesti koolides. Uuendati kolme kooli akrediteeringut ning programm avati uutele huvilistele. Programm väärtustab B2-keeleoskustasemele jõudmist kahe võõrkeelega, selle kõrval lõimitud aine- ja keeleõppes osalemist ning kultuuridevahelise suhtluse oskuse arendamist. 2018. a kevadel said CertiLingua sertifikaadi 2 Eesti õpilast. 2018. aasta võrgustiku konverentsil valiti Eesti rahvusvahelise juhtrühma liikmeks.

Korraldati Euroopa keeleõppe tunnuskirja konkurss. Tunnuskirja pälvisid Tartu Kutschariduskeskus (konkurentsivõimet tõstvate keeleõppetegevuste eest), Kadrioru Saksa Gümnaasium (saksakeelsete majandusõppe projektide eest) ja MTÜ Lahemaa Looduskool (multikultuursete perede 10–16-aastaste noorte lõiminguprojekti eest).

²⁸⁹ „Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2017“ lõpparuanne.

https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_voorkeelte_strateegia_2009-2017_lopparuanne.pdf

²⁹⁰ Euroopa keeleõppe raamdokumendi sõsarväljaanne (2018), <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>

2018. aastal valmis HTM toetusel kaks vene keele õppe materjali: 101 vene keele õppeks kohandatud mängu koondav [õpetaja käsiraamat](#) ja vene keele ringitundide programmi läbiviimise [juhendmaterjal](#). Mõlemad on kasutajatele tasuta kättesaadavad.

- Võõrkeelte õpiviiside, õpikohtade ja keelte valikute mitmekesistamine.

Jätkati saksa ja prantsuse keele õppe toetamist ringitundides. Saksa keele varajane õpe on heal järjel ja huvi selle vastu suureneb. Oluline on Goethe Instituudi juhtiv ja nõustav roll. Prantsuse keele puhul on Prantsuse Instituudi rõhuasetus viimastel aastatel olnud digivahendite kasutamisel keeleõppes ja õpetajate omavahelise koostöö toetamisel.

Jätkati soome keele kui B-võõrkeele õppe toetamist, mh pakuti jätkuvalt õpilastele A2-keeleoskustaseme tasemetesti (SA Innove koordineerimisel). 2017. aastast on Tallinna Ülikoolis olnud võimalik teha soome keele YKI testi nii kesk- kui ka kõrgtasemel. Soome Instituudi kaudu on soome keele õpetajatele pakutud testi tegemise kulude osalist hüvitamist (võimalust kasutas 2018. a 3 õpetajat). Soome keele õppijate arv oli 2016/2017. õa-l 946, 2017/2018. õa-l –1114 ja on 2018/2019. õa-l 1318. Soome keele kui vähe levinud B-võõrkeele õpet pidurdab osaliselt õpilaste ja lapsevanemate õigustatud ettevaatlikkus (põhikoolis valitud soome keelt ei pruugi olla lihtne gümnaasiumis edasi õppida).

- Keeleõppe kvaliteedi parandamine nii formaalses kui ka mitteformaalses õppes.

2017. aastal algas ESF-i vahenditest rahastatav projekt, mille raames hüvitatakse võõrkeeleõpetajatele ja võõrkeeleõpetajateks õppivatele üliõpilastele inglise, vene, saksa või prantsuse keele rahvusvaheliste keeleeksamite sooritamise kulud (ellu viib Eesti Võõrkeeleõpetajate Liit). Tegevuse üks raskuskoht on tunnistuste vajalikkuse vähene teadvustamine koolijuhtide ja ka õpetajate hulgas. Selle parandamiseks on liit korraldanud infopäevi ja seminare, et tutvustada sihtrühmale projekti võimalusi. 2019. aasta alguse seisuga on keeleeksami sooritamise kulud hüvitatud 13 inimesele.

Toetati jätkuvalt Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu ja erialaorganisatsioonide tegevust, sh liidu sügiskonverentsi korraldamist ja inglise, saksa, soome, vene ja rootsi keele õpetajate seltside suveseminaride korraldamist. 2018. aastal ühines liiduga Eesti Rootsi Keele Õpetajate Selts. Soome ja prantsuse keele õpetajate enesetäiendust on lisaks toetatud koostöös Soome Instituudi ja Prantsuse Instituudiga. Jätkati koostööd Euroopa Nõukogu Euroopa Nüüdiskeelte Keskusega. Eesti on 2018.–2019. õppeaastal keskuse juhtnõukogu vähendatud koosseisu (*Bureau*) liige. Nimetati uus keskuse kontaktisik Eestis, kelleks on Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu juhatuse liige, et tõhustada keskuse info levitamist Eestis. 2018. aasta aprillis toimus Eestis keskuse ja Euroopa Liidu koostöös pakutav koolitus RELANG (*Relating language curricula, tests and examinations to the Common European Framework of Reference*).

Meetme 4 eelarve oli 2018. a 0,1 mln eurot, tekkepõhised kulud samuti 0,1 mln eurot.

3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Eesti keele arengukava (2011–2017) pikendati valitsuses kuni 2020. aastani ning koos Eesti keelenõukoguga lepitati kokku keelepoliitika aluste väljatöötamises. Põhialuste koostamist veab HTM, peetud on kohtumised kõigi ministriumidega ning keelevaldkonna olulisemate partneritega. Esimene põhialuste versioon valmib 2019. a aprilliks. Keelevaldkonna näitajate sihttasemete täitmine on veidi paranenud, sh eesti keel emakeelena riigieksamite tulemused, eesti keele tasemeeksamite sooritusprotsent ning võõrkeele riigieksamil B2-keeleoskustaseme saavutajate osakaal. Rohkem **tähelepanu vajab eesti keele kui teise keele õpe: B1-taseme saavutamine põhikooli lõpus pole paranenud**, samuti pole viimastel aastatel oluliselt muutunud mitte-eestlaste enesehinnanguline eesti keele oskus. Eesti tööturg nõuab aga väga heal tasemel eesti keele oskust. 2017. a-l läbiviidud uuring võõrkeelteoskuse rollist

tööturul näitas, et **mitmekeelsus on väärtus** ja seda mitte vaid deklaratiivselt. Eraldi tähelepanu vajab mitte-eestlastest noorte oluliselt kehvem inglise keele oskus, võrreldes eestlastega.

Kasvava (nii sisse-, välja- kui tagasi)rände tingimustes tuleb hästi läbi mõelda, kuidas investeerida piisavalt ennekõike laste ja noorte eesti keele õppesse nii Eestis kui välismaal.

Tulemusvaldkond: riigivalitsemine (Rahvusarhiiv)

Programmi eesmärk: ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

1. Programmi eesmärkide täitmine

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021
						siht	tege-lik	sihttase		
Arhiivimoodustajate (asutuste) arv, kes on Rahvusarhiivile üle andnud digitaalarhivaale	4	5	5	5	8	9	9	täpsustub 2018		
Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal Rahvusarhiivis, % <i>Koguhulk 9 493 598 arhivaali</i>	55	58	58	79	85	79	89	89	89	89
Arhivaalide kättesaadavus veebis, miljonit kujutist*	10,6	13,4	15,1	15,7	18,5	16,7	19,5	20,5	20,5	20,5

*Arvestatud on kõiki kujutisi, mis pole filmid, helid, fotod ega kaardid

- Digitaalarhivaalide üleandmine Rahvusarhiivi on endiselt vähene ning murrangut selles osas pole saabunud. See takistab ka mõõdiku edaspidiste prognooside täpsemat määratlemist.
- Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal tõusis hüppeliselt juba 2016. aasta lõpus tänu Rahvusarhiivi uue peahoone Noora kasutuselevõtule. Arhivaalide ümberpaigutamisega on saavutatud mõõdiku näitaja väike kasv. Prognooside kohaselt jääb see samaks kuni Rahvusarhiivi Tallinna keskuse kasutuselevõtuni.
- Arhivaalide kättesaadavus veebis on suurenenud plaanitust kiiremas tempos. Edaspidiste plaanide osas on Rahvusarhiiv tagasihoidlikum, kuna perioodi jäävad (ja hetkel juba on käigus) kultuuripärandi massdigiteerimise projektid, mis vajavad teostamiseks vahendeid.

2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1: Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

Meetme eesmärk: Arhiiviväärtusega (püsiva väärtusega) teabe väljaselgitamine, selle riiklikule säilitamisele vastuvõtmine, nõuetekohane säilitamine ning dokumentaalse kultuuripärandi kasutamise võimaldamine.

Põhjendus indikaatorite üle- või alatäitmisele

- Mõõdik „Arhiivimoodustajate (avalikke ülesandeid täitvad asutused, kelle tegevuse käigus võib tekkida arhiiviväärtusega dokumente) osakaal, kelle põhitegevuse dokumendid on hinnatud, %“ on arhiivindusprogrammist edaspidi eemaldatud, kuna ülesanne on täidetud (tulemus 100%)

lähedal). Lisatud on uus mõõdik, mille jälgimine parandab arhiivipedagoogiliste tegevuste tõhusust Rahvusarhiivis.

2019. aastast hinnatakse uut mõõdikut „Arhiivipedagoogilistes tegevustes osalenute arv (inimest aastast)“. 2017. aastal oli see arv 1202 ning 2018. aastal – 1758. Rahvusarhiivi uue peahoone võimalusi arvestades on prognoositav osalenute arv aastatel 2019–2022 u 2000 inimest aastast.

- Rahvusarhiivi virtuaalse uurimissaali külastuste arv.
Uurimissaali külastuste planeeritud arv oli 2018. aastal 1,1 mln külastust. Seatud eesmärk on veidi ületatud, külastuste arv oli 1,2 miljonit. Virtuaalse uurimissaali külastuste arvuks on ka tulevikus mõistlik planeerida 1,1 mln külastust aastast.
- Rahvusarhiivi teadus-publikatsioonide arv (tk aastast).
Teaduspublikatsioone oli 2018. aasta lõpu seisuga 9 planeeritud 7 publikatsiooni asemel. Edaspidi on otstarbekas planeerida siiski 7 publikatsiooni aastast.

Olulisemad tegevused

- Rahvusarhiivi Tallinna keskuse kujundamise idee Rahvusraamatukogu hoone Endla tänava poolsesse tiiba on leidnud kiiresti suurt toetust nii seadusandliku kui ka täidesaatva võimu tasandil. Hoone projekteerimiseks otsustas valitsus eraldada vahendid 2019. aasta eelarvesse, sügisel 2018 algas seda protsessi ettevalmistav töö kahe ministeeriumi, Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi, raamatukogu ja arhiivi osalusel. Arusaadavalt on kahe keske mäluasutuse tegevuse koondumine samale aadressile põnev ja keeruline väljakutse.
- 2018. aastal arendati põhifunktsionaalsuses välja Rahvusarhiivi elektrooniline koostöökeskkond arhiiviväärtusega teavet loovate asutustega (Astra). Tegemist on laiema, mitte ainult kodumaise arhiivinduse valdkonna uuendusega. See seab ambitsioonika ülesande koondada kõik arhivaalide väärtuse hindamisega seotud töövood ja dokumendid ühte, vähendades nõnda bürokraatiat ja lihtsustades olulise info leidmist ja kasutamist. Astra valmimine loob ka uue platvormi Rahvusarhiivi juhiste koostamiseks, mis on üks järgmise aasta esmaülesandeid.
- Isikuandmete kaitse üldmääruse jõustumise tõttu läbis uuenduskuuri ka juurdepääsukord Rahvusarhiivile. Korra kinnitamine lükkub siiski edasi, sest parlamendis takerdus arhiivireegleid muutva isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seaduse vastuvõtmine. Viimase seisust sõltub seegi, kuidas ja mil määral tuleb arhiivi juurdepääsukorda täiendada.
- Eesti Vabariigi juubeliaastal valmis Rahvusarhiivi vedamisel mitu teadustrükist ja teemakohast näitust. Konstantin Pätsi monograafia (Toomas Karjahärm, Ago Pajur) ilmus 2018. aasta algul, Jaan Tõnissoni monograafia (Krista Aru) näeb ilma valgust 2019. aasta algul. Koostati nii Haridus- ja Teadusministeeriumi kui ka Riigikantselei saja-aastase ajaloo ülevaated, pidulikult esitleti vinüülplaati vanimate Eesti hümnide salvestistega. Riigi juubeliga on seotud Kultuuriministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi toetusel Euroopa Liidu struktuurifondidest rahastatav kultuuripärandi massdigiteerimine, kus Rahvusarhiiv on vedamas dokumendi-, filmi- ja fotopärandi valdkondi. 2018. aasta lõpuks käivitati edukalt arhivaalide digiteerimise projekt „Jäägem eestlasteks, aga saagem ka eurooplasteks (1860–1920)“. Ulatusliku töö tulemusena muudetakse üldsusele kättesaadavaks hoomatav osa siinsest kultuuri- ja ajaloopärandist ning arusaadavalt on massdigiteerimine ka Rahvusarhiivi järgmiste aastate üks põhiülesandeid.
- Paari aasta eest alanud arhiivihuvi laiendamine erinevatesse huvigruppidesse ja kogukondadesse on selgesti muutumas Rahvusarhiivi üheks keskseks tegevussuunaks. Vabatahtlike panus erinevatesse ühisloome projektidesse on käibesse toonud hulgaliselt seni avalikkusele kättesaamatuid andmeid ja allikaid. 2018. aastal tõmmati joon alla mitmele kogukondlikule projektile: andmebaas I maailmasõjas osalenud eestlaste kohta andis tulemuseks 236 vabatahtliku koostatud 192 321 isikukirjet; 1867. aasta rahvaloendusel üles märgitud 20 758 tartlaste kandmine kaardile vabatahtlike töö tulemusena mõne kuu jooksul; koostöös maaraamatukogude ja kohaliku kogukonna esindajatega sai valmis kuus topoteeki ehk ühisloome veebiplatvormi, mis annavad ligipääsu Adavere, Are, Laeva, Oru, Toila ja Uhtna digiteeritud ajalooallikatele.
- Organisatsiooni suurimaks tugevuseks on täna pühendunud, piisavalt kogenud ja piisavalt värske töötajaskond. Rahvusarhiivi külastuskordi koguneb aastast stabiilselt umbes 1,2 miljonit

üle maailma. Ligi 9/10 arhivaalidest on hoitud nõuetekohastes tingimustes. Keskpikas perspektiivis on olemas väga hea plaan filmiarhiivi olukorra parandamiseks, viies kõik Tallinna arhiiviruumid kokku Rahvusraamatukogu majja. Rahvusrhiivi võimekus digitaalselt sündinud ainese vastuvõtmiseks ja säilitamiseks on kasvanud, värvatud on mitu uut spetsialisti ja investeeritud taristusse. Lähiaastail panustab arhiiv dokumentide, fotode, filmide ja kaartide digiteerimisse enam kui iial varem ja seda tööd toetavad moodsad skannerid, mille soetus langes samuti juubeliaastas.

Programmi eelarve oli 2018. a 8,46 mln eurot, tekkepõhised kulud – 7,65 mln eurot.

3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Kokkuvõtlikult oli riigi juubeliaasta Rahvusrhiivi jaoks jõudsa arengu aeg. Pea kõik seatud tegevusülesanded täideti. Prioriteetsetest sihiseadetest õnnestus edu saavutada kõigis. 2018. aasta lõpu seisuga oli arhiivimoodustajatena (asutused, kus võib tekkida arhivaale) käsitletavate asutuste arv 536. Seda on 160 asutuse võrra vähem kui aasta tagasi. Põhjuseks oli riigis toimunud haldusreform, mis oluliselt vähendas valla ja linna ametiasutuste arvu. Sellest tulenevalt on arhiivimoodustajate suhtarv alates 2018. aastast selgelt alla veerandi (22,4%) riigis tegutsevate avalikke ülesandeid täitvate asutuste arvust (kokku 2394 asutust). Varem on see arv olnud 30% lähistel. Enamus arhiivimoodustajate dokumentidest on hinnatud.

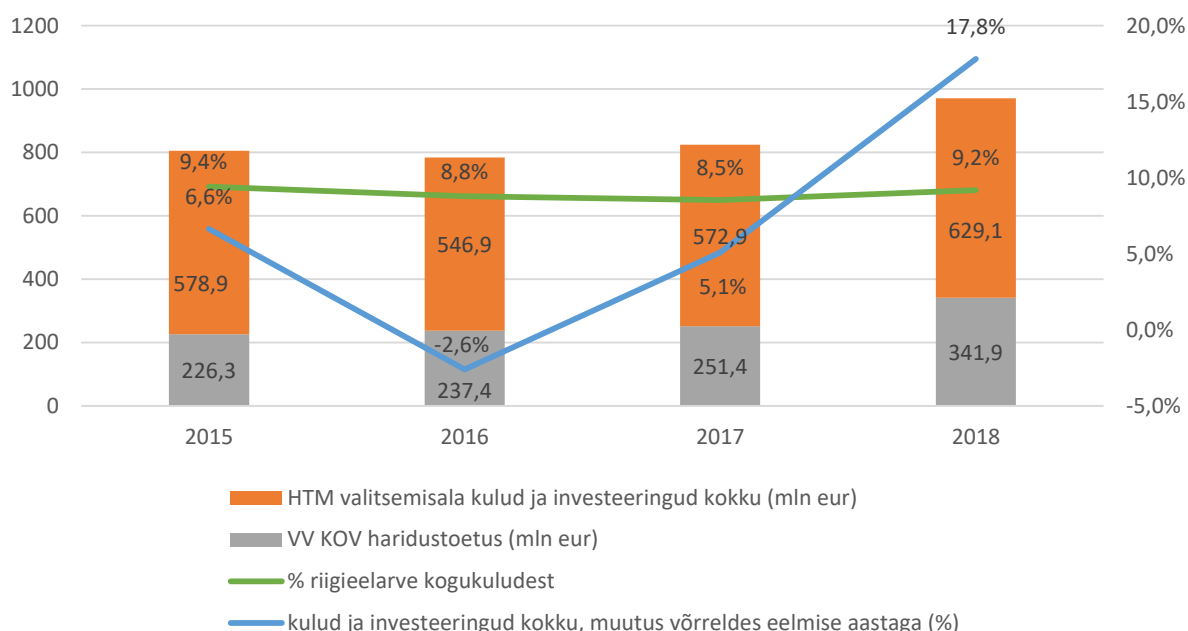
2018. aasta lõpus paiknevad Rahvusrhiivi arhivaalid seitsmes hoones, kus on hoiul 9 493 598 säilikut (sh fotod ja helid) ja 34 722 nimetust filmidokumente. Kaasaegsetes arhiivihoonetes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ning Tartu Nooruse ja Vahi tänava hooned) säilitatakse 89% Rahvusrhiivi arhivaalidest. Vaba riiulipinda on kokku 16 907 riiulimeetrit.

Veebikülastuste koguarv küündis ka 2018. aastal ümmarguselt 1,2 miljonini. Kõige enam oli kasutajaid Saagas (395 000 külastust), järgnes VAU (276 000 külastust), Rahvusrhiivi koduleht (167 000 külastust) ja AIS (148 000 külastust). Teistest pühendunud on Saaga kliendid, neist igaüks tegi kuus keskmiselt ühe pooltunnise külastuse, lapates korraga läbi pea 60 lehte. 450 000 AIS-i otsingu hulgas olid tavapäraselt kõige populaarsemad isikute ja asutuste nimedega seotud päringud.

Valitsemisala rahastamine ja valitsussektori kulutused haridusele ja teadusele

Võrreldes eelneva aastaga, kasvavasid riigieelarve kogukulud 9,6% ehk 925,0 mln euro võrra.²⁹² Valitsemisaladele 2017. aasta riigieelarvestrateegia ja eelarve protsessis täiendavalt antud vahendite maht moodustab 475,6 mln eurot. Ülejäänud osa kulude kasvust moodustavad varasematel aastatel võetud kohustused. HTMi valitsemisala eelarve (sh KOV haridustoetus) oli 2018. aastal 948 mln eurot, mis on 14,5% võrra enam kui 2017. aastal (vt joonis 71). HTMi valitsemisala eelarve osakaal riigieelarvest tõusis 8,6%-lt 2017. aastal 9,0%-le 2018. aastal.²⁹¹ Suurimad täiendava rahastamise saanud tegevused koos summadega olid HTMi valitsemisalas järgnevad:

- 1) õpetajate palgafondi kasv – 43,9 mln eurot;
- 2) õpilaste arvu kasvuga seotud püsikulude katmine – 4,8 mln eurot;
- 3) erakoolide tegevuskulude katmine – 8 mln eurot;

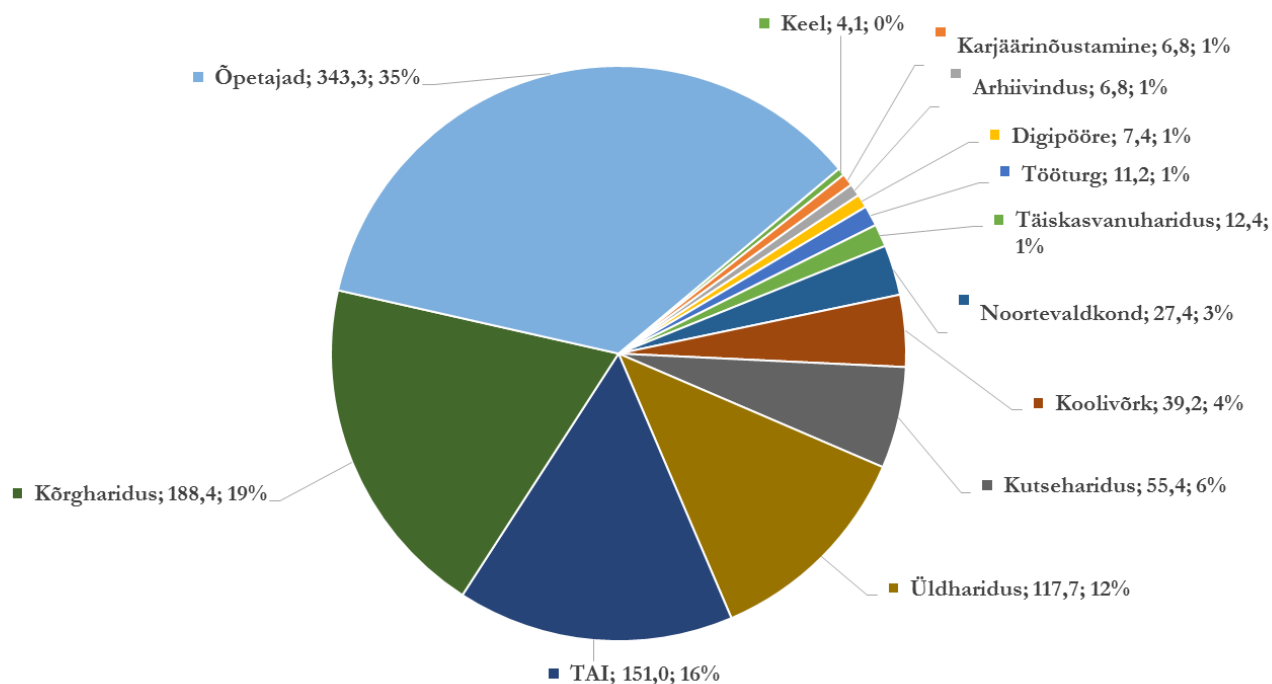

Joonis 71. Ülevaade valitsemisala eelarvelistest kuludest ja investeeringutest perioodil 2015–2018.

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala kogukulud jagunevad kokku 13 programmi vahel (vt Joonis 72). Suurima osa valitsemisala kuludest ja investeeringutest kokku moodustas 2018. a-l programm „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ (35%), järgnevad kõrgharidusprogramm (19%) ning teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm (16%). Ülejäänud 10 programmi mahud on tunduvalt väiksemad ja kokku moodustavad nad 30% kogu valitsemisala eelarvest.

²⁹¹ Allikas: 2018. a riigieelarve seaduse seletuskiri.

<https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/riigieelarve-ja-majandus/riigieelarve-ja-majandusulevaated>

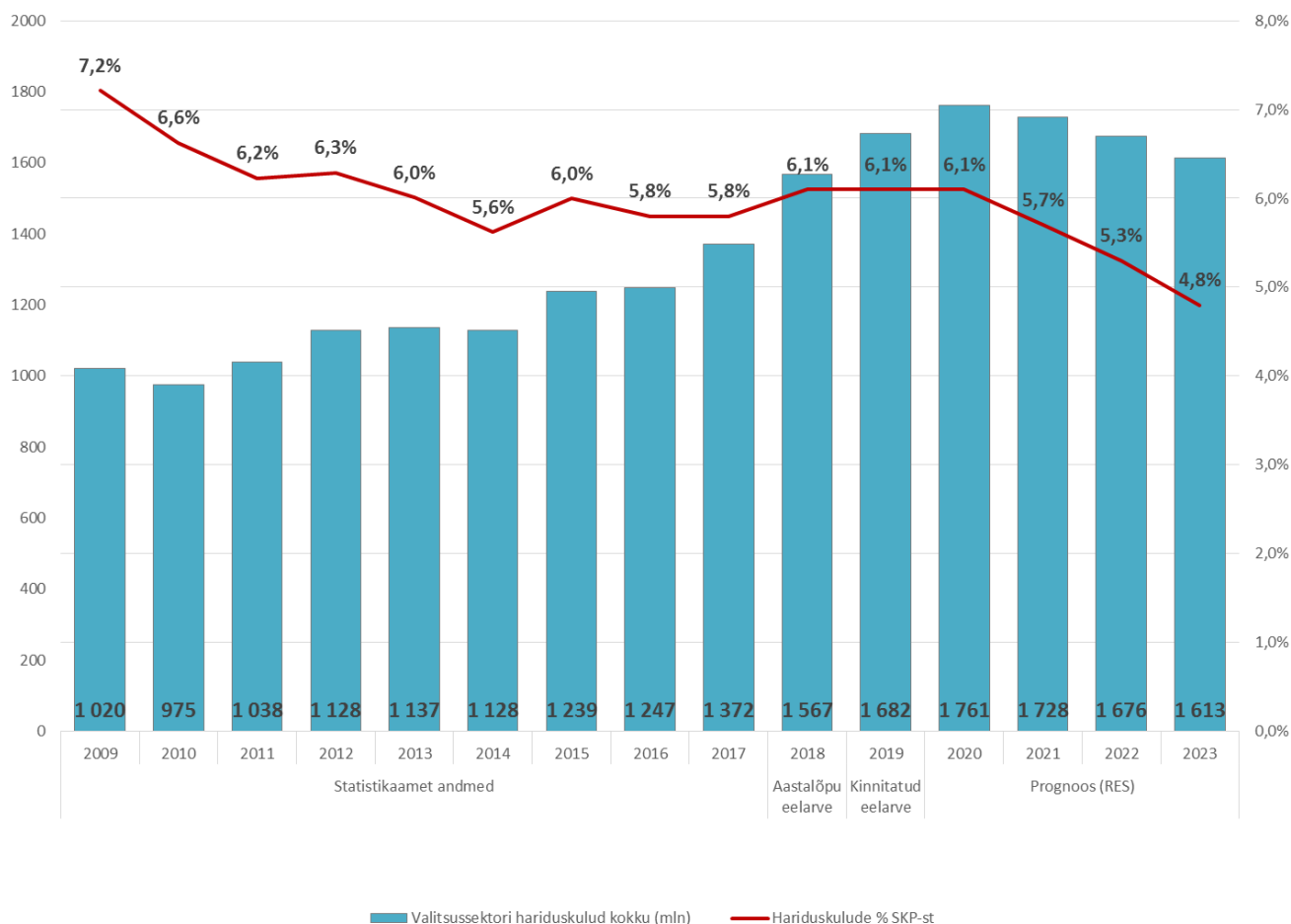
Joonis 72. Ülevaade valitsemisala kulude jagunemisest 2018. aasta riigieelarves (mln eurot).

Valitsussektori kulutused haridusele ning teadus- ja arendustegevusele

Prognnoosi kohaselt moodustasid 2018. aastal **valitsussektori hariduskulutused** 6,1% SKP-st.²⁹². HTMi valitsemisala eelarve moodustas 2018. a 4% SKP-st.

Prognnoositavalt moodustavad valitsussektori hariduskulud 2019. aastal 6,1% SKPst ning 2023. aastaks langevad need 4,8%-ni SKP-st. Perioodil 2019–2020 kasvavad kulud aeglasemalt kui SKP ja eelkõige seetõttu väheneb ka kulude % SKP-st.

²⁹² 2018. aasta valitsussektori tegelikud hariduskulutused avalikustab Statistikaamet jaanuaris 2020.

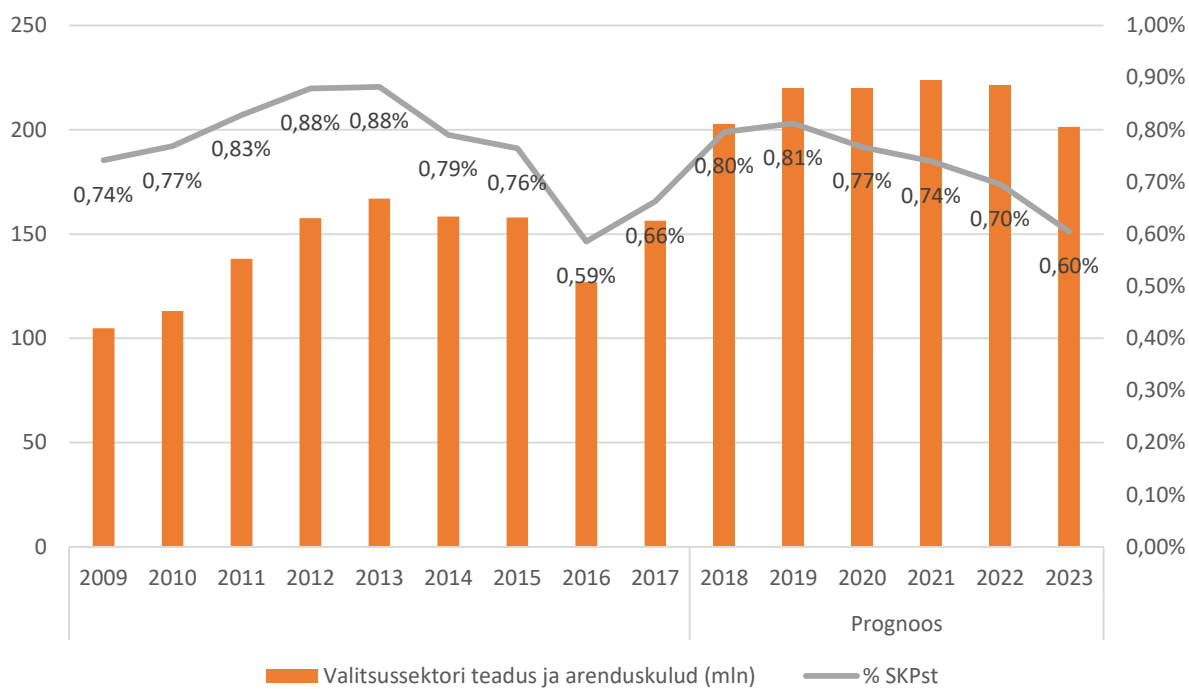
Joonis 73. Valitsussektori hariduskulud aastatel 2009–2023 (mln eurot; sh arvestatud Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise majandusprognosisiga).

Valitsussektori hariduskulude muutust mõjutavad kõige enam struktuurivahendite kasutamine, Riigi Kinnisvara AS investeeringud ehitusse, avalik-õiguslike ülikoolide koolitustegevusest laekuvad tulud ja KOV-ide panus hariduskulutustesse.

2018. aasta prognoosi kohaselt moodustavad valitsussektori hariduskuludest 64% keskvalitsuse panus ja 36% kohalike omavalitsuste panus (keskvalitsuse antud toetusteta). KOV-ide kulud haridusele kokku on suuremad kui VV haridustoetusfondi raha.

Teadus- ja arendustegevuse rahastamisel moodustab valitsussektori 2018. aastaks prognoositud osatähtsus 0,80% SKP-st²⁹³.

²⁹³ 2018. aasta valitsussektori tegelikud TA kulud avalikustab Statistikaamet 27.06.2019.

Joonis 74. Valitsussektori kulutused teadus- ja arendustegevusele 2009–2023 (mln eurot; seisuga mai 2019, sh arvestatud Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise majandusprognosisiga).

LISA 1. STRATEEGIA TE PROGRAMMIDE EELARVETE TÄITMINE 2018. AASTAL				
Programm	Meede	2018. a eelarve, tuhat eurot	2018. a täitmine, tuhat eurot*	Täitmise % **
Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid	Meede 1. Õpetajate ja haridusasutuste juhtide täiendusõppesüsteemi kujundamine sh kompetentsikeskuste väljaarendamine õpetajakoolituse ning kasvatusteaduste arengu eest vastutavate Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli juures	7 112	5 898	83%
	Meede 2. Õpetaja ja haridusasutuse juhi ameti atraktiivsuse suurendamine/väärtustamine	361 814	363 170	100%
	Kokku	368 926	369 068	100%
Digipöörde programm	Meede 1. Digikultuuri integreerimine õppeprotsessi	3 102	2 628	85%
	Meede 2. Eelduste loomine digikultuuri integreerimiseks õppetöösse	5 906	14 054	238%
	Kokku	9 008	16 682	185%
Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm	Meede 1. Õppe seostamine tööturu vajadustega	11 165	9 647	86%
	Kokku	11 165	9 647	86%
Koolivõrgu programm	Meede 1. Koolivõrgu korrastamine	50 101	44 874	90%
	Kokku	50 101	44 874	90%
Õppe- ja karjääriinõustamise programm	Meede 1. Karjääri- ja õppenõustamise teenuste osutamine lastele ja noortele, selle koordineerimine ning kättesaadavuse tagamine	7 012	6 858	98%
	Meede 2. Hariduse tugiteenuste arendamine ja kvaliteedi tagamine	695	579	83%
	Meede 3. Elanikkonna teadlikkuse tõstmine teenustest ning asjakohase tööturu- ja õpivõimaluste alase informatsiooni kättesaadavuse tagamine	129	125	97%
	Kokku	7 836	7 562	97%
Kutseharidusprogramm	Meede 1. Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus ning õppes osaluse kasv	57 410	57 892	101%
	Kokku	57 410	57 892	101%
Üldharidusprogramm	Meede 1. Üldharidusõppe kvaliteedi tagamine	8 651	8 189	95%
	Meede 2. Võrdsete võimaluste tagamine ja väljalangevuse vähendamine üldhariduses	6 361	6 012	95%
	Meede 3. Ligipääsu tagamine üldharidusele	92 423	92 729	100%
	Kokku	107 435	106 930	100%
Kõrgharidusprogramm	Meede 1. Võrdsed võimalused kõrgharidusõppeks ja muutunud õpikäsituse põhimõtete juurutamine	178 531	181 147	101%
	Meede 2. Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdisaegse tööturu vajadustega	7 900	7 900	100%
	Meede 3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine	2 887	3 672	127%
	Kokku	189 318	192 719	102%
Täiskasvanuharidusprogramm	Meede 1. Haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomine formaalharidusse ja eelduste loomine nende õppes püsimiseks ja tasemehariduse omandamiseks	1 736	1 150	66%
	Meede 2. Mitteformaalsele koolitusele ligipääsu suurendamine ja koolituse kvaliteedi tõstmine	8 392	7 218	86%
	Meede 3. Kutsesüsteemi arendamine ning elukestva õppe visiooni ellu viivate koostöövormide loomine ja toetamine täiskasvanuhariduses	2 373	2 232	94%
	Kokku	12 501	10 600	85%
Noortevaldkonna programm	Meede 1. Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks	4 061	3 946	97%
	Meede 2. Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööõhõivevalmiduse parandamine	20 071	19 951	99%
	Meede 3. Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes	666	666	100%
	Meede 4. Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine	2 693	2 437	90%
	Kokku	27 491	27 000	98%
Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm	Meede 1. Teaduse kõrge taseme ja mitmekesisuse kindlustamine	114 818	136 596	119%
	Meede 2. TAI ühiskondliku ja majandusliku kasu suurendamine	15 305	13 624	89%
	Meede 3. Majandusstruktuuri muutev TAI lähtub nutikast spetsialiseerumisest	14 450	9 632	67%
	Meede 4. Eesti osaluse ja nähtavuse suurendamine rahvusvahelises TAI alases koostöös	10 408	9 077	87%
	Kokku	154 981	168 929	109%
Keeleprogramm	Meede 1. Eesti keele jätkusuutlikkuse tagamine	3 004	3 063	102%
	Meede 2. Eesti keele õppe võimaluste loomine väliseesti kogukondades ja välismaa kõrgkoolides	975	983	101%
	Meede 3. Eesti keele kui teise keele õpetamise tagamine ja õppe toetamine	315	285	90%
	Meede 4. Võõrkeeleoskuse ja mitmekeelsuse toetamine (Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2017)	131	125	95%
	Kokku	4 425	4 456	101%
Arhiivindusprogramm	Meede 1. Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine	8 464	7 657	90%
	Kokku	8 464	7 657	90%

* Tekkepõhised kulud. Tekkepõhise kuluna kajastatakse kõiki majandustehinguid nende toimumise perioodis, sõltumata sellest, millal tehingu eest tasutakse. Ettemaksud ei ole tekkepõhine kulu. Toetuste kajastamine sõltub sellest, kas tegemist on tegevustoetusega või projektipõhise toetusega. Tegevustoetused – toetused, mille puhul toetuse andja ei sätesta ranged piiranguid toetuse kasutamiseks ega nõua detailset aruandlust toetuse kasutamisel tehtud kulutuste kohta. Saadud ja antud tegevustoetusi kajastatakse kassapõhiselt toetuse maksmise hetkel. Projektipõhised toetused – toetused, mille kasutamine on piiratud väga konkreetse sihtotstarbega ning mille kasutamise kohta toetuse andja nõuab aruandlust. Projektipõhiseid toetusi kajastatakse kuluna samal hetkel, kui lelavad aset kulutused, mille katteks need toetused on mõeldud, seega lähtutakse toetuse saajalt saadud aruandest, milles toetuse saaja näitab ära, millisel perioodil ta kulutused tegi.

NB! Riigieelarve seaduses on KOV haridustoetused kajastatud Vabariigi Valitsuse eelarves, siinses tabelis aga näidatud programmide eelarvete koosseisus. Seetõttu võivad osade programmide summad riigieelarvega võrreldes erineda.

** Täitmine üle 100% tähendab reeglina, et kulused tehti ka eelmisest aastast ülekantud vahendite arvelt, mis eelarves ei kajastu.